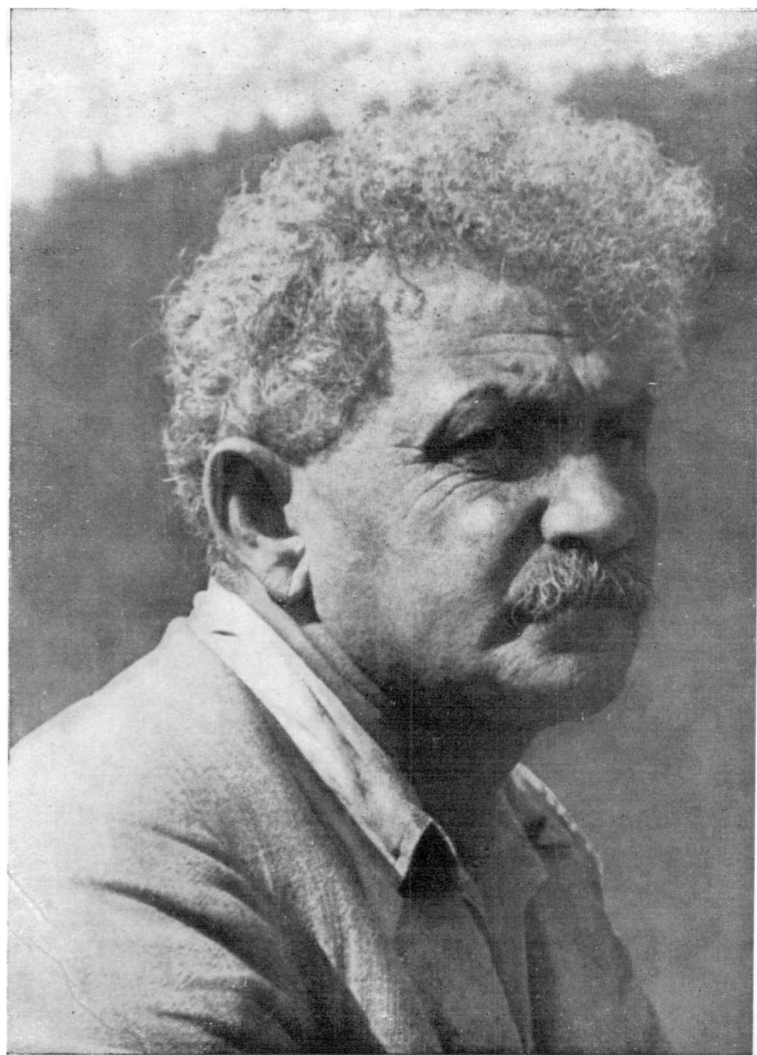

2. د کراچی ۱۱۰

ג, פצנלסון בשנת ה'רצ"ז

כתבי ב. בצנלסון

כרך שמיני

הוצאת מסלנת סוקלי ארץ ישראל

כל הזכויות שמורות
נדפס בארץ-ישראל
Printed in Eretz-Israel
"דפוס דבר", תל-אביב
תש"ח

ה ת ו כ ן

מאורעות תרצ"ו

אל מול פני המערכה („וכל הארץ לי גרדום" — נגד פורעים
גוסניים ופורעים רוחניים — מיטב דמנו — זעקת
השדה — „שיטת" השלטון — מי הביא בגבולנו את
המדבר ? — מרד באהדת הרדיו הממשלתי — הברית
המשולשת — „עבודת בתוך מהפכה" — אנוסי ישראל
בסס"ר — התרוסה הגואלת — כוחנו הגנוז אתנו —

11	אל תבטחו בנציבים — אנחנו החומה)
24	ישראל בן־יהודה . . .
25	מקדשי „החירות" ומחללי־קברים . . .
27	במצור
35	יום הרצל
37	אנו לא ננטר .
41	בלנית משה בילינסון
45	באין בילינסון .
46	צופה לבית ישראל .
56	מגילת העינויים של הלשון העברית
59	מלכי ערב .
62	אידיליה פלשתינאית מקורית
64	עדות לדור

בהסתדרות ובמסלג

- 73 תביעה (עם משלחת פועלי אמריקה)
- 78 בשולי משפט אחד
- על מת אנו מפולגים ? (ההתחרות בהבטחות — הקבלנות
ההסתדרותית — „ארגון מקצועי“ — אילו היינו
נשמעים ל„פועלי ציון“ שמאל — דגל הפרישה —
פיצול או ליכוד ? — האחדות שבמעשה חניטה —
86 ביקורת או שיקוצים — נהרוס את הטיץ) .
- 101 חזות קשה
- 109 חבלי איחוד ושלבי איחוד

אישים

- 159 אושפיז הדורות (נ. סוקולוב) .
- 163 מכאוב הסופר (ז. אפשטין)
- 167 על מבשר העליה וההתישבות העובדת (י. ויתקין)
- 169 על קברו של אלכסנדר זייד

דברים

שלא נשתלבו בפרקים הקודמים :

- 173 חינוך וקרקע
- 182 מזמור שיר ידידות

מילואים

- 187 לתכנה של התנועה הלאומית הערבית ; הגורם האנגלי .
- 209 הבלגה והתגוננות
- 226 לבירור מצבנו המדיני

244 לעליית הקיבוץ „בתלם“ לעיני־גב

246 לאחד במאי 1938

הערות (כוללות בין השאר: מכתב לוועדה המלכותית בדבר

חלוקת אדמות בית־שאן לערבים; פרשת בית־אלפא

250 ורמת־יוחנן)

271 מפתח ענינים, שמות ומקומות

מאורעות תרצ"ז

אל מול פני המערכה

(באסיפת אחד במאי 1936)

„וכל הארץ לי גרדום“

לפני שלושים ושלוש שנים אמר המשורר העברי: „וכל הארץ לי גרדום“. אז, כשביאליק נשא את קינתו, והעולם הישראלי נודעזע פולו לשמע פרעות קישינוב, אפשר שהיה בזה עוד מן המליצה הגדולה, מן הראיה הרחוקה, מן התפיסה ההיסטורית של גורל ישראל. עוד היתה בזה אמת של הזמן, אך לא אמת של המקום. אבל מקישינוב ועד עכשיו עברו על ראשנו זנעות, אשר כנגדן חורו גם ימי קישינוב וגם פרעות 1905. גירוש ספרד עם גזירות חמלניצקי כתומם באו עלינו. ולפיכך מעמד פועלים, שעליו ועל עמו באו פדברים האלה, רשאי להתרפו פולו בכאבו. כל עוד אין אחרים רואים את העוול נגדו ואת היסורים שלו בכל מוראם, חייב הוא לראות את עצמו במרכז העולם ובמרכז מלחמתו. כוח מוכה, כוח מדוכא, כוח מושפל, עוד יש לו אפשרות של גאולה, אך בתנאי אחד, אם הוא עצמו מפיר בעוול שנעשה לו. ואפילו הוא גלמוד בעולם, ואפילו אין לו עוזר ומגן, אך אם חיה בו הפרת צדקתו עוד לא רחקה ישועה ממנו. ובמכאובנו אנו יש לשאול: האם אנחנו עצמנו, אנחנו המופים, אחיהם של הנדקרים והנשרפים בשבועים אלה, אחיו של אותו אחד שנשרף בפביש, אשר אך זה עבר עליו הנציב העליון, האם חיים אנחנו בהפרה מלאה של צדקתנו?

לפני דורות לא ידענו שאלה כזאת. אבותינו שהועלו על המוקד, אשר נסחבו למרתפי האינקביזיציה, אשר נשחטו במאכלת הקוזקים, היתה להם הכרה מוחלטת שיש להם עסק עם פריצי חיות. הם ידעו שאין להם

פזח נגד פריצי חיות, אבל אף רגע לא חסרה להם הפרת צדקתם הם. המעציב והמבייש ביסורינו אנו הוא שכמה מבני דורנו חסרה להם ההרגשה החיה של צדקתנו המוחלטת.

נגד פורעים גופניים ופורעים רוחניים

אנו חייבים להגן על עצמנו, ולא רק הגנה פיסית, על חיינו ועל פרי עמלנו. לא נתן את גופנו למכים ואת נפשנו למעלילים. פי היד המשלחת בנו את הפגיון ואת האבן ואת האש, היא גם משלחת בנו את הדיבה ואת העלילה. היד המשלחת בנו את המות מבקשת לתת לשמצה גם את חיינו ולסלף את האמת שבחיינו. ואנו נתבעים להגן על עצמנו לא רק מפני הפורעים הגופניים, כי אם גם מפני פורעים רוחניים, ובהם גם המעזים לדגול בשם הסוציאליזם, בשעה שהם מסלפים את תוכן הצדק והחירות שבו ומחללים את שמו.

מיסב דמנו

רצונכם לדעת מהו טיב המאורעות שהתחוללו עלינו לפני חמש-עשרה שנה במאי 1921 ועכשיו באפריל 1936 — דייכם אם תתבוננו בדוגמאות מעטות.

להבנת 1921 דיינו אם נעלה על לב את זכר בר נר, מגדולי היצירה, ממשפחת איוב וירמיהו, מטובי ההוגים והמרגישים הרבולוציוניים שבדורות האחרונים, אדם אשר לא הדביק על עצמו שום תו ושום שלט של מפלגה ושל תנועה, אולם סבל כל אדם היה סבלו, ולכל רשע ולכל שעבוד ולכל צביעות ולכל תרמית היה אויב בנפשו. את זה רצחו. ומרצחו של זה דוגלים בשם שחרור ערב.

זעקת השדה

וממאורעות הימים האחרונים שוב אך דוגמה אחת בלבד. לא אזכיר את חברינו, התמימים והישרים, שנשאו את נפשם לשלום ולאחנת-עמים. אזכיר רק את פאב הצומח, את זעקת השדות המוצתים, את אנקת העצים הכרותים. ומן הראוי שנפיר גם בתוכן האנושי והסוציולוגי של מעשי-„מרד“ אלה.

אם יש בימינו ציבור בעולם הרשאי להתברך כי הוא עושה משהו באמת להגשמת הסוציאליזם, שהוא סולל דרכים לחיי-חברה סוציאליסטיים, שאיננו עוסק רק בדיבורים על אודות סוציאליזם, כי אם גם טורח להכין את „השפת הסוציאליסטית“ במו ידי, אם יש בימינו ציבור כזה בעולם, הרי זה ציבור משקי העובדים בארץ, אנשי הקבוצות המושבים. עמלם הוא הנקי והטהור שבעמל בני-אדם, כי הוא מבקש להתרחק מפל אבק ניצול-הזולת ומשלטון אדם באדם לרע. עמל זה, מן האבן הראשונה בבנין המשק ועד הטיפול בציץ הרך ביותר, מלווה הרגשת אחדות-הגורל וסולידריות עם כל האנשים העובדים בעולם, מלווה מאמצי יצירה ותרבות אשר עוד יתנו את יבולם. ועל העמל הזה, על נקודות-העבודה הללו, על האיים הסוציאליסטיים הללו, עליו הונף הקרדום, בנטיעותיו שולח הגרון, בשדותיו שולחה האש. והמשלחים את היד המקצצת והמבערת דוגלים בשם „המוני עמלים“, בשם „הגנת הפלחים“. אין לך מופת חותך יותר לתוכן המלחמה אשר נלחמים בנו מן השדות השרופים שלנו.

ובשעה זו חייבים אנו לא לחפש ניהומים קלים, ולא לאמור: „שלוש שלום“ ואין שלום, כי אם לראות את חגורת-הדמים, את ברית האיבה אשר הקיפה אותנו. לראות אותה בכל רשעתה, בכל ספנותיה, ואז אולי נמצא גם את הכוח לעמוד בפניה.

שיטת השלטון

ובשעה שאני סוקר את ברית האיבה אשר הקיפה אותנו בימים האלה, אל תתמהו אם אתחיל לא מן החורגי המשוסה, אשר איננו יודע את מי הוא רוצח ולמה הוא עושה זאת, ולא אתחיל אף במנהיגיר שולחיו, היודעים את אשר הם עושים. לכאבי ולהותנו עלי להתחיל ממשלת הארץ.

אין חלקי עם אלה המוצאים נחמה גדולה וסיפוק רב בדברי מחאה. בנעורי שבעה נפשי דברי מחאה נגד ממשלות, ובלכתי הנה חשבתי כי כאן תינתן לנו אפשרות של עשייה, ללא צורך להוציא את רוחנו במחאות. אין חלקי עם אלה המאמינים כי במצאם בשלטון את השעיר לעזאזל יוקל עליהם. וכן אינני מאלה המוכנים להחליף את האימפריאליזם האנגלי באימ-

פריאָליזם אחר טוב ממנו, באימפריאליזם הערבי, למשל, או באיזה אימ-
פריאָליזם אחר הלוטש עינים לארץ־ישראל. רחוקים אנו מכל שעשועי־בוסר
פוליטיים. אבל איננו יכולים, איננו רשאים להעלים עין מן האחריות האיזמה
שקיבל על עצמו שלטון הארץ בתקופה האחרונה, ובעשרת הימים האחרונים,
ביחוד. לא ננקה אותו מאחריותו.

על עורנו ועל בשרנו, על דמנו, נהג שלטון הארץ בשיטה ליברליסטית
מיוחדת במינה. הוא רועה את שופכי דמנו, המעלילים, המשסים, המחריבים,
המציתים, ב„מקל־נזעם“, וגם לא במקל, פי אם בנועם בלבד. יחס כזה
לשופכי־דם, למשסי עם בעם, למהרסי החיים הכלכליים, זהירות כזאת
בכבודם, לא לפגוע בהם, חלילה, בשום דבר, לא אזהרה, לא משפט, לא
חקירה, לא מעצר — היכן תמצאו דוגמתו ברחבי האימפריה הבריטית?
שלטון הארץ, באכזחה של בריטניה רבתי, לא מצאה ידו אפילו לשלוח
אוריון ליפו, כדי שירגישו שיש עין רואה. שנים־עשר יום לאחר
הרציחות ביפו עדיין לא הובא בפני השופט־החוקר בלתי אם נאשם אחד,
שנמסר לדין פנאשם ברצח בלא פננה תחילה — לא התכוון, חס וחלילה,
לרצוח, ודאי התכוון לדבר־מצוה. השלטון האדיר אין ידו משגת להסיר
את המסמרים אשר ידים „נעלמות“ מפורות בדרכים. השלטון הזה, אשר
באנגליה הוא יודע לשים קץ לשביתה של אלפי מאות פועלים, אם הוא רואה
בה סכנה לעצמו, או לשלום המדינה כפי שהוא מבין אותו, כאן בארץ לא
רק שאינו יודע לעשות זאת, פי אם איננו מעיז להגן על מי שאיננו
רוצה לשבות, על מי שאונסים אותו לשבות, איננו מעיז להגן על חמר
ערבי מסכן, המביא ירקות לשוק. אותו השלטון היודע לשלוח לבית־הסוהר
פועלים יהודים, העומדים במשמרות שקטות על יד פרדסי יהודים מנשלים,
מפני שהוא רואה במשמרות הגזעיות סכנה לשלום העמים בארץ, איננו
מוצא שיש משהו בלתי־חוקי במשמרת ארצית ובשביתה „כללית“ של עם
נגד עם! השלטון משתתף בצערנו, אך איננו מונע את צערנו. וגם כשהוא
שולח אלינו משמרות שוטרים וחיל־הספר, הרי תחת חטמם עוקרים את
עצינו ולעיניהם מציתים את שדותינו! ובאותה הדרך אשר בה עבר נציב
הארץ, עם כל השמירה המעולה היאה לו, יכול להישרף נהג עברי
מבלי שפוחות המשטרה ירגישו בדבר!

„שיטה“ זו איננו יכולים שלא לראות בה דבר־מה אכזרי, עומד על דמנו, מתנכר ליסורי־נו! ואם זאת רק רשלנות בלבד, הרי זו רשלנות פושעת, אשר עליה חייב השלטון ליתן דין־וחשבון. לא רק בפני ההיסטוריה שלנו, כי אם בפני המדינות, חמישים ושתים במספר, אשר האמינו לו והסמיכו אותו לשלוט בארץ הזאת ולפקח על בני־נו. יש לנו עם שלטון הארץ חשבונות מרים גם בימים רגילים. יש שאלה של יחס צודק אלינו, ושל מילוי התחייבויות. אבל יש משהו שכל שלטון, ואפילו שלטון שעינו רעה בנו, חייב בו: בטחון החיים, בטחון היצירה, בטחון הקנין. ואת הדבר הזה, שהוא מושפל ראשון לכל שלטון תרבותי, אין ממשלת הארץ יודעת לסדר, והיא מטפלת בו ברוב „דיפלומטיה“. ויש רושם שכדי שנקבל סוף סוף את הדבר הזה, לאחר שבועים של „ישחקו הנערים“, תואיל בריטניה רבתי לשלם בקיצוץ אפשרויות חיינו בארץ הזאת.

מי הביא בגבולנו את המדבר?

במה שמתרחש עכשיו בארץ אין אנו יכולים לראות דבר שבהפתעה. שלטון שמתפאר בזה שהוא נותן „בטחון“ לארץ איננו צריך לטפח במו ידיו כמה יסודות העלולים לערער כל בטחון. הנה הפרנו עכשיו על עורנו ועל בשרנו מה זאת החדרת המדבר לארץ־ישראל. בכל מקום, וגם במדינות דוברות ערבית, יש מלחמה בין הציביליזציה ובין המדבר. מדינת מצרים ניהלה מלחמה עם המדבר, וגם סוריה ועיראק מפחדות מפני המדבר ונלחמות בו. לא ראינו שממשלה ציביליזטורית תפתח לרנחה את שעריה בפני פשיטת המדבר. ובארצנו, במקום שקיימת תחוקה חמורה של העליה ורגולציה קפדנית ו„עבריינים“ מבני העם שהזכרה זכותו לעלות נרדפים ונסחבים לפלא ונדונים לגירוש, בארץ זו הכניס השלטון לארץ אלפים, כמה אלפים — מי זמנה? — של בני מדבר, הכניס אותם בלי סרטיפיקטים, בלי סוכנות, ובלי משא־ומתן על „שדיול“, בלי תשלום לירה לגולגולת, בלי „המלצות“ של קרובים, בלי בדיקת מצב „ההון“, בלי לחקור במקורות עבודה ולעתיד האוכלוסים בארץ. ולא רק שאינו רודף אותם, כאשר הוא רודף את הבלתי־חוקיים מישראל, כי אם מעסיק אותם בעבודות שלו, של השלטון עצמו, ואפילו דואג לשיכונם מקופת משלם המסים.

האומנם רק רש לנות? רק חוסר-דאגה וראיית הנולד? רק טוב-לב לגבי בן-עבר-הירדן (אשר לנו אסור לבוא בגבולו) ובן-סוריה, המסכנים, אשר להם אמנם יש ארצות לרוב, אלא שאין להם „יהודים“ שאפשר להתחמם לאשם ולהתפרנס מהם ולקלל אותם ולראות בהם מפלצת, שבכל שעת-פֹּשֶׁר מותר לרוצץ את גולגלתם. ואת זאת עלינו לקבל פרשנות ביורוקרטית ותו לא?

אין אני שונא למדבר, וגם אין אני בז לו. אדרבא. יש בו כמה צדדים מרהיבים את העין. רבים מן המערב יש להם ודאי חולשה לכל מיני חזיונות אפסוטיים. אולם אין אנו יכולים לבנות את הארץ ברוֹמַנְטִיקָה בְּדוּיָה. ואני אומר: בן המדבר מקומו במדבר. ילכו לשם אנשי תרבות ויחקרו אותו ויתלהבו ממנו, אם הם מוכנים לכך. אבל אנחנו באנו הנה לא כדי להמציא פרנסה לַבְּדוּיִים מסוריה ומעבר הירדן, כי אם כדי להציל את אחינו מחורבן, מפליה. לשם כך אנו משקיעים פה כל מה שיש לנו, בגוף וברוח. לא קיבלנו עלינו לעשות את ארץ-ישראל ארץ-מקלט לבנייה-מדבר.

בשעה שסמואל חילק ביד רחבה את אדמות בית-שאן, ללא כל צדק לגבי עמנו וללא כל הבנה ואחריות לעתיד הארץ ולפיתוחה החקלאי, היה לזה תירוץ פוליטי: „נישב את הבדוים על הסֶפֶר, ונקים משמר בפני פשיטת המדבר עלינו“. והנה, ברוך השם, האדמות הללו עברו מאז מיד ליד, אלפי דונמים מהם נתרכזו בידי אַפְנֵדִים, אוצרות המים שבהן נזולים יומם ולילה לבטלה, וקצתן נמכרות במחירים גבוהים לעולה היהודי. האדמות הללו אינן משמשות שמירה בפני המדבר. והנמלים שבחיפה וביפו, ירושלים העיר, והמושבות העבריות, הם הם שנעשו אבן שוא בת למדבר. הימצא פֹּחַ כזה לעם העברי, שיבנה גם את עצמו וגם את שכניו בארץ, וגם את באי המדבר?

מרד באהדת הרדיו הממשלתי

ומה המחשבות המתעוררות בנו למראה האדיבות והאֶהֱדָה היוצאת מן הפלל של השלטונות, לשביתה „המהפכנית“, כביכול? הראיתם איזו מדינה, אשר בה תנועה מורדת כביכול המסדרת שביתות והפגנות ומנסה להשבית את הנמלים והתעבורה, ומביאה לידי הצתות ורגימות, תזכה לכל

אותה הסימפטיה והפרסום הידידותי, כאשר הוא ניתן ביד רחבה בידי שלטונותינו? פשמאה חורנים עזבו את העבודה מודיע על כך הרדיו, אבל אם אחריהם באו מאות פועלים אחרים, אין זה ענין לרדיו הממשלתי לפרסם. ואין הרדיו מעיז, חלילה, להסביר למדינה כי אין צורך להיגרר אחרי המסיתים. ואף אין הוא מספר על כל אלה הנאנקים מחמת ההסתה והכפיה והאיומים ומעשי-הטרור, שרוצים להשתחרר מאפטרופסות זו ואין עוזר להם.

הברית המשולשת

מזל מיוחד לשביתה מהפכנית זו, שיש לה ידידים ותומכים רבים. פיוס הזה איננו יודעים עדיין את כל השותפים ל„מרד“ הזה כביכול, איננו יודעים מה הם מקורות הפספים המאפשרים להחזיק מחנות שלמים של הזלכייבטל. איננו יודעים אם אמנם נעשו פתאום אמידים הערבים נדיבים גדולים. מעולם לא ראינו אותם בנדבנותם למטרות של ציבור. ודאי יבוא יום ויפתחו ארכיונים, והרבה דברים יתגלו אז לפנינו. הנה העתונות הגרמנית מתמוגגת מנחת. ואיטליה מתענינת מאד מאד. ולא אלה בלבד. הנה עוד שלטון אחד, שבאייכוחו מתיחסים בגלוי בסימפטיה אקטיבית, עד כדי הדפסת כרוזים יום יום בדרישה לתמוך בשביתה ולהצטרף אליה. כזאת עושים באייכוח הקומאינטרן בארץ-ישראל. הראיתם מימכם איזו תנועה מרדנית שזכתה לכך ששלטון הארץ ינהג בה ידידות וכבוד וסימפטיה, והיטלר ומוסוליני ושלטון סטאלין יושיטו לה יד? מזל! אכן, תנועת „שחרור“, אשר מפל קצוי תבל, כולם כאחד, הביורוקרט הבריטי, והסוכן הנאצי, והתעמלן הפאשיסטי, ושליח הקומאינטרן — כולם מאוחדים בתמיכתם בה.

„עבדות בתוך מהפכה“

אולם החזיון הזה, החזיון של תמיכת הקומאינטרן, איננו דומה בשבילנו, לא מבחינה מוסרית ולא מבחינה פוליטית, לתמיכה של אנשי מוסוליני ושל אנשי היטלר. מפני שהתמיכה הזאת מתחפשת במסוה של אידיאולוגיה רחמנית, החרדה לפלח המסכן ולחירותם הלאומית של בני-ערב; והעיקר מפני שהיא ניתנת בצינורות יהודיים; אמנם יהודים פתולר-

גיים, חולירוח, חולי שנאה לעמם ולכל מה ששייך לעמם, חולי התבטלות, הנושאים בקרבם חידקים של „עבדות בתוך המהפכה“. מחיאת־הכפים לשפיכת־הדמים הזאת, השמחה לדחיקת הפועל העברי, השמחה לכל איד יהודי באה עכשיו מאנשים שנולדו על ברפי עמנו, אנשים אשר מי יודע, אולי גם באו בשעתם לארץ מתוך אילו געגועים לאומיים! היודע עם מן העמים נגע כנגענו, צרעת כצרתנו?

מימי יציאת מצרים נשתמר בידינו זכרון בלתי־מחונך על איזה שבט שתפקידו היה „לזנב את הנחשלים“ בקרבנו. „עמלק“ היה שמו של אותו שבט. יש סבורים שזה היה איזה שבט שמי קרוב לנו, וכנראה, שבכל שעה של יציאה ועליה מופיע גלגול חדש של עמלק. ועל כך נאמר: מלחמה בעמלק מדור דור. ואף תסקידה של הפק"פ הוא „לזנב את הנחשלים“ בקרבנו. והיא מגדלת אצלנו צמחי באושים, אשר בשבילם דמנו אינו דם ויסורינו אינם יסורים. כל ברית של יהודי עם יהודי היא בשבילם פסולה, ריאקציונית. אבל הברית של פורע עם פורע, הברית של מופתי עם אפנדי, הברית של קנאות מוסלמית עם צעירי בעל־אחוזות היא בשבילם מלחמת־חירות, היא בשבילם חזית עממית פרוגרסיבית. היש עם בעמים אשר מבניו הגיעו לידי סילוף כזה, שכלי ונפשי, שכל מה שעושה עמם, כל יצירתו וכל יסוריו הם בזויים ושנואים, וכל מה שעושה איב עמם, כל שוד וכל רצח וכל אונס ממלא את לבם רגש הערצה והתמכרות? אכן, ברוסיה ב־1881, בעצם ימי הפרעות, ישבו בנים ובנות לעם ישראל והדפיסו בחשאי, מתוך מסירות־נפש, פרקלמציות, הקוראות לפרוגרמים, מתוך תקווה שהדם היהודי שישפך יעזור להתקוממותו של המוזיק הרוסי. אכן, יודעת ההיסטוריה העברית כל מיני רנגטים ודגנרטים. צורות שונות ל„שמד“!

כל עוד אפשרי הדבר שיבוא ילד יהודי לארץ־ישראל, ילד שטופח על ידי יסורי העם ומשא־נפש של דורות, וכאן ידבקו בו חידקים של שנאה לעצמו, של „עבדות בתוך מהפכה“, ויטרפו עליו את דעתו עד כדי כך שיראה את הגאולה הסוציאלית בנאצים הפלשטינאים, שהצליחו לרפז כאן בארץ את האנטישמיות הזואולוגית של אירופה עם תאנת הפגיון שבמזרח — אַל ידע מצפוננו שקט.

אנוסי ישראל בסס"ר

עלינו להיפוך. מה שעבר עלינו עכשיו אינו התפרצות ספונטנית, כי אם פרי בשל של קורס פוליטי, אשר אותותיו התחילו להיות מופרים בזמן האחרון. אין להניח שהקורס הזה יצא מתוך ימי־הדמים מפלי שיכרוך בהם חוצאות פוליטיות, מפלי שיעמיד אותנו למחרתם בנסיוך פוליטי חמור. ושאלת חיינו עכשיו היא: כיצד נעמוד בנסיוך הזה, כיצד נעמוד בפני כל הפחזות השונים אשר נגדנו. פי אכן, פחזות עולמיים פועלים נגדנו. כבר מניתי גורמים שונים המעונינים פרגע בתסבוכת במזרח. מניתי גם את הקומאינטרן, והואיל ועוד ישנם בינינו אנשים תמימים המבדילים בין הפק"פ לבין הקומאינטרן, ובין זה לבין המדינה הסובייטית, עלי להתעבב משהו גם על תפקידה הישר של מדינת הסובייטים.

נמצא פה נואם שראה להעלות על נס את הזכות הגדולה של המדינה הסובייטית שאין בה פרעות ביהודים, ומכאן — שרק משטר סובייטי יודע להגן עלינו מפרעות. האמת הפשוטה ביותר יודעת כי יש עוד מדינה רבת אוכלוסים יהודים והיא קפיטליסטית שבקפיטליסטית, ואף בה אין פרעות — אלה הן ארצות הברית של אמריקה. אוי לנו שאפשר להציע שנקבע את יחסנו על פי זה. אכן, יש ברוסיה שלטון תקיף, השם קץ להרבה דברים שהוא רוצה לשים קץ, והוא מברית מן השטח העליון כמה פחזות שאינם לרצון לו, והוא גם מרסן את האנטישמיות הנפוצה מאד מאד ברוסיה. אינני יודע אם לשלטון סוציאליסטי מגיעה על זאת תודה. על כל פנים, אנחנו זוקפים זאת לזכותו.

אולם האומנם כבר הגענו לידי כך שאנו מסתפקים בזה שלא ישפכו את דמינו ולא ישסו בנו את הכלבים?

הלא אנחנו רוצים לחיות כאנשים, כעם בעל תרבות שלו, כעם בעל לשון שלו, כעם הקשור לארצו ולהיסטוריה שלו, ומחובר עם שאר חלקי עמו המפוזרים בארצות. האומנם נפיר טובה על שנותנים לנו את גופנו ונטלים את נפשנו? האומנם יכולים אנו לשפוח אפילו לשעה אחת, שבתנאי המשטר הסובייטי, במקום שמפירים בכל מיני זכויות לאומיות של עממים ושבטים, נגזר על לשוננו שהיא קונטר־רבולוציונית ונאסר על אחינו כל קשר עם תנועת התחיה של עמם, עם ספרותם העברית, ובחזק־יד הותק

הקשר עם ארצם, ונעשה הכל כדי לקרוע אותם מעל העם העברי? החלק היותר יוצר, היותר פורה, שהיה בעם העברי, שלושה מיליונים יהודי רוסיה נתונים במצב של שריפת נשמה וגוף קיים, נגולה מהם הרשות לבוא אלינו ולחיות אתנו. ואפילו אינם יכולים לדעת מה אתנו, הם אנוסים להתפרנס רק משקרים ומעלילות. היכולים אנו לקוות שבבואנו לתפוע את עלבוננו בפני חבר הלאומים — יקום באכוחה של רוסיה הסוביטית ויתמוך בנו ולא יהיה לצרינו?

ה ת ר ו פ ה ה ג ו א ל ת

א' במאי הוא בשביל סוציאליסט רציני יום הדין. ואם תשאלוני, לאור החשבון הנוגה ביום זה, מה לעשות? אומר לכם בגילוי-לב: אין בידי תרופה כזאת שרושמים אותה ובלועים אותה וחסל סדר יסורים. תרופה כזאת אין עמי.

יש יודעים. הם אומרים לנו: יש דרך! הסולידריות עם הפועל הערבי היא תגאלנו. תגאלנו מן הכל, מן האימפריאליזם ומן המופתי ומן האפנדים ומן היבסקציה. חלילה לי לזלזל בערך של סולידריות בין-לאומית. כל עם שהוא מדוכא ביותר זקוק לה ביותר. ועם פעמנו יהיה תמיד הראשון, ואף היה הראשון תמיד, להשתוקק ולסייע לכל גילוי נאמן של שלום עמים (ולא אחת העלה קרבנות על מזבח של שלום כוזב). אולם מי שרואה את הסולידריות הבין-לאומית כדבר אשר יקום במאמר, איננו אלא משלה. ברית, הסכם, ידידות, אחוה, סולידריות הם מן הדברים שמצריכים, לפחות, שנים. ועד שלא יהיו שנים אין „השידוך“ יכול לקום, כל כמה שהשדכן ימתיק אמרים. ולא די אפילו שבן-זוג אחד תישרף נפשו בלהבה משפעת אהבה. אני מאמין שיבוא יום ואנחנו נגשים את הסולידריות הזאת. אבל היא לא תבוא רק מפני זה בלבד שנחליט להטיל אותה על זולתנו. יש מומחים להסביר לנו מה רב היה אִשרנו אילו הצלחנו לארגן את הפועל הערבי. אני מסכים. אני מסכים שאילו הצלחנו בכך היה זה באמת טוב מאד. לו היה הפועל הערבי נאמן למעמדו, משתחרר משלטון האפנדי ומקנאה דתית וגזעית, דורש שכר טוב בעבודתו, והיה מתנגד לעליה מן המדבר ולעבודה בלתי-מאורגנת ותומך בעליה יהודית, היה זה

מעשה רב גם מבחינה ציונית. אולם למדנו משהו מהנסיחון ההיסטורי של תנועת הפועלים במשך מאה שנים: אין מעמד פועלים של עם אחד משחרר וגואל ומארגן ונותן תורה למעמד פועלים של עם שני. הכלל של אוטואמנסיפציה חל גם על תנועת הפועלים. ואם הפועל הרוסי עשה מה שעשה הרי זה לא מפני שאנחנו הטלנו עליו את הסולידריות. ודאי אפשר לשלוח לכל מקום אנשי תעמולה, מיסיונרים. אפשר לנסוע גם לכוש ולהביא לשם דברי־הטפה. אבל מכאן לא תקום תנועה. תנועת פועלים לוחמת לא תקום, אלא אם פן מארץ תצמח. ורק אז, פשהיא קמה מתוכה, יש מקום לברית.

ואלה מאתנו שהם יודעים בבהירות את הדרך פיצד מקימים בידיים תנועת פועלים אצל עם אחר, והיודעים פיצד לגשת ולקחת את לבם של הפלחים הערבים ושל הפועלים הערבים במושבות, וכיצד לעשות מהם תנועה סוציאליסטית לוחמת ורדיקלית, לא חלילה כמו פועלי אירופה, הפשרנים והמפגרים, אלה אולי ילמדו אותנו פיצד נביא בברית אחת את הפועלים והעמלים מבני עמנו, אשר חיו בין עמי המזרח, ועדיין לא למדנו לדבר אתם ולהבין לרוחם ולצרכיהם. והלנית חזון, הרת־הפירענות, האם לא גילתה לפנינו את פשענו הכבד, ואת מיעוט פשרוננו ומיעוט תבנתנו — האם לא נחורו פניכם מבושה, לשוב ולדבר רמות על התרופה הבדוקה אשר אתם שולטים בה?

אין ספק עכשיו שאנו נכנסים לתקופה של נסיונות קשים, קשים לנו וקשים לכל העם העברי, לנו ולכל החלוצים המחפים בשערי הארץ. אפשר הרגשתם היום בטלגרמה קטנה בת שלוש שורות ב„דבר“, פי בפולין התאבד חלוץ לשמע הידיעות שבאו מארץ־ישראל. לבי עליך, חבר אוֹבד. המסמל את מכאוב העם, אשר אין לו חיים אם ניטלת ממנו תקותו האחרונה. אך לא צדקת, חבר. לא פעם אחת עמדנו על פתח האבדן, לא פעם נדמה לנו שהפל התמוטט, לא פעם אחת לא ראינו לנו שום מוצא מן האסון ומן הקלון, בלתי אם התאבדות. אולם התגברנו. התאבדותו של אותו חלוץ אומלל מעידה שוב מהו מפעלנו פאן לאדם מישראל בגולה, כמה יסורי נפש גורם: רצח וכל פשלון פאן לאדם העברי שם הקשור בארץ וברעיון. חוטים אלה, השזורים זוזר ויגון, תנחומים ויאוש, אי התנועה

היודעת דוגמתם! ואף על פי כן לא צדק אותו חבר יקר אשר הוסיף את עצמו במו ידיו על מספר חללינו. מתוך שלבו לא יכול שאת את המכשולים המחרידים. קברים פאלה פזורים בדרכנו, מימי קשינו ומשבר אוגנדה. קברים של חברים טובים, נאמנים, אשר לא יכלו ברגעי שואה ויאוש לשוב ולחיות את חייהם כרגיל. אולם גם הם לא צדקו, ואילו נשארנו בחיים וראו אתנו עמל וצער ושמחה היו מאושרים עכשיו למראה הבלתיאפשרי שנעשה לממשות. וכפעם בפעם אנו צריכים לאמור לכל חברינו הרחוקים בגולה, לאלה שעתידים להיות חברינו: אל תפול רוחכם. אל תאמינו כי הברית המרובעת והמחומשת נגדנו תנצח. פוחנו גדול, הרבה יותר גדול ממה שנראה לעין.

פוחנו הגנוז אתנו

ראו מה עשו ידיו במשך שנים מעטות. כי המפעל הארץ-ישראלי הגדול הרי הוא בעצם רק בן חמש-עשרה שנה. לפני חמש-עשרה שנה עמדנו על קברו של ברנר כאנשים אשר נלקח מהם הפל. ובמשך ט"ו השנים הללו הלא היו לא רק פרעות של 1921 ו-1929, כי אם התנקשויות מן המארב וגזירות ממשלתיות בלי הרף ומשברים. היו מהרסים ומחריבים מבפנים, מן המחריבים-המחרימים נושאי הרכוש והעבודה הזרה, נוטעי העבודה החורנית, עד למחריבים נושאי האידיאולוגיה הרבולוציונית הצרופה, כביכול, המשסים לשם מצנת המהפכה הסוציאליית אשר שיך אל-קאסם הוא מבשרה. ובמשך חמש-עשרה שנים אלה הגענו למה שהגענו, הכפלנו את ישובנו פי חמישה, ויצרנו יצירות אשר אין דוגמתן בתנועת הפועלים בעולם, אני מתכוון לא רק למשקיני הסוציאליסטיים, כי אם גם לכמה וכמה דברים, וראשית כל: לעצם הסדרותנו, שאין כמות בעולם לא לתוכן ולא לצמיחה. ואני מתכוון למפעל פדיון העבודה, אשר שום תנועת פועלים אינה יודעת כמותו. ובמשך חמש-עשרה השנים הללו פבשנו לנו מקום אחר לגמרי בהפרת העולם. שונו אלינו היחסים בעולם הסוציאליסטי, ובחוגים שונים באירופה מתחילים להפיר בערכנו. ומאחורינו עומדת תנועה של מאות אלפים, היודעים כי אין להם עתיד, אלא בבואם אלינו. האומנם לאחר כל אלה נסגיר עצמנו לאזלת-יד?

אל תבטחו בנציבים

ובטרם נוכל לענות על השאלה: מה נעשה? עלינו להשתחרר מכמה השליות. בזה עסקנו במקצת היום. ראשית כל: אל תבטחו בנציבים! שנים רבות למדה הציזנות שלא לבטוח בנדיבים, עכשיו עליה שוב ללמוד מן הלקח המר, שלא לבטוח בנציבים! והשאלה החמורה ביותר היא לא זו: מה עלולים להיות התעוועים הפוליטיים מחר כאן ומחרתם בלונדון, פי אם: מה יהיה תפקידכם אתם ומה יהיו מעשיכם אתם מחר ומחרתים.

אנחנו החומה

מה יפה לראות אסיפה עצומה של אלפי אנשים צעירים, תחת כיפת השמים, אנשים אשר רעננותם גוברת על כל הסבל של הימים האחרונים. אולם קהל של עשרת אלפים איש ויותר יכול להיות גם קהל של שומעיר אופרה, קהל של צופים בקרקס, הוא יכול להיות גם מחנה חלוצי אשר בו ספונים פוחות הגאולה. לפנים היינו מעטים, אך בשעה שנועדנו יחד ידענו כי לא קהל מקרי אנחנו, אלא מחנה אחים לחיים ולעבודה קשה ולגורל קשה, וליסורים רבים ולעזרה. והיא שעמדה לנו בשנות המלחמה, והיא שעמדה לנו בראשית העליה השלישית, והיא שעודדה וקיימה אותנו במצור ובמצוק. עכשיו הננו מחנה גדול, 90 אלף או יותר חברי ההסתדרות, רבים רבים מבינינו לא עבר עליהם מה שעבר על ה„דורות“ הראשונים בתנועת הפועלים, ועדיין לא השרישו בחיי הארץ. ואפשר הם עומדים זאת הפעם הראשונה בנסיון גדול, נסיון לגוף ונסיון לנפש. הודעו לחיות כראוי לפועלים ארץ־ישראליים, הידעו לעמוד בכל אותן הדרישות הקשות אשר החיים בתקופת־הנסיון יציגו להם — זאת היא לא שאלה לתפארת המליצה, כי אם שאלת־גורל, גורל הפועל, גורל העם.

ישראל בן-יהודה

חבר ישראל בן-יהודה, רק לקומץ קטן זה הותר ללוותך. אך לא רק אנחנו, כי אם גם העיר, הישוב ומיליוני יהודים פזורים בעולם, יודעים כי למענם נפלת. דרך חייך היתה קצרה וישרה: „המפכ״י, „החלוץ, עליה לארץ, הסתדרות העובדים, מפלגת פועלי ארץ-ישראל, ועמידה בשורת-המגן.

על מה נפלת? לא יצאת להתקיף, יצאת להגן. ולא כדור מתנפלים פגע בך, כי אם כדור של מי שבא לשמור על חיינו ורכושנו ואוסר עלינו להגן על עצמנו מפני המרצחים והמציתים.

אין תנחומים לא רק להוריק השפולים, כי אם גם לנו. מעודנו למדנו להפיר את ערפה של „נפש אחת מישראל“. ובמלאכת הבנין שלנו למדנו להוקיר ביותר כל נפש בונה. ואנו יודעים כי נפלת על לא-חטא ועל לא פשע, אלא רק משום שאחרים אינם יודעים לעשות את המוטל עליהם.

איננו רוצים לעורר רגשי התמרמרות. אך העם הזה העומד זה חמישים יום במצור — אם סותמים את פיו ואוסרים עליו גם לספר על מות בנוי וגם ללוותם בציבור — האם לא יתמרמר? אנו יודעים כי לא כל כדור הוא כדור-זדון, יש גם כדור תועה, ואנו יודעים להעריך את אלה. לא מבני עמנו, שנפלו בשמרם על שלום הארץ. אך למראה קבר זה איך נוכל ולא נדרוש את הזכות להגן על עצמנו. איננו קוראים לנקם, פעוטה היא כל נקמה לעומת העוול שנעשה לנו. בזויה כל נקמה הפוגעת באדם נקי, אך אנו רוצים להדוף את המתקיפים אותנו, פאשר הדפו בליל שלשום חברינו בבאר-טוביה את מתקיפיהם בלי לחכות עד שיבואו להגן עליהם.

וגם בשעה זו לא נחטא לגורלנו. כל קרבן שלנו יקר מיקר, אך נזכור כי קרבנותינו שנפלו בחמישים יום אלה ובחמישים וחמש שנות שיבת-ציון, מה הם מבחינה מספרית לעומת הקרבנות שאנו מקריבים על שדות-קטל זרים, בפקודת זרים, למען שלטון זרים. איננו משלימים עם סדר-עולם הקיים על קרבנות, אך אם נגזר עלינו שלא נקנה את ארץ-ישראל בלי קרבנות ולא נרכוש את גאולתנו בלי קרבנות — הרינו מוכנים לכך.

יתגדל ויתקדש שם ישראל, המעונה בעמים, יתגדל ויתקדש שם בניו.

הנושאים את גורלו בלב נאמן וביד נאמנה.

מקדשי-החירות ומחללי-קברים

בית־העלמין העתיק בצפת ראה רבות בימיו. הוא קלט את עצמותיהם של מקודשים ונערצים מדור אל דור, משוררים והוגים, מקובלים ופוסקים, בהם גם האר"י ור' יוסף קארו. אטר אורם זרוע על דורות רבים של תלמידים ותלמידי תלמידים. המסורת יודעת לציין במקום זה אפילו את קברו של נביא קדמון — הושע בן בארי. אולם לא רק עצמות־מתים ראה בית־העלמין בצפת, כי אם גם את דמעותיהם ויסוריהם של בני־אדם חיים. לא פעם היו נמלטים אליו מפורענות בידי שמים (בימי „הרעש“) ומהשתוללות יצרי אדם. בימינו אמנם רגילים לומר, שאין פורענות־שלה־השתוללות באה לארץ אלא בשביל הציונות, והיסטוריונים ופוליטיקאים ערבים אוהבים להזכיר ולהסתמך על הימים הטובים, בטרם היות „ציונים“ מנשלים ומתנשאים ומשעבדים בעולם, ואז ישבו ערבים ויהודים שבת־אחים. אלא שכמה בחינות באחזה. והכרוניקר מלפני מאה שנה ויותר (תקצ"ד), עֲד־רָאִיהַ תמים ל„תנועת־שחרור“ מאז, יודע לספר על „השוללים הבוזזים“ אשר מרדו לכאורה ב„אימפריאליזם“ — אז לא אנגלי אלא מצרי: איבריהם פחה! — אך שפכו את חמתם „רק על היהודים“. ואזי ראה בית־העלמין פיצד מצאו „השוללים“ בתחומי פליט יהודי, חסיד ומקובל, ודקרו את עיניו. השוללים והבוזזים האלה לא הסתפקו בביוזה וברצח ואינוס, אלא גם טימאו את ספרי־התורה וחתכו אותם בתער הגלבים ועשו מהם „מעלים וסינר של נפחים“. אך ספק אם בית־העלמין בצפת ראה אז מה שראה עכשיו, בימי המרד הלאומי האנטי־אימפריאליסטי: חילול־קברים.

אין הציון הזה בא להטיף מוסר באזני מרצחי אדם ועץ ומחללי קברים. הדברים נאמרים בשבילנו. טוב פי נדע מי נמי הם הקמים עלינו. מי עוד פעמנו עם פעמים הגומל לצורריו כבוד תחת קלון. אומר צורר: תנועת־שחרור, התקוממות של מדוכאים, התפרצות־עלזבים, מרד בתקיפים — ובני עם חכם ונבון מאמינים לכל דבר, כל אמתלה מתקבלת על דעתם, כל שטנה נגד עצמם מסתברת, ולבם מתמלא רחמים וכבוד, הם כעפר תחת פפות רגלי קמיהם. רביב מאתנו מאמינים בתום־

לבם פי שכונת־המרד מקרינה את פני אויבינו ולפיכך אינם מעזים להסתכל בפני המכהנים בקודש, ולראות במעשי ידיהם. אַל נהיה איפוא כפוי־טובה לקמינו, אם הם עצמם מסירים את הלוט מעל פניהם ועוזרים לנו להכירם. רבים בינינו מקדשי מלים, והם נשארים בנאמנותם למלה המקודשת, גם אם בינתיים פרח תכנה המקודש ובמקומו נכנסה הטומאה. ואם האויב יודע להתלבש בטלית של מרד וחופש, הרי נמצאים בינינו אנשים הנלפדים בפה. וגם יריות על יהודים ההולכים עם הטלית ותפילין תחת זרועם והטלת פצצה בנוסע־רכבת אינן מגלות להם מה מהותה של אותה תנועת מרד וחירות. אולי תבוא תועבת צפת ותפקח את עיניהם. „המרד“ הערבי שבחר לקרפן את יעקבי ובנו, את חלוצי יגור, את חזן ודננברג, את הקהל באדיסון, את מגישי המים בנחלת־יהודה, את בן־יהודה מעטרות — מעיד על עצמו, על מהותו, על עדתו, על יצריו מעיד, כאשר לא יעידו שום ניתוח רעיוני ושום הבחנה סוציאלית, כי לא מכוסף־שחרור הוא יונק, כי אם ממאפליית הטומאה. ועכשיו בא מעשה צפת והוסיף על העדות.

ודאי, נפש חיה יקרה לנו יותר מכל מצבה מקודשה, אך יש שהשחתת הצומח והדומם מלמדת על אפי המשחית ועל יצריו האפלים, מלמדת יותר משפרכת־מים. מי התנועה הרבולוציונית אשר השביעה את נפשה ואת תאוות הנקם וההתקלסות שלה בחילול־קברים? הוה אומר: תנועת השחרור של היטלר, היא תנועת היודופוביות הזואולוגית. עין בוחנת היתה יכולה מזמן להכיר את קרבת־הנפש שבין תנועת־השחרור של שכנינו השמיים לתנועת־השחרור של בוזי־בני־שם. מעשה־צפת אישר את הדבר.

נזכור זאת, נזכור ואל נשכח. ואם גם עוד פדורים ישולחו בנו, ואם עוד פצצות יטילו בנו, ואם עוד יתפסו אנשים תמימים מאתנו ויעלילו עליהם פי הם היורים ומטילי־הפצצות, ואם כהנה וכהנה יקומו אזהברי חופש ודורשי־צדק ומלמדי־זכות על מענינו ומעילי־ינו ושופכי־דמנו — אנחנו נישאר קשיע־זרף כאשר היינו ולא נודה לא באהבת־חופש ולא במלחמת־הצדק אשר תינוקות ישראל ואילנות ישראל וקברות ישראל משמשים להן מטרה לחצי־יצרים אפלים.

ב מ צ ו ר

מצבנו חמור. לא מפני שאין לנו הכוח לדחות את ההתקפה הערבית נגדנו. אני מרשה לעצמי לומר במלוא הפרתי, אף על פי שהדבר לא יתקבל על דעת רבים, פי אילו היתה המערכה בארץ-ישראל בין היהודים היושבים בה פיוס ובין הערבים בלבד, היה לנו די כוח לדחות את ההתקפה. יתכן פי ביום הראשון ביפו לא היינו מוכנים, אבל במשך ימים אחדים היינו מוכנים. אבל עלינו להודות שגם במערכה הפיסית ובמערכה הפוליטית אנו עומדים לא רק נגד הערבים, אלא גם נגד משטר מסוים, והמשטר הזה הוא הקובע. עובדה היא שמשטר זה אינו הודף את ההתקפה הערבית, ונותן לה להתקפה הפיסית שתתגלגל בהתקפה פוליטית, והוא שיוצר לנו כמה וכמה קשיים במלחמה זו.

אין לשכוח: אנו חיים במדינה, שאמנם היא נקראת מדינת מנדט, אבל המשטר שלנו הוא משטר ערבי, האפרט של המדינה, המנגנון שלה, — רובו של הכוח המוציא לפועל הוא ערבי. האפרט של התחבורה, הרכבת, המשטרה, המשפט, החקירה, הוא תמיד ערבי ברובו, ובהגיע ימי-נסיון מתברר שלא רק בעבודות ציבוריות ולא רק בעיריות, אלא המדינה כולה קיימת כמדינה ערבית שיש עליה צמרת אנגלית. אני נמנע פרגע לדון על הפננות. אינני בוחן לבבות. אני רק מציין את העובדה שהפקידות הגבוהה והאדמיניסטרציה פועלות במדינה שמשטרה הוא כזה.

כשאנו באים לבקר את השלטון הזה אנו עומדים ותמהים. אנו מלאים תמיהות. פעם אנו שואלים: איפה החריצות? איפה הנבונות המדינית? איפה המשפט? ופעם אנו שואלים: איפה ההומניזם, איפה מידת הרחמים, איפה היחס האנושי לנרדף? בכמה מקרים הדברים לא מובנים לנו. אבל מבחינה פוליטית מצטרפות התמיהות הרבות לתמונה אחת. מצבנו אינו משתנה על ידי כך, אם השלטון לקוי בחוסר פשרון החלטה, או שהוא שבוי בידי פקידות שאינה רוצה לקיים את החלטותיו, או שהמגמות הפוליטיות שלו אינן עולות בכלל בקו ישר, או שיש עליו לחץ פוליטי חיצוני. בשבילנו אין המצב משתנה על ידי כך. הארץ הזאת יכלה להתגבר על הפורענות במשך ימים אחדים, ולא היה הכרח להביא אותה למצב כזה שאחרי חדשים יבוא

ארמסבי גור ויכריו על מלחמת-אזרחים פעל עובדה. אינני יודע שום פזח. לא פזח ערבי-פלשתינאי. לא פזח פאך-ערבי ולא פזח חיזוני, שעשה כל כך לטיפוח התנועה הערבית, בהיקפה ובאפיה כיום הזה. לבטחונה בנצחונה, כמו השלטון הזה.

נזח לו לשלטון להציג את עצמו כבעל מדיניות נבונה וזהירה, פנמנע מבוא בדמים, ואותנו כצועקים „נקם” ותובעים יד חזקה. אבל הישוב היהודי לא דרש כלל יד חזקה במובן המקובל. הוא איננו צמא-דמים, הוא דורש רק דבר אחד, שהארץ תפירמה רצון השלטון, בלי דר־משמעות ובלי נענועים. הוא רצה שהארץ כולה תדע, גם הרודף וגם הנרדף, שהשלטון לבו עם הנרדף. ולכך לא היה צורך ב„יד חזקה” ולא היה צורך לקנתר ואף לא להרוג אנשים. השלטון יכול לגלות ברור את רצונו בעשרות מעשים חיוביים. המזח בתל-אביב היה בו משהו מדבר זה. אבל כשהשלטון היה פאן ובלונדון רואה את אנשינו ומשקינו שותתים דם, והוא מכריז פי על פיצויים אינו יכול לפי שעה לדבר, אין אנו יכולים לראות בזה יחס קמצנות של גזבר בלבד אי אפשר לנו שלא לראות בזה עובדה פוליטית מרה מאד, שנגדה צריך להתקומם. אי אפשר שלא לראות בזה סמל, גילוי כרקטריסטי של יחס השלטון אלינו וליסורינו.

והנה מצב החקירה המשפטית בארץ. כלום זוהי דרישת יד חזקה אם אנו דורשים שלא יכסו על דמינו? הלא מצב החקירה צועק עד לב השמים. הפושעים אינם עתידים כלל להגיע למשפט מפני שאין כמעט כל חקירה, אין חיפוש רציני של האשם. אין מוצאים שום דבר, אין מוצאים נשק, אין מוצאים את בתי-החרושת לפצצות. בדין-וחשבון לחבר הלאומים מכריזה הממשלה ברוב ידיעתה, פי הדאגה לנשק הערבי בארץ היא מוגזמת. לאחר הכרזות פוליטיות כאלה, הבנויות על אינפורמציה שממציאים נאמני השלטון, מה פלא אם אין השלטון יכול לגלות מחסנים רציניים של נשק. מצד שני מגלה המשטרה מדי פעם יהודים חשודים על הטלת פצצות. מצד שלישי המשפטים עצמם, יהיה הצד הפורמלי שבהם פאשר יהיה יש בהם פדי להוכיח שאין מתיחסים בחומר הדין לעבירות שהובאו.

ואם יש למי שהוא ספק באפי המשטר וביחסו אלינו, בא הדין וחשבון לחבר הלאומים והביא ראיה שאין אחריה כלום. תעודה

זו היא פתב פלסטר נגדנו שהוגש, בחתימת ממשלת ארץ־ישראל, לדעת־
הקהל העולמית.

שלושה דברים אלה: היחס לפיזיונים, מצב החקירה והדין־וחשבון
לחבר הלאומים דיים לפקוח את עינינו. ראני מסיק, בתכלית הקיצור: אין
לנו פל אפשרות לנצח בהיאבקות העומדת לפנינו אם לא יעלה בידינו
להשיג את שינוי המשטר הארץ־ישראלי.

לפני זמן־מה הרבו לדבר בישוב על משא־ומתן יהודי־ערבי. אני
אהיה האחרון להימנע בכל הזדמנות שהיא מנסיון לבקש דרכי הספם
עם העם הערבי. אבל פל תנועה חייבת לא רק להיות ישרה פלפי מתנגדה,
אלא גם להיות ישרה פלפי עצמה ולא להשתעשע בדברים בשעה שהם
שעשועי־שוא. ראני חייב לשאול את עצמי קודם פל: מה יש לנו בשעה זו
לתת לתנועה הערבית כפי שהיא פיום? ואל נשפח: נתינה פירושה לתת
לשני מה שרצוי לו, וקבלה פירושה לקבל ממנו מה שנחוץ לי. אם לא זאת
הנתינה ולא זאת הלקיחה אזי אין הספם.

פרגיל אצלנו, בימי פורענויות, יש פבר מי שמפה על לבנו ואומר:
על חטא שחטאנו בזלזול ובהזנחה פלפי הערבים. זוהי בכלל מידה נאה של
ביקורת עצמית: פשמכים אותנו, כשפורעים בנו, אנו מתעוררים לצעוק:
אבל אנחנו אשמים. וזהו נוסח האשמה: „כשטוב לנו איננו רוצים לדבר
אל הערבים, וכשרע — אומרים אנו שעכשיו אי אפשר לדבר”. שיגרה
מהלכת זו אינה אלא אינסינואציה על התנועה הציונית. מהימים הראשונים
אנו עוסקים בשאלה זו. עסקו פל האפסקוטיבות ועד האפסקוטיבה האחרונה,
משיחות וייצמן־פייצל ועד השיחות האחרונות עם הערבים, בזמן הגיאות
דוקא. לא נכון שמצדנו זילזלנו בדבר זה. אבל יש דברים אשר
להצלחתם לא די שאין מזלזלים בהם, צריך שתהיה גם אפשרות של
תוצאות. הנה בן־גוריון קם ונוסע לנגף ומדבר שם עם איחסן אל ג'אברי ושפיב
אָרסלאן, מדבר דברים אשר פל ציוני יכול להתגאות עליהם. מדבר בגילוי־
לב פדבר תנועת שחרור לאומית אל חברתה, מדבר ביושר לבב, מגולל
פרוגרמה ציונית גדולה ומוכן להבטיח לא רק יחסי ידידות, פי אם גם ברית

פוליטית, והם הופכים את דבריו ללעג ולקלס, מפני שהם סבורים שלהם אין צורך בזה. אך אם כל נסיונותינו עד עכשיו לא הצליחו, לפיכך נתקלס בעצמנו ונאמר: זילולנו, הזנחנו? דיבורים אלה נעשו למודה ולעדות של חכמה פוליטית עילאית. ויש שעושים מהם את הקפיטל המסלגתי שלהם, פי הם הם, פידוע, ש„גילו“ את התנועה הערבית, ומבלעדיהם מי ידע את הסכנות האופפות אותנו. ואצלם היה גם רצפט מוכן, אלא שהדור לא היה ראוי לקבלו מהם.

אין עתה, לדעתי, סיפויים להשגת הסכם עם הערבים. לא מפני שרצוננו רע, ולא מפני שאנשינו אינם מוכנים להיכנס ברצינות לכל הענין הזה, אלא מטעם פשוט: יכול להיות הסכם בין שתי תנועות לאומיות המבקשות עצמאות, אבל לא יכול להיות הסכם בין תנועה שמבקשת עצמאות ובין תנועה שמבקשת שררה. התנועה הערבית בצורתה פיום איננה תנועה של שחרור. גם באירופה ישנן תנועות לאומיות שאינן תנועות שחרור, וגם המזרח יש לו אימפריאליזם משלו, אימפריאליזם מזרחי. ראו את יחס עיראק לאֶשורים ולכורדים, ראו את פחד המְרוֹנִיטים בסוריה. זהו אפיה של התנועה הערבית. היא אינה מסתפקת בחופש לעצמה אלא מבקשת שררה על כל הבא בגבולה.

ולתנועה זו מה יכולים אנו לתת? פלומר, לתת נוסף למה שהם מקבלים מאתנו בין כה וכה. כספים, רנחה — הם מקבלים מאתנו גם בלי הסכם. ויש מי שמציע להם עתה אחוזים הגונים של עבודה ערבית במשק העברי. מה יכולים אנו לתת למנהיגים הערבים? כל הדברים הפרוגרסיביים והסוציאליים לטובת הפלח והפועל שאנחנו יכולים להבטיח להם לא יקחו את לבם. לא על כך היו צריכים להילחם. להם יש צורך ביתר־שלטון בארץ, ביתר משרות באדמיניסטרציה, במשטרה. הנבטיח להם יתר־ערביזציה של המשטר? הנבטיח להם עליה, אשר לא תבקש שום חלק בפקידות, במשטרה, במשפט, בשירותים?

הסכם וייצמן־פייסל מרמז מה הדרך היחידה להסכם. אילו היתה קיימת תנועה ערבית גדולה הרואה לפניה ברית ארצות ערב כמו שראה פייסל, היתה יכולה לבוא לידי הסכם אתנו על פרובינציה קטנה זו ששמה ארץ־ישראל, תמורת עזרה הגונה. אך מנהיגי הערבים בארץ־ישראל, אשר

כל אַמביציותיהם הן בשלטון פּאן, בפרובינציה זו, וכל מה שהיהודים עושים בארץ מצמצם את ערכם ומערער את הסטאטוס הפוליטי והסוציאלי שלהם בארץ — על מה יבואו אתנו לידי הסכם, מחוץ לצמצומו ולקיצוצו? אם ברגע פוליטי מסוים יתהווה מצב בין־לאומי שערבים בארצות הסמוכות יראו צורך בעזרתנו אזי אולי ינוסח חוזה אשר יבטיח את האַספירציות הלאומיות שלנו על ארץ־ישראל.

כשרוצים להסביר לנו עד כמה אנו זקוקים לשלום, מפחידים אותנו בחזרת הפורענויות ואומרים: האם ככה נבנה? עוד מאורעות ועוד מאורעות? אין לנו אלא לענות: כן, ככה נבנה. ואני אומר כן, לא מפני שהפרספקטיבה של מלחמות ומריבות מלבבת אותי, אלא מפני שעדיין לא בידינו טובנו ושלומנו. אי אפשר לבוא אלינו ולאמור: שאם מסכימים להסכם פוליטי, אזי תבנו את הארץ בשלנה ובבטחון, ואם לאו — יהיו „מאורעות“. היו בארץ מאורעות ופורענויות קודם שקמה הציונות הפוליטית. הנקודות הראשונות: גדרה, נס־ציונה ופתח־תקוה, והשכונות הראשונות בירושלים היו יכולות לספר הרבה על התנפלויות עליהן. יש דבר־מה באפי הסביבה, במוסר שלה לגבי „הזר“ החלש, יש תרבות של „ועל חרבך תחיה“, ויש גם מצבים בין־לאומיים, ויש איטליה־חבש, וגרמניה, ורוסיה, ומי יודע מה עוד. וכל זה משפיע. זה מר מאד וזה קשה מאד, אבל מי הבטיח לנו שנבנה בקלות, בלי יסורים? נעשה כל מה שנוכל להפחית אותם. אנו מצוים על זהירות. אנו מצוים על שיפוך הרוחות ככל האפשר. אסור לנו להגיש גפוררים למחסן הדינמיט. ויש להנתנו מי שמגיש גפוררים, אבל אין להגיד לנו: בידיכם למנוע כל פורענות. פורענויות מובטחות לנו.

ומאידך, הפורענויות אומרות לנו למה אסור לנו להספיק. אם היה עוד בציונות לפני היטלר סוג אנשים שיכול היה להסתפק בציונות קטנה, ובישוב קטן שישמש מרכז רוחני לעם הגדול בגולה, — אנחנו פכרנו בזה, אמרנו תמיד: בלי המוני ישראל גם תרבות עברית נבול תבול בארץ־ישראל — הרי לאחור המצוקה הגדולה של יהודי גרמניה נשתנו הרבה מושגים גם אצל המסתפקים במועט. לאחר מה שעבר עלינו עכשיו נלמד עוד משהו: נדע כי אם לא נהיה פאן רבים מאד, אם לא נסגל לעצמנו קצב־גידול אשר יחזק ויבצר אותנו במהירות, נהיה פאן בגלות ישמעאל. אם

ההסכם יכול לתת לנו גידול זה — נחתום עליו בשתי ידים. אך אין אנחנו יכולים להיות תלויים בהסכם.

ענין ההבלגה מוצג אצל כמה אנשים פרכוכיות או פהתנסדות מצדנו, כאלו אננו מתכוונים לצדוק הרבה. לא כן הוא. מצבנו מחייב אותנו לשיקול־דעת. אננו שומרים לא רק על 400,000 יהודים בארץ, כי אם גם על העליה העתידה. ואננו מוכרחים לדעת מה אננו מספנים. אם נערים שלנו מגישים גפרורים לאש מתוך „רגש טבעי“, אנחנו צריכים לגעור בהם ולאמור להם שהם חייבים לבלום את הרגשותיהם ולא לספן את עתידנו. אין כל טעם, לא מוסרי ולא פוליטי, לנקום בשאָר־בשרו של הבא להרגנו. ולנגוע בהבא להרגנו לא נתן לנו השלטון. עד אתמול נקט השלטון בשיטה זו: אם גנבו את הסוס מן האורה צריך לסגור את האורה. ברוב המקרים לא ניתן לנו לפגוש את האויב, לגלות את מאורתו. יכולנו רק לעשות מעשי־התפרקות שאינם אלא מעשי־שטות. האם בכך נמצא שילומים לדמינו הנקיים אם ישפך דם של איזה עובר־אורח, אשה או ילד, שלא חטאו ולא פשעו? האם המנהיגים הערבים והרוצחים יבהלו מזה? האם זה יעצור אותם? לחיוב אין בזה שום תוצאות. לשלילה כמה וכמה. בטוח אני שכל אויבנו, בכל המחנות, ציפו לרגע זה שנצא בדרך זו. תעודת בגרות פוליטית היא בשבילנו שהישוב לא הלך בדרך זו. ויש להזהיר ממסקנה מזויפת. המהלכת בחוק־לארץ, שהישוב הוא פחדן והוא מחפה רק שה„גורודובי“ יגן עליו. הואיל והננו „ילדי־שעשועים“ של כלל ישראל רוצים לראותנו מקושטים בכל המעלות. היהודי בגולה מותר לו לסחור בשבת ולאכול טריפות, אבל אותנו הוא רוצה לראות שומרי שבת ומקיימי מצוות. הוא עצמו יכול להיות פחדן, אנחנו חייבים להיות אמיצים. הוא שמע שיש פה שומרים, גיבורים, רוכבים על סוסים, מנצחים, מטילים אימה על ערבים. והנה — אֶכּוּב־פּתּוּם! פלום רשאים אננו לאֶכּוּב את מושגיו האידיאליים? ואני אומר, מתוך הכרתי העמוקה, פי מעולם לא הראה הישוב גם במובן פסי גבורה פזאת ואומץ־לב וכוח־הגנה כמו שהוא מראה עכשיו. צריך לדעת זאת גם בשביל עצמנו, וגם לאמור לעמנו למען ידע. שמירת התחבורה

בארץ, עבודת הנהגים, הגפירים, השומרים והשוטרים, שמירת אנשי המשקים, עבודת הנערים הקטנים העומדים הכן לכל שליחות בשעת סכנה — כמה אומץ וגבורה ומסירות מושקעים בזה יום ויום ולילה לילה. וצריך גם להבין מה שינויים באו בהגנת הישוב. הגנה איננה ענין קפוא שצורתו נקבעת פעם אחת לדור־דורות. היה זמן והגיבור היה חוגר חרב. אחר כך באו רובים, דבר פשוט יותר, לא כל כך רומנטי כחרכות נוצצות. ואפשר שגם רובים הנם רומנטיים יותר מצוללות ותותחים ואוירונים. וגם האיטרסטיגיה שלנו עכשיו אינה יכולה להתלבש ברומנטיקה של ההגנה מאז. נפיר בשינויים. אין אנו בתורפיה. השלטון אחר, התנאים אחרים, וצריך להבין את כל רצינותם ולפעול במסגרת הנתונה (חברים גם נפלו בגלל אי־ידיעת התנאים האלה). בשבועות האחרונים, בכל מקום שהיתה פל אפשרות שהיא רדפו והדפו ולא חיפו לצבא ולשוטרים. מה היה לפנים בישוב? קבוצה קטנה של שומרים ואנשים צעירים שהפקירו את עצמם. עכשיו נוסעים באוטומובילים נהגים, אנשים בעלי משפחה, אבות לילדים, על המשמר במשקים עומדים אנשים שעשרות שנות עבודה בארץ מאחזיהם. כבר שלושה דורות עומדים עכשיו במשמרות. ולא יחידים אלא אלפים. את זאת צריכים אנחנו לדעת למען עצמנו. וצריך להעביר הרגשה זאת ליהדות בגולה. ההגבה נתקלה בקשיים שונים, גם עליהם צריך להתגבר ומתגברים. והמאמץ הגדול של הסוכנות היהודית להכניס „שוטרים מיוחדים“ וגפירים, מה זאת אם לא צורה של הגנה לגלית, הדורשת לא פחות אומץ־לב והיא יותר אפקטיבית מאשר הצורות הישנות של ההגנה.

שוב צפה שאלת האחדות בתנועה הציונית. יש אומרים: אחדות גם עם אלה העומדים מחוץ למסגרת ההסתדרות הציונית, עם הצ"ח, ויש מתפוננים ליצירת אחדות יותר חזקה בפנים.

אינני מאלה ששמחו ליציאת הרביזיוניסטים. חשבתי זאת לצרה. אני גם אשמח אם הרביזיוניסטים ישובו אלינו, אם פי ידעתי את חטאיהם וליקוייהם. אולם פשמדברים על „איחוד“ צריך לדעת מה תכנו הפוליטי ומה פירושו הארגוני. קודם כל מבחינה פוליטית. אנחנו רוצים להיות יותר

חוקים, אנחנו רוצים שהפעולה הפוליטית שלנו תהיה יותר אפקטיבית ותקרב אותנו למטרה. מה ערכה של הצ"ח מבחינה זו? אין לראות בה הוספת כוח: לא אידיאות פוליטיות, לא קשרים ולא חיוק אותה הפוליטיקה השקולה והמחושבת אשר גם מפלגות האופוזיציה תומכות בה.

הבחינה הארגונית מהי? אילו באו הרביוניסטים ואמרו שהם רוצים לשוב להסתדרות הציונית, היינו אומרים להם: בבקשה. ההסתדרות הציונית היא פתוחה. אין כאן שאלה של סימפטיה ואנטיפטיה. כל מי שמפיר ביסודותיה, בארגונה ובמרותה יכול להיכנס. אילו בא ז'בוטינסקי ואמר: אנחנו עומדים בחוץ ונישאך בחוץ, אולם ננסה לראות אילו פעולות ניתנות להתאמה, היינו נוהגים בו כשם שאנו נוהגים עם „אגודת ישראל“. אנחנו מוכנים לעבוד עם כל גוף יהודי באותם הענינים אשר עליהם אנו באים לחד הסכם. אבל אי אפשר לבלי לראות שמה שז'בוטינסקי מציע זהו שנטאו' פוליטי. הוא בא ואומר: דרושה סוכנות יהודית רחבה! הבה ונקים אותה, פשני שותפים שויים. לכם יש 600,000 חברים, לי יש אמנם קצת יותר, 700,000. אבל אינני מקפיד... חלק פחלק ננהל את הענינים. אין צורך להוכיח מה טיב המשחק הזה. הוא שולח אנשים לתומס, לבקש אותו שישפיע וילחץ על וייצמן שיתאחד עם ז'בוטינסקי, ובאותה שעה אינו חדל מפתיבת מאמרים המשפילים את הסוכנות. כך אין מתאחדים.

ואשר לתוספת אחדות בפנים, לא ברור לי מהו הדבר הזה. רק לפני שנה בחרנו באַכסקוטיבה קואליציונית, בחרנו מתוך שידענו כי אנו הולכים לקראת ימים קשים. יכול להיות שלכל אחד ואחד מאתנו היה קושי בזה. אולם חשבנו שזהו הפתרון בשביל המצב הנוכחי ואיחדנו מסביב לאַכסקוטיבה 90 אחוזים של התנועה. מהי איפוא כונת הדיבורים האלה עכשיו? תובעים „חזית מאוחדת“ בציונות. ומה שיש לנו היום הזה, בהנהלה, האין זו חזית מאוחדת? מי הם איפוא המועמדים לחזית מאוחדת? אם יש מפלגות שאין להן אָמון בשליחיהן — יחליפו אותם. אבל תמוה הדבר שמביעים אָמון לאַכסקוטיבה ומציעים להקים פורמציית חדשות, סינטיים ו„הרחבות“. כל מפלגה רצינית עומדת בקשר עם נבחריה. זוהי זכותה של המפלגה. הנבחר איננו נוטבל. הנבחר יושב עם חבריו, דן אתם, מתייעץ אתם, אבל אם ישנה אַכסקוטיבה מנבחרי כל המפלגות, הרי זהו הקשר

שישנו למפלגה עם האַפסְקוּטיבה. אי אפשר ליצור במקום קשר חוקי איזה קשרים בלתי־חוקיים. אם יש תפקידים מסוימים שבהם דרושה עזרה לאַפסְקוּטיבה יבואו המתנדבים. התנועה הציונית איננה עשירה מדי בכוחות עבודה שונים, ואין להניח שהאַפסְקוּטיבה תדחה את המתנדבים שיציעו עצמם לתפקידים שונים. בזה יש צורך רב, אולם לא בסינטורים.

ועדה מלכותית עומדת לפנינו. אין אנו יודעים במה ידונו בוועדה זו, איזה עלילות נצטרך לסתור, ועלינו לפיכך לעבד את כל השטחים. נסיון לנו: שאו, סימפסון, פרינטש, עמדנו בשער. נלחמנו. והיה ערך למלחמתנו. אם פי לא כל השטנה כנגדנו בוטלה. מלחמה כזאת יש לה ערך לשעה, ויש לה ערך לשנים. איננו ששים לקראת מלחמה זו, אבל כופים אותה עלינו. אין לנו אלא לצאת למלחמת־תנופה נגד הכוחות החותרים תחתינו.

תמוז תרצ"ו.

יום הרצל

יום הרצל, הפוקד אותנו מדי שנה, לא נתקרב ל„נוסח“ ולא יצטמק לנוסח, כל עוד אנו חיים את חזונו, כל עוד אנו יוצאים בצבאותיו, כל עוד אנו מתיסרים ומתחשלים בחבלי התקומה. לא נוסח, אלא באר מים חיים. חיינו הנסערים, הנרגשים, הנקלעים בכף־הקלע, במהלומותיהם ובהתעוררויותיהם ובשבת עברתם, מחדשים כפעם בפעם לעינינו את דמותו של הרצל, מסירים מעל פניו כל שכבת־יושן ומגלים מחדש את קרינתו המקורית, את ראייתו הנבואית, את המית לבו — לב חוזה — הפועם אתנו באשר אנו מתנסים, את רצונו — רצון גאולה — הדרוך ללא חת.

אך יום הרצל איננו יום־זכרון אישי בלבד, יום שאיבת עוז ותנחומים מדמות מבשרת. יום זה הוא גם יום לדור, יום לתנועה. הוא מעורר בנו, בצבא־חזונו, את הצורך הנפשי לראות את עצמנו בעיניו הוא, למדוד את הדרך אשר עברנו במידותיו שלו, לבחון את רצונו ואת אַפְנוּ ואת טיב פעולתנו בבחינות שלו. מה היה הוא אומר למעמדנו, אילו ראה אותנו

בכך? האם מאמתים אנחנו — לא בדברים בלבד, אלא גם במעשינו ובחינו — את חזונו או מכחישים אותו? הראויים אנחנו לאבהותו ולקרבתו? עינו הפקוחה של הרצל, הניבטת אלינו כל הימים ברחמים ובועם, בוחנת ושאלת ותובעת. ולא פעם מצא אותנו בירידה עמוקה, באולת־יד, ברפיון־רוח, ביאוש שלא מדעת, בצהלה קלת־דעת, בשעשועי־שוא, בתרועת־נצחון בטרם זמן. אך מעט, אך מעט מן המעט. מצא אותנו בעבודה פשוטה ו שקדנית, בהליכה מאומצת, בחרדה נאמנה, בידיעת המכשולים וברצון נחרץ ללא הירתע.

פיצד מוצא אותנו יום הרצל במחזורו הליכי?

הוא מוצא אותנו במצור, כשפדורי־אויב נקלעים אלינו וגופנו זב דם. הוא מוצא אותנו פשוט שוטף של המדבר עולה בגבולנו ומלחך את פרי עמלנו. הוא מוצא אותנו כשכוחות שונים ומשונים נותנים יד זה לזה להרבות את פצעינו. הוא מוצא אותנו פשהתקפת־הדמים על חיינו מתגלגלת בהתקפה מדינית על חזון גאולתנו.

ואף על פי כן: הכרה עמוקה לנו, כי הפעם לא נבוש הרצל בצבאותיו ולא ינוד להם. הוא מוצא אותנו ביסורי־הנאמנים, אך גם בעמידתנו הנאמנה. הוא מוצא אותנו פישוב עממי מעורה בקרקע מטעו, העומד על נפשו, המגן על פרי עמלו, ואינו נסוג ואינו מרפה מעבודתו. הוא מוצא אותנו פתנועה איתנה, הפואבת וצועדת, הפוטחת באמיתה ויודעת את צדקתה, היודעת לשאת ולסבול ולמלט. הוא מוצא אותנו פאנשים אשר שלושת חדשי־מצור לא התישו את כוחם ולא דילדלו את רצונם. הוא מוצא אותנו בבטחוננו העמוק, כי החזון הגדול אשר הוא פרש על ראשנו חזון־אמת הוא, חזון־צדק, והכוחות העמוקים אשר פרצו ממעמקי חיי ישראל בעקב החזון אשר נגלה ובעקב היסורים אשר גברו, פאשר ראה החווה, לא ישובו ריקם ויעשו את שליחותם ההיסטורית.

לא, הפעם לא נבוש הרצל בצבא־חזונו העומד במצור ונצרף באש. ימי־המצור הם גם ימי־המסה הגדולים. וצבא הרצל לא הכויב ולא יכויב. וגם אם לא תמו היסורים ועוד תכבד המערכה — שבעתים מלופד ומחושל נצא ממנה לקראת ימים גדולים אשר נכוננו לו. מזימת אויבים לא תקום, הזרע אשר נזרע בימי־מצור לא יאבד: הוא יביא את פרוי בימים באים.

אנו לא נותר

(באנטורפן באסיפת „מפעל הבצרון“)

לא באתי לכאן לשם תעמולה. נשלחתי במשלחת מדינית ללונדון. ומפיון ששמעתי שמתנהל כאן מפעל רציני למען „בטחון ובצרון“ — אמרתי: אָרדה נא ואראה.

לפני שבוע ימים השתתפתי בוועידת מפלגת העבודה הבריטית באדינבורג. באתי שמה על מנת להזכיר להם את אהדתם מכבר למפעלנו ולבקש עזרתם במלחמתנו הקשה בשאלת העליה. נזדמנתי עם שליחיה של ספרד, שגם המה באו לבקש עזרה. נזכרתי כי לפני 444 שנה גורשנו ממדינה זו, והיום — שליחיה ושליחי ארץ־ישראל נפגשו בדרך בקשת עזרה. אולם אנחנו אין אנו עומדים במצב של מלחמת־אחים, ויש במערכה שלנו יותר בטחון ותקוה, אף על פי שהעם הספרדי, הנלחם לחירותו, מעזרה בקרקע; כי אנו אחרי נסיונות משיחיים רבים, אחרי עריגה וכיסופי נפש למולדת, לאדמה, חוללנו כוח מפרה ויוצר העלול לעמוד בפני כל ההסתערויות האובנקטיביות.

אנו עומדים בסיומו של פרק אחד, באיסטדיה של חיסול השביתה. אולם המלחמה הגדולה עדיין לא נסתיימה, וכשם שבמאורעות ספרד פועלים כוחות זרים, כן נתערבו גם בחיינו כוחות־חוץ, שמילאו תפקיד לא קטן במאורעות. לולא הכוחות הללו לא היה בכוח הערבים להחזיק מעמד במשך ששה חדשים. אנגליה ראתה את כוחות־החוץ האלה ומשום כך היתה מדיניותה רבת־תהפוכות. היא ידעה כי כל צעד עתיד לגרום לה סכסוכים כבדים באיזה מקום בתבל. ואנו הוטלנו במצב קשה. מוקפים אייבים מפל המינים, לא ידענו כי נהיה מסוגלים לעמוד על נפשנו, כי נדע להבליג על כל מה שעוללו לנו. ובכל זאת עמדנו בנסיון!

ימים רבים התנהל ויכוח בתנועה הציונית: מפעלים משיים ומפעלים מדיניים — מה עדיף? בקרב חוגים ציוניים שונים היתה רזנחת הדעה כי כל מושבה שאנו מיסדים, כל דונם קרקע שאנו גואלים, כל עץ שאנו נוטעים וכל גבעה שאנו מפרים — חשיבותם אינה אלא חשיבות ממדרגה שניה; כי בעולם מכריעים כוחות מדיניים. אות פתובה, לפעמים

הצהרה גרידא, עלולה למחות את כל הישגינו. הימים הטרופים האלה הורנו לדעת כי הדרך הזאת היא הנכונה, כי רק במחרשה נכבוש את הארץ, גם כשיד זדון נטויה אלינו.

בימים אלה היתה דעה שאמרה פי תגובתנו צריכה להיות פיסית. „עין תחת עין“. במצבנו המדיני לא היתה שיטה זאת מועילה לנו. המאורעות לא נתכוונו לפגוע בנו, בישוב הארץ־ישראלי; כי החצים היו מופנים בעיקר למיליוני היהודים בתפוצות. אתנו, עם הקומץ, היו משלימים ומתפשרים על נקלה. אנחנו ידענו כי לא אנו בלבד במערכה, כי אם מיליוני היהודים העומדים לעלות ולהשתרש בארץ. ומשום כך אמרנו: לא נעזוב אף שעל אדמה ונשמור על כוחותינו ועצבינו למען יום פקודה. השיטה הזאת ניצחה. גם בעצם המאורעות לא חדלו החיים בארץ־ישראל ממהלכם הרגיל. ודוקא בימים אלה אנו יכולים לציין הישגים חשובים בכל השטחים. העבודה העברית חדרה לנקודות ישוביות רבות שלא היתה לה קודם דריסת־רגל שם, כבשנו עמדות כלכליות, חדרנו לעבודות ציבוריות של הממשלה, תקענו יתד בים.

ועוד דבר למדנו: היה זמן ובחוגים ציוניים ידועים סברו פי ההתישבות החקלאית, ירקות, גידול בהמות, משק מעורב — אלה הם ברכה לבטלה, נסיונות שצריכים לשרת אידיאולוגיה ידועה של חולמים והזויים. הציונים „המעשיים“ טענו: המסחר, התעשייה, הפרדסנות — רק בהם ועל ידיהם תיבנה הציונות. באה המציאות וטפחה על פנינו. לולא הישובים החקלאיים העברים כמעט היינו בכל רע (דגניה ומרחביה עוד בזמן המלחמה העולמית¹ הצילו הרבה נפשות); כי האידיאה הפלפליח במלחמה פנגדנו היתה לבודד את הישוב ולהרעיבו. וכך היתה מזימתם: החקלאות היא ערבית. אמנם יש להם ליהודים תעשייה — היא זקוקה לשוק קליטה חיצוני. המסחר — זקוק לנמל, אנו נסגור את הנמל! באו הישובים החקלאיים העבריים ועזרו לנו לעמוד על נפשנו, להיות אי־תלויים בסביבה הערבית. גם נמל תל־אביב הוא אחד ההישגים הכי־חשובים. הוא עלול ליהפך למפעל מדיני וכלכלי חשוב לאין ערוך.

¹ [משנות 1914—1918]

במאורעות האחרונים נתגלה הפּוֹחַ המוסרי הגדול של הישוב פּוֹלוֹ, התפארת שבגבורה האילמת, העקשנות ללא רתיעה לעבור תמיד אל סדר העבודה וסדר המעשים. זכורים לטוב הנהגים העברים. יהודים פשוטים שבאו לארץ־ישראל לא לשם שמים, פי אם לחיות ולפרנס אשה ובנים. והנה נתגלו פּאנשים האלה פּוֹחַ פּוֹחַ וגבורה הראויים להיכתב בדברי הימים. עם ראשית הישוב בארץ התחילה להתרקם אגדת „השומר“. העטוהו בצעיף של רוֹמְנטיקה. קומץ יחידי־סגולה היו שאמרו: נקום ונשמור על יגיע פּפינו. בימים אלה אלפים רבים הם הנכונים ללכת בכל רגע לקראת הספנה, לשמור בלילה ולעבוד ביום ללא נגע וללא הרף. גם הנשים עמדו ותבעו את חלקן בהגנת הישוב. תמציתה של גבורת תל־חי באה לידי גילוי בכל הדרה. כפר־החורש, רמת־הכּוֹבש, כפר־יעבץ ועוד נקודות פּמוֹהן מנותקות, צפויֹות לכל ספנה — ארוכה שלשלת העוז והנאמנות. וכאחד עם הגבורה הנפשית הזאת של הישוב לא נראו אותות פּחד ובהלה בארצות הגולה. בשנה האחרונה — שנת־הדמים — עלו לארץ פּי־42,000 איש.

השאלה שלפנינו היא: מה יהא מחר? בהתערבויותיהם של שליטי ערב בעניני ארץ־ישראל יש בלי ספק תקלה מדינית לנו. אמנם לא נתנו להם שום הבטחות. אך בכרוז השליטים לערביי ארץ־ישראל נאמר פי הם סומכים על היושר הבריטי. ויושר זה אינו קבוע ואיתן, פי הוא תלוי ומושפע בגורמים רבים, תלוי בלחץ מן החוץ. והלחץ הזה יהיה: או שהעליה תותאם לכוח־הקליטה של הארץ, כלומר, לכוחות המפרים של עם ישראל, היוצר את יכולת־הקליטה, או שתותאם לחשבונות מדיניים ותצור לחיינו צורה מוגבלת: עד כאן ותו לא! אולם אין אנו יכולים להספיק לגבולות, אין אנו רוֹצִים להישאר בארץ־ישראל של גיטו. אין אנו באים לארץ־ישראל לשם נישול, להצר או לדחוק את רגלי מי שהוא. בעלייתנו אנו מרחיבים את גבולות הארץ, מגדילים שטחה וכוח־קיבולה. ארץ־ישראל — היא עכשיו „כבשת־הרש“ לעם ישראל.

אם יש בין הציונים יחידים הנכונים לנתר על העליה הגדולה — אנו לא ננתרו אין אנו יכולים לנתר על חשבון אחרים, על חשבון

מיליוני היהודים, רצוצי־משפט ושבעי־עמל, שארץ־ישראל עתידה להיות להם מקלט ובית. אין אנו מספיקים לשום נורמה ומכסה. כוחותיו היוצרים של עם ישראל — הם למעלה מכל אומנות. הגבלת העליה משמעה צמצומם והתנוונותם של כוחותינו היוצרים. אין אנו רוצים להישאר בארץ מיעוט. מצב כזה מגרה את התיאבון של השכנים, וביחוד במזרח, אשר ה"מיעוט" נדון שם בסיף.

היו בינינו שהציונות היתה להם בבחינת "מותרות", נוי, תרבות עברית, צרת היהדות; באו צרות היהודים. ודוקא ציוני גרמניה, שהיה להם מושג מינימלי על הציונות, מברשם חזו את תגרת יד החיים, ו־35 אלף מהם מצאו מקלט בארץ. אומרים פי אנו הציונים "נזונים מצרות ישראל". מחשבה זו בשקר יסודה. אנו ציינו את הפרוגנוזה והקדמנו רפואה. בוציר־אנפין, למכה הגדולה. גם יהדות אנגליה, מבצר הדמוקרטיה, נודעוזה בימים האחרונים. היהודים שהאמינו כי איתן מושבם — אבדה אמונתם. ימים קשים באים ליהדות העולמית. אי אפשר להניח את אחינו בפולין, ברוסניה וגרמניה במצבם, עלינו להציל לפחות מאה אלף נפש בכל שנה. אם לא נצליח — עתיד הנוער הישראלי ליפול בזרועות היאוש וליהפך ליסוד מהרס ומחריב. הדברים האלה נאמרים לא לשם איום כלפי חוץ, כי אם כלפי פנים. היאוש יביא את הנוער לידי דפאון ובגידה, בגידה בכל מה שיצרנו וטיפחנו, בכל היקר הקדוש לנו. גם עכשיו הננו צדי־ראיה לתופעה פתולוגית זאת, שצעירים מישראל נכונים להתקשר עם המופתי ועם שונאי־ציון מכל המינים. כי ארץ־ישראל עדיין אינה נותנת לנוער העברי מה שהיא צריכה לתת. עליה קטנה משמעה פגיעה בנשמת הציונות. ועל זאת לא נותר! ואתם פולכם פאישי אחד, ביחד עם הישוב כולו, תעמדו על המשמר לשם חיזוק וביצור עמדותינו.

תשרי תרצ"ו.

בלוית משה בילינסון

משה בילינסון, הקדמת לנתק את שותפות המפעל וברית החיים אשר פרתנו. בריתנו העמיקה עם תלאתינו ויסורינו ועמידתנו בנסיון. בחייד, בעוד היית האלמוני של „דבר“, לא יכולתי לדבר עליך ברבים. עכשיו עלי להספידך בציבור.

במאורעות תרפ"א נרצח יוסף חיים ברנר; מאורעות תרצ"ו-תרצ"ז רצחו את משה בילינסון. אתה, מתוך חדרך, היית החייל הראשון במערכה. אתה היית התובע את דיננו. וכל פגיון אשר נדקר בלב יהודי בישו, וכל כדור בתינוק בצפת, וכל גורן שרופה וכל פצצה נורקת, עברו דרך לבך. אתה היית הראשון בינינו אשר לא נכנעת לשום עוול, אשר לא סלחת לשום חיפוי על עוול, אשר הרגשת בכך את כל פוח'הצדק לתבוע את דיננו. אינני יודע לצינות תובע גדול ממך. ואילו יכולנו להביא לפני הנהגדה המלכותית, אשר באה לשפוט אתנו ואת מפעלנו, אילו יכולנו להביא לפניך את לבך, את פאבך, את מחאתך העמוקה והשקולה, את תוכחתך המזוקקה, את התקוממותך נגד כל משפט מעוול ונגד כל שלטון כושל בפני רשע — היינו מוצאים את הנצחון גם במערכה הזאת אשר בה עזבתנו לנפשנו.

מה נתן למשה בילינסון את הכוח הזה להרגיש בכל פוח הצדק אשר לתנועתנו ולהיות התובע האמיץ ביותר לצינות? מדרך רחוקה בא אלינו. לא היה חלקו עם אלה אשר מצאו את עצמם בתוך עמם מיום הילדום. הוא גילה את עמו. הוא בחר בעמו ישראל בבחירה חפשית. כהרצל וכברנדייס, אשר חזרו אלינו מתוך טמיעה תרבותית עמוקה, אשר מתוך הטמיעה הזאת הגיעו לכאב הגדול על גורל ישראל, להרגשת העוול האנושי הגדול אשר ביסורי העם היהודי, להרגשת קלון האדם אשר בחיי גלות ואפילו בטמיעה תרבותית. ומשהגיע לכך, היה מוכן לשלם את המחיר היקר ביותר בעד תשובתו לעמו ובעד גאולת-עמו. בן שלושים וכמה התחיל ללמוד אלף-בית — והיה לסופר עברי, ללוחם אביר בנשק המלה העברית. עוב חיי תרבות במערב אירופה, עוב סיפויי פעולה מדינית בתנאים נוחים, עוב אפשרות קריירה רפואית. הוא בחר בעמו ובחר בגורלו. בחר בעם עני, בארץ עניה ובעניי-ישראל.

ואף לא על נקלה מצא את דרכו אל הפועל העברי בארץ. הוא לא בא משום אסכולה של מפלגת-פועלים ציונית. את הסוציאליזם ההומניסטי שלו כבש לעצמו דרך ביקורת רבה, דרך הרבה אכזבות והיאבקות רעיונית. מתוך הכרח להתגבר על כמה כוחות רוחניים חשובים, מקובלים ומוסמכים בעולם. ובבואו אל הציונות פאל תנועת-עם משחררת, פאל תנועת-אדם עמוקת-התוכן ביותר שבימינו, הוא בא אליה ואל נושאה גם בדרישות עצומות. ולעצמו ביקש את המערכה הכבדה ביותר, את חיי העוני, את שדה-המערכה אשר בה יוכרע גורל העם.

בבואו לארץ עוד לא החליט בלבו מה יעשה, היהיה רופא או עתונאי. עוד לא ידע מה המחנה אשר בו יתן אָמון. בעינים בוחנות, בדעה ביקרתית, בלי אידיאליזציה, בלי רומנטיקה ניגש אל ציבור הפועלים. הוא ביקש את חלוץ-האומה, את הנוטים שכם. הוא ביקש את המערכה אשר מבחינת אָפיה האנושי, החלוצי, הסוציאליסטי, תהיה הולמת את היעוד הלאומי העצום בכבודו. וככה, לאחר חיפושים מרובים ולאחר ביקורת — אשר לא חדל ממנה גם בעמדו בפנים — מצא בתוך עמו את משפחתו ואת מלאכתו.

ואת המלאכה הזאת, מלאכת העתונאי, הרים משה בילינסון לגובה עליון. בכוחו הוקמה הבמה הזאת לציבור והיתה למה שהיתה. הוא הוציא את הציבור, אשר אותו שירת ואותו הדריך, מקרן-זווית של פת, החיה את חייה העמוקים והרציניים, אבל סגורים בתוך עצמם. הוא היה מן הראשונים אשר הפנו את פניהם אל העם, אל המוני ישראל, אשר הנחילו לתנועת העבודה את הראייה המקיפה והכשירוה להנהגת התנועה הציונית, ולעמידה בשורה הראשונה במערכה הפוליטית של הציונות.

משה בילינסון עשה את המאמר העברי לכוח משפיע בחיים. רבים מבנים את ירידת ההשפעה של הספרות העברית, ואפשר לא רבים היו שמונו את בילינסון בין בוני הספרות העברית. אולם מן הימים הטובים של הפובליציסטיקה העברית, מן הימים שעמדה בראש הציפוריות היהודית — ההשכלה וחובת-ציון — מימי סמולנסקין ולילנגבלום מוביל קו ישר אל בילינסון אשר הרים את קרנה של העתונות העברית והעמיד את המאמר בראש תנועת תקומתנו.

אולם לא תובע־דין מן החוץ בלבד היה בילינסון. הוא היה גם תובע חמור כלפי פנים. הוא חי את התנועה לא רק בשלביה החיצוניים, המדיניים והספרותיים, הוא כאב את כאב העם לא רק כשהוא מוכה בידי מעניו, כי אם גם כשהוא מוכה בידי עצמו. הוא כאב את כאב כל יחיד, את כאב העני מִישראל, את כאב האדם המטופל ביסורים. הוא כאב — מאין כמֹהו — את כאב התנועה הלאומית על שגיאותיה ועל פגימותיה ועל חטאיה. וכשם שלא עבר בשתיקה על שום עוול הנעשה לנו מבחוץ, כך לא שתק על כל עוול אשר אנו עושים לעצמנו בפנים, בין עוול הנעשה לעובד על ידי פֹּחוֹת מחוץ לו, ובין עוול הנעשה בפנים המחנה על ידי העובד בעצמו. הוא לא החניף מעולם לציבור אשר אותו שירת. הוא נאבק אתו, הוא תבע ממנו. מתוך הנסיון המר של תנועת הפועלים העולמית הביא בילינסון לארץ מחשבה רבת־לקח, יחס ביקרתי למעשים ולתורות, חדירה לתוך הדברים מעבר לכל מיני קליפות. וגם בתנועת הפועלים בארץ לא הלך מעולם אחרי המוסכם והמקובל, מבלי אשר יבחוץ את הדברים בכוח ההגיון והאמת הפנימית שלו.

מי יכול לומר, אם בילינסון הוא שהביא בקרבנו את הפֹּחוֹת העצומים, שנתגלו בעבודת יום יום ופרצו בִּנְתֵר עוֹז בכל מערכה קשה שהדביקתנו, או שהגורל, שהביא אותנו לעמו ולאֶרֶץ בתקופת־נסיון לדור, הוא שהצמיח בו את הפֹּחוֹת האלה, והיה הוֹלֵךְ ומגביר אותם עם גדול הסכנות?

הוא בא ל„דבר“ בתפקיד צנוע מאד, כממונה על מדור הפוליטיקה החיצונית, פֹּאֵדָם שעדיין איננו יודע עברית ואיננו בן־בית בתרבות ובישוב. את המדור החיצוני הזה הפך מיד לגורם מחנך ומשפיע, לאוצר של השכלה וביקורת סוציאליסטית. אולם מהר מאד צמחו כנפיו. נכון יותר, מהר מאד העמיק שרשיו. וכשבא הנסיון הראשון, נסיון לא חיצוני אלא פנימי, המשבר של חוסר עבודה, המשבר הפנימי בהסתדרות, המשבר ההתישבותי בציונות, היה בילינסון, האיש החדש בתוכנו, אשר גילה את עומק החנייה ההסתדרותית, את אומץ הביקורת הפנימית, את תוקף ההגנה על ערכי העבודה בציונות. הוא היה הראשון במערכה נגד המבוכה החסלנית, שתקפה אז גדולים וטובים בעיני עבודה, פלפלה התישבות. ולאחר המשבר הפלפלי בארץ המשבר הפנימי בציונות באו מאורעות

תרפ"ט, ובעקבותיהם ההתנקשות הפוליטית מבחץ ומשבר האמונה הציונית מבפנים. באה הבריחה אל ציונות קטנה, באה רדיפת השלום במחיר ויתור על גאולת ישראל, על הצלת המוני ישראל, ושוב היה בילינסון הראשון במערכה, גם בחיצונית וגם בפנימית. וכשבאו ימי ה"גיאוזת", ימי השובע והעודף והבריחה מעמדות חלוציות ומערכי חיים חלוציים, שוב היה בילינסון אשר מצב העוזרת בבית והפועל במושבה ו"השלישי" בחדר הקיבוץ גזלו את לילותיו.

אך מי פילל, כי בשעה שתבוא עלינו המערכה האיומה הזאת, מלפני שבעה חדשים ועד היום, מערכה זו אשר לא היינו מוכנים לה, לא הישוב ולא התנועה הציונית ולא מוסדותינו העליונים, ואפשר לא שום אדם מתוכנו, — כי אדם יחיד ימצא בו את הכוחות העצומים הדרושים לריב את ריבנו. היחיד הזה היה משה בילינסון.

ספר לועזי משל סופר יהודי היה קרוב מאד ללבו של בילינסון: „ארבעים יום של מוסא דאג". ספר על גורל העם הארמני, על קומץ הארמנים שעמדו במצור ארבעים יום בפני מעניהם ולוחציהם ובראשם אחד מבני עמם אשר שב מן הנכר. והוא, הבן הנידח והחוזר, הוא שלימד את עמו לעמוד במערכה. לא ארבעים יום, אלא מאתים ועשרה ימים אנו עומדים במצור. ועוד לא נגמרה המערכה כלל וכלל. ובמערכה הזאת עמד לנו בילינסון עד אשר נפל חלל.

הוא אולי לא היה המצביא, המארגן את המערכה, אך הוא היה המזעיק את המחנה. בעוז רוחו, באמונתו העמוקה בצדקתנו, בהכרתו העמוקה שאיננו רשאים להיפנע, ושאננו יכולים לנתר על גאולת המוני ישראל — ליכד את העם, חיזק את העם לבל יקס רוחו ולבל תרפינה ידיו. הוא לא רק השמיע ברמה את קול הישוב והרים את קרן המלה העברית המעוזה במלחמת החיים והחירות של העם. הוא חניך יום יום רבבות שבייגולה לשותפות גורל, להיותם עם אחד עומד על נפשו ועל צדקת רצונו לחיות. הוא נתן פוח לאלפי אנשים העומדים במשמרות, העובדים במשק, הנוהגים באוטומובילים, המגינים בחפירות, באשר הם. בעזרו רוחו, באמונתו, בהתמדתו, בעמידתו עד הלמות לבו האחרונה — נתן להם את הכוח לעמוד.

אתמול, פשבאתי אליו, לאחר חדשים של פרידה, והזבלתי אליו את רשמי ומחשבותי ותכניותי לעבודה, תכניות הקשורות בעיקר בו, מצאתיו מעבר לחיינו ולמאמצינו. פניו נרגעו. ראיתי על פניו מרגוע, כאשר לא ראיתי בחייו. רנח לו. אולם מאתנו המרגוע והלאה. עוד לא רנח לנו. במערכה הזאת, המחפה לנו היום ומחר ועוד ימים רבים, איך נעמוד בלעדיך, בילינסון?

נסליו תרצ"ו.

באין בילינסון

שתי המלים האכזריות הללו ניבטות מעתה מכל מה שיבוא במדור מיותם זה. במשך שבעת החדשים, מאז הונפה החרב על מאמצי גאולתנו, ויתר בילינסון על כל צורות כתיבה אחרות ושיקע את כל כוחותיו, את כולו ללא כל שיור, בעמידה זו בשער. אלה ששיתפו את עצמם, אם ברוב ואם במעט, במפעל־הגבורה של בילינסון בשער „דבר“ יכולים לראות צורך, משום אנינות־הדעת, שלא להשמיע בקול את מלוא־הערכתם לשיעור הקומה אשר אליו הרים הצופה האלמוני את העם הנתון במצור. אולם לא יוכלו להעלים את זעקת־השבר, כי בנפול הצופה על חרבו, בהתנפץ הלב המתוח כמיתר — נגדעה קומתנו.

שודדנו. לא ננחם את עצמנו בתנחומי־שוא. הלב הזה, אשר את חלינו הוא נשא, אשר כל עוול וכל עיוות־דין וכל חיפוי על פשע וכל עלבון וכל חולשה פנימית פגעו בו בראשונה — נשבר ללא תקנה. הפקדון היקר הזה אשר בו זכתה תנועתנו — נגזל ללא תמורה. ואין יודע מתי יבוא היורש ללב בילינסון במגדל־הצופים המיותם.

אך אם נתיים המחנה — המערכה לא תמה, וחמירותה לא פחתה. וכל עוד רוח חיים באפינו — לא נפקירנה.

ואם אין כוחותינו אתנו, כאשר היו עם חברנו הדגול אשר נפל במערכה — נעבוד את מלחמת צדקתנו וגאולתנו בכל אותם הכוחות אשר שרדו לנו בענננו ואשר — נקוה — עוד יקומו לנו. ואם אין אתנו כשרון

ההתמדה וספריות העבודה וההסברה הצלולה הראייה החריפה, פאשר היז עמו — אָל יבוזו לנו כי לא חוננו באלה.

אך אוי לנו, אם לא נבקש להידמות אליו באי־שאננותו, בכאבו לכל יהודי מוכה באשר הוא, בעלבונו עם כל יהודי מושפל באשר הוא, בחרדתו העמוקה לגורל עמנו ולטוהר חיינו. אוי לנו אם לא נהיה כמוהו: יהודים בלתי־נכונים. יהודים אשר אינם חתים. יהודים היודעים את צדקתם ואת בור־שאיפתם, העומדים בפני עולם של מרשיעים ומעלילים ואינם מקבלים על עצמם את דין האויב. יהודים שאינם מתבטלים מפני התקיף ומפני התוקף, שאינם מנתרים גם נוכח כל תקיפי העולם הזה על זכותם האנושית הקדושה לחיות ולעבוד, ליצור את יצירתם ולקבץ את גלויותיהם ולהיות לעם עובד ובך־חורין. יהודים אשר אינם בורחים מפני היסורים, באשר הם יודעים כי מחיר־הענושים אשר שילמנו ומוסיפים לשלם בעד עבדותנו ושפלותנו עולה לאין ערוך על כל מחיר אשר נשלם בעד צדקתנו ופדותנו.

זה הדגל אשר החזיק באמונה משה בלינסון עד הלמות לבו האחרונה, בו נחזיק ולא נרפה.

ואל תחת הדגל הזה, אל מלחמת־החיים הקדושה מסביב לדגל זה נקרא את כל רעינו וידידינו, את סופרינו וקוראינו המתאבלים אתנו באבלנו.

כסלו תרצ"ז.

צופה לבית ישראל

מול פני המות מה יתאונן אדם חי על אכזריות החיים. ואף על פי כן גם אכזריות קטנות מכאיבות. גורל־חיים של איש־העדה אינו עוזב אותו גם בפני אבדן הקרוב ביותר. איננו זכאי לבכות את מתו פאשר תמצא נפשו. גם בשכול אינו רשאי לפרוק מעליו עול־חברה ולהתיחד עם עצמו ועם אשר אבד לו. החובה פלפי העדה עוקרת אותו מאבל היחיד וכופה אותו שיעבור לפני הקהל ויחשב חשבונות ויעריך הערכות. היו ימים והייתי עושה הפל כדי למלט עצמי מחובה זו. הפעם אני

נקלע ברצוני בין שתיקה ודיבור. ואילו היה כוחי אתי לפרש את אישיותו של בילינסון מלוא קומתו הייתי מחזר על כל נקודה ונקודה בישובנו ומפרש ומסביר. לא למענו, כי אם למעננו.

בילינסון, אשר היה יוצא ובא לפנינו יום יום, מדבר אל ציבורנו ובשם ציבורנו, היה אולי האדם האלמוני ביותר בתנועתנו. לכאורה, אין הדבר מתישב. שום אדם בקרבנו לא הצליח כמאזו להביע את עצמו בהיקף ובהירות, שום אדם בקרבנו לא הצליח כמאזו לרכז את עצמו במעשה רב, להטביע כמאזו את חותמו על מחשבת הציבור. ואף על פי כן היה האדם האנונימי ביותר בין העוברים לפני המחנה. את דברו שמענו ופניו לא נראו. כאילו טרח במיוחד שלא להבליט את שיעור קומתו. אדם אשר לא השאיר כמעט שום פינה בחיי חברתנו — לא רק בשדה המדיניות העסקנות הציבורית — אשר לא אמר בה את דברו שלו, ולעתים קרובות היה דברו יוצא מגדר הנשמע והמקובל, עצמי ביותר, פולו שלו, אדם זה הצליח להחביא בתוך דבריו כל נימה פרטית של אדם המדבר בעדו והמבקש תשומת-לב לעצמו.

האנונימיות של בילינסון התגלמה לאו דוקא ב„מ. ד.“, או בראשי-תיבות אחרים או בפסידונימים השונים. הוא היה אנונימי גם בשעה שחתם: מ. בילינסון. לא את עצמו הציג בפני הקורא, לא את חניותיו ואת צערו ואת עקידתו, אלא את עצם הלקח המתבקש, את המסקנה הנובעת בתום ובפשטות. בילינסון, שהרבה כל כך לכתוב ושידע כל כך הרבה צורות של הרצאת דברים, לא ביקש מעולם לגוון את פתיבתו בהבלטה אישית פל-שהיא. בכל מה שכתב היה מתחת לדברים קרקע אישי עמוק, אולם הוא טרח להצניע כל יסוד אישי ולהגיש לקורא רק את מה שמיצה מתוך עצמו, את התמצית השנה לכל נפש חושבת. הוא טרח, כפי שהיה אומר, שהביאוגרף שלו לא יהיה לו מה לעשות. הוא שהתענין כל כך בחיי אדם. בקורות אישים וגורלותיהם, ביקש להעלים מכל עין זרה את קורותיו ואת גורלו שלו. אנונימיות מופלגת זו, שבה עסף את אישיותו, את רגשותיו, את סבלותיו, את יקוד נפשו — אינה אלא אחת החידות אשר חד לנו

¹ ראשי-תיבות: מערכת „דבר“; חתימה אנונימית לכותבי „דבר הישי“.

בחיי. אדם זה, הפשטן, הבהיר, המסביר את חפצו בנימוקים המתקבלים על השכל, הוא עצמו אינו מוסבר כלל וכלל, חבור פליאות וחידות. עצם פוח העבודה שלו פליאה הוא. מנין לאיש נגוע-חולי פוח עבודה עצום פזה, רצון-עבודה חזק כל כך, שאיננו יכול להוציא שעה לבטלה, קמצנות עקשנית פזאת לגבי מה שפולנו נוהגים בו בזבזנות והפקרות — לגבי הזמן? זכורני, התארחתי אצלו ברומא. פשבוע ימים. באותם הימים גמלה התכנית, אשר עליה נדברנו, עוד בפגישתנו הראשונה, בקונגרס בקרלסבד: הוא, שעוד איננו יודע מלה עברית, יבוא לארץ ויכתוב ב"דבר", העתון שאיננו קיים עדיין ואך עלה במחשבה. הוא שמח לבואי, איכסן אותי בכיתו בחמימות רבה, בלילות היינו מרבים שיחה, אולם בבוקר, לאחר פתי-שחרית, היו פניו לובשים התנכרות, והיה אומר לי בהחלטיות: אתה תלך לראות את רומא, ואני אשאר פאן. לאחר הודעה פזאת אי אפשר היה לבקש שיצטרף לטיול. אודה, לא ידעתי אז פיצד מצטרפת הכנסת-האורחים החמה עם הפסקנות הזאת. סוף סוף הייתי מוכרח להכיר שאדם זה איננו עיסה רכה, שהוא יודע עת לחפצו, שהוא בן בניהם של אלה שאינם מפסיקים ממשנתם. אותה שעה שנשאר לברו נדאי היה כבר שוקד על ספר הלימוד של הלשון הורה והקשה, שהוא עתיד היה להיות סופר-האפירה. לדברים בטלים לא היה פנאי.

ופליאה היא גם שפע זה אשר חלק מרוחו לקוראי. בשקדנות בלבד אין להסביר זאת. אדם אשר לא כתב „סתם“, פי אם הגה ברוחו כל מה שכתב, למד, חקר — מבלי שהקורא ירגיש בדבריו שמץ למדנות וחקרנות — קרא הרבה, ראה ושמע הרבה, ולא היה מן הקולטים ופולטים, אלא שוקל ובוחר ומעבד עיבוד יסודי במעבדה הרוחנית שלו — פיצד יכול היה להגיע לשפע זה בכתיבה, שפע ענינים ועיונים ובחינות וצורות הסברה. לא מאס בשום נושא, אבל גם לנושא הנדוש ביותר ניגש גישה תמה, ללא חציצה של שיגרה. גישה של אדם הבוחר כל דבר „מחדש“. אלה וכיוצא באלה הן מן הפליאות, אולם גדולות מהן חידות-חיינו. פיצד בא בילינסון לציונות עד שקיים בה „בכל לבבך ובכל נפשך“? הוא בא מרחוק, הוא בא מן הטמיעה. לכאורה רק טמיעה של דור אחד, אבל יש שגם דור אחד מספיק להרחיק אל מקום אשר משם לא ישובו.

זקנו של בילינסון היה ר' מרדכי פלונגיין. אך ממרדכי פלונגיין ועד נכדיו כבר נפסקה השלשלת. הנכדים עוד ידעו שזקנם היה תלמיד־חכם יהודי עני, מגיה בדפוס „האלמנה והאחים ראם” בוילנא, ספק אם ידעו כי פלונגיין היה מן השמות המפוארים בתנועת ההשכלה, מן החכמים והחוקרים שהמיתו את עצמם באהלה של תורה. סוקולוב מספר, כי החרדים היו אומרים שפלונגיין התורני מסופן יותר מד"ר לילנבטל „האשכנזי” שהתקשר עם הממשלה הרוסית בימי ניקולאי הראשון להקים „שקאלעס”¹, ועורר התנגדות חריפה. ויהודי זה אשר עם כל „אפיקורסותו” עוד עמד בשתי רגליו בתוך בית־המדרש הישן, אשר עוד ביקש להשלים בין המסורת וההשכלה, אשר עוד קבל „על פריצי הדור אשר קמו עתה, החפצים להשפית את עם ישראל — ובספרות ישראל אך קברים יחורו” (מדברי הלני שלו בסיום הגהה של „אוצר הספרים” לבן־יעקב) — לא היה בשביל ילדיו אלא מעבר לעולם אחר. כרוב סופרי ישראל הגדולים באותם הימים, אשר חפצו להציל את ילדיהם מן העניות, מן הבערות, מן המחנק, פתחו אשנבים, והאפרוחים עוף התעופפו מקניהם. בנותיו של פלונגיין היו כבר מן הקורסיסטיות היהודיות הראשונות, והדור השלישי כבר היה לו מושג מטושטש מאד על שייכותם לעמם. ובילינסון עצמו כבר עמד בנעוריו על הגבול. גדל בכפר רוסי, התחנך בגימנסיה ביארוסלאבל, באוניברסיטה במוסקבה, חברתו היתה לא יהודית, האינטרסים הרוחניים שלו היו לא־יהודיים. כמעט מקרה הוא שלא ניתק את החושים האחרונים. הפגישה עם זלמן רובשוב בפרייבורג היתה למפנה בחייו. אך מי מאתנו לא נפגש עם אנשים העומדים על הסף, ולא טרח להשיבם, ומדוע דוקא לגבי משה בילינסון נעשתה פגישה זו למפנה מכריע במידה כזאת? הוא עקר עצמו מעולם קיים שבו היה חי, למען היאחזו בכל צפרני־הנפש בעולם שאיננו קיים. שלילת הטמיעה לא היתה בשבילו, כמו לרבים אחרים, דבר שבעיון, החל על אחרים, על „כלל”, על „התפתחות ההיסטורית”. בשבילו נעשה זה לענין הנוגע לעצמו ולבשרו. הוא הסיק את כל המסקנות, לא רק מעשיות, כי אם גם נפשיות. היות יהודי — היה בשבילו לא

¹ בתי־ספר חילוניים.

פרובלימטיקה מסוכסכת, כי אם עולם שלם של חניות ושל מצוות. וקודם כל יציאה מן השביה. חתירה אל העצמיות הלאומית, המדינית והתרבותית. בכוח רב ניתק את אסוריו, את אסוריו האהובים אשר חסד־נעורים חפף עליהם, ביקש להשפיע את עברו, ובאלפי שבילים ניסה וניסה לחדור אל הגן העוזב והנעול של התרבות העברית. הוא דפק בכל דלת: היסטוריה, ספרות, דת, לשון, ארץ.

אך הוא לא נשאר עומד בנקודה זו. מתוך בקשת הפדות האישית, מתוך מרידה אישית בטמיעה, מתוך בקשת האחיזה בקרקע האומה דבק בכל נפשו בגורל העם החי. הוא, אשר לא ידע את עמו, אשר בחר מרצון בגורל היהודי, הודהה כליל עם היהודי הנענה, הנרדף, המושפל באשר הוא. לא מפני שראה את עצמו בעל פוח־תביעה גדול נעשה לתובע הצדק לישראל, אלא מפני שתביעת הצדק לישראל בערה בעצמותיו נעשה הוא התובע הגדול. כל מפה שירדה על שבט יהודי, אם קרוב ואם רחוק, על יחיד מישראל באשר הוא קרבן הגורל היהודי — מחצה אותו לבו היה מתכוון עם כל הצלפת שוט על הגב היהודי הכפוף. הוא שהתחמץ על פל עוול, לא יכול היה להודות בשום צדק שאינו עושה צדק עם עמו העשוק. ולפיכך נעשה הוא הסופר הפרוזאי, המדבר בלשון פשוטה ולא בדברי שיר ומשא, תנים לבפות ענותנו, ויותר מזה: לריב את ריבנו. אשר איננו מותר לאלימים ולתקיפים בשום נקודה שהיא. מה עשה את האדם הזה, אזרח־העולם במיטב מובן המלה, אשר חי והגה בשאלות הגדולות של עולם ואדם, מה עשהו לאיש שפולו מרוכז בגורל ישראל. בכאב ישראל, ביקוד מלחמת תקומתו? הפאב הזה המלווה חרדה נוקבת לגורל מלחמת־תקומתנו לא הרפה ממנו יומם וליל. בילינסון נתן אותו עליון על הכל בחייו.

מה עשה אותו לכואב היהודי הגדול שבדור? זאת היא החידה שנגלתה לפנינו בשנים האחרונות ובחדשים האחרונים. אך אפשר השאלה היא אחרת: לא מה היה פוחו הוא לכאוב ככה, אלא מדוע אין לנו הפוח לכאוב כמותו?

בבהירות ובשלימות של מחשבתו הציונית, ביושר הקו של דרכו בפובליציסטיקה העברית היה הוא יורשו של לילינסון. בעצמת

הפאב, בחריפות ההרגשה, בתחושת הסכנות, באי־היכולת להסיח את הדעת מהן, היה הוא בימינו מה שהיה ברנר לפניו. צריך אדם לקרוא את דבריו שנכתבו ערב מאורעות תרפ"ט וערב מאורעות תרצ"ו כדי להפיר מה חריפה היתה תחושתו לגבי הסכנה.

הוא, אשר עד שנת תרפ"ט בארץ־ישראל לא ראה בעיניו פגרום, לא יכול היה להסיח את הדעת מאימת הפגרום הנצחי המתהפכת עלינו. יום יום הייתי צד לכך, „שלא יכול להתרגל". פולנו מתרגלים. ההרגל מקהה את הרגשתנו. חזיונות חוזרים אינם מעוררים בנו את ההתרשמות הראשונית החריפה. פגעים חוזרים ונשנים מתקבלים כגזירות, וגם הנפגע עצמו נכנע בפניהם. הוא לא היה יכול להיכנע, ואפילו להתרגל סתם. כל כמה שהפגעים חזרו ונשנו היו מעוררים בו אותה התקוממות נפשית, אם לא חריפה יותר, כי החשבונות הקודמים, אשר מעולם לא נשכחו ממנו, עוד החריפו את כוח התקוממותו. לשום דבר לא התרגל, למרות החזרות הבלתי־פוסקות. לא לרשעת אויבים, לא לחטאי מושלים, לא לשקרי מעלילים, לא לצביעות של דיינים „אובקטיביים", אף לא לחולשות המחנה. וכל צרה פגעה במרפז התרשמותו באותה החריפות פאילו נרשמה שם לראשונה. סגולתו הנפשית הזאת היא שעמדה לו בשבעת החדשים האחרונים, שלא להוציא לרגע אחד את נשקו מידו. אין זה ענין של חריצות עתונאית, של התמדה, של עט מבורך, אלא קונסטיטוציה נפשית מיוחדת במינה של מי שהגורל בחר בו לשליחות גדולה.

הוא לא היה יכול לעשות את שליחותו אילולא היה איש־צמח, אשר אינו עומד מגדול. עשירים אנחנו בעילויים פורחים ונובלים, אך יקר־המציאות הוא חזיון האדם המקיים יותר ממה שהוא מבטיח למראית־עין. כזה היה בילינסון. צמיחתו לא פסקה. שתיים־עשרה שנותיו בארץ היו שנים של לימוד בלתי־פוסק, של השתרשות בלתי־פוסקת ושל גידול בלתי־פוסק. אפשר שהקורא הבלתי־מעמיק לא הרגיש בזה, ובילינסון בא אלינו מלכתחילה פאדם מבוגר, רבי־דיעות ורב־נסיין. וגם דרך כתיבתו, הנזירית, של בילינסון — ההימנעות מחקרנות ולמדנות, החופש הגמור מפל מליצה (גם לועזית, גם מודרנית) ומכל גנדרנות ספרותית, ההתרחקות מפל מה שדומה לוידוי — היתה עשויה שלא להבליט את שלבי העליה

והגידול. הוא לא ביקש לגלות בכתיבתו שיאים מזדקרים, אבל כולה משולה לרמה — הנראית לעין הרואה: מישור — ההולכת ומתרוממת.

בילינסון בא לארץ כבן שלושים וחמש. לרבים אצלנו, המקדימים לפרוח ומקדימים לכמוש, נפתח פאן גיל העמידה. אצל בילינסון מתחילות עתה שנות קליטה בקרקע חדש. בעם, בלשון, בתרבות, בהסתדרות, בנוף חברתי חדש. את הקליטה קיבל לא פאונס, אלא השתקק לה, ואף את חבלי הקליטה קיבל באהבה. תהליך הקליטה לא פסק אצלו שנים רבות, ובכמה נקודות — לא חשב עדיין שקליטתו הושלמה. מבלעדי הקליטה לא היה בעיניו טעם לחיי ארץ־ישראל.

נזכור, כמה ציפינו באותן השנים הראשונות לאחר המלחמה לגילוי פוחות האינטליגנציה הציִונית. כמה ציפינו להצטרפותם למערכת החיים של הפועל בארץ. אוֹיֵה, התקוות לא נתקיימו. רק יחיד־סגולה דבקו בסלע הזה ונשארו נאמנים בברית. כמה מהם לא הגיעו כלל אלינו, „הסתדרו” בינתיים באשר הסתדרו, כמה נידלדלו, וכמה בבואם הנה גילו מרחק־נפש רב ביניהם לבין המלכלכים ידיהם בטיט־הבנין. אם הקרקע שלנו טרָשִׁי ואם פֹּחַ הקליטה והגידול של אנשינו זעום — בילינסון היה אחד מיחיד־י הסגולה במערב, אשר התגברו על הפל והעמיקו שרשיהם באדמה זו. מי שיקרא את מאמריו בעיון יבחין בסימני ההיאבקות הפנימית הזאת עם עצמו ועם העולם אשר ממנו יצא. הוא ניגש לעניני הארץ כתלמיד, בתום־נפש, בעננה, בדרך־ארץ לגש המעט, לעמל הקודמים, וכשהיה נתקל בסתירה בין מושגיו ונטייתו לבין הקיים או המוסכם כאן, היה יושב כתלמיד לפני רבותיו ומבקש לרדת לעומקם של דברים. בכובד ראש וביחס כבוד היה מאזין למה שהונח ונתקבל בארץ בנסיִונות חייה של תנועת העבודה, אולם כשנתקל במושגים שהוא מצא אותם מוטעים או אפילו כוזבים — לא נשא פנים ולא הרפין ראש. והיה מוכן למלחמה גם עם המכובדים עליו ביותר.

בילינסון לא היה פפוי־טובה לתרבויות שמהן ינק ולא חדל לינוק גם בהיותו בארץ. אולם יחסו אליהן היה של בן־ברית או בר־פלוגתא ולא של מתבטל מפניהן. ציונותו לא היה בה משום ויתור על נכס־הרוח של העולם, משום הסתלקות ממלחמות הרוח של העולם; היתה בה הפרת זכותנו

על מקומנו העצמי בעולם, הפרת הצורך והחובה לכבוש ולבצר את מקומנו; העצמי בעולם. הוא בא לארץ לאחר לימוד ועיון בקורות התנועות הסוציאלי-ליות והלאומיות של הדורות האחרונים, לן בעומקן של תנועת שחרור איטליה ושל תנועת המהפכה הרוסית. התבוסה הטרגית של תנועת הפועלים בעולם לאחר המלחמה היתה נקודת-מוצא במחשבתו. הוא ראה את תבוסת הפועל לא רק בארצות שבהן נוצח, כי אם גם במקום אשר מפלגתו ניצחה. מתוך לימוד והתבוננות ועיון וביקורת הסיק את מסקנותיו. קבע לעצמו אמת-מידה חמורה למוך בה את הזכויות והפשעים ואפשרויות הנצחון לתנועות עמים מדוכאים ולתנועות-הפועלים. גם בנקודה זו לא קפא, ולא הסתפק במה שידע. עינו היתה פקוחה תמיד על החזיונות המדיניים והסור-ציאליים בעולם. ועל עיקרי השקפותיו, ילדי רוחו, אשר ילד בעצב ובנסיון חיידור, לא ויתר מעולם. פאן היה תקיף ואיתן. על אלה נלחם בקרב פועלי ארץ-ישראל. לא היה מוכן לפשרות גם עם ידידים ובני-ברית. הוא ידע כי כפשע בין טשטוש ובין המדרון.

יותר ממה שנלחם לגבי הערכת התופעות העולמיות, נאבק בשדה חיינו יום יום. הלקח, אשר הוציא מנסיגות הדור ומתהפוכותיו, לא הצטמצם בהערכות היסטוריות ופוליטיות-אקטואליות, כי אם חדר לעומק חייה של תנועת הפועלים. הוא בא לתנועה בדרישות גדולות, דרישות אליה, לחבריה. הוא לא האמין שתנועת שחרור יכולה לנצח בקטנות אנושית, במורך-לכב, בפיליסטניות, בנחיות בעל-ביתית, באי-שויון, בחוסר-העזה, באי-נכונות לקרבן. מפאן תביעותיו הגדולות לאפיה של ההסתדרות, לטוהר שלה, לרצינותה; מפאן הדאגה הרבה להני התנועה, החרדה לאדם, ההתענינות במצב השכבות העובות בציבור, החשש להתהוות מעמדות שונים בתוך מעמד הפועלים. בספרות העבודה שלנו לא חסרה מעולם המלחמה בפיליסטניות, התביעה לשיעור קומה אנושי, הביקורת הפנימית, אבל מי כפילינסון עסק בזה בשיטתיות, ביסודיות, עקב את הדברים שעל-שעל, מבלי לבזו לקטנות, מבלי לתת להתחמק. הוא חלה וכאב את הפגימות האנושיות של התנועה, היה מתבייש אם היה נתקל בקטנות אישית של מנהיגים גדולים, אשר עם כל גדלותם הם „שוחים במי-רקק“, כמו שאמר באחד ממכתביו. זכורה סדרת מאמריו „במרי שיח“. שם זה אינו מליצא

נאה. הוא כתב אותם באמת במרי־שיחו, בהתעטף נפשו על קטנויות האדם בתנועתנו. אפשר כולנו מרגישים בפגימות, כולנו מצטערים, כולנו מבקשים לתקן, אולם לא הכרתי בינינו אדם כמוהו. אשר פגימות אלה מיררו את חייו, גזלו את מנוחתו. אשר ראה בהן את גור־דינה של התנועה, אשר לא נלאה לעקור אותן ולהקיע אותן. במידה שדרישותיו נעשו גדולות יותר הרגיש עצמו בודד יותר. לא מקרה הוא הדבר שדרך חייו רצופה פגישות והתרחקויות.

כך חי אתנו בילינסון שתיים־עשרה שנה, מתוך גידול קתמדי, מתוך ערות נפש ללא ליאות. עד שבאו שבעת החדשים האחרונים. אין צורך לומר, מה השיא אשר הגיע אליו במערכתו האחרונה. רק אדם המעלה עצמו לעקידה יכול לצקת להט כזה, להט לבו, במלים כתובות. רק אדם היודע במעמקים כי חייו שלו והמערכה הלאומית חד הם יכולים להתלקח בו פחות כאלה. בימים אלה היה אומר לי, ברמזו על שנת תרפ"ט ותרצ"ו: ומי יכתוב בפעם השלישית?

שבעת החדשים האלה — שבעת חדשי סיום שליחותו — העלהו לדמות לאומית כפירה. גם אלה אשר לא ידעוהו הרגישו במציאות אחד אלמוני, אשר לא יעף ולא ייגע ועצביו לא יקחו ונגד כל קלגסי אויבים ובפני כל תככי־שלטון הוא עומד פסלע ותובע משפט. ועל הפל יבוא במשפט. דמות בילינסון בעמדו בשער אי אפשר לה שתישכח בתולדות הישוב הנלחם על חייו ועל צדקתו. על הדמות הזאת נתחנך לעוז ולאמונה. תנועה שיש בה גילוי כזה — עוד לא נס ליחה.

בחייו ידעוהו מעטים. בנפלו הרגישו רבים. עתה מעריך הישוב פולו את עמידתו בשער. האם הביאה עמידתו את הפרי הפוליטי הראוי? למען האמת עלינו לומר: לא. לא באשמתו של בילינסון, אלא בגלל אפי פעולתנו הפוליטית בתקופה זאת. דברו לא הגיע חוצה; או שהגיע בצינורות פקידותיים או דילטוריים. כדי שדברינו ישמעו בחוץ בכל בלתי־אמצעיותם. צריך שימצא להם ביטוי בלועזית. בשנות 1929 הבינו זאת אצלנו, הפעם חלשה דעתנו. די זנגוף שאל אותי פעם בחרדה, לאחר קריאת „דבר היום“: היש דואג שהדברים האלה יתורגמו ויגיעו לתעודתם? לא, לא היה דואג. נודה בכאב: בכל רחבי התנועה הציונית לא נמצא אדם, שהפיר בכוף

הפוליטיקה הנפשית הגנוז במלים אלה, ושידע עד מה חשוב לנו שקול זה ישמע בעולם, שיגיע לאזני שליטים ומדינאים, שיוציק ידידים, שידעו: ככה עומד הישוב במצור.

אך גורלם החיצוני של הדברים איננו יכול להפחית מערכם העצמי ומשליחותם הגדולה. השליחות היתה פנימית. הם לימדו את הישוב לעמוד במערכה, ואם ידע הישוב לעמוד כאשר עמד, הרי חלק רב בזה למשה בלינסון.

השאלה המדיאגה יותר, עם פרוץ המלחמה נגדנו, היתה: כיצד יעמוד ישוב זה במבחן־האש? והן חלקו הגדול עוד אין לו שרשים בארץ. הן רובם עברו את מדורי־הקליטה הראשונים, ועמידתו של הישוב הלא היא היא ראשית הכרעה, לתקוה או לתבוסה. כמה נסים אירעו לנו בחדשי המצור האלה, אולם הנס הגדול ביותר הוא שהישוב לא נתבהל, לא הפך עורף, לא נתפורר ולא נתמוטט, אלא התלכד לעם. שום תעמולה ציונית במשך שנים לא חינכה את הישוב לרצינות ציונית, להפרת גורלו ואחדות גורלו, כמו המאורעות. ובחינוך זה גדול חלקו של בלינסון. הוא ידע, מאין כמוהו, את הפרצות של הישוב, את מקומות־הרפיון. וגם בצאתו למערכת־החוץ התכוון לרפא את שבר העם בפנים. הוא ידע באיזו מידה עלולים אצלנו להאמין לדיבות אויב, וראה צורך ללמד אותנו את הפרת צדקתנו. הוא ראה באיזו מידה אנחנו נכונים להשלים עם גזירות תקיפים, ולימד אותנו מלחמה עקשנית, בלתי־נכנעת. בעמידתו הוא, בכוחו לראות דברים בטרם רואים אותם האחרים, במצאו את הדברים הנכנסים לכל לב, ביכלתו המיוחדת לצרף דברי הסברה הנמקה עם זעקה ותביעה, בכוחו להביט ישר אל הפורענות ולא להינאש — לימד אותנו לעמוד במערכה, הביא חלקו לעשותנו לעם.

כמו כל ימי חייו אתנו, בעבודתו הפנימית בתוך ההסדרות, כמו במערכה הפנימית בציונות, פן גם במערכה החיצונית, המערכה האחרונה שלו, אך לא האחרונה למחננו, היה הוא המחנך.

ועתה אולי נדע: צופה היה בקרבנו, צופה לבית ישראל.

מגילת העינויים של הלשון העברית

מגילת העינויים של הלשון העברית ושל האדם העברי נגולה היום בכל עגמתה בעמוד ר' דויד גלין בפני הנעדה המלכותית. אכן, לא רק בקובלנות המרות ובראיות החותכות נגולה פרשת העינויים והעלבונות. פי אם בעצם אותה האוירה אשר בה נתקל ראש ועד הלשון העברית. מזקני המורים ותלמידי־החכמים שבדור, בשעה שעמד ותבע את זכות עמו וזכות לשונו הנפגעת ונעשקת בביתו־הלאומי. האומנם היתה זו תמימות יתירה מצדנו לחכות שחברי הנעדה המלכותית — אשר נשלחו אלינו בשליחות כל כך גבוהה: להוציא משפט על עתידותינו — יתעכבו בכבוד על החזיון היחיד במינו בעולם פולו: עם הנתון פולו במצוקה איומה, ברדיפות אכזריות ובמלאכת־בנין כפירה, נותן את דעתו ואת נפשו על שפת־קדומים מקודשת, שפת שירה ותפילה והגות, ומחזיר אותה לחיי הוזה, בפי ילדיו ובפי אמותיו, באוניברסיטה ובתיאטרון, בשוק ובדואר, בטלגרף ובמשטרה, בפקידות ובמשפט? האומנם לא היתה זאת מצדנו אלא תמימות יתירה אילו חיפינו שאנשים נאורים ומשפילים, ממרום החברה האנגלית, אשר למחרת צאתם את הארץ יופיעו בפני שולחיהם ובפני העולם פולו כבני־סמך גדולים ביותר לגבי כל הנוגע אלינו — יבקשו מרצונם לחדור לאותם החזיונות המיוחדים אותנו לחטיבה מיוחדת, ואשר בהם אולי צפון המפתח להכרת מהותנו הפנימית וקשיות־ערפנו הבלתי־נכפפת ולהכרת טיבם של הפוחות הנעלמים הפועלים בנו? אכן, עתה עלינו להפיר פי היתה זאת מצדנו תמימות יתירה. דרך החקירה שחקרו חברי הנעדה המלכותית את ראש ועד הלשון העברית אמרה ברור פי לבם לא הלך אחרי „דברים בטלים“. הם הרבו לחקור אם אין דרישותינו פרוכות בריבוי ההוצאות של הקופה הממשלתית, בתוספת פקידים ומתרגמים, או בהגדלת צנו ההשפלה של נושאי־המכתבים, אולם לא — אם פרוכות הן במאניו־הרוחניים של העם העברי ובצרפיו המעשיים בנזקיו ובעלבונו של האדם העברי.

ולא היינו קובלים על זאת. רשאים חברי הנעדה המלכותית לשקוד על שלימותה של הקופה הממשלתית, רשאים הם לדאוג לכך שהממשלה

תשתמש בפקידים מחוסרי-השכלה וזולים יותר. רשאים הם אולי גם שלא להתענין בחייו התרבותיים ובמאמציו הרוחניים של העם, אשר עליו ועל עתידו הם נקראים לחוות דעה...

אולם אַל יחשב לנו הדבר לחטאה, אם לא נבליג הפעם על כְּאָבְנו ונאמר לחברי הַנְּעֵדָה הנעלים, פי אפי השאלות והקושיות אשר בהן הקיפו את ר' דויד גלין יצא הרבה מגדר הדאגה לחסכוּנה של הַאֲדַמִּינִיסְטְרַצִּיָּה ומגדר אדישות לתרבות העברית.

ר' דויד גלין לא הלך בגדולות. דרישותיו מלפני הַנְּעֵדָה היו צנועות ביותר. הוא לא דרש, למשל, שפקידים הנשלחים אלינו לשלוט בנו ולסייע בהקמת הבית הלאומי ידעו במקצת את לשון תושבי הבית הלאומי, באותה מידה שפמה פקידים בריטיים בארצות ערביות יודעים ערבית; או שיקבלו הכשרה "תרבותית" מותאמת לצרכים המיוחדים של הארץ הזאת, מעין מה שמקבלים הפקידים הנשלחים להודו. הוא לא דרש שהשופטים הנשלחים אלינו לשפוט אותנו, ובידיהם נתון גורל סדרינו הציבוריים וגורל ילדינו, אם למלקות ואם לבית-ספר לפושעים, יהיו חייבים לדעת פלשהו את לשון הנשפטים ולהבין פלשהו לרוחם, למען הימנע מ"טעויות משפטיות" האורבות לכל שופט, ולא כל שכן במקום שהזרות הלשונית התרבותית חוצצת בין הדיין לבין הנדון. לא, ר' דויד גלין לא יצא בשבילים המסוכנים הללו. הוא תפס את המועט, את המועט ההכרחי ביותר, אשר אותו מחייב המנדט, מחייב דבר-המלך, מחייבים תקדימים של השלטון הבריטי עצמו. הוא תבע שסעיף המנדט המאשר בארץ הזאת שלוש שפות רשמיות לא ישאָר פתוב לבטלה. הוא דרש שהאדם העברי השולח סלגרמה מתל-אביב לירושלים יהיה רשאי לכתוב אותה בכתבו, שהאדם העברי המשלם את מסיו יקבל קבלה בלשון שהוא יודע לקרוא בה, והפונה למחלקה ממשלתית יוכל לפנות בלשונו ולא יצטרך לשכור לו מתרגם, ושהתעודות והספרים אשר ממשלת הארץ מפרסמת יהיו נדפסים לא רק בלשון הפקידות הבריטית, כי אם בלשונות אזרחי הארץ. כמה דרישות מסוג זה נתמלאו גם בארצות שאין בהן "בית לאומי" וסעיפי מנדט מחייבים. כמה ארצות תרבותיות רואות במילוי זה של דרישות עמיהמיעוט רק מסקנה הגיונית מן ההנחה שכל האזרחים

שויס בפני החוק. אולם פאן, במקום השזכות הזאת של האזרח העברי נקבעה בחוק היסודי של הארץ, פלולה בכתב־התעודה, הקרוי מנדט, אשר ממנו נובעת זכות השלטון לשלוט בארץ — פאן נראה הדבר מוקשה ומזור ומיותר לאותם האנשים אשר קיבלו על עצמם לפרש את כתב־התעודה הזה.

חברי הועדה שמעו בתמיהה שאדם יהודי רוצה שיוכל לכתוב פתובת עברית על גבי המכתב, והביאו ראיה מ...לונדון, ששם אין אדם תובע לעצמו זכות משונה זו. הם השתאו לשמוע שאדם יהודי רוצה ששם ארצו ושם ערים וכפרים יקרים ללבו לא ישתבשו ולא יסתרסו. וחברי הועדה גם ניסו, אגב חקירה וויפוח, לגלות פיצד הם רואים את השאלה, ובמה הם מוכנים לבקש את המוצא.

חבר אחד ביקש להעניק את השויון לשפה העברית על ידי ביטול זכויותיה של הערבית. והיטיב לענות ר' דויד גלן: איננו רוצים לקפח לשון אחרים. ולנו, לשפתנו, לתרבותנו, להגנת ענינינו החיוניים, לא נחם ולא נקל בקפח את האחרים. ויושב־ראש הועדה גם ביקש להסתייע באהבת־השלום: היתכן, באמת ובתמים חפצים אתם בידידות של שני העמים, פיצד תמשיכו בפירוד לשוני? פאילו שלום־עמים תלוי באחדות לשונית. פאילו היהודים המדברים גרמנית או פולנית ניצלים על ידי זה משנאת עמים.

אנו לומדים ולומדים כל הימים, אנו נתבעים תדיר להבין לרוחה של אותה מדינה גדולה, הממונה על בנין ביתנו ועל שיבת גליותינו. ומדי פעם אנו נתבעים ללמוד מחדש. היו ימים ועל מצוקתנו הפלכלית ועל תביעת זכויותינו המדיניות היו עונים לנו ידידינו האנגלים במלוא חפנים רוחניות. היו אומרים לנו: למה תשפילו שבת בעמק עכור של עליה וקרקע ותעשיה ולא תמריאו למרומי תחיית הלשון והתרבות. והנה עתה הם באים ואומרים לנו: חפצים אתם בשלום בין העמים ובאדמיניסטרציה זולה ושלא יגעו במנדט לרעה — בבקשה נתרו על לשונכם.

כל ימי התנועה הציונית היינו משבחים את בריטניה רבתי ורואים לה זכות גדולה שאין היא מבקשת „לגייר“ ולהטמיע את העמים הנתונים לחסותה. אמרנו, זו גדולתה שהיא מקיימת בגבולותיה עמים וגזעים

ותרבויות. שולטת בהם שליטה מדינית, כלכלית וציביליזטורית. בלי לבקש את נפשם. אמרנו, בוטחים אנו במדינה גדולה ואדירת-תרבות זו שלא תתקש בכבשת-הרש, לא תבקש להעביר אותנו על לשוננו ותרבותנו, והנה — הגענו גם לזאת.

בצער רב נכתבים הדברים האלה. לא מתוך חשש לגורל לשוננו. פחות מכל עלולים אנו לספק בקנינו זה. אנו מאמינים באמונה שלמה כי הפוחות ההיסטוריים האדירים שהביאו אותנו עד הלום לא יעזבונו. הם יוסיפו לפעול בנו. ואם אנחנו לא נתכחש לעצמנו — לא תוכל לנו שום התנקשות, לא בשוגג ואף לא במתכוון. אולם מרה היא ההכרה שגם בנקודה זו, אשר בשום משקפת מגדלת אי אפשר למצוא בה אבק „פגיעה“ בזולת, שגם בנקודה זו אנו עלולים להיתקל בחומה אטומה.

טבת תרצ"ז

מלכי ערב

מלכי ערב באו גם הפעם לעזרת המנהיגים הערבים והמציאו להם — ברגע האחרון, לאחר משא-ומתן ממושך — את פתחון-הפה המבוקש למען יוכלו להסתלק מפוליטיקת-החרם על הנעדה המלכותית, אשר הוכרו עליה בתרועות ובשבועי-שבועות.

עזרה מיוחדת במינה: משהפוליטיקה של המנהיגים הערבים מתגלגלת ומגעעת עד לידי פשיטת-רגל גמורה שאין להימלט ממנה ואין להצפין אותה — אץ הללו נוסלים ברוחם, אלא מתמלאים דאגה פיצד להגיש פשיטת-רגל זו למונהגים בצורה המתקבלת על הדעת, פיצד לעטור אותה בעיטורי הנצחון. ואזי באה שעתה של הדיפלומטיה הפאן-ערבית, ומברקים רצים הלך ושוב, ואורחים באים ומשלחות יוצאות, ושליטי ערב נדרשים „להתערב“ ולהציל את האחים הנרדסים בפלשתינה, פלומר: לעשות הסד עם המנהיגים שהסתככו ונסתכסכו בקורים אשר טוו בעצמם, ולהתיר להם את נדרם. כי המנהיגים הגדולים הללו, אשר קנאת לאומיותם בוערת בעצמותיהם, אינם מעזים לומר את האמת לצאן קרעיתם, והם

מבקשים להסיר את האחריות מעל כתפיהם החלשות ולהעביר אותה על כתפיהם חזקות יותר, ורק המלכים הגדולים והאדירים היושבים במרחק יכולים להתיר להם. מה שפיהם אסר על עצמם. והמלכים הנתבעים אומרים מה שאומרים לאותם מנהיגים עזי-נפש, אשר קודם הם קופצים ופוזצים ומסרבים לשמוע עצה ואחר כך הם מבקשים פתח-חרטה, אולם לבסוף הם נענים להם ומתירים להם את נדרם. כך נתחסלה השביתה בשעתה, כך נתחסל עתה החרם על הנעדה.

המנהיגים הערבים היו רוצים, כמובן, בעזרה אחרת מצד מלכי ערב: בכסף, בזיין, באנשי-מלחמה, ב„לחץ“. סופרו של „מורנינג פוסט“ מבגדד מודיע כי „עוני עבד אל-האדי דרש עזרה כספית וצבאית לחידיש המלחמה“. ידיעה קצרה זו אינה אלא רמז דק לתכנון של המשא-ומתן שהתנהל בין המנהיגות הפלשתינאית לבין שליטי ערב במשך כל החדשים הללו. אולם נראה הדבר שדרישתו של עוני עבד אל-האדי לא מצאה הד אצל ממשלת עיראק החדשה, זו שראתה אפילו צורך להכריז בפומבי כי פאזי קאוק'י איננו אלא פליט מדיני בעיראק וממילא מובן שאיננו יכול לעסוק בפעולה פוליטית אנטי-בריטית. יש להניח בבטחה כי גם אבן סעוד וגם שליטי סוריה פיוס הזה, שיצאו מגדר מרדנים ונעשו אחראים לגורל ארצם, רחוקים עתה מהגשת „עזרה כספית וצבאית לחידוש המלחמה“. משלא נענה עוני עבד אל-האדי בזה, הסתפק ב„התרת-נדרים“, ולמטרה זו היה ענין גם בפרסום הסכמת המפקד הגדול, שיעץ לערבים לא לתת „לממשלה כל פתחון-פה“ על ידי המשכת החרם על הנעדה.

הועד הערבי העליון עמד שוב, כמו הרבה פעמים, לפני התרסקות פנימית. חבריו גופו עמדו להופיע בפני הנעדה על אפן ועל חמתו של המופתי יריבם. אזי עמד לו רנח והצלה מאת מלכי ערב — כמובן מאליו, לא בלי עזרתן הפוליטית הפעילה של ירושלים ולונדון — והחרם בוטל והאחדות ניצלה. אַחֲדוּת, עד כדי איסור על כל עדות בלתי-פומבית, גזירה שמא יעיו מישהו מן המנהיגים לגלות בפני הנעדה ממאניו הכמוסים: שלא רק מן היהודים הוא רוצה להיפטר, אלא גם מן הדיקטטורה השנואה שבתוך כתלי הועד הערבי העליון.

המנהיגות הערבית, אשר תחילה ביקשה ללמד זכות על ביטול

עמדתה הקודמת, בטענה שאין זה אלא קרבן לאַחֲדוֹת ערב: „בגדד, עמאן וריאָד ציוו להעיד, וירושלים אינה רוצה לשבת בדד” — מוצאת כבר עכשיו פי טובה היתה החלטת החרם בשעתה וטוב ביטול החרם בשעה זו. לכל עת. פוליטיקאים חרוצים עשויים לקבל שכר גם על הפרישה וגם על הדרישה.

מה הבטיחו מלכי ערב למנהיגים האוֹחוֹזים בכנף בגדס? פֶּשֶׁלוֹנוֹ של נורי פחה ריסן את לשון הדיפלומטיה הערבית ואולי גם לימד יתר זהירות את הדיפלומטיה האַנגלו־ערבית. עתה אין המלכים מתגדרים בהבטחות אלא מסתמכים על אמונם בשלטון הבריטי שלא יכזב: „בידענו את ישרה של הממשלה הבריטית ויחסה לערבים באנו לכלל דעה כי טוב יותר אם תופיעו לפני הנעדה המלכותית. — מסרנו למשלחת הנכבדה כל מה שבדעתנו בענין זה ונשמח מאד אם תהיו בטוחים כי אנו נמשיך לבוא לעזרתכם”.

עתה שלחה הנעדה המלכותית טלגרמות של תודה למלכי ערב על „השפעתם הטובה על ארץ־ישראל”. בדין שלחה. אם ממשלת הארץ אינה יכולה לחסל שביתת־דמים בהשפעתה היא ובכוחה היא והיא זקוקה לעזרת אחרים — ודאי היא חייבת להם תודה. אם ממשלת בריטניה שולחת נעדה מלכותית לחקור את קובלנות תושבי הארץ, בלי שיהיה בכוחה להבטיח את השתתפותו של אותו חלק מן התושבים אשר למען הרגיעו נשלחה הנעדה, והיא זקוקה להשפעת מלכי חוץ שיעמדו לה — ודאי שהיא חייבת להם תודה על שהוציאה מן המיצר שדחקה את עצמה לתוכו. לא נשאל: מה הובטח למלכי ערב חלף השפעתם הטובה? אפשר הובטח ואפשר לא הובטח. אפשר נתפרש ואפשר לא נתפרש. מלכי ערב מצניעים לכת, הם יודעים מה חייבים הם ל„אימפריאליזם הזר” אשר מנהיגי פלשתינה חותים גחלים על ראשו. והם גם שמחים לעשות רצונו ולזכות את חשבונם בפנקסו. הם רוחשים אָמוֹן לידידתם הגדולה. אולם גם ידידה גדולה שנתחייבה תודה הרי היא בעלת־חוב. והיא מבקשת לסלק את חובה. אלא שהרבה צורות־סילוק יש בעולם. וידידה גדולה אינה צריכה לסלק דוקא משלה. היא יכולה לסלק גם משל אחרים.

אָנוּ — שוב אנו משמשים אוֹבְנֶקֶט של סילוק־חוב וריצוי. שוב

עומדים להקנות למישהו, שאין לו חלק ונחלה בארץ הזאת, זכויות על חשבוננו. שוב פועלת מאחורי גבנו הדיפלומטיה האנגלו-ערבית כאילו אנחנו איננו קיימים פה.

יש איפוא שוב צורך שנופיר את קיומנו, שנופיר גם את קיומם של אלה אשר להם זכויות חוקיות לגבי גורל הארץ הזאת יותר מאשר למלכי ערב. יש איפוא צורך לשוב ולומר לכל המבקשים לסלק סילוקין על חשבוננו, על חשבון חיינו ויצירתנו ואחרית תקנתנו: היה לא יהיה!

סבת תרצ"ו.

אידיליה פלשתינאית מקורית

אידיליה פלשתינאית מקורית נתקימה באחד הימים האלה בהרי נצרת. על פרסומה הצנוע, בלשון כרוניקה פשוטה, חייבים אנו תודה לסופרו של „איסלמיה“, אולם מפאת קשמעותה וסמליותה ראויה היא אותה אידיליה שפייטנים-פטריוטים, מפארי המרד הערבי, יתנו עליה את דעהם וירימו אותה על נס כמופת לדור. גיבורי אותה אידיליה הם גיבורי הזמן: סגן העורך-דין של ממשלת פלשתינה (א"י) וחבורת שודדים מזוינים. הללו עשו את מלאכתם באמונה ובאין מפריע, כמשפט הארץ הזאת: תחילה הניחו אבנים למתרט בדרך, אחר כך ארבו לנוסעים, ובהתקרב המכונית עצרו בעדה והריקו את כיסי נוסעיה. לא כיסים ריקים-למחצה של פלחים או של נהג עני נודמנו להם הפעם. הם ראו ברכה בעמלם: שבעים לא"י. אולם הנשדד אף הוא לא היה איזה נוסע סתם, אלא מר פאוזי ביי גוסיין, סגן-עורך-דין של ממשלת ארץ-ישראל, בן למשפחת נכבדים רבי-נכסים, אשר אינם חסרים אפילו נציג משלהם בועד הערבי העליון. וזכותו עמדה לו: הוא אמר לשודדים כי מעשה זה יזיק ל„שאלה הערבית“, והשלל הוחזר לבעליו, השודדים — כלא היו, העורך-דין של הממשלה המשיך לבטח דרכו.

מה נאוו שודדיך, ארץ-ישראל, ומה נמרצו תובעי דינך ושומרי

משפטך!

הגע בנפשך: השוד היה למכת־מדינה, השוטפת ופורצת את כל התחומים. לא יהודים בלבד ניתנים עתה לבז. המגפה אינה מבחינה (רק הגרמנים, אומרים, פטורים מענשה, שריד של חינוך פוליטי מן העבר הקרוב ופרי הערצה למופת הדור, לאדולף היטלר), ואין רחמים לסניה: פלחים נשדדים, רועים נרצחים, כפרים נתקפים. אך לפני זמן־מה סיפר „פלשתיין“ על אוטובוס מלא חורנים שנשדד. נלקחו מהם תשעים גרוש. והשודדים נפרדו מהם בדברים מעוררים רחמים: „עניים אנו, פלחים אנו, המהומות רששו אותנו. אין לנו דרך אלא זו. לכו ואמרו זאת למנהיגים“. והנה בא לקראתם לא פלח ולא חורני, לא חננני ולא רועה. אלא אחד מגזע המנהיגים עצמם, אשר להם יש צורך לומר „זאת“, והוא הנהיג בא־פוח אותו השלטון „הזר והכובש“, אשר מידיו באו כל הרעות, נגדו התקוממו ומידו נפלו כמה מאחיהם של אותם פלחים שהפכו שודדים, והם גם לא יצאו ריקם מעל פניו ורשאים לשמוח על מצאם שלל רב. וראה זה פלא: העורך־דין של הממשלה שנפל בידי שודדים יש לו מלת־קסמים, ההופכת את השודדים המזוינים לשיות תמימות, והם מתחרטים על מעשיהם ומחזירים את השלל, ובלבד שלא יבולע ל„שאלה הערבית“.

האין זו מעשיה נוגעת עד הלב ומרוממת את הנפש? האין זאת אידיליה יקרת־מציאות בימים בלתי־אידיליים שלנו?

הנה מספר סופרו של „הארץ“ משכם על ענינים בלתי־אידיליים כלל: כפריים רבים מגישים תזפירים לשלטונות בדבר מקרי השוד הרבים, והם מבקשים „שישתמשו ביד חזקה ביחס לשודדים“. ובאחד התזפירים הללו, שנשלח מכפר בארקא, נאמר ממש כמו שהיהודים גזיגים לומר: אם אין השלטונות יכולים להגן עליהם הרי הם מוכנים להגן על עצמם. והנה אך זה קראנו שהועד הערבי העליון, לאחר שהחליט להופיע בפני הנעדה המלכותית, החליט גם לשלח משלחות לכפרים הערבים בדרישה לחדול ממעשי שוד, כי מעשים אלה „גורמים נזק לעניני הערבים“. ותוצאות ההחלטה הזאת כבר ניכרות בהטפה במסגדים: אך לפני זמן־מה הגיעונו ידיעות על אודות הטפה דתית לקיום מצנת „הכנסת־פלה“, קרי: רכישת רובה, והנה ביום ו' זה כבר הטיפו „להפסיק מעשי־אלמות“ „ולהיות מוכנים לאחר גמר הנעדה המלכותית“. אחרי כל אלה מי זה

יעזו להטיל על המנהיגות הערבית צל-צלול של חשד, שיד להם במעשי ליסטים? אלא שלפי שעה גם תזכירי הכפריים הבלתי-אידייליים וגם הדרישה של הרעד הערבי העליון וגם ההטפה במסגדים טרם הביאו את פרים. ויתכן כי המנהיגים, המנערים עתה את קצננם ממעשי-אלמות ודורשים מאת השודדים שיחדלו ממעשי שוד, היו מצליחים עוד יותר בדרישתם אילו היו שולחים אל השודדים למען השפיע עליהם את סגן העורך-דין של הממשלה, אשר מצא מסילות ללב השודדים בדרך נצרת בהסבירו להם שמעשיהם „זיקו לעניי הערבים“. ואפשר היו מצליחים עוד יותר אילו היו שולחים את דברם לא בידי הסגן אלא בידי עורך-הדין של הממשלה עצמו.

שודדי הארץ, בין שהם ילידי המקום ובין שמרחוק נזעקו לקול הקריאה הפטריוטית, הנם, כידוע, בני גזע אציל. אינם פשוטי-טובה. בעצם מרדנותם נגד השלטונות אינם שוכחים מה מידת האדיבות שנהגה בהם התביעה הכללית של אותם השלטונות, והרי הם משלמים לה אדיבות תחת אדיבות, הם שומרים אמונים למי שראוי לכך. זו נהגה בהם לפנים משורת הדין, הרי הם נוהגים בה לפנים משורת השוד.

מן הפגישה האידיאלית הזאת בהרי-נצרת של השודדים המזוינים עם סגן העורך-דין של הממשלה נמצאנו למדים כי גורל הארץ ניתן בידיים אמונות. אין ערובה טובה לשלום הארץ מאשר אהדת גומלין ושמירת אמונים הדדית בין שודדי הארץ לבין תובעי הדין ושומרי החוק של הארץ.

סבת תרצ"ז

עדות לדור

(פתיחה לספר „מאורעות תרצ"ר)

ספר זה אינו מבקש, ואף אין בכוחו, להיות נא-דמעות לימינו, מעין מה שהיו קינות תתנ"ו או סליחות ת"ח לאבות-אבותינו. תרבו מעינות-הדמע. דור-ישראל זה, אשר כל העולם — וגם ארצו — לו גרדום, אינו יודע בכי ואינו יודע תפילה ותחינה כאבותיו, אבל קשה-עורף ובלתי-נכנע הוא פמאם. ובעלותו לגרדום אינו מושיט צואר להורגים בכניעה ובצדוק-

הדין ואינו מדבר תחנונים, אלא עומד על נפשו. נאבק עם תלייני ומידיין עם דייניו, עונה במעוותידין כחשם ומתאזר להפיל חרב מידי צורר. דור זה, ההופך את הגרדום לזירת-קרב, מעלע את דמעו ולא יזילנה.

ספר זה גם אינו מתכוון כלפי חוץ. אינו מבקש להיות ספר-ההידיינות, ההתגוננות וההסתערות. יש ויש צורך בספר לעמים, אשר יריב את ריבנו, ויכריח — גם את הממאנים — לשמוע את קולנו. יש ויש צורך בספר בהיר ואמיץ יחד אשר יקרע את קורי הכזב והרמיה הנארגים בכל קצוי תבל — בירושלים ובלונדון, ברומא ובמוסקבה, בברלין ובבגדד, בקאהיר ובפלפונה — לחבל-מחנק על צוארנו. עולם התרבות של ימינו נוקט בפלל: „המוכה בידי חברו — עליו הראייה“. ויש שכל הראיות החותכות של המוכה אינן עומדות בפני הראייה האחת של המכה-האלים, הראייה הממשית פי פוחו אתו, ולפיכך מן הראוי „להרגיעו“, לפצותו ולרצותו. ואף על פי שפך העולם נוהג אין אנו פטורים הימנו. אנו זקוקים לו לעולם עכור זה ואין אנו יכולים לפטור עצמנו ממלחמת-דברים, מהמת-שקרים. מהסתערות על מבצרי העלילה והשטנה. יתר על כן, אין אנו אומרים נאש ממצוא ברחבי עולם לבבות פשרים אשר יקשיבו לאמת המעונה והבלתי-נכנעת. אולם שליחות זו לא הוטלה על הספר הניתן בזה. במידה שהובאו בו עובדות ותעודות המוקיעות את תועבות מתקיפינו ומרצחינו ואת תעותי שליטינו ושופטינו, במידה שנארגו לתוכו כמה וכמה חוטים ממסכת ההיאבקות אשר נאבק בגבורה משה בלינסון בשער „דבר“ עם שלטונות הארץ — לא נעשה זה פאן למען דפוק על לבות זרים, כי אם למעננו, למען עצמנו, למען דעת, למען הפיר את המערכה אשר בה עמדנו ואשר בה עודנו עומדים.

כי זוהי תכליתו של הספר. פניו מועדות פנימה. לעומדים במערכה, למי שעומד היום ולמי שיצטרך לעמוד מחר. ספר להזכיר. ללמד בני יהודה וזכירה. זכור את אשר קרה בדרך. זכור ושמור כיצד עמדת בפני אויב אשר הקים עליך כל פוחות שאול להשמידך. זכור ואל תשכח. מלחמה לנו בשכחה. והיא אורבת לנו מכל צד. לא גמול בה על היסורים, לא מירוק עוונות, לא פיפורים על החולשה ולא סיפוי להתגבר.

ומה יש עמה? דלדול הנפש, מחיקת האישיות של הפרט והכלל, והערמת־מנוסה — לשוא. רבות לאין ספור צורותיה של השכחה היהודית: קהות סתם וחריפות־מוחין המביאה לידי קהות־הנפש; בערות סתם ובערות „נאורה“; תמדנות, טפסנות בסולם „ההצלחה“ הפרטית, רכיבה על גבי נחשולים עולמיים. רדיפת־הרגע, הסחת־הדעת, התבטלות, התכחשות לעצמך ולבשרך, כפירה באחדות־הגורל.

בתולדות ישראל רבים היחידים אשר ביקשו כברוח מפני יד הגורל הישראלי, כברוח יונה באניה ההולכת תרשישה. רבים רבים גם לעינינו הנותנים שכר אניה לבוא תרשישה! אך אַל נא תחששו עילאות בהתעלמות מגורל־עם. איזהו גיבור? לא הבורח מן הגורל, אלא הכובש אותו, לא המבקש להערים על גורלו, אלא המאמץ רוחו וידו לכבוש אותו.

יש רגעים בהם נצרפת אומה. בהם נבחנת תנועה. בהם יחושל אדם. בהם היסטוריה מתחוללת. „היום הזה נהיית לעם“. אין רגעים אלה באים בהמון ח'גג ובתהלוכות־נצחון. קשים ומרים הם. והמתארים להם — אינם יודעים מה מעותד להם. בבואם הם אחרים לגמרי מכפי שההויה המתקתקה רואה אותם במיטב תיאוריה. אך משהם באים — ביסורים, בפורענויות, באבידות, בתבוסות — הרי הם מעמידים במבחן את הנבואה והחכמה, את המעשה ואת האופי. ואוי לו לדור המכויב ברגעים אלה.

האין אנו חשים כי מאורעות תרצ"ו־תרצ"ז על כל המוראות שבהם, הם רגע פזוה בחיינו?

אין חיי אדם ראויים לשמם, אלא אם פן האדם החי אותם נותן אותם אל לבו, מבקש לדעת אותם, להשיג את שחרם, ואוצר את תמצית חניתו באוצר זכרונו. פורענויות אורבות לנו על כל מדרך, אסונות אופפים אותנו מלבך ומלגן. היסורים הבאים עלינו, שלא ביקשנום ולא צפינו אותם מראש, יש ובבואם הם נעשים לנו „מובנים“, נראים לנו כתחנת־עליה והתגברות, כדרך לעבור גאולים. אך מה טעם ליסורים נשכחים? מה שחר ליסורים. כשאין בעל־היסורים מכיר ביסוריו?

הנה לעינינו אנו נחרב על יהודי אשכנז עולמם, אשר ק'ן שנים שקדו על בנינו ועל פיאורו ועל קישוטו והאמינו בו שהוא בנין־עדי־עד. כמה מן הנחרבים ידעו לקבל את חורבנם כמאורע, כקסטרופה היסטורית, כמה

מהם יצאו לבקש לו פשר? האם לא היה כל הדבר כולו לרבים בלתי אם מקרה בלתי־טהור, „תאונת־דרכים“ בלתי־רצויה? מי שניזוק בתאונת־דרכים יכול להיות למרמס, אך הוא יכול גם להינצל פורתא, יכול לגנוח, יכול לתלות את הקולר בנהג ולקבול עליו, יכול לקום ולשוב באזתה דרך בתקנה שלא כל יום תשוב תאונה ולא כל תאונה סיומה ריסוק־אברים.

אך פנינו לאדם המקבל את מהלומות החיים לא פאסון־דרכים, לא פתקלה שבאקראי. הוא לא רצה לגנוח, לא ירצה להוציא לריק את ימיו בקובלנות על האשמים, הוא לא ירצה בחרון־אין־אונים. הוא גם לא ירצה להיות נישא פשכב על פני המים, נזרק מגל אל גל, אלא יבקש לבלע את הרע, לקרוע גזר־דין, לתקן מה שנפגם ביסוד — מה שאנו קוראים בשפת־חיינו: להתגבר.

לא ניתן לנו לדעת אם כל פגם שביסוד ניתן לתיקון, אם על כל יסורים אפשר להתגבר. אולם ראינו: יש התגברות על חולשה ויש התעלות על ידי יסורים. אך אין התגברות ואין התעלות בלי לחיות את הדברים למלואם, לעומקם.

מה שעבר ומה שעובר עלינו בארץ בתקופת־חיים זו ראוי שנחיה אותו בכל כוח החנייה שבנו, ראוי שנדע אותו לאמיתו, לפרטיו ולתמציתו. ראוי שיהיה נחרת בנפשנו. האם רק את הרע נקבל ואת הטוב לא נקבל? לכך רוצה הספר הזה לסייע. אין זה חיבור היסטורי. אין זה ספר־הערכה, אין פאן סיפום ומסקנות. אין פאן אלא צרור עובדות, מעשים ותניות, הנבות, צללי־דמויות. צרור שנלקט בידי־אמונים ובישר־לכב בעצם ימי המצור.

אבני־זפורן. אבני־עדות. לא עדות בפני זולתנו, פי אם לעצמנו. עדות לידיעת עצמנו, להכרת עצמנו. עדות לא רק על מה שעשו בנו, פי אם גם על המעשה אשר עשינו אנחנו. עדות על תוכן המערכה, על גילוייה ועל אנשיה. עדות שנגבתה ללא תוספת פיאור וללא פננת מחיקה והחלקה.

קריאה־קשיבה בספר זה עשויה לעורר כמה וכמה שאלות עיוניות ומדיניות־מעשיות שאין ביד החומר האגור פאן לענות עליהן. למשל: האם היה בידינו למנוע את הפורענות? או האם היה בידינו לדחות את בואה? העם הנתון במצור העומד במערכה האם היתה לו הנהגה מדינית

לפי כל חומר המצב? המערכה בארץ האם לזוהה במאמצים הולמים וראויים כלפי העולם החיצוני? האם נתנה היהדות העולמית את עזרתה המדינית לישוב הנאבק בשליחותה? וחילהחזית האם צויד פהלכה? האם לא היתה אפשרות — במאמצים מוגברים — לשבור את הקו המדיני של השלטון אשר המיט את הרעה על הארץ והעמיק את הרעה? אין ספר זה מתימר לענות על שאלות אלה ובדומה להן. אין לו אלא מה שצורר בדפיו מחייהם, מאבלם, מאבידותיהם, מעמידתם, מהתבצרותם, משלונותיהם ומהאזרותם של העברים הנצורים.

עד הספר הזה לבניאדם מישראל אשר עמדו „בשבועה שבלב: לא להירתע“. עד לציבוראנשים אשר ידע לשאת את אכלו בגבורה, אשר קבר בידיו את מתיו וידיו לא רפו ממלאכתהבנין. עד לחיוב החיים והעמל והבנין נוכח כל ספנתהשמד. עד למאמצייצירה אשר לא פסקו, ועתים אפילו פרצו וגברו, תחת זמזום כדורימארב ותחת שמים עשנים. עד להרגשת סולידריות ושותפותגורל אשר הביאה אלפים אלפים לרצונם ולהתנדבותם אל מקומות העמל והסכנה. עד לבורללבם של הנתונים במצור, הפצועים בעומק לבם, החשים לכל פרצה ולכל מקום סכנה, אולם חרדים לדם נקי לבל ישפך ולטוהר הדגל לבל יפתם ולגורל המוני ישראל בעולם, אשר למענם ועל פדותם הם ניצבים — מטרה לכדורים ולפצצות. עד הספר לצופה טהורהנפש ורבבינה ועזראיה, המדריך את הצבא ואת מצביאייה, ואינו עוזב את מגדלהצופים עד אשר נפל מלואקומתו. עד הספר לגבורה עממית, לא תפארת יחידים, אלא זרועה בכל עורקי הישוב: הילד הזורק בידיו את מכונתהתופת הימה, הנוסע המוציא בידיו את הפצצה מתוך המכונית הציבורית, האשה הנוטלת חלקה בהגנה, הנוטרמהתנדב והנהג על דוכנו והזקן שומר החומות בעיר העתיקה ונותן את חייו מחיר נאמנותו. אין זה עדיין, כמובן, ספר מלחמותהדור, ספר המלחמות הנטושות עם האויב למינהו והמלחמות העוברות בלב הדור. אך הוא עדות לדור. דור אשר ידע עקירה ושכול ויתום כאשר לא ידעו דורות רבים לפניו, ועם זה הוטלה עליו שליחות אשר כמוה לא ידעו דורות רבים רבים מישראל, והוטל עליו לעמוד במבחן — יום יום ומבחנו — כדורות מעטים בתולדות האדם. דור שרשיו מעורטלים, ובגדיו הצואים לא פשט, וצעדו לא

חמיד צעד ישר — ומחזיר-הפצו: להשריש ולהיטהר. דור־ספיה, דור־עזובי אשר עבר דרך כמה מדור־ינכר, ומימינו ומשמאלו: בגידה, פחש, חולשה, מורך, הפקרות, אָבֶדֶן צל־עם ואָבֶדֶן צל־אדם — לא פִּיחַשׁ בבריית־עם ולא בחר במקסם מנוחה ובשלנה במחיר ויתור על תקנת־עם. פדניאל בגוב־האריזות — איננו סוגד. פקטון הבנים של חנה, אשר לא שבע חיים ולא ראה טובה, אינו חפץ לקנות את חייו במחיר תרמית. הוא משלם את המחיר המלא. הוא נותן את חייו בנאמנותו. דמעתו אינה ניגרת. אך היא ניצחת ויוקדת. „מה ספינים וחצים לעם אשר פָּלוּ לוֹ כל הקצים?”

זה הדור הניבט לנו מן הספר הזה, וזה פִּחְחוֹ לעמו ולאדם, חרף חולשותיו ושגיאותיו.

חנה, אָם השבעה, הגיבורה המובילה את בניה לעקידה במלחמה על נאמנותם לעצמותם, היתה רשאית לומר לאברהם אבינו כאשר אמרה: אֵל תזוח דעתך עליך, אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות. דור המצור והבצרון, אשר קלט חצים ולא נסוג, אשר לא הפקיר שום נקודה ולא נתן לפנות שום מקום ישוב, אשר בנה וביצר וכבש בעצם־מצור, אשר הוציא לחיי־מגן בנים ובנות ונכדים, אשר העלה לחופי הישוב הנצור ספינות עולים החשים להתיצב בחזית העבודה וההגנה, דור זה רשאי לומר ליוסף טרומפלדור ולאהרן שָׂר, אנשי תל־חי: לא ביישנוכם. לא ערירים הלכתם. באשר מצאה אותנו המערכה קיבלנו אותה וקידשנוה. לא תל־חי אחד קיימנו, אלא כל הארץ היתה לנו תל־חי, תלים חיים.

בנכר. בלונדון. לתקופת השנה.

בהסתדרות ובמפלגה

תביעה

(בישיבת הוועד הפועל של ההסתדרות עם חברי משלחת פועלי אמריקה)

רצוני לענות על שתי שאלותיו של החבר ברסלר: מה חפצנו מאת המשלחת? הרבה מאד. חפצנו שתחילו לפרוע את חובכם, שכן בעלי-חוב גדולים אתם. בעלי-חוב לא לנו, לוועד הפועל של ההסתדרות, על שהוא נוהג בכם הכנסת-אורחים, אלא לעם היהודי, אשר אתם בנים לו, למיליונים האחים העתידיים לבוא הנה. והם יבואו. ומי שאינו מחיש את בואם — מתחייב. אל נא תשארו עלי תרעומת שאני מדבר אתכם בלשון כזאת, שאינה לשון בנקטים, אבל היא לשון חברים הערבים זה לזה. ואילו הייתם אתם בעלי-חוב פפרטים בלבד לא היה הדבר כל כך חמור, אבל אותה תנועת הפועלים היהודית הגדולה אשר בתוכה גדלתם ומתוכה באתם היא בעל החוב הגדול. ועכשיו, כשאתם באתם וראיתם אותנו בעמידתנו ובהישגינו, ואתם שמחים ואנחנו שמחים, אי אפשר לי להעלים מכם את הכאב על אשר פוששתם לבוא. אתם יכולים וצריכים להעלות על הדעת מה היה מצבנו כיום, איילמלא היו המוני פועלים יהודים עומדים מנגד.

בשעה של קורת-רוח לא אבוא להעלות את זכר כל תלאותינו בעקב ההתנפרות של אחים פועלים יהודים לחזוננו ולמפעלנו. אספר לכם רק משהו מנסיוני באמריקה. אני הגבר הייתי חבר במשלחת הראשונה של ההסתדרות באמריקה. עוד לפני היות מגבית הג'ורקשפטין. לא אבוש לגלות לפניכם שרבים מכם התביישו עדיין לדבר עמדי. יוסף שלוסברג לא התבייש. מכס פיין בילה אתי ועם יוסף ברץ יום תמים, וגם חתם על קול-הקורא שעמדנו לפרסם. עוד אנו מבקשים חתימות נוספות ומכס פיין בא אלי ואומר לי: שמעני, נתתי את חתימתי ואינני חוזר בי. אני נאמן לכם פאשר הייתי. אולם תדע שקמה סערה עצומה בכל „התנועה“; היודע אתה מה זה בשבילי להישאר קרוע ומנותק מכל החברים ומכל הסביבה אשר בה חייתי ועבדתי

כל שנתי? תחליט אתה מה עלי לעשות. שיחררתיו מחתימתו. אך האמנתי להבסחתו כי בוא יבוא.

ועוד מזכרת־מעט מאותם הימים: לאחר שיחה יסודית עם אב. כהן, בדירתו של דוקטור י. ל. מגנס, הוזמנתי על ידו למערכת ה„פארווערטס“ לשם נטילת־אינטרביו. אולם אותו אינטרביו ראשון על ההסתדרות שהתקיים אתי לא הופיע בדפוס. הסערה אשר התחוללה בין הגנזיסין — בפניה לא יכול היה לעמוד גם אדם כאב. כהן, אשר אז עדיין לא הכריע בלב. כך היה המצב לפני ט"ו שנים.

מאז נשתנה הרבה. אף נעשו כמה מעשים טובים. ואל תראו מצדי מיעוט הדמות של מגבית הגורקשפטין אם אומר בכל זאת כי לגבי הפוזות הגנוזים בתנועת הפועלים היהודית באמריקה אין זה אלא מעט מאד. פן, בשביל תנועה שאינה נושאת את נפשה לגדולות הרי אלה מעשים נאים. אבל בשביל הצלת עם הטובע ביסורים?

אנחנו, אנשי ההסתדרות, איננו יכולים להיות מרוצים מן הטמפו הזה של התקדמות הענינים לגבי ארץ־ישראל בציבור הפועלים. לנו אין סבלנות. המצב בארץ, מצב העם, ואפילו מצב העולם — דוחקים. ואנו חפצים מכס שתעוררו לנו להעמיד את ארץ־ישראל במקום המגיע לה בחיי הפועל היהודי.

בתנועת המהפכה הרוסית היה קיים מונח אחד: הפרת האינטליגנציה כי היא בעל־חוב להמון העם. הפרה מצפונית זו נעשתה לגורם אדיר, מחנך ומניע. חפצנו כי הפרה זו של בעל־חוב תתעורר אצל עסקני תנועת הפועלים היהודית. ובשעה שתתעורר הפרה זאת תתרומם ותתעלה אתה התנועה כולה. ארץ־ישראל נעשתה לנקודת־המוקד בגורל העם היהודי בימינו. ותנועת הפועלים היהודים תמצא את תיקונה רק אם תמצא בה את הפזח לעשות את ארץ־ישראל לנקודת־המוקד שלה.

אם תעברו את פולין תמצאו שם את מחנה־הפועלים היהודי לא באותו מצב אשר בו עזבתם אותו. נוסף למצוקתו הגדולה, נוסף לאבדך־עמדות, הרי הוא גם קרוע ומפורד, דל־יצירה, שקוע במלחמת־אחים. מהו הגורם העיקרי לקרע זה: ארץ־ישראל. וכל עוד לא תעבור מן העולם העקשנות השמרנית השוטמת משטמת־אין־אונים את החזיון הגדול ביותר

של ההיסטוריה היהודית החדשה — את ארץ־ישראל הנבנית — אין כל סיכויים לתנועת־פועלים יהודית בריאה ושלמה בפולין.

באמריקה השתחררתם ממסורת פיתתית זאת. אבל אתם יודעים היטב כי „משהו“ חסר לתנועת הפועלים היהודים באמריקה. ואת ה„משהו“ הזה יכולה לתת רק ארץ־ישראל. בשנים הראשונות להגירה היה תפקידה של תנועת הפועלים באמריקה גדול מאד. אבל היא איננה יכולה להתפרנס עתה רק בזכרונות רומנטיים של אותם הימים. דרושים תפקידים גדולים עכשיו. וכשם שאנחנו גדלנו על ידי זה שהטלנו על עצמנו תפקיד רציני בבנין הארץ וקיבלנו עלינו את כל ההתחייבויות הנובעות ממנו לגבי התנועה הציונית, ככה תפתחו גם אתם אפקים חדשים לפועל היהודי בשעה שת עיזו להביא את הסתדרויותיכם בעול המפעל הארץ־ישראלי. ואני יבוא הנה גוסקין לא כפרט, אלא כבא־כוח של ה„אַרבייט־ריינג“ פולו, וכל אחד מכם ייצג במערכה הארץ־ישראלית את הסתדרותו הגדולה, ואני ידובר גם על פעולות הנראות היום כהזיות.

ולפי שעה נדבר על הפעולות הקרובות ביותר. אתם ראתם אותנו כאן בהיאבקותנו. בהיאבקותנו עם המתקפים הערבים ובהיאבקותנו עם השלטון הבריטי. אתם גם ראתם את טיב היאבקותנו והרגשתם בצדקתנו. וזהו העיקר. אתם תיפגשו בדרך עם מנהיגי פועלים בצרפת ובאנגליה. אתם צריכים להעביר להם, קודם כל, הרגשה זו. אתם צריכים להקנות להם ראיית הנעשה אצלנו כראייתם את מאורעות ספרד. ההבדל הוא בקנה־המידה. אך הכוחות הנלחמים נגדנו ונגד הרפובליקה הספרדית הם אותם הכוחות. ואחת היא מגמת ההריסה והשעבוד הנלחמת נגד חירות ספרד ונגד בנין ישראל. מדוע יודע כל העולם על מהות המלחמה בספרד, ומדוע מבחין העולם כל כך מעט במהות המלחמה המתנהלת נגדנו כאן?

ולא רק באירופה, פי אם גם באמריקה עליכם לפעול במובן זה, ולא רק בין גוים, פי אם גם בין יהודים. אם לעוול הערבי ולעוול השלטון הבריטי מתנסף גם עיוות־דין סוציאליסטי, ויותר מזה, עיוות־דין יהודי, הרי זה מכביד ביותר. ואין לכם תפקיד של סולידריות יותר גדול מאשר להרוס את חומות המושגים המסולפים הקיימים נגדנו במחנות־עובדים.

לפעולתכם זאת יהיה שכר. לא רק פרופגנדיסטי, אלא אף פוליטי. אנגליה צריכה להרגיש כי איננו בודדים. כי יש לנו חברים ובני-ברית. ואזי תבין כי דרך „ההתנגדות הקלה ביותר“ שבה היא רוצה ללכת כלפינו איננה כל כך קלה.

הצעתו של גוסקין שנפרסם ספר על ההסתדרות היא טובה. ונשתדל לקיים אותה. אלא שעלי לגלות את חששותי: לא די לפרסם. צריך גם שהדברים יגיעו לקורא שאיננו יודע ואיננו מחפש. פלום לא פירסמנו כמה דברים? והנה אליכם עוד לא הגיעו. אני גם תומך בהצעת ג'גלר שהמשלחת תפרסם דיווחשבון שלה. העיקר שיהיה לכם אומץ לומר כל מה שאתם חושבים. סוציאליסטים יהודים חולים לעתים בהרגשת נחיתות. נראה להם שהסוציאליזם האמיתי הוא אִי־שם אצל אחרים: פעם אצל המוזיק הרוסי ופעם אצל הפועל הגרמני, פעם באוסטריה ופעם בספרד. חסר להם הכוח הפנימי להכיר בערכים הסוציאליסטיים שבחיי עמם. ואם יהיה לכם האומץ להכיר במה נתיחדה תנועת הפועלים הארץ־ישראלית ומה פוֹחַר יצירתה הסוציאליסטי — תבוא עליכם ברכה.

כל אחד מאתנו, שיצא פעם בשליחות לגולה, זוכר ודאי כיצד יהודים חכמים ונבונים מקשיבים למה שאנחנו מספרים. זכורני כיצד סיפרתי באמריקה כי יש כבר ששת אלפים פועלים בארץ־ישראל. המספר נראה דמיוני. וכלום צריך אני לספר באיזו הענייה של פיקחות שאיננה מאמינה לכל דבר נתקבלו דברי על בנק הפועלים או על משקי הפועלים הראשונים? אחר כך פשאותם השומעים זוכים ומגיעים לארץ, הרי הם טוענים פנגדו שאיננו יודעים „לעשות פרסום“ למה שיש לנו. ואני סבור כי הצדק עמם. הענין הוא גדול יותר ממה שאנחנו יכולים לספר עליו. ויש שאחד האורחים החשובים אומר: תראו, אני אשוב למקומי ואספר. הוא אמנם מקיים את דברו. ונואם וכותב. אלא שגם לאחריו באים עוד אנשים הם טוענים שלא הוגד להם אף החצי, ואפילו פחות מן החצי. ואף הם צודקים. מכאן אני למד כי הדרך הטובה ביותר לגלות ליהודים את ארץ־ישראל — היא להביאם לארץ... אילו יכולנו לעשות זאת! ולפי שעה אני מציע לפחות, לארגן בקביעות ובשיטתיות מסעות של פועלים לארץ־ישראל. צריך להרחיב משנה לשנה את חוג האנשים היודעים את

הארץ ממראה עיניהם. אולי צריך להקים לשם כך באמריקה חברת-נסיעות. ועוד שאל החבר ברסלר: למה לנו כספים? הלא הקואופרטיבים שלנו נושאים את עצמם ואף עושים רנחים? נכון הדבר. מוסדותינו וק"ר אופרטיבינו אינם צריכים עזרה. אך אל נשכח אפילו רגע אחד פי עם ישראל עני חזק לעזרה. הכספים אשר אנו תובעים מפם דרושים בשביל הצלת יהודים מפולין, מרומניה, משאר ארצות. לכך דרוש הרבה כסף. אוצרות. לשם כך קיימות הקרנות הלאומיות: קרן הקימת וקרן-היסוד. בלעדיהן לא היינו מקימים את מה שהקימונו. ואת ההכרה הזאת צריכים אתם להביא לפועל היהודי בגולה.

בעוד ימים אחדים תודמנו לנטיעת היער על שם אברהם שיפליקוב. זהו המפעל הראשון של כלל הפועלים היהודים באמריקה בשביל הקרן הקימת. ואתם קרואים להמשיך. ויהיה זה השלב השני שלכם: גאולת שטח אדמה מסוים בשביל הקמת משק-עבודה.

איני צריך להזכיר לכם את מגבית הג'ורקשפטין. להאדיר אותה — וזו חובתכם הישרה. אולם חפצתי להפנות את מחשבתכם לשיטת-פעולה נוספת: מלוה-פועלים להתישבות ולשיכון. הפעולה המשקית של ההסתדרות כבר הגיעה למדרגה זו שיש בכוחה לקבל מלוה כזה ולהבטיח את הקרן והרנחים. בשוק הכספים הפללי רוחשים אֶמון לניירות שלנו. חברת „ניר“, אשר הספיקה בשנות קיומה המעטות לגייס כספים גדולים לאשראי חקלאי ארוך, תהיה מוכנה להיכנס למאמצים התישבותיים חדשים עם קבלת מלוה. נאמר של מיליון דולר, בתנאים נוחים. אפשר להניח פי בגיוס מלוה כזה באמריקה ישתתפו יחידים והסתדרויות. היום אשר בו יבוצע המלוה הראשון של פועלים יהודים לבנין משק-העבודה הארץ-ישראלי יהיה יום של עליה לתנועת הפועלים היהודית. אפשר שהדבר נראה לכם עכשיו למעלה מפוחכם. אולם הוא איננו למעלה מכוחו של הפועל היהודי. ארבע השנים הקרובות תהיינה ודאי שנות עליה כלכלית לפועל האמריקאי ולפועל היהודי בתוכו. שנים קרובות אלה גם תהיינה שנים מכריעות בגורלנו כאן. ואיננו צריכים להחמיץ את השעה. עלינו להעזר ולמצוא אפשרויות של יתר-שיתוף לפועל היהודי בבנינו.

ולבסוף עוד הערה אחת: כּאן בארץ הכרתם לדעת מה אפיה של ההסתדרות הציונית ומה השפעתו של הפועל העברי בתוכה. השפעה זו היא המקיימת למעשה את אפיה הפרוגרסיבי והפרודוקטיבי של ההסתדרות הציונית, והיא השומרת על רמת־חיים אנושית לעובד, שוקדת על עניני העולה והחלוץ ומשמשת חומת־מגן לזכויות האדם העובד בארץ הנבנית. לעמדה זו הגיע הפועל בכוח השתתפותו האקטיבית בכל עניני התנועה הציונית: בקונגרס, בקרנות, בסוכנות היהודית. עד היום הזה אתם עמדתם מן החוץ, פשם שעומדים מן החוץ גם „פועלי־ציון” שמאל. אין לכם חלק לא בקונגרס ולא בסוכנות. עמידתכם בחוץ מפחיתה את משקלנו. וברגע של סכנה היא עלולה לסייע למתנגדינו, להגביר את הכוחות האנטי־פועליים שבעם היהודי. אין אתם רשאים להמשיך בשיטה זאת. אתם צריכים להשתחרר ממושגים שעבר זמנם. אין אתם רשאים להשאיר אותנו בהיאבקותנו הסוציאלית לבדנו. אתם חייבים לקבוע את מקומכם בכל מוסדות־הבנין של עמנו.

שבט תרצ"ו.

בשולִי משפט אחד

א

קראתי ב„דבר” (ר באדר) מה שסופר ממשפטו של אותו נער, שפירסם ברבים כי הוכה תוך חקירה במשטרה ועל פרסום זה נתבע לדין בעוון היוצאת דיבה. יש לומר: זכות היא למשטרה שראתה עצמה נפגעת מפרסום דברים אלה ופנתה לדין, ואף על פי כן, אי אפשר לומר שהדברים נתלבנו בבית־הדין. אדרבא, כמה פרטים במהלך המשפט היה בהם כדי להטריד. ואני הקורא לא ידעתי בדיוק מה יש לזקוף על חשבון המשפט ומהלכו ומה על חשבון המסירה בעתון. אֵל יתרעם עלי כתבו של „דבר” מבית־הדין אם אומר, כי דוקא ריבוי ההבלטות וההדגשות שברפורטו אין בו כדי להגביר את אַמון הקורא. ואולי יורשה לי להוסיף כי במקרה כזה אשר חשיבותו האנושית רבה כל כך גם לשלום עצמותיו של אזרח קטן

הנזק לפיקוחה של המשטרה, וגם לכבודו של השוטר העברי, וגם לכבודו של השופט, די לו לכותב אם יהיה מדויק, בלי שיבקש להיות גם ממולח; והתמונה הקודרת במהותה מוטב לה שתימסר בלי כל לואי של הארה. לאחר זמן הגיע לידי גם נוסחו של „הבוקר” באותו ענין. והנה למרות ניגודי המגמות והבדלי ההדגשות נתקבלה אותה תמונה, ובפרטים אחדים — חלקי תמונה אחת, המשלימים זה את זה. הרפורטר של „הבוקר” מריק על הנער הנתבע לדין את כל סממני האירוניה והקלסה שבאשפתו. עצם העובדה שהנער „לובש חולצה כחולה, שצוארונה מרוכס בשרוך אדום” דיה לו לאותו כתב ממולח ומתובל שיהיה רואה את הנער כעבריין מועד, שכל עדות שהוא מעיד הרי היא פסולה מלכתחילה וכל חשד שחושדים בו יש לקבל בצהלת פנים. אולם אף כתב זה מוסר „מקרה מזוהר” מפיו של אחד העדים מפקידי העירייה: למחרת היום אשר בו נחקר הנער במשטרה ראהו חבריו במשרד אשר בו הוא עובד כשהוא לבוש מלבוש עבה, חולצות וכמה סודרים „וכשנשאל למה לבש כל זאת השיב: הולך אני היום להיחקר במשטרה, וכדי שהמכות לא יכאיבוני לבשתי בגדים עבים”.

מקרה מזוהר באמת, וראוי היה לו, לכאורה, שיגיע לביורור יסודי. כי אחת משתים: או שהנער הזה הבא למשרד כשהוא לבוש כמה בגדים מיותרים ומעורר צחוק אצל חבריו — כך סיפר העד, לפי „דבר” — לא עשה זאת אלא לשם אחיזת-עינים, זאת אומרת: לא זו בלבד שטפל שקר והוציא דיבה, אלא שבמזיד דאג לשוות לדיבה צורה של אמת, הערים והקדים להכין לו הוכחות כדי שיוכל לאשר ולקיים אותה ולהשתמש בה לשם שיסוי. וכל כך היה להוט אחרי השיסוי, שלא נרתע גם מפני עשיית עצמו לצחוק בעיני חבריו ולא חשש שמא יהיה נמצא בדאי. אם כך הוא, הרי זה טיפוס אשר מושחתו בו, והמשטרה וכבודה נקיים. או שהעד דיבר נכונה, והמכות שהתאונן עליהן מכות ממש הן ולא המצאות של אופי חולני. ואז נעשה הביורור הזה בין שני צדדים, אשר האחד מהם חטא למשנהו, נוגע, נוגע מאד בכלנו.

מבחינת נגעי הטבע האנושי אפשר לא ישתנה הרבה אם יתברר שהנער הנתבע הוא המושחת או שהשוטר המאשים שיחת דרכו. אך לא כן הוא מבחינת בטחוננו ברמת חיינו הציבוריים וטיב מוסדותינו. אילו נוכחנו

פי הנער הטעה את חבריו ואת מחנכו, היה אפשר להצטער על המקרה הרע הזה, מבלי להפריזו על סכנתו, פי אין חברה צדיקה הנקיה מבעלי־מום, ומאידיך אפשר היה להתנחם ברמתו של השוטר העברי שלא נמצא בו דופי. פי זהו הענין הנוגע לנו, לכולנו.

מי בימינו מובטח לו שלא יבוא אל תוך זרעותיו של שוטר? בימים פתיקונם צפוי רק ל„פושע“ לפחד מפני השוטר, ובימים פתיקונם המושג פושע הוא ברור ומוסכם. אבל בתקופות של אנדרלמוסיה ומבוכת־רוחות מתרחבים גם הסמכות וגם היקף הפיקוח של המשטרה, והמושג „עברייך“ נעשה גמיש ביותר. יום אחד, במלחמת העבודה העברית בפתח־תקה, נמצא גם החבר י. אידלסון „עברייך“, ויום אחד, בימי משבר העבודה העברית בשרון, נמצא גם שמעון קושניר „פושע“. ואך זה קראנו שחבורת תלמידים, שחזרו בצוותא מעבודת־התנדבות בסימן י"א אדר משדות נען, פוזרה פ„הפגנה“, ומי שהוא מהם אף הובא אל המשטרה. ואם הליכותיו של השוטר יש להן חשיבות רבה לעיצוב סדרי החיים ודמות החברה בימים פתיקונם, בימים נסערים על אחת כמה וכמה. הלא ילדים וילדות לנו, או אחים ואחיות צעירים, או חניכים, ולא את פולם יפנק הגורל, ומהם שיבואו — על עוון או על לא עוון — אל מעבר לסף בית־המשטרה, האומנם נוכל לשלות מבלי דעת מה צפוי להם בכתלי אותו הבית, וכי אין בינינו יודעים מנסיגנם הפרטי מה זאת „חקירה“ תורפית (מן הימים שלפני המלחמה) או גרמנית (מימי הקונטר־רבולוציה ושלטון היטלר) או רוסיית, הן הקודמת והן הנוכחית? ומה טוב היה לדעת בבטחה כי השוטר העברי, אשר לא נצר זר הוא בתוכנו, פי אם עצם מעצמיו של הישוב, הנהו נקי מכמה מידות מגונות המקננות בקרב בני מקצועו בארצות מסוימות. מה טוב היה לדעת כי הבחור מישראל לבושה־המדים, המקיים עמדה חלוצית רבת־חשיבות ורבת־תלאות (לעתים אנחנו כפויי־טובה, אולם התעלמותנו מתלאותיו אינה מפחיתה לא את קשי תפקידו ולא את חשיבותו), והתמדתו ועמידתו בנסיגנות מעוררות בנו רחשי הפלאה והוקרה, ואנחנו רוצים לראותו גם ברוב־עם וגם בתפארת־אדם, אשר הליכותיו ראויות לשמש יסוד לבנין מדינה מתוקנת — מה טוב היה לדעת בבטחה כי לא דבק בו כלום מן הטמטום הקסקטיני, הרואה את הגבורה לא בהשיע את החלש פי אם בהראות נחת זרוע למסכן, מי שראה את השוטר

האנגלי בארצו — יכול לאחל לשוטר העברי, שביחסו אל הקהל וביחס הקהל אליו יהיה חלקו כמוהו. מה שונה איש-המידות הזה, אשר רוח נדיבה תסמכהו והוא עומד הכן כידיד לשירות הקהל מבלי התנשא, מה שונה הוא מן ה„גורודובי“ או מן ה„זאבט“ אשר כל העולם פולז לא נברא אלא פדי שירגיש במציאותו ובתקיפותו. ובארצנו, אשר בה עוד משמשים בערבוביה שרידי המשטר התורפי הישן עם יסודות של משטר אנגלי-קולוניאלי (להבדיל בתכלית ההבדל מן המשטר האנגלי „בבית“) והם מצטרפים יחד לנוסח קולוניאלי-אפנדי, כלום יכולים אנו להיות פטורים מדאגה ל„סגנון“ השמור לנו בחדרי המשטרה והחקירה? וכי לא טעמנו מהם בחדשי המאורעות? וכי לא היינו עדים להתקפה על אסיפת-פועלים בבית-ברנר (בלי שאדם מחוץ לציבור הפועלים פצה פה, ועורך ציוני-פרוגרסיבי אפילו התרעם על מועצת פועלי תל-אביב על שהעיוזה למחות)? וכיצד עלולים עוד להסתכסך ולהתגלגל היחסים בישוב, אם לתוך המשטרה שלנו תחדור אותה רוח המשטמה והנקמנות לנער „הלבוש חולצה כחולה“, רוח זו המפעפעת בחוגים מסוימים?

לפיכך היה הדבר חשוב ביותר, אילו היה הפירור בבית-הדין נוטע בנו את ההכרה הגמורה כי משטרת עירנו, לפחות, נקיה בתכלית משרידי הירושה התורפית. אולם עצם העובדה לא נתחוורה בבית-הדין. הנער זופה, אבל בנימוקים פרמליים בלבד, שום האשמה, לא האשמת המשטרה את הנער ולא האשמת הנער את המשטרה, לא הופרכה. ממה שנמסר בעתונות אי אפשר לדעת אם כבוד השופט טרח, למשל, בבירור ענין התלבושת הכפולה ומכופלת (ב„דבר“ רק נמסרה שאלת כבוד השופט: האם לא היה זה בימי הגשמים העזים?). תחת זאת ראה כבוד השופט להעיר לנער, בענותו: אינני זוכר, כי „קומוניסט צריך לזכור“ (בנוסח „דבר“) או „אנשים שאינם זוכרים היטב אינם יכולים להשתייך לקומוניזם“ (בנוסח „הבוקר“), ולא ברור הדבר אם עלה בידי כבוד השופט לקבוע את קומוניסטינותו של הנער הנאשם או שראה לו שעת-כֹּושר להביע בדרך כלל אפוריזם עמוק.

החוק מקפיד אצלנו הרבה על כבוד בית-הדין, והפחות לדפוס חייב להיוהר הרבה שלא לתת מכשול לפני העורך האחראי, אולם לא תמיד יש לך הבטחון כי גם שופטים זהירים בכבוד בית-דין.

ב

בין העדים במשפט היה גם החבר דויד כהן, מחנך הנוער העובד. לכאורה אפשר היה להניח פי העד החשוב הזה, אשר הרבה פעל למען נוער התנסה יום עם נערים עוזבים וגם עם נערים מזדחלים ותועי־דרך, יכול הרבה לעזור לבית־הדין לברר את האמת. אולם מתוך הרפורטזים של המשפט איננו יודעים מן הענין הנדון אלא מעט. תחת זאת נמסר לנו בהדגשה משהו „פיקנטי“ מחוץ לענין הנדון. ב„דבר“ כתוב: „השופט דרש במפגיע לדעת אם העד מאמין באלוהים“, ולא נאמר מה ענה העד לדרישה „במפגיע“ זו. ב„הבוקר“ לא כתוב מה ביקש השופט לדעת בעניני דעות ואמונת העד, אלא נאמר: „כשנדרש דויד כהן להישבע באלוקים, משיב זה: איני מאמין בו — והוא נשבע בהן צדק“.

מחוסר תמונה מלאה ממהלך המשפט הריני מרשה לעצמי לצרף את שתי פסקאות־הרפורטז' המקבילות ולהניח שהשופט שאל ככתוב ב„דבר“ והעד ענה ככתוב ב„הבוקר“. אפשר שהנחה זו מוטעית (ואם היא חוטאת למישהו מהנוגעים בדבר, הריני מבקש מראש את סליחתו). אולם התמונה המצטיירת מהנחה זו נראית לי ראויה לבירור פשהיא לעצמה.

שאלת שבועה והן־צדק אינה מעניני רבים ושונים הם סוגי בני־אדם הנוהגים חומרה בעצמם לגבי טקס מסתורי־קדום זה, בין שהם רואים עצמם מאמינים גמורים ובין שהם רואים עצמם כופרים גמורים. מי שנתחנך על ברפי המסורת היהודית החיה, עוד יזכור, כמה היו אבותינו מזוהרים מפני שבועה על דבר־אמת. ורק בורים ועמי־הארצות שנתרבו בעונותינו הרבים יכולים לראות בעצם ההימנעות משבועה משהו אפיקורס־דמונסטריבי, כמו שצוחו הללו שיצאו חוצץ נגד משה שרתוק על שנמנע בשעתו משבועה בערפאות.

מה שמעסיק אותי זהו הדיאלוג התיאולוגי אשר התגלע בין השופט לבין העד: השופט, כמסופר, „דרש לדעת אם העד מאמין באלוהים“ והעד עשה את רצונו ואמר לו שאיננו מאמין.

ואמר מראש: אף הדיאלוג התיאולוגי הזה שנשמע בבית־המשפט מעסיק אותי לא מבחינת תכנו הרעיוני, כי אם מבחינת תכנו הציבורי. לא לי לשפוט על תכנו הרעיוני, כי — פשוט — אינני מבין לו. במשך ימי חיי

הקצרים (הקצרים מאד לגבי אורך הדיאלוג האנושי בין „אני מאמין” לבין „אינני מאמין”) הכרתי, כי בני־אדם מכניסים מושגים כל כך שונים במונח „אלוהים” גם פשהם מחייבים וגם פשהם שוללים, עד שנזאשתי מלרדת לסוף דעתו של אדם באָמרו: „אני מאמין” ובאָמרו: „אינני מאמין”. והאומנם חייב אני להאמין למי שאומר כי הוא מאמין, שהוא יודע בנפשו שהוא מאמין, והאומנם חייב אני להאמין למי שאומר שהוא כופר, כי הוא יודע בנפשו שכוֹפֵר הוא? וכי באמת אותו מעגל חתום אשר בתוכו נלבט רוח האדם מיום היותו ניתן להתחלק לשני חצאים וכל אדם בוחר לו לרצונו את הפלח הנראה לו, את פלח האמונה או את פלח הכפירה? ומי הוא האלוהים אשר הוא מאמין בו או אינו מאמין: אלוהי אברהם או אלוהי איוב או אלוהי הרמב"ם או אלוהי שפינוזה, או אלוהי הבעש"ט או אלוהי שד"ל, או אלוהי שטטוב? וכפירה זו — שאחת היא לכאורה — מה הוראתה: שלנת רשעים צינית של מי שאין לו צורך בשום אידיאה כוללת המסבירה את חיי היקום; או יסורי הצדיקים של מי שכוֹפֵר בכל אידיאה מסברת והוא פוסק לעצמו, מתוך יאוש שבנדאות, כי עולם־העולמות הזה ושהיו לפניו ושיבואו אחריו איננו אלא משהו חסר־שחר, ללא רעיון, ולא מאין ולא לאן, כמאמר המשורר: הלצה תפלה ואוילית?

ולא אמרתי את כל הדברים האלה שאינם נוגעים לענין פדי להטיל, חלילה, על מישהו את תהייתי, אלא כדי להמחיש את אי־ידיעתי ואת אָזלת־פחזי להכניס את ראשי בין ההרים הגבוהים. ואני מוכן להניח ברצון, כי אם העד הנכבד העיד על עצמו מה שכתוב עליו שהעיד, ודאי ידע למה הוא מתכוון. וכאמור, אין אני דן באמירתו מבחינת תכנה הרעיוני אלא מבחינת משמעותה הציבורית.

ומשמעותה הציבורית נראית לי שהיא מקפחת את ההסתדרות מכמה

צדדים.

מיסודי היסודות של ההסתדרות שהיא שואפת לאַחד את כל העובדים ללא הבדלי מפלגה ותודעה והשקפה, ושפל חבריה הנם אורחים שווי־זכויות ומלאי־זכויות בתוכה. אין ההסתדרות יכולה למלא את תפקיד האיחוד ואת התחייבויותיה כלפי חבריה, אלא אם כן ההלכה והמעשה שלה שלמים עם חופש המצפון, והיא נותנת לחבריה את מלוא ההגנה על חופש הפרתם

הדתית. מה היתה איפוא חובתו של עסקן הסתדרותי כשהוא „נדרש במפגיע“ להכריז בבית-המשפט על דברים שבאמונה? ראשית חובה להודיע לכבוד השופט, כי שאלה זו אינה נוגעת לא לשופט ולא למשפט, כי אין אדם, לא עד ולא נאשם, חייב בדין-חשבון לשופט על דברים שבאמונה ובכפירה. מנקודה זו אסור היה לו לזנו. ואילו היה עומד בתוקף על כך היה משרת באמונה לא רק את סוגי חבריו השונים בהסתדרות ואת ההסתדרות כחטיבה ציבורית, אלא אף את כלל החברה העברית בארץ, אשר הסכנה נשקפת לה לא מן האמונה ולא מן הכפירה, אלא מן הצביעות, כמו שכבר הוגדר יפה באותה צנאה קדמונית: „אל תתיראו מן הפרושים ולא ממי שאינם פרושים אלא מן הצבועים“.

לא כן עשה העד, אלא רינה את סקרנותו של השופט, פלומר, קיים עובדה, שעד המופיע בפני בית-דין — השופט יכול לשאול לאני-מאמין דתי שלו והעד נענה לו. ודאי, העד הזה הוא בן-חורין ואמר מה שהוא חושב לאמיתו. אבל כמה בני-אדם יראו צורך להתחפש ולכוון את דעתם לדעת כבוד השופט? ואם יתהפך פעם הגלגל ולכסא ישב אדם המכריז על אמונתו האתאיסטית ואף הוא יתענין בהשקפותיו של אדם העומד לפניו והחשוד על אמונה מסרתית? כלום יש לך ספנת צביעות וזיופים נפשיים יותר משיהיה אדם נדרש להכריז בחללו של בית-דין על אמונתו או על כפירתו בפני פקיד ממשלתי, אשר בידו לקרב או לדחות את עדות העד וממנו יצא דינו של הנאשם לשבט או לחסד?

אם העד לא תבע את זכותו לא לענות על „דרישה“ זו — הרי החמיץ בזה הודמנות להגנה נכונה על עקרון חופש המצפון, ואם ענה מה שענה כמסופר, הרי נלכד בפח טמנו לו, במתכוון או שלא במתכוון. לא בפח דתי, אלא בפח פוליטי.

הסתדרות הנוער העובד מבקשת להקיף כל נער ונערה היוצאים לעבודה, מכל עדה, מכל שבט, מכל גון ציבורי. כלום זהו פשוט כל כך? וכי מעטים הקרעים גם בחברת אנשים עובדים? וכי אין מקום למגמות חינוכיות סותרות ורועצות זו את זו? לולא האמונה הגדולה, ששוקעה ביסוד הסתדרות העובדים, פי ההנייה הפועלית ותקופת ההגשמה הציונית המאמצים החלוציים של מחנה העבודה וחזון עם-עובד בן-חורין מחייבים

וגם מאפשרים התגברות על ניגודים פנימיים מרובים בכל מיני שטחים, ללא האמונה הזאת שהיתה לנחלת הציבור העובד, לא היינו יכולים לקיים אף את ההסתדרות הכללית. אולם הבנין ההסתדרותי איננו בנין אבנים, אשר לאחר שהוקם הנהו קיים ועומד. בלי שמירה מתמדת על אחדות המחנה, בלי יחס צודק לכל חלקיו, בלי טקט מרובה מצד העסקנים והמחנכים האחראים, אין ההסתדרות יכולה להתקיים. והסתדרות הנוער העובד על אחת כמה וכמה. הכל ליות — מחייבת. הסתדרות נוער הפונה לכל אב עובד שיאמין לה וימסור לה את החינוך החברתי של ילדיו, אינה יכולה להתעלם מן ההתחייבויות שהיא נוטלת על עצמה. שיטות חינוכיות המיוסדות על גניבת־דעת, כפי שהן נקוטות בסוגים מסוימים של הסתדרויות נוער, אינן הולמות אותה. וכשם שאין הסתדרות הנוער העובד אפטרופסית לעניני דת, כך אין מתפקידה גם הפצת דת־הכפירה (אפשר שבימינו קל יותר ופשוט יותר לקיים ארגוני נוער, אשר לפרוגרמה המעשית הציבורית שלהם הם מכניסים גם תשובות מוכנות לגבי חשבון האדם עם היקום, עיקרי אמונה או עיקרי כפירה), זאת הדרך — בלתי־פשוטה וגם בלתי־פופולרית — עליה התיצבה ההסתדרות. ויאמרו יריבינו אשר יאמרו, אנחנו היודעים כי היא בחרה בדרך זו לא לשם גניבת־דעת הבריות, כי אם בתום־לב. ואי אפשר שבשעת התרגשות או מבוכה יהיה הדבר נשכח. יש בהסתדרות אלפים ואולי רבבות חברים, אשר יחסם לשאלות אמונה אינו עולה בד בבד עם אותה הודעה אשר הרפורטר של „הבוקר“ שלה אותה מפי העד בעמדו לפני השופט. כלום ימהרו מחר אותם אלפי החברים למסור לידינו את ידיהם לחינוך רעיוני בלב שלם ובנפש חפצה?

איני מערער על זכותו האישית של כל אדם להכריז ברמה את ה„אינני מאמין“ שלו ואף אינני מטיל ספק בדבר שמסירת המודעה האישית אין לה כל קשר לפעולתו הציבורית והחינוכית של החבר ד. כהן. במידה שנודמן לי לראות את הסתדרות הנוער העובד בפעולתה החינוכית הריני יודע שאותו טיפול נאמן ומסור שמשקיע ד. כ. בנוער — אין לו כל דמיון להכרזות של אפיקורסות דמונסטריטיות. שמעתי אומרים כי הוא מיטיב לספר סיפורי חסידים מתוך ידיעה שרשית וקרבה רוחנית. דוקא משום שאני יודע מה פעל דויד כהן למען עשות את הנוער העובד

לנוער בונה, חלוצי, תרבותי, הריני נוטל רשות לעצמי לערער על משמעותה החינוכית של אותה הכרזה. כלום רוצה ד. פ. שגם בשאלות כאלה יתחנכו אנשים לחשוב לפי סיסמאות הכרזות? והרי אם יש איזה ערך למה שאדם מוציא מפיו בשאלות אמונה וכפירה, הרי זה לא במה שהוא לומד לומר אמן אחרי חזן של מאמינים או אחרי חזן של כופרים, כי אם במידה שאדם חי, חש או הגה בכך, וכלום מסירת מודעה של העסקן המקובל יש בה פדי לסייע לכך? וכי התביעה של הנביא: „הצנע לכת עם אלהיך“ חלה רק על הפתאים המוחזקים בעיני עצמם מאמינים ואינה חלה על הפיקחים המוחזקים בעיני עצמם כופרים?

סבורני שדויד פהן, הבקי בסיפורי חסידים, היטיב לספר את המעשה באותו צדיק, אשר נשאל למה הוא מוריד דמעות לפני הקדוש־ברוך־הוא ושואל אין כלל לפני מי לבכות, והשיב: אם כך, הרי רדאי שיש ריש לבכות. אני שואל, איפוא: להכרזה מה זו עושה? לשמחת־הכרזה מה זו עושה? ניסן תרצ"ו.

על מה אנו מפולגים?

זאת הפעם הראשונה אני מדבר ב„היכל“ זה, אשר לכם, פועלי פתח־תקוה, כבר איננו חדש. לא פעם נודמן לי לדבר בפתח־תקוה, מולדת העבודה שלי. היו ימים שהייתי מדבר כפועל חדש באותו קלוב קטן, שבו נעשה הנסיון הראשון ללכד את קומץ הפועלים היהודי בפתח־תקוה, העוזבים והמיותמים, חסרי עבודה וקורת גג ופת לחם, לפני עשרים ותשע שנים. אחר כך נודמנתי לא פעם לבית זה, שקוצץ עתה, ושבו היו מתכנסות ועידותינו החקלאיות ובו נתכנסה הרעידה המיסדת של „אחדות־העבודה“. לא אחת נודמנתי הנה על „המרפסת“ המפורסמת, שאיננה כבר, וגם בכמה פינות של פתח־תקוה: מעיָגנים ועד גבעת־השלושה. אך זאת הפעם הראשונה שאני רואה לפני אולם זה, שדוגמתו אין גם לפועלי תל־אביב ולפועלי ירושלים. ואם איני טועה, הרי גם בהקמת בית זה יש חלק פלשהו לאותה מפלגה, אשר גל הניירות השונים אשר בא לפני היום קורא בקול אחד, כי כבדו עזונותיה

ואין לה תקנה וכולו מתנבא שמן הנוער הציוני הכללי, דרך „השומר הצעיר“ והליגה הסוציאליסטית ועד ל„פועלי-ציון“ תוקם „חזית לוחמת, כוח אופני-זיכיוני תקיף“ — כלשון „הנוער הציוני“ — אשר תוציא את „השלטון“ מיד מפלגת פועלי ארץ-ישראל ותשחרר את הפועל הארץ-ישראלי מן האסונות אשר מפא"י ממיטה עליו.

ההתחרות בהבטחות

ואני, כשנקראתי על ידי חברינו בפתח-תקוה לתת להם יד ב„מלחמת-הבחירות“, אודה, לא ששתי לקראת „קרב“ פנימי זה, ושאלתי עצמי: מה הריב אשר אנו רבים עתה? האומנם מחולקים אנו בזה שהאופני-זיכיות מקבלות על עצמן לתת לפועל עשרים וחמישה גרושים ליום עבודה, ומפא"י אינה רוצה אלא עשרים, ואולי גם פחות מזה? ואפשר מתנהל הריב על אחוז הריבית שהמתישב צריך לשלם, שמתישבי מפא"י רוצים לשלם ארבעה אחוזים ואנשי האופוזיציה אינם מסכימים אלא לשני אחוזים? בגל הניירות של ערב הבחירות אתם יכולים למצוא הרבה בשורות טובות מרנינות את הנפש: אשראי זול, שיוק טוב, ציוד מלא, התישבות מבוססת! כל רשימה עולה במשהו על חברתה! אצל אחד הפלגים של „פועלי-ציון“ שמאל תמצאו ממש גן-עדן התישבותי: חמש שנים לא ישלמו המתישבים שום תשלומים לא על חשבון הריבית ולא על חשבון הקרן, ואחר כך ישלמו רק שני אחוזים, ואם חברת התישבות תלוה את הכסף ב־4—5 אחוזים תפסיד היא את ההפרש ולא המתישב, „ועל הועידה להחליט על קונברסיה של החובות ועל הורדת שער הריבית“, ועוד כמה וכמה דברים טובים וניחומים, שאין לוועידה אלא להחליט עליהם. למה, באמת, משברים את ראשם אנשי המשקים והמוסדות? שמה נצביע פולנו בעד הפרוגרמה של „פועלי-ציון“ שמאל, בתנאי רק אחד שהם יגשימוה?

הקבלנות ההסתדרותית

לא יחשב לי איפוא לחטאה אם אהיה פופר בדבר שעל גדול ההבטחות הטובות שבפרוגרמות אנו מחולקים. וסבורני שאפילו המשרדים הקבלניים החקלאיים אינם סלע המחלוקת האמיתית. ענין זה תופס מקום עצום בספרות

התעמולה. ואף על פי כן לא נתברר על ידי כף יוֹתֵר. בספרות התעמולה נאמר שהמשרדים הקבלניים לא הרחיבו כלל וכלל את שטח העבודה העברית, אלא באו ולקחו מן המוכן מקומות עבודה עברית מאורגנת. מפי יודעי דבר שמעתי שבסכום 43,000 לא"י, דמי עבודה וחמרים, שקיבלו המשרדים הקבלניים מידי נותני-העבודה היו 25,000 לא"י דמי עבודה בפרדסים שקודם שלטה בהם עבודה ערבית. באחד ה"מצעים" לבחירות, אשר אחת המפלגות חתומה עליהן, קראתי שההוצאות המשרדיות בהיקף-עבודה זה היו 12,000 לא"י, בא המאזן ואומר: 5,000, ובתוך זה ביטוח, ומס מקביל ואמורטיזציה לחובות אבודים. וצא ודיין בשאלה חיונית פזאת בתנאי ויפוח כאלה. בשעה שיש רצון לברר שאלה פזאת, הנוגעת כל כך לכל פועל, מכל זרם שהוא, בשעה שיש רצון לברר שאלה פזאת לאמית, אין צורך בספרות פולמוס, ובדיבורים דמגוגיים, כי אם מושיבים נעדה של אנשים ישרי-לב, המסוגלים לחקור את הדבר בלי פניות צדדיות, והם יביאו את מסקנותיהם לפני ציבור הפועלים ולפני ועידת ההסתדרות החקלאית, מבלי לנצל ניצול מכוער ענין פועלי חיוני למלחמת-בחירות.

ואילו היו ניגשים לבירור ענין המשרדים הקבלניים במינימום של יוֹשֵׁר ושל דיון לשם הבנה, היו מוצאים קודם כל כי לא מפלגת פועלי ארץ-ישראל החטאה, לא היא שהמציאה את הקבלנות הפועלית. אני יכול להעיד מנסיוני שעוד לפני עשרים שנים, כשהפועל הבודד היה צריך לשוט בפרדסים ולדפוק על דלתות האכרים למען קבלת יום עבודה, היו מצויות קבוצות פועלים כשרים שהיו מצליחות לקבל עבודות בקבלנות, וראו בזה שלב בכיבוש עבודה, ושחרור הפועל מהתפזות בפני "המשגיח". ועוד לפני המלחמה היתה קבוצת פועלים "אחזה", אשר אחזה בשיטת הקבלנות וחדרה למשקי עבודה ערבית, ובזמן משבר ומלחמה פעלה גדולות.

ואילו היו דנים בשאלת הקבלנות החקלאית לגופה, אזי אפשר היה לשאול: הפועל העירוני, זה שלכאורה אין לו כלל אימת ההתחרות של עבודה ערבית, ותנאי עבודתו נוחים הרבה יותר משל הפועל במושבה, ושכרו יותר גבוה — מדוע ראה זה צורך לקיים את "סולל בונה" ומשרדים קבלניים בערים? ואם הקבלנות ההסתדרותית אינה אלא פגע שהמציאה מפלגת פועלי ארץ-ישראל, מדוע נמצאים בערים ובאגודות המקצועיות החזקות, עם לשכת

העבודה החזקה, אלפי פועלים המוכנים לעבוד, גם בימי השפע, במשרדים הקבלניים, והם משקיעים פזחות מרובים בארגונם ובהחזקתם? וכי חסרו חכמים (לאו דוקא מתוך האופוזיציות שבקרב ההסתדרות, פי אם גם בקרב בעלי־הבתים והקבלנים האופוזיציוניים להסתדרות) שטענו פי „סולל בונה” איננו מוסיף פלום לפועל, באשר הוא מקבל בנינים לאומיים, שגם מבלעדיו מובטח שם שכר הזגן לפועל ועבודה מאורגנת? וכי חסרו טוענים שאת החתיכות השמנות חייב „סולל בונה” למסור לקבלנים פרטיים או לקבוצות קבלניות, וישאיר לעצמו רק את עבודות הצבא והממשלה והנמל הפרוכות בהפסדים? אולם נוכחנו בשנים האחרונות פי דוקא מזיגה זו של עבודה בשוק הבנין הלאומי עם כל מיני עבודות כיבוש, היא היא המאפשרת לקבלנות ההסתדרותית להתקיים ולכבוש לעבודה העברית עמדות ותנאי קיום. ואם יש צורך לשתף בעבודות ארציות גם את הפועל הערבי, הרי רק על הקבלנות ההסתדרותית אפשר לסמוך שהדבר יעשה במינימום של קרבנות לעבודה העברית ובהתחשבות מלאה עם כל הגורמים.

אילו היה הויכוח בשאלה זו קיים לגופו, לא היו עושים אותו כמין זמר במלחמת־בחירות; ואני בטוח פי המוני פועלים יקבלו בברכה את המגמה שנתבררה ונתלבנה בחוגי המפלגה „השלטת”: לא להסתפק בקבלנות ההסתדרותית, בהיקפה פיום, אלא להגבירה ולהרחיבה ולעשותה מנוף גדול לכיבוש עבודה ולהשבחת תנאי הפועל. „יכין” ו„המשרדים הקבלניים” פיום אינם אלא התחלה, הטעונה טיפוח ושכלול.

„ארגון מקצועי”

וגם הסיסמה הארגונית: „הבו לנו ארגון מיוחד של פועלים חקלאים בתוך ההסתדרות החקלאית” — סיסמה זו שסביבה מתאחד הנוער הציוני הפללי עם „הליגה” ו„השומר הצעיר” ו„פועלי־ציון” שמאל, בלי שיגלו לנו אם פולם מתכוונים לדבר אחד או לדברים שונים — ספק אם היא משמשת נקודת־פילוג לציבורנו. יורשה לי לגלות סוד גלוי פי שאלה ארגונית אינה משמשת סלע מחלוקת, אלא אם פן יש מאחריה משהו אחר, עקרוני יותר. תבנית ארגונית איננה מטרה בפני עצמה. היא קרויה לשמש איזו מטרה ציבורית. שנים רבות היתה הפרקציה, וגם „פועלי־ציון” לפני שנתפלגו ואחרי

שנתפלגו, נלחמים על ריאורגניזציה של ההסתדרות החקלאית. הם פסלו את שיטת הארגון המאחדת בהסתדרות אחת את הפועל השכיר עם העובד במשק הקבוצתי או המושבי. באחדות זו הם ראו את מקור הרע בהסתדרות החקלאית, את הסכר הסוגר בפניהם את הדרך „לתפיסת השלטון”. לפיכך הוציאו את הסיסמה „הפרדה”, „הפרדת הפונקציות”: פועל שכיר, אין לך עסק בהתישבות, זהו ענין ל„ציזניסטען”, לבעלי האוטופיות, התולים את תקוותיהם בקרנות לאומיות; אתה, הפועל השכיר, חדל מהם, עולמך עומד על דבר אחד, על המלחמה בבעלי-הבית. ה„פרקציה” היתה נאמנה לעצמה בדרך זו, היא האמינה למצוא בסיסמה זו את החומר המפוצץ, אשר יחריב את תנועת הפועלים העברית, ולא אשמתה שלא הצליחה לפזר את אחדות המעמד העובד בארץ. לא אשמתה שההסתדרות החקלאית, המאחדת את החקלאי השכיר עם החקלאי העובד במשקו, מהווה תופעה מיוחדת במינה, אשר שום תנועת פועלים בעולם לא זכתה לכך. ואילו היו זוכים לכך בארצות כמו גרמניה ואוסטריה היה גורל כל תנועת הפועלים, ואפילו כל התרבות האנושית, אחר לגמרי.

עכשיו אין מדברים אצלנו עוד בלשון הפרקציה, ואפילו אלה שהיו נגריים אחרי סיסמותיה. עכשיו כבר אין מבקשים „להפריד את הפונקציות”, כביכול, עכשיו אומרים לנו שאין מתכוונים אלא להקמת „ארגון פועלים חקלאיים”, בתוך „הסתדרות הפועלים החקלאיים”, וארגון זה יעשה מה שמועצות הפועלים במושבות אינן יכולות לעשות: הוא ירים את שכר הפועל והוא יבטיח את העבודה העברית. מובן שבסיסמה כזאת אפשר לקחת לבבות, ואף אני אלך אחריה, אם יזכיחו לי שיש בידה לקיים את ההבטחות שמבטיחים בשמה. אך עד היום לא יכולתי להבין מדוע יהיה נוחו של „הארגון המקצועי” גדול יותר מפוחה של מועצת הפועלים? וכן לא למדתי עדיין מתוך כל ספרות ההטפה את מי יכיל ארגון זה ואת מי ישאיר בחוץ. והאם יתלק הקיבוץ של „השומר הצעיר” את חבריו לחקלאים ולבלתי-חקלאים? ואנשי גבעת-השלושה, וכפר-סירקין ובהדרגה, בעלי משק פולם, — האם ימנו על ארגון הפועלים החקלאים או לא?

סיסמה זו, של ארגון מקצועי נפרד בתוך ההסתדרות החקלאית מוגשת לנו בצירוף כל הסממנים הטובים של תרופה „רדיקלית” העשויה להגביר את

האופי „הפרולטרני“ של ההסתדרות. ואפשר אין נושאי הסיסמה יודעים שבעולם „הגדול“ דוגלים בסיסמה מלבבת זו דוקא היסודות הריאקציוניים בתנועת הפועלים. באמריקה, למשל, נטושה עכשיו המלחמה הגדולה בין השיטה הישנה, המארגנת את הפועל לפי „מקצועו“, ובין השיטה החדשה, המארגנת את הפועל בהיקף מלא של „התעשייה“, עם כל הפרוך בה.

ואין אני מכניס כאן את ראשי בשאלות ארגוניות או בשאלות קבלניות. כל מי שיש לו בענין זה תיקונים טובים לגופם — יבוא ויציע, ונשמע לו ונלמד ממנו. אין לנו שום צורך לקדש כל צורה שנתגבשה. אדרבא, תבוא ברכה על המחדשים והמתקנים. כננתי היתה רק להסביר פי אין לפנינו הצעות תיקונים וחידושים, המוגשים לציבור למען יעיין וישקול ויחליט באוירה חכרית, פי אין לפנינו הצעות לגופן, אלא סיסמאות מלחמתיות המשמשות למטרה מסוימת: להסיר את לב פועלי ארץ-ישראל מעל מפלגתם, מפלגת פועלי ארץ-ישראל.

„אילמלא מפא“י — מה טוב היה לפועל“, אומרת כל רשימה. אילמלא מפא“י — היה הנוער הציוני-הכללי מנהיג במושבות עבודה עברית מלאה, ו„השומר הצעיר“ היה משיג, לפחות, עשרים וחמישה גרוש שכר מינימום, ו„פועלי-ציון והחוגים המרקסיסטיים“ היו מצליחים לארגן את הפועל הערבי במסגרת ההסתדרות הפללית, ו„פועלי-ציון ובלתי-מפלגתיים“ היו מנהיגים מכסי-מגן לטובת היצרן והצרכן באחד. אילמלא מפא“י היה השיפון יותר מקיף ויותר זול, וכוחנו המוניציפלי יותר גדול, והמשקים היו יוצאים למרחב, וכסף להתישבות לא היה חסר. אילמלא מפא“י!

אילו היינו נשמעים ל„פועלי-ציון“ שמאל

אילו היה למפלגות „האופוזיציה“ קצת רגש כבוד לקהל הבוחרים היו מקיימים בעצמם: אל יתהלל חוגר כמפתח. אך יש שלמפלגותינו חסר אפילו קצת הזמור. אחד הפלגים של „פועלי-ציון“ שמאל, למשל, עומד ומכריז בהרגשת ערך עצמו: „ציבור הפועלים בארץ מפיר את מלחמתנו, מלחמת „פועלי-ציון“, לא מהיום. — „פועלי-ציון“ ילחמו את מלחמת הפועל — — במוסדות פנסת ישראל, בהסתדרות הציונית, ובעיקר בחיים גופם.

אמת ויציב, ציבור הפועלים בארץ מפיר את מלחמת „פועלי-ציון“

לא מהיום. יתר על כן, ציבור הפועלים יודע מה היה גורלנו בארץ אילו שמענו בקולם של „פועלי-ציון” שמאל: אילו סמכנו על תורתם, שהקפיטל ירום ממילא לארץ והפועל העברי לא יהיה לו אלא לבוא בעקבות הקפיטל ולקיים בו את מצנת מלחמת-מעמדות; אילו היינו מקבלים את השקפתם על ההסתדרות הציונית, שאינה אלא ענין לבורגנים, והיינו כמזהם פורשים ממעיןות היצירה הלאומית וארגון העם; אילו היינו שומעים בעצתם ומפקירים את הקרן הקימת, כמוסד בורגני אשר „פועל-ציון” ירחק ממנו. נאמר פאן פי ל „פועל-ציון” אין אפילו נקודת התישבות אחת משלהם. מנין תהיה להם, אם אין לזכותם אפילו דונם אדמה אחד לקרן הקימת, אם לא המציאו אפילו מגרש אחד לשיכון הפועל? אם בכל תורתם הסוציאליסטית, כביכול, לא נמצאה אפילו הברה של חיוב לקרקע העם, אלא זלוול ולגלוג. באשרנו שלא שמענו להם. והפועל בארץ לא רק קיבל קרקע מן הקרן הקימת, הוא גם יצר אותה, טיפח בעם את ההתלהבות לה, תרם לה ככל אשר יכול, וכל חוג נוער שלנו יש לו חלק בקרן הקימת. אילו שמענו ל „פועל-ציון” שמאל, היינו רואים בקבוצה הזיה אוטופית, אשר אין לה זכות קיום במשטר קפיטליסטי, כמו ש „הוכיחו” התיאורטיקנים של „פועל-ציון”. איננו מצטערים כלל וכלל ש „פועל-ציון” שמאל חוזרים בתשובה, שהתחילו מודים בכנסת ישראל, בהסתדרות ציונית, בקרן הקימת. „אזירא דארץ-ישראל מחכים”. אלא פדי ש „פועל-ציון” שמאל יחכמו צריך היה שיעברו שלזשים שנה. ושינחלו הרבה מפלות, וישארו בכל מקום שרידים עלזבים. אנו פותחים שער לכל החזור בתשובה. אך מן המידה שבעל-תשובה, אם גם איננו מכה על חטא בגלוי, לא יתרברב בעברו ולא יבקש פרס. סוקולוב היה אומר: „גר צדק הרי זו מדרגה גבוהה, אבל לרב בפראג אין ממנים אותו”. אף אני אומר: אנו מושיטים יד ל „פועל-ציון” שמאל, אך קולות לויעדה, להנהלת עניני פועלי ארץ-ישראל, לא נתן להם.

דגל הפרשה

אך בעית „פועל-ציון” שמאל היא פחותה הרבה מבעית „השומר הצעיר”, שהיא בעיה גדולה וחמורה לתנועת הפועלים בארץ. אנו רואים באנשי „השומר הצעיר” חברים גמורים לחיי הארץ וליצירה החלוצית.

ולפיכך לא נוכל לעבור בשתיקה על ההופעה המיוחדת לתנועה זו, ול"ליגה" המזדנבת אחריה וחיה בזכותה: הפרישה הגאיונית מעל רוב מניין ורוב בניין של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית. איננו דורשים לעצמנו "זכות-אבות". כל עולה-עובד וכל חלוץ נוסף בארץ חבר הוא לנו, חבר שוה-זכויות. אך מי שיעמיד את חינוך הדור החלוצי הפא על יריקה בפאר אשר ממנה הוא שואב רבים שואבים, ומי שקובע פלל גדול בתורתו: "לא לדעת את יוסף" — נאמר לו, בלי כל משוא-פנים, שהוא נותן חינוך מסלף, חינוך שאיננו מוביל לאחדות הפועלים ולא לאפשרות נצחונם.

"השומר הצעיר" בחר לו בארץ מצב נוח למדי. בשדה ההתישבות קיבל בנאמנות את המורשה של העליה השניה: את ערך הקבוצה וערך המשק. הוא נכנס לטרקלין ההתישבות וראה בו ברכה. לא פן היה עמו בשטח השני, בשדה העבודה השכירה במושבה. שדה זה לא היה בשבילו אלא פרודור, מקום ארעי, עד שיגיע להתישבות, לשולחן בפני עצמו. עבודת שכיר בחיי-קבע הרי זה ענין לפועל הבודד או לקיבוץ המאוחד. ואם אין זה אלא פרודור הרי אין צורך להכניס בזה את כל הרצינות והאחריות אשר קיבוצי "השומר הצעיר" מכניסים בבנין משקיהם. בחיי ההתישבות קיבל "השומר הצעיר" את החומרות של ארץ-ישראל, את הגישה המשקית, את האחריות לקיים. את הזהירות; בחיי המושבה קיבל "השומר הצעיר" את החומרות של הגולה, את המושגים והמונחים השאובים מקריאה ולא מפעולה שלו ולא ממאמצי-החיים שלו. בעניני משק והתישבות הוא יושב אתנו בכל המוסדות המתיחסים לכך, ואיננו שונה מאתנו, ואין לו פתרונות משלו, רדיקליים ורבולוציוניים יותר משל אחרים, אין לו שום "המצאות" מקוריות. את כל רדיקליותו הוא מגלה בחיי המושבה, שאיננה בשבילו אלא מעבר, ואיננו חש ואיננו נושא באחריותה, שלא היום התחילה ולא מחר תסתיים. אני מפשפש בזכרוני למצוא ולדעת מה הם הערכים והמפעלים אשר "השומר הצעיר" הנחיל מאוצרו לכלל-הפועלים, ואינני מוצא. לא אפליג לימים רחוקים, ואשאל רק לשנים האחרונות. פש"השומר הצעיר" כבר "התגבש" לגמרי: האם יש איזו פינה בחיי כלל-הפועלים שנוכל לומר, פאן נגלה פוחו ורוחו של "השומר הצעיר" דוקא, פאן נתן הוא את הדחיפה, פאן קיבל הוא עליו את האחריות? אני מעביר בראשי את המפעלים

העיקריים שלנו בשנים האחרונות, שהוסיפו גם קוים חדשים לקלסטר פני ההסתדרות, ואני שואל מי היו מחולליהם ומגשימיהם?

„ניר“, למשל, המפעל הגדול ביותר ליצירת הון מעמדי. לבקר אותו ולהציג לו דרישות יודעות כל האופוזיציות. אך מי הגה אותו, מי נלחם לו, מי התמסר לו? להלכה התריעו „פועלי-ציון“ יותר מכולם על חשיבות ההון המעמדי, ובשמו גם התנזרו מן ההון הלאומי, אך פולנו יודעים את גדל ההון המעמדי אשר יצרו „פועלי-ציון“ שמאל. ו„ניר“, אשר ריכז עד עתה כחצי מיליון לא"י לרשות ההתישבות העובדת, הורתו ולידתו ופעולתו היא מקרב חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל.

ו„קרן חוסר-העבודה“? עוד אפשר למצוא בפרוטוקולים של מועצות ההסתדרות כמה היו נואמי השמאל ו„השומר הצעיר“ מוכיחים כי הקמת קרן חוסר-עבודה מתוך התנדבות של פועלים אין זו אלא אוטופיה, ואין לתלות בה שום תקוות של ממש, עד שלא יכריחו את הממשלה שתחייב את נותני-העבודה להשתתף בקרן.

ו„פדיון-עבודה“? האם לא בכור המחשבה החרדה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל נצרף המפעל הזה?

ו„משען“? אחד הביטויים הנאמנים של סולידריות פועלית, שעכשיו בימי הרעה אנו מרגישים ביותר בערכו — אף הוא הנהו יצירתה של קבוצת חברי מפא"י.

אני מבקש ואינני מוצא ש„השומר הצעיר“ הכניס איזה תג מ ש ל ו, איזה חידוש משלו, לתוך אוצר החים של כלל הפועלים בארץ — לא במה שמנית לעיל ולא בענינים אחרים: לא בכיבוש עבודה ולא בשמירה, ולא בשיכון, ולא בתרבות. אך קו אחד יש בהחלט לזקוף לזכותו: מעודו ועד היום הוא נושא ברמה את דגל הפיצול בתנועת הפועלים. גם בטרם היתה לו „אידיאולוגיה“ משלו, פוליטיקה משלו, לא התערב, חלילה, לא עם „אחדות-העבודה“ ולא עם „הפועל הצעיר“. ולאחר שהוקם האיחוד של שני הזרמים העיקריים בתנועת הפועלים — שמר „השומר הצעיר“ על בדילתו. הוא מאמין בחשיבות עצמו ואינו רואה דרך טובה לקיים חשיבות זו אלא דרך הבדילות וטיפוח הבדילות.

מאז היות „השומר הצעיר“ בארץ החליף לא מעט את דעותיו ואת

עמדותיו, אך בענין אחד שמר אמונים לעצמו, בראותו עצמו כשבת נבחר בתנועת הפועלים המצווה על עריכת שבת לעצמו. ובכל סיטואציה חדשה בארץ ובעולם הוא מגלה נימוקים חדשים להתבדלותו. יתכן שזהו קו מקורי של „השומר הצעיר“, אך אין כל ספק שבדרך זו — פחד התבוללות בתנועת פועלים המונית — נקטו גם זרמים מסוימים בתנועת הפועלים בעולם, אשר לבם לא היה שלם עם המפלגות הקומוניסטיות ודעתם לא היתה נוחה מן המפלגות הסוציאליסטיות. הללו ידעו בכל שאלה, גדולה וקטנה, כיצד צריך הדבר להיעשות יותר טוב מאשר הוא נעשה במפלגות הקיימות, דרכם היתה תמיד ברורה לפניהם, לכל סיטואציה מסובכת היתה להם תשובה מן המוכן, וכדי שלא להפסיד משלימות דרכם וממסקניות מחשבתם, לא מצאו טוב לגופם משמירת עצמם שלא להתערב עם המפלגות ההמוניות. הם לא נכנסו לתוכן כדי להשפיע ולתקן אתן מבפנים, כדי להתלכד עם כלל הפועלים ולינוק ולהיניק, כי אם בחרו להתקיים כחטיבות פוליטיות בפני עצמן, כמפלגות או כרסיסי־מפלגות. הם ראו את תפקידם „להעמיק“ ו„לגבש“ את השקפותיהם, מתוך נדאות, שסוף נצחונם לבוא וההמונים ישליכו מאחרי גבם את מפלגותיהם שעבר זמנן ויבקשו הצלה באמיתותיהם הגדולות של הפורשים. במשך עשרים שנות הפורענות ראינו את דרכם ואת גורלם של רסיסי־המפלגות הללו. ראינו את תפקידם בגרמניה, אנו רואים את תפקידם באנגליה. רק בימים אלה קראנו ב„דבר“ די־רוחשבוֹן על פיננסים הבינ־לאומי האחרון, וראינו דור ההפלגה שבקרבם בשאלות רוסייה וספרד וחזית עממית. אך בדבר אחד הם מאוחדים פולם — בהתבדלות מתנועת הפועלים ההמונית. בין הפורענויות הגדולות העוברות על תנועת הפועלים בדורנו אין זו הפורענות הקשה ביותר, אולם בין הגורמים המרבים מבוכה ואבדן־דרך וחוסר־אִמון פנימי, ומפוררים את אחדותו ומדלדלים את כוח־עמידתו של כלל־הפועלים ימנו גם אלה.

בעולם הגדול יש לעתים שבתוך מפלגות־הביניים הללו מתעוררים פחות המבקשים לחזור למסרתם — למפלגת הפועלים ההמונית. בשעה שהא.ל.פ. באנגליה החליטה לצאת ממפלגת־העבודה פרשו ממנה כמה מחשובי חבריה כפריילספורד וכאלן וילקינסון; בשעה ש„הליגה הסוציאליסטית“ באנגליה עמדה לפני בחירה: לצאת ממפלגת־העבודה או לציית

להחלטותיה — בחרו סיר סטאפורד קריפס והרולד לסקי בקבלת מרות המפלגה; גם בארץ זכינו לתופעה מאַלפת בקריאתו של ישראל וְשָׂר וחבריו לאיחוד ובהצטרפותם למפלגת פועלי ארץ־ישראל. אולם „השומר הצעיר“ אוחז בתפיסתם של היסודות הנוקשים ביותר בין „הבלתי־לויים“ השונים, ואם אחרים יפגעו, חלילה, הוא ישמור אמונים לדגל הבדילות. אם „השומר הצעיר“, למשל, רואה סכנה בחלוקת הארץ — איננו רואה אותה כענין הטעון דיון חברי והחלטה של תנועת הפועלים פולה כחטיבה אחת, אלא מתבצר בתוך נרתיקו, ומשם הוא שופך אש וגפרית על מחייבי החלוקה — התרופה הבדוקה ביותר להשפיע על הכרעת הענינים.

פיצול או ליכוד?

וענין זה, פיצולו או ליכודו של כלל־הפועלים, עולה בעיני על כל המצעים ועל כל ההצעות הטובות, שבהן רשימה אחת מתחרה בחברתה. השאלה עומדת לפנינו יום יום, בכל פינה שאנו פונים, והיא מתחדדת ביום בחירות.

שאיפתנו מהי, להיות קונגלומרט של כוחות יריבים ומתנגחים, או להגיע לאחדות אמיתית של כלל־הפועלים? סבורני שאין שום אדם חושש לכך שמפלגות האופוזיציה „תתפוסנה“ את „השלטון“ בהסתדרות. אין לי יסוד להניח שמישהי מהן מקוה לכך בעומק לבו. כל דרכן מלמדת שאין להן אפילו היצר הזה להשפיע ו„לשלוט“, ולשאת באחריות לעניני כלל־הפועלים. הצורך הפועל בהם הוא להתגדר ולהתבצר בפנינות מיוחדות, „עצמאיות“, בחיק תנועת הפועלים. נזכר אני במעשיה אחת שסיפר פעם אחד מאבות הקואופרציה האנגלית: בא אצלו אדם אחד שהתאונן על מצבו וביקש ממנו עצה. אמר לו: רואה אתה צרפניה קואופרטיבית גדולה זו, תפתח בשכנותה חנות קטנה ותמצא את מחיתך. דע לך, שבכל קואופרטיב גדול ימצא תמיד מספר אנשים בלתי־מרוצים. בשביל קיום חנותך יספיקו, ואכן, קיומה של מפלגת פועלים גדולה, המעורה בכל עניני החיים של הפועל לכל שבטיו ולכל סוגיו, הנושאת בכל תלאותיו, ובשעות רעה משמשת תמיד יתד לתלות עליה את כל הקינות והקובלנות והתרעומות המצטברות בלבבות — מפלגה כזאת יכולה תמיד לפרנס על ידה כמה פלגי־מפלגה. הללו יכולים להתקיים. יכולים, אך האם גם צריכים?

האחדות שבמעשה חניטה

שבתי השבוע מחניטה, המקום אשר בו אמרה תנועתנו כולה את דברה לעולם היהודי פולו. ראיתי שם חברים ממפא"י ומן „השומר הצעיר“ ומן הנוער הציוני ומן „הפועל המזרחי“ ועוד. בקיצור, ראיתי שם כמעט את כל הפלגות של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית. בשעה שהתהלכתי בין האוהלים ובעמדות ועם הנוטרים וסוללי-הדרך לא היו בידי שום סימנים — ואף לא ביקשתי — להבחין מי מהם ל„מי“ שייך. והנה פולנו מרוצים מענין חניטה. תנועתנו רשאית להתגאות במפעל ובביצועו. כשעברתי ברחוב הציצה לי מאחד הקיוסקים כותרת של עתונם האידישאי של „פועלי-ציון“ שמאל, המכריזה: „תשובתנו — חניטה“. שמחתי גם לכך. אין עיני צרה בהם שזוהי תשובתם. אדמת קרן הקימת, „פיפוש“, כמעט „צבאיות“. ובכן, בעצם הימים שחופרו המצעים האלה, אשר עיקר תפקידם הוא לצרוח על הניגודים שבינינו, בעצם הימים האלה נעשה מעשה אשר לכולנו — אם בהרבה ואם כמעט — חלק בו, וכולנו — מן „הפועל המזרחי“ ועד „פועלי-ציון“ שמאל — מאוחדים סביבו. והריני שואל: מה חשוב יותר — חניטה או קריאת תגר על מפא"י? חניטה הלא איננה אלא משל אחד מרבים. האם לא היינו יחד במשמרות, האם אין אנו למעשה עומדים יחד בכל התלאות של העבודה העברית, ושל חוסר-עבודה, בשמירה ובהגנה, בכל החשוב ביותר שבחינו, שבגורלנו? ואם בחשוב ביותר אנו מאוחדים — מדוע איננו משקיעים את כוחנו בהגברת מה שמאחד אלא בהגברת מה שמפריד? ועוד שאלה אחת לי: אם מפא"י היא מפלגה כל כך „רעה“, ובלתי-נאמנה על הציבור, מדוע חיכה הציבור בענין חניטה עד שקמה מפלגת פועלי ארץ-ישראל והתחילה לעשות ככל שיש בכוחה, כדי להפנות את המוסדות הלאומיים ומוסדות ההסתדרות למשמר הגבולות? פי יש צורך לישוב את הגבולות ידעו אצלנו תמיד, וחלוצים משתוקקים להעפיל אף הם היו, ואף על פי כן לא קם הדבר עד שקמה מפלגת פועלי ארץ-ישראל והתעוררה על הדבר, והציעה למוסדות ההסתדרות להלוות לקרן הקימת סכומים גדולים לצורך גאולת קרקע בגבולות, ואנשיה נכנסו בעבי הקורה. אפשר, אין זו מן המידה לספר דברים כאלה ברבים, כשם שאין אנו נוהגים לספר היכן מקומן של איניציאטיבות שונות בחיי ציבור הפועלים ובחי

התנועה הציונית — אך אם מותר לזקוף על מפלגת פועלי ארץ-ישראל את כל התלאות הבאות על הפועל העברי, מדוע לא יותר לגלות טפח מזכויות האיניציאטיבה והיצירה של אותה מפלגה, שהיא היא בית היוצר למאמציו וליזמותיו ולכיבושיו הפנימיים והחיצוניים של כלל-הפועלים?

ביקורת או שיקוצים

לא זאת השאלה, אם כל מה שעשתה מפלגת פועלי ארץ-ישראל היטיבה לעשות, ואם כל מי שעושה בשליחותה של מפלגה עושה את שליחותו על צד היותר טוב. אינני סניגור מושבע להסתדרות ולמפלגה. כל אחד מאתנו מלא ביקורת, ואף אנו, אם פי לא כל אחד מאתנו מיטיב לעשות מן המבוקרים, יש בנו הרבה מן הטוב ולא מעט מן הפגום. וגם המפלגה כמותכם, יש בה מפוחכם ומרפיונכם. ולא רק האופוזיציה — כולנו מצווים על ביעור הרע. החלק „השולט“, האחראי — יותר מאחרים. אך הדיבורים הקלים על ה„אפרט“ פסמל הרע, האדישות לגורל הפועל, הקיפוח וההפליה — דיבורים כלליים אלה אינם בגדר ביקורת, אלא בגדר גידוף והוצאת דיבה. מכירים אנו את הסגנון הזה מספרות הקומוניסטים והפאשיסטים, אשר זה היה האמצעי הבדוק שלהם לקנות את לב ההמונים: להבזות בעיניהם את עובדיהם, את נאמניהם, את שמשיהם. גם הרביוניסטים שלנו יצרו נוסח כזה לצרכיהם. עכשיו נוקטות בו האופוזיציות ההסתדרותיות למיניהן.

דרך דיבור זו מביאה אותי לידי תשובה. איננו נוהגים להסביר ברבים את ערך אנשינו. אחרי המות בודאי יִכְפוֹ אותם בַּנְקֵרֹלוֹג יפה. בחייהם אין אנו מספרים על חייהם ועל פעולתם. בדרך כלל אין בזה באמת צורך. ובימים שהיינו מעטים וידענו יפה זה את זה — לא היה כל צורך בכך. ה„אפרט“ שלנו עבד בשעתו במעדר יחד עם שאר הציבור, ומשראה אותם הציבור רץ לפניו „כסוס במדבר“ — נתן בהם את אמונו. וגם מתנגדים ויריבים לא העיזו לדבר בהם כאשר מדברים עתה. אך אם מכניסים לתוכנו סגנון זה — נדע לעמוד בפניו. ונאמר, בלי עניוות מזויפת: מפלגת פועלי ארץ-ישראל זוקפת לזכותה לא רק את שרשרת פיבושיה והישגיה. כי אם גם את אנשיה. ב„מצעים“ בלבד לא תיבחן תנועה. ותנועתנו שולחת כצירים

לועידה החקלאית את מניחי היסוד להתישבות העובדת, אנשי דגניה וכנרת ונהלל ועין-חרוד, אנשים אשר לאחרי עשרים ושלושים שנות עמל ופגיעים ונסיונות לא נס ליחס, וכל חייהם חזית אחת, והם חיים בנאמנות לא את חיי משקם וחברתם בלבד, כי אם את חיי המעמד וחיי העם, והם מטיים שכם לכל מאמץ אשר ידרש. אך לא רק אלה. אני מוכן להבליט גם את אנשי ה"אפרט" שלנו. הנה שני אנשים המושכים למעלה משתי עשרות שנים במחרשת ההסתדרות החקלאית: אברהם הרצפלד בהתישבות, ונטע הרפז במושבה. שניהם מסמלים את הדינמיות של התנועה אשר איננה נלאית, את יצר הכיבושים, את הדאגה לכלל ולפרט. תנועה אשר עסקניה העיקריים לא דבק בהם שמץ של שאננות ופיליסטריות, אשר ערוחם לא פגה מימי הנעורים ועד עתה, אשר אין פמוהם בכל הציבור פולו מוכנים למאמצים חדשים — תנועה פזו לא תבוש ביום דין. היא יכולה רק לברך את עצמה — שנטיעותיה הצעירות יהיו כמו אלה. וגם כל הגושים, המאחדים בהתנגדותם למפלגת פועלי ארץ-ישראל, יכולים להתפלל — שמקרבם יקומו אנשי "אפרט" ועובדים נאמנים לציבור הפועלים כאלה אשר גדלו בחיקה של המפלגה "השולטת".

נהרוס את הטיץ

בויכוח זה יש פדי להכאיב. האין זה מעליב עד עומק הנפש שבשעה זו בעולם ובשעה זו לישראל ובשעה זו בארץ, אני אנוס לעמוד על בימה חקלאית ולענות על קטרוגים מסוג זה, ולהסביר דברים השייכים לאף-בית של תנועתנו. מה נאמר ומה נדבר, אם בשעה זו, כשהעולם פולו טובע בפורענות, וכאילו שש לקראת חורבן ועושה הכל פדי להחישו, ובתוך עולם זה עומד עמנו הקטן נדרס ומורדף ואינו עושה דבר להצלתו, ובתוך עם אומלל ואובד-דרך עומד לבדו קומץ אנשים, אוד מוצל מהפיכה, הרואים את המטרה האחת היחידה, והם מבזבזים את פוחם על ניגודים תפלים או מדומים ומוציאים את רוחם לבטלה בשעשועי "שלטון" ו"אופוזיציה", והדבקת תוים של "עקביות" ו"פשרנות", ומקפחים אותו ענין אחד ומיוחד אשר בזכותו ולמענו הם קיימים וממנו להם אור. מפלגת פועלי ארץ-ישראל אינה יכולה להתברך באותה נחת-רוח אשר

מפלגות אופוזיציה רואות בעולמן. מפלגה המונית-חלוצית אינה חברה להערצה הדדית. הרבה קובלנות יש לנו, לחברי המפלגה, על מפלגתנו, על עצמנו. אך זכות אחת עומדת לנו: עדיין לא הורדנו את דגל אחדות התנועה, ועוד אנחנו קוראים ליריבינו ומבקרינו: בואו אלינו ונעבוד יחד. והרבה ניגודים יהיו פלא היו.

דוגמה אחת: בין התביעות הגדולות אשר אני תובע מאת התנועה יש גם זו: איחוד התנועה הקיבוצית. יודע אני שלא כל חברי במפלגה עמדו על גודל הענין הזה, ועל חשיבותו בשביל החברה השיתופית, בשביל המשק, ההסתדרות והמפלגה. אך ישנם השואפים לאיחוד התנועה הקיבוצית בלב שלם. ואם אצא ואבקש אותם — לא אמצאם לא ב„פועלי-ציון“ ולא ב„השומר הצעיר“ ולא בנוער הציוני הכללי, כי אם במפלגת פועלי ארץ-ישראל. בכל אחד מגושיה תמצאו אנשים אשר המצב הקיים איננו נותן להם מנוח. אנשים טובים וחרוצים השוקדים על משקם או על משק קיבוצם תמצאו ודאי בכל מפלגה, במידה שיש בה אנשים שהגיעו לחיי-משק. אך אנשים אשר חייהם נתונים לכלל-המשק של הישוב העובד — אם תדרשו לכתבתם תפנו קודם כל למפלגת פועלי ארץ-ישראל. ואם תצאו לבקש את האנשים אשר כל מעיניהם לשבירת המצוקה, להנעת החיים הכלכליים או להקלת הגורל של אח טובל — תפנו ישר למפא"י. את זאת יודעים אפילו אלה הכותבים את דברי הריב נגד מפא"י. אבל ידיעה זו מה פוחה כי תעמוד נגד יצר-המחיצות? נלאינו לחזור על מצנת-האחדות בתנועת הפועלים ולהוכיח את ההפסד שבפיצולים. מה תועלת בכך, הלא אפשר לדגול באחדות המעמד ולבצע את פיצולו. אך בחיי תנועתנו יש לה לתביעת האחדות תוכן-משנה. עדיין איננו עם. לא בני תרבות אחת, לא בני לשון אחת. כל גל של עליה עלול להתנפר למי שקודם לו או למי שבא אחריו. כל גל מן הגולה הרי זה שבט מיוחד, ציביליזציה מיוחדת, אפילו, כמו שאוהבים לומר אצלנו, „השקפת-עולם“ מיוחדת. וכל קיבוץ נוסף מתכוון להכתיב לכלל-הפועלים „אידיאולוגיה“ משלו. במצב כזה מה נשקף לנו אם לא ניצור את הכוח השוקד על ביטול המגמות הצנטריפוגליות? יש אך פוח אחד בינינו שאיננו שבט ואיננו מבקש להיות שבט, אלא עם, העם העובד: מפלגת פועלי ארץ-ישראל.

ניסן תרצ"ח.

חזות קשה

(בכינוס הפעילים של הקיבוץ המאוחד. גבעת-השלושה.

ניסן תרצ"ח)

ברחבי הציבור מנסרת בחרifות שאלת היחסים ההדדיים שבין החטיבות ההתישביות ויחסיהן אל ההסתדרות ואל המפלגה. יתכן שהמציעים אינם יודעים מה להציע, יתכן שמה שנראה להם תיקון אינו אלא קלקול. יבוא הקיבוץ ויציע את תיקונו. יבוא ויאמר: „יש שאלות המעיקות עתה בחיי המפלגה — זאת תשובתי, בדרך זו רוצה אני להוליך את המפלגה. ואני תובע את זכותי להוליך בדרך המוליכה לחיזוק, לליפוד, לכושר פעולה, להקפת המונים, להפעלתם“. לא שמעתי שהקיבוץ יאמר כך. הוא אך מחשיד ומזיקע פננות רעות טמונות בכל ההצעות של אחרים ואינו טורח להביא לציבור את הצעות התיקונים שלו. הרי זה ממילא כמי שמעיד על עצמו: ל י אין צורך בשינוי. יהיה כאשר היה, אין אני חפץ במסקנות אלה, ולפיכך תסלחו לי אם אומר לכם בלי עקיפין: קשה לי לראות את הקיבוץ במצב זה, שהוא ההיפך מקידום התנועה. קשה לראות כל גוף-חברים, וקשה שבעתים לראות את הקיבוץ בתפקיד הזה.

יהיו העתידות אשר יהיו, אך הלא נודה שמצבנו דורש התבוננות ישרה, גלוית-לב, אמיצה, נטולת פניות וחשבונות צדדיים, והשתתפות פעילה של כל הפוחות בבדיקת הדרך. וכל חלק חשוב בתנועה, שעומד ואינו זו, או מחכה עד ש„החיים“ יזוהו, ובינתיים אינו נותן יד להסרת המכשולים — הרי הוא מכשיל את עצמו ואת פולנו.

ודאי, פולנו לכשנרצה יכולים להתגלות כאופטימיסטים ולהסתמך על פרוצס היסטורי ולומר בבטחה כי „סוף-סוף“, כמובן, תבוא אחדות הפועלים ותבוא אחדות התנועה הקיבוצית. במסירת מודעות כאלה אפשר להרגיע ולהירגע. וכי יש מי שיכפור בנצחון האחדות... לעתיד לבוא? אך הבטחון הזה במה שיבוא „סוף-סוף“ — ספק אם הוא גורם מקדם, והיו ימים ואנחנו ידענו שלא להסתפק במה שעתיד לבוא, ודחפנו בעצמנו את העגלה. ולאחר כל מה שעבר לעינינו על העולם מותר גם לפקפק בנדאותו של הלעתיד לבוא, אם אין אנו מתקדמים היום לקראתו.

וגם השאלה מתי יבוא מה שהובטח לבוא אינה חסרת־ערך. יש מוקדם ומאוחר. ושונה יכול הדברים אם הם באים בזמנם או לאחר זמן. הדגמה לכך גם מפלגתנו. משעת יצירת „אחדות־העבודה“ (1919) עד איחודה עם „הפועל הצעיר“ (1930) עברו רק י"א שנים. לכאורה, אין הדרך ארוכה, וההישג רב. כמה סוף סוף המפלגה הגדולה והמאוחדת של פועלי ארץ־ישראל, ובתוצאות האיחוד הזה ודאי לא נזלזל. אומר רק שאילמלא איחוד זה ודאי לא היינו מגיעים למה שהגענו בהשפעתנו על העם. על הנהגת התנועה הציונית, ולכל התוצאות המעשיות הנובעות מזה. ואף על פי כן: בגלל אשר לא הקדמנו את האיחוד בעשר שנים הפסדנו דברים אשר אין להם תקנה. אילו היה איחוד זה מתגשם בוועידת פתח־תקה היה „גדוד־העבודה“ ניצל מאסונו. והשומר הצעיר היה מוצא את מקומו בתוך המפלגה המאוחדת, והדברים לא היו מתגלגלים למה שהתגלגלו, וכמה נפשות שנכרתו מעמנו היו ניצלות מן האבדון. חוסר האיחוד ב־1919 הוא שהכשיר את הקרקע לפירודים אחרים ולהתבדלויות, לאבידות, ומן הגרעון הזה עדיין לא יצאנו, ומי יודע מתי נצא.

ואם נשוב ונתבונן בפנמי האיחוד של 1930 לא נתלה אותם בשום אופן ב„הפועל הצעיר“, ולא נתלה אותם בתכנית־האיחוד או בהעדר ניסוח פרוגרמתי לאיחוד (אם כי לא אסתיר כי גם עתה, ועוד יותר מאשר אז, חושב אני למשגה פוליטי וחינוכי מה שהמתאחדים מנעו מעצמם את הטורח לקבל או לדחות או לשנות ולתקן את הנסיון הראשון לנסח את עיקרי הרעיונות הפרוגרמטיים של המפלגה המאוחדת). עיקר הפגם בעיני הוא שרבים הלכו לקראת איחוד זה בלי התלהבות, בלי חמדה, כמי שפאם „הפרוצס ההיסטורי“. לפיכך לא קיבלה המפלגה בצאתה לחיים את הצידה לדרך: את המטען הדרוש, את הפתוס, את הפרסטיז'ה השלמה.

ועל כן איני יכול להתנחם בדברי הנבואה לימים באים, כי „בנדיא יבואו ימים ואיחוד התנועה הקיבוצית יקום“, כאשר נאמר פה. מאליו לא יקום. ואיני יודע מתי יקום. וחשוב מאד לדעת כי צד יקום. לא די שבני־אדם יבואו לידי הסכם על נוסחאות. יותר ממה שחשובה הנוסחה חשובים הפוזות הנפשיים הרציניים ההולכים לקראתה.

זאת הפעם שמעתי לראשונה הנמקה עקרונית לשלילת איחוד

התנועה הקיבוצית. לא רשמתי את הדברים מלה במלה, אולם כך הבנתי אותם: חיינו ויצירתנו בארץ הנם פרי אידיאה, ואחדות התנועה תיתכן רק מסביב לאידיאה האחת והמאחדת; הפלגים הקיבוציים השונים הם גילויים של אידיאות שונות, ואין לאחד את התנועה מסביב לאידיאות שונות. יכול אני להסכים לרישא: שום איחוד בתנועתנו לא היה אפשרי אילמלא היתה ביסודו אידיאה אחת משותפת לכל המאוחדים. שום איחוד שלנו לא היה פורמלי ומקרי. איחוד „הפועל הצעיר” ו„אחדות העבודה” לא היה קם לולא היתה להם אידיאה אחת ומאחדת, גם בשעה שהיו מלבישים אותה לבושים שונים. ואף ההסתדרות לא היתה קיימת יום אחד אילמלא האחדות האידיאית של כלל הפועלים בארץ. אך חידוש גדול רואה אני בסיפא: שהקיבוץ המאוחד וחברת הקבוצות לא אידיאה אחת להם, אלא שתי אידיאות שונות, וההבדלים שביניהם אינם הבדלי טעם וסגנון, לא הבדלי חיפושם בדרכי הגשמה, אלא הבדלים שביסוד, הבדלי אידיאות שונות.

אם כך הוא הדבר, אם זאת היא אמת חיינו, אז — אין לפקפק במסקנה — צריך לחדול מדבר על אחדות התנועה הקיבוצית. ויותר מזה: אזי צריך לעשות רביזיה לכל הרעיון של אחדות הפועלים בארץ. אם אחדות הרעיון והמפעל של ציבור הפועלים, אם האחדות שבמשק הקולקטיביסטי, אם האחדות שבמפעל החלוצי, אם כל אלה אינם עומדים בפני הפרש של האידיאות השונות והנפרדות שבפלגים הקיבוציים — הרי זה רעיון מוטעה מעיקרו! אם באמת שונים המציאות, ושל ההניה של חברת הקבוצות והקיבוץ המאוחד הוא כל כך גדול, והוא מצריך באמת קיום נפרד ואיננו מאפשר יצירה מאוחדת — אזי למה ועל יסוד מה נדרוש את אחדות „החלוץ”, אשר חבריו עתידים לעצב מחר את חייהם לפי אידיאות שונות? מה האמת אזי בדרישת אחדות „החלוץ” ואחדות הנוער? הלא עתידו של הנוער הוא ב„החלוץ”. ועתידו של „החלוץ” — בארץ-ישראל, ואם בבואם לארץ-ישראל עתידים הם למצוא פי האידיאה של הקיבוץ המאוחד שונה מן האידיאה של „השומר הצעיר” ומן האידיאה של חברת הקבוצות — תצדק השאלה: למה עמלנו לסלף את החינוך האידיאי ולמה כפינו עליהם מסגרת אחת, שאין לה טעם ואין עמה הכשרה לקראת עתיד? החלוץ בגולה מזין את נפשו בדמות החיים והחברה שבארץ, ואם בארץ קיימות תנועות שונות,

וקיומן הנפרד מוצדק לאורך ימים — פי האידיאות השונות הן בנות־קיימא — הרי טבעי רצונן של אותן התנועות לגדל בגולה רורבה לעצמן. ואם פן — יַעֲשֶׂה הדבר ביושר ובגלוי ובמסגרת הולמת את החינוך הנפרד לאידיאה הנפרדת. למה צריך היה הקיבוץ המאוחד להילחם הרבה שנים נגד התפיסה הפדרטיבית ב„החלוץ“, של „השומר הצעיר“ ו„גורדוניה“, אם למעשה הוא מחייב את האידיאולוגיה המצדיקה חיים פדרטיביים לזרמים החלוציים בגולה? מה האמת ומה ההגיון בדיבורים על „הנוער העובד“ ו„מחנות העולים“ שהם נוער של ההסתדרות פולת, וכך צריך להיות, וכך יכול להיות, אם בצדם של דיבורים אלה מכריזים על אידיאה מיוחדת השפונה בכל פלג קיבוצי ומכריזים פי איחוד התנועה הקיבוצית מת נקש בקיומה של אותה אידיאה?

אם לקבל את ההשקפה הזאת על הבדלי האידיאות המונחים ביסוד הבדלי הגושים — אזי צריך גם לקבל את כל הנובע ממנה בחיים, בארגון, ביחסים. וגם בחינוך. הבדלי אידיאה מחייבים גם הבדלי בית־ספר (וצדק איפוא „השומר הצעיר“ הדורש מקיבוציו לחנך את ילדיהם לא בבתי־ספר סתם של „המרפז לחינוך“, אלא במשמרה־עמק). ואם להשתמש במלה „חיסול“, הרי פאן מקומה: חיסול הערכים של „אחדות־העבודה“.

גם בענין התרוקנות ההסתדרות מתכנה דובר פאן מתוך אותה הנטיה להתגוננות: מי אשם יותר? והלא קודם כל צריך לשאול לגופו של דבר: נתרוקנה ההסתדרות או לא? נתרוקנה המפלגה או לא? צריך לענות ביושר־לבב על השאלות האלה ולא על השאלה: מי רוקן יותר? היקף ההשפעה של ההסתדרות לא פסק מהתרחב, אך האם גדל גם פוחה בפנים? בימים החמורים ב„גדוד־העבודה“ עוד היה צורך לפנות להסתדרות, היתה עוד מידת־פוח בהסתדרות להציל מה שניתן להציל. ושוב: היו ימים קשים בעיר חרוד, ימי סכנת פילוג. ועין־חרוד פנתה ל„אחדות־העבודה“, ובין שהצדדים היו מרוצים, בין שלא היו מרוצים — נמנע פילוג חדש. אך כשבא הקרע בחברה־הקבוצות (הראשון) לא נמצא מי שיאמר: נפנה להסתדרות. ויום

אחד פוצץ חבר־הקבוצות, בלי שאיזה מוסד מוסמך בציבור הפועלים ידע על כך. שואלים: מה היה אילמלא בטל חבר־הקבוצות? אילמלא נחרב חבר־הקבוצות לא היו קורים כמה דברים. לא היה קורה גם מה שקרה ברמת־יוחנן ובבית־אלפא. ואפשר היינו פטורים עכשיו מדיבורים על איחוד התנועה הקיבוצית. צריך לדעת לשמור על קיום מסגרות מאֻחדות גם בזמנים רעים, מתוך ציפיה לימים אשר יהיה בהם חפץ. מגמת ההתגוננות עושה לעצמה את המלאכה קלה: היא מקבלת כל ביקורת של הגושים ההתישבותיים כשלילתם וכרצון לחסל אותם. אם להטלת אימים הרי זה טוב, אם לבידור עניני — אין בזה מן המועיל. אני, למשל, מחייב את קיום הגושים ההתישבותיים, אך שולל אני את ההפרזה, בין במספרם, בין בסמכותם. אם יש צורך בשלושה גושים אֵל יהיו ארבעה. ואם אפשר להעמידם על שנים אֵל יהיו שלושה. ואשר לסמכות, האומנם כל סמכות שאיזה גוש נוטל לעצמו היא מוצדקת? דיברו פה מתוך הכרת זכות קיומן של כל צורות ההתישבות, והמושבים בפרט. ויפה דיברו. הרי זה סימן לבגרות. היו ימים ודיברו אצלנו אחרת. ולא אוכל לומר שהנוער שלנו התחנך בנדון זה על רוח־בדעת ורוח־לב. האוירה שהוא נושם יש שהיא מעדיפה צורה על חברתה. ובכן, עכשיו אין כופר בערך המושב. ובכל זאת, כאשר בא ועד המושבים והארגונים וביקש לצאת לבחירות ברשימה מיוחדת, אמרו הפל: לא יתכן! הרי שכבודו של הגוש במקומו מונח, ואף על פי כן אפשר להתקומם כנגד הרחבה בלתי־מוצדקת של סמכותו. אך היש אצלנו מי הרשאי לומר לכל גוש: דע את תפקידך ואת סמכותך, ואל תעסוק בענינים אשר לא לכך נוצרת? והרי מרובים אצלנו השימושים לרעה בענין הסמכות. מאז הוקמו הגושים ההתישבותיים ניכרות בהן נטיות שונות לצאת מתחום פעולתם הישרה, הטבעית, ההגיונית; קיימות שאיפות לאֶכפנסיה בכל מיני מגמות. ואם יש בתוך הגושים חברים שאין דעתם נוחה מזאת, אין משגיחים בהם. ראינו זאת בהרבה מקרים.

התחיל „גדוד־העבודה“, והמחיר אשר שילם היה יקר מאד. ולא רק הוא לבדו שילם את טעויותיו, המפעל הקיבוצי כולו שילם, תנועת הפועלים כולה שילמה. לא נמצא בהסתדרות שום פוח אשר מסמכותו להציב גבולים לתאנת האֶכפנסיה של הגושים כלפי חבריהם. טיפוס מיוחד

בהתישבות רוצה לטפח את דרכו — אדרבא ואדרבא. לשם כך יש צורך בהתלכדות כל החיים בצורה זאת — בבקשה. אך לעשות „כורך“ מן הטיפוס ההתישבותי עם יצוב עמדה פוליטית לכל השאלות בארץ ובעולם, עם קביעת קאנון של השקפה „מדעית“ לגבי כל ההיסטוריה האנושית, עם „השקפת-עולם“ מעובדת ומוגמרת, עם שלטון בחינוך הנוער, עם הופעה ברשימה אחת בבחירות, ועם יצירת רורבה פוליטית (ובלי להיות, חלילה, למפלגה!) — איזו מפלגה באיזה משטר הגיעה לידי כך! זהו פטנט ארץ-ישראלי מקורי.

לפני זמן-מה אמר לי חבר מן „השומר הצעיר“: אתה הלא ניבאת לנו בבית-אלפא, בשעת יסוד הקיבוץ הארצי, ואחר כך בוועידתנו בדנציג, כי הקולקטיביות הרעיונית תחריב את הקיבוץ הארצי. והנה אנחנו הולכים מחיל אל חיל והאנחנו רואים כך נקם, כי גם הגושים שבמפלגה יוצאים בעקבותינו. אמרתי לו: צדקת. יש משטרים מסוימים ההולמים איסטודיות מסוימות בחיי החברה. משטר שהוסכם עליו כי הוא טוב לצבא אינו הולם חיים ציביליים. יתכן כי המשטר שהנהגתם הוא נוח מאד בימינו לכיבוש גיל-נוער מסוים. הנדאות הזאת אשר בה אתם פותרים כל מיני שאלות, הנאמנות „קר“, החפץ להיות תמיד פשר בעיני ה„מזכירות“ — סגולות נוחות הן למשטר של פיבוש. ויתכן כי שלכם גדול בזה משל כל השאר. אך אתם הלא מתכוננים לא רק לחיי-צבא, ולא רק לשלטון בילדים בני שש-עשרה, אתם הלא מתכוננים לחיי חברה, לחיי מבוגרים. — התעמד לכם גם שם לימים רבים „הקולקטיביות הרעיונית“? הלא כבר כיום הזה, פשתנועתכם עוד כל כך צעירה, זכיתם לסוטים ולאנוסים — מה יהיה גורלה של הקולקטיביות בעוד עשר שנים? הבטוחים אתם כי לעולם לא יבצר מכם לחשל את מוחות צעיריכם ומזקיניכם ובניכם שפולם יחד לא יהינו לחשוב אחרת ממה שתחליט „המועצה, הפוליה“? ונניח שההתפתחות הזאת היא מוצדקת והסקמויות הציבוריות השונות שנטלו לעצמם הגושים אין לערער עליהן — הלא תרשוני לשאול: מה מקומה ותפקידה של ההסתדרות בכל חקונצפציה הזאת? כל עוד המושג „קבוצה“ משמעותו היתה — מספר אנשים החיים את חייהם האוטונומיים והבוזים את משקם ברשות חברת-העובדים, היינו מצוים לשמור מכל משמר את עצמאותם המוחלטת של הישובים הללו. עתה, כשכמעט כל יחידה משקית הנה למעשה אבר מן הגוש, והגוש הוא גוף

ציבורי בעל תפקידים פנימיים חיצוניים, והוא פועל „מטעם” תנועת הפועלים פולה או שלא מטעם, אך תמיד בשדה־הכלל — עתה צריך אולי לקבוע יחסים חוקיים בין הגושים ובין הכלל. הנוצר, למשל, הוא אחוזת־נחלה לגושים. הגולה ההסתדרותית מתנהלת למעשה בידי הגושים. הדין־וחשבון האמיתי נמסר לא לועד הפועל של ההסתדרות. תפקידים חיוניים של התנועה נמצאים בידי רשויות מסוימות, שכלל הפועלים אין לו שליטה עליהן, אין לו ידיעה בהן — ואין ההסתדרות אלא נותנת מנדטים, חותמת על בלנקים, בלי שהיא שותפת לדיונים, להחלטות, למעשים. האין זה מדלדל את עצם הרעיון של חברת־העובדים הקרויה לכונן, להדריך, לפקח? או שמא החלטנו להפוך את חברת־העובדים לפדרציה אגרכית של קומונות צנטרליסטיות?

סדרי הדמוקרטיה אינם כל כך פשוטים ונוחים כמו הדיקטטורה. הדמוקרטיה יוצרת מערכת־פלים מורכבת, לשם הגנת המדינה והגנת היחיד, לשם שמירת החוק ולשם ביקורת החוק, לשם פיקוח הדדי של השלטונות והציבור. גם המפלגות הנן חוליות במערכה זו. בחברת־העובדים ביקשנו ליצור מערכת־פלים מורכבת כזאת. כל מוסדותינו נתונים לפיקוחם של הועדים המפקחים, של ועדות ביקורת, של מועצת ההסתדרות. גם ההסתדרות עצמה נתונה לפיקוח ציבורי מבפנים וגם מבחוץ. היא נתונה בחוק המסגרת הלאומית הכללית — בצורת הקונגרס ואסיפת הנבחרים היכולים לדרוש ממנה דין־וחשבון. היא נתונה לקונטרולה מתמדת של מוסדות וחוגים וסיעות בהסתדרות. מציאותה של מפלגת פועלי ארץ־ישראל הנה גורם ודאי של קונטרולה ציבורית. כל חלק מאורגן בתוך הציבור יש לו חלק בהשפעה ובקונטרולה של ההסתדרות ומוסדותיה. לא כן, לדעתי, הגושים הישוביים, אשר להם פיוס הוזה תפקידים ציבוריים ממדרגה ראשונה. והם משמשים צינורות עיקריים לתנועת הפועלים — עליהם אין לו לציבור ההסתדרותי שום זכויות. לא השפעה, לא פיקוח ולא ביקורת, וגם לא זכות־ידיעה; אף על פי שבראש כל גוש כזה מתנוסס השלטן: הסתדרות העובדים הכללית. איני אומר, חלילה, שההסתדרות מוגבלת בסמכותה, בזכויותיה. לא, להלכה יש לה כל הסמכויות הפוחז שבעולם, אך למעשה נחתכים הענינים החיוניים שלה, של כלל־הפועלים, שלא על דעתה, ומחוץ לדעתה.

מי שסבור שפך צריך להיות יאמר זאת בפה מלא. יאמר: עבר זמנה של אותה אחדות כוללת שבה דגלנו שנים רבות, נכנסנו לתקופה של דיפרנציאציה סוציאלית ופוליטית בתוך תנועת הפועלים, ויש להפיר בעיבדה שכל חטיבה ישוּבית יש לה סוברניות ציבורית, אידיאולוגית, פוליטית, חינוכית. יאמרו נא הדברים בגלוי ויהיה לנו אומץ-הלב לחשוב על כך ולהסיק את המסקנות.

ואני שואל את המגינים על המצב הקיים: מה, סוף סוף, יהיה? הלא כולנו דוגלים בשם הסתדרות בעלת כוח-פעולה, כולנו רוצים מפלגה בעלת יכולת, כולנו רוצים להבטיח את השפעת תנועת העבודה בחיי העם — כיצד יעשה הדבר? הרי גם מי שסבור שתנועת הפועלים אין לה אידיאה אחת, אלא שפלים שונים שלה יש להם אידיאות שונות — איננו רוצה בפירוד-הלבבות הזה, באי-האמון הזה, בחוסר הכשרון לעבודה משותפת. במה איפוא אתם אומרים לתקן את המצב? היא שהמגמה שאני רוצה בה אינה רצויה בעיניכם, היא שפתרון זה שאני מציע — איחוד התנועה הקיבוצית, ותיקון היחסים בין הזרם הקיבוצי לזרם המושבי, ושיתוף מרכזי ההסתדרות בפעולות הגושים, ואיחוד הנוער החלוצי, והדרכתו על ידי מרכז חינוכי אחד, והקמת מרכז שיהיה שליח התנועה כולה ואחראי בפני התנועה כולה — היא שכל זה אינו מוצדק, אינו אפשרי, אינו רצוי. היא שכל זה הוא אוטופי במציאותנו. יתכן, אבל אזי עליכם לפרש מה צריך לעשות. עוברת עלינו שעת-חירום אשר כמות עוד לא היתה, ואנו צריכים להיות מוכנים לפורענויות חמורות עוד יותר ממה שעבר עלינו. לדעתי, לא נוכל לעמוד בהן בלי חשיפת מפסימון הכוחות הספונים בנו, בכללנו. ואת הדבר הזה לא נשיג בלי איחוד פנימי, איחוד מחדש, חזק ואמיץ מכל האיחודים הקודמים. והמדאיג ומעציב ביותר, שמגמה זו של איחוד התנועה ובקשת דרכים להסרת מכשולים, מגמה זו שהיא חיונית הפעם יותר מכל זמן אחר, ובלעדיה אנו נדונים להוצאת כוחות לבטלה על טיפול בקליפות ועל מריבות-אחים ועל התגוננות-שוא — מגמה זו אין נושא לה. והקיבוץ המאוחד מונע עצמו מהיות שליחה חלוצה.

קְבִלֵי אִיחּוּד וְשִׁלְבֵי אִיחּוּד

(הרצאה בוועידה הרביעית של מפלגת פועלי ארץ-ישראל. רחובות, אייר תרצ"ח)

א

כשנשאלתי מטעם הנשיאות לשמה של הרצאתי — לא ידעתי לכנותה. בושתי לומר מה השם שבלבבי. לפנים הייתי דורש ותובע את איחוד המפלגות. עתה, לאחר שהמפלגות נתאחדו, אני בא לתבוע את איחוד המפלגה.

ודאי תהיה זו אכזבה לרבים שבשעה זו שאומרים שהיא שעת הרת-עולם — מי יודע אם הרת-עולם או הרס-עולם — באה ועידת מפלגת פועלי ארץ-ישראל ופותחת את ועידתה לא בגדולות, אלא ב"קטנות", בשאלת קיומה וליפודה הפנימי של המפלגה עצמה. איני זוכר אם כבר היה הדבר בקורותיהן של שתי המפלגות אשר מתוך התחברותן צמחה המפלגה — שבמרכז עניני ועידה יעמידו דוקא את בדק-הבית של המפלגה. אך לי נראה שדוקא חומר השעה מחייב זאת. לעתים יש צורך לבדוק את מכשירי העבודה, להשחזם מחדש, לסגל אותם לצרכי השעה.

העת עתה לדבר בענינינו הפנימיים? סבורני שלא רק רשאים אנו, אלא אף חייבים. מפלגת פועלי ארץ-ישראל אין זה תפקידה להמציא יתרונות ופריבילגיות לחבריה. ישנן כמה מפלגות, בעולם ובישראל, אשר זהו תפקידן: "לדאוג" לחבריהן, לעמוד על משמר האינטרסים שלהם, המשרות שלהם, הכיבודים שלהם. לא לשם כך יצרנו את מפלגת פועלי ארץ-ישראל. ובשעה שתחדור אליה רוח "מפלגתית" אשר פזאת תחדל להתקיים בשבילנו. למפלגת פועלי ארץ-ישראל יש רק הצדקה אחת לקיומה: שירותה באמונה את תנועת הפועלים בארץ, את האידיאה של תנועת הפועלים בארץ. לא לשם שררה הוקמה, אלא לשם שמשות. ומשום כך גם הטיפול בעצמה, בקיומה, בחולשותיה, בליפודה ובאחדותה איננו דבר הנוגע לחבורת עסקנים בלבד, אשר המפלגה אומנותם, אלא דבר הנוגע לציבור כולו, שאותו היא משרתת. ולפיכך אין הבירור הזה נעשה בחדרי-חדרים, כרגיל בדיונים מפלגתיים-פנימיים, אלא לעין כל.

חייבת המפלגה לבחון את עצמה, באיזו מידה היא מסוגלת פיוס

הזה למלא את שליחותה של תנועת הפועלים, לחנך את מחנות העולים החלוצים הנזונים בגולה מרוחה ומכוחה של התנועה הארץ-ישראלית, לבחון ולדעת מה פוחה לגבי חינוך דורות-המשך בנוער שבארץ.

ב

בטרם אגש לשאלות החמורות והמסובכות של תנועתנו רוצה אני לנגוע בקצרה בענינים אשר אינם שנויים בוויכוח, אולם הם מוזנחים, על ידי פולנו. פננתי למשטר הארגוני של התנועה. יש פגמים במפלגתנו אשר יסודם איננו באילו גורמים חשובים אשר קשה להתגבר עליהם, אלא פשוט בחוסר משטר מתוקן. יש פשוט צורך להכניס סדרים בביתנו.

מי מחברי המפלגה, וגם מן הנאמנים לה ביותר, איננו מדבר במשהו לגלוג על מועדי ועידותינו, על המרחקים שבין ועידה לוועידה. איני יודע אם כל אותם המלגלים נוהגים אחרת בכל מקום שהם הם האחראים לכינוסי ועידות ולעריכת בחירות מחדש ולחידוש המנדטים. וספק אם חשובו אצלנו על טיב המעצורים הנערמים על דרך הפרוצדורות הללו המביאים תכופות לידי „דחיות“. אין צורך לתלות את העיכובים בפחד מפני בחירות חדשות. אפשר בא הדבר מפני שיש לנו תביעות גדולות מן הוועידה, תביעות המופנות משום מה בעיקר למכנסים, מפני שוועידה אצלנו אינה דבר שבחולין כמו באותן המפלגות בחוץ-לארץ המכנסות את ועידותיהן מדי שנה בשנה, בין שיש להן מה לחדש ובין שאין להן. ואפשר גורמים לכך התנאים הבלתי-נורמליים שבהם אנו עובדים. מתי היו לנו שתיים-שלוש שנים כתיקונן, שיכולנו להתמסר בהן לדברים כתיקונם? אם כך ואם כך, לא הגענו עד היום הזה ליצירת סדרים קבועים במפלגה ובהסתדרות, שנדע פי אנו חייבים בשמירתם. וזהו הדבר שוועידתנו קרואה לתקן. גדלנו מדי, שנהיה רשאים לחיות ללא חוק.

ג

יכולים אנחנו להאמין פי שליחינו שבחרנו בהם לפני כמה שנים יבחרו שוב ושוב, ואף על פי כן צריכים אנו, לכבוד הנבחרים ולכבוד הבוחרים, לחדש את המנדטים לעתים מוזמנות ולא רחוקות. ואם דבר זה

הוא צורך בריא של כל מפלגה בעולם, אצלנו — שהרפב מפלגתנו מתחדש עם כל עליה ועם התאזרחות עולים בארץ — לא כל שפן. כפעם בפעם מתוספות אצלנו שכבות חדשות, שעדיין אין להן אפשרות של התגלות בציבור.

הצעתי למפלגה שתחוקק פי ועידותיה מתכנסות אחת לשנתיים. אין צורך סדר יומה של הועידה יהיה עמוס סעיפים רבים, ושהיא תראה עצמה חייבת לפתור בבת אחת את כל בעיות החיים. יכולה ועידה גם לחלק את עבודתה למושבים אחדים, על מנת שכל מושב יתרכז באמת בסוגיה אחת ויבקש לקדם אותה. מנהג זה — אורך הזמן הנדרש וריבוי הנושאים המוצגים — איננו מן הדברים המסייעים לתכיפותן של ועידות. העיקר: קיום הבחירות במועדים קבועים, האפליציה לציבור שיביע אָמון או אֵי-אָמון לשליחיו, וההכרה שתהיה לשליחים פי הם משתמשים בסמכותם בזכות מלאה לכך.

ד

לשם תיקון חיי המפלגה, לשם הגברת המגע בין המרכז לבין הציבור יש צורך בהקמת מוסד חדש, מועצה קבועה, הנבחרת בוועידה, מורכבת משבעים חברים בערך. איני קובע מספרים במספרים. בין ועידה לוועידה יהיה זה, בצירוף המרכז, הגוף הציבורי המוסמך ליצג את התנועה. הואיל ואין האפשרות לכנס את המרכז בקביעות מדי שבוע בשבוע, יש צורך להקים לעזרת המזכירות הפעילה, העובדת את עבודת המפלגה יום יום, גם מזכירות רחבה יותר, מחברים העובדים בשליחויות שונות של התנועה. גוף זה צריך להתחייב לקביעת ימים לעניני המפלגה. אין להסתפק במזכירות בלבד. יש להקים על ידה מחלקות לתפקידים מסוימים הטעונים הרחבה. מצד חברות המפלגה באה דרישה להקים ועדת פועלות על יד מרכז המפלגה. אני תומך בהצעה זו, ולא בה בלבד. במפלגה שלנו הפונה לבני עדות שונות, לבני ציביליזציות שונות, יש צורך לספק את הפעולה ולהתאימה לצרכיהם של חוגים שונים, הנזקקים לה ביותר. יש צורך במחלקה מיוחדת ליוצאי ארצות המזרח, במחלקה ליוצאי-המערב, במחלקה מיוחדת לעניני הנוער.

ה

רצוני להציע למפלגה שתקים מוסד חדש, מוסד „מקשר“ בתנועה. בראשיתה של המפלגה ניסינו בזה וגם הצלחנו. יש צורך במוסד שלא יהיה לו שום תוקף מחוקק ומבצע, אלא ישקוד על בירור וליבון ענינים ושאלות. צריך לכנס כפעם בפעם פגישות של פעילים, של מקשרים, של אנשים אשר תוך כדי פעולתם המעשית דעתם נתונה לעיון, להצגת שאלות ולבירורן, אנשים אשר יש להם „חולשה“ לבחינת מעשים ומחשבות. כינוסים אלה לא יחליטו דבר, הם רק יטפלו בדברים אשר טרם גמלו להחלטה, אך בירוריהם יכשירו את התנועה כולה לשקול ולהחליט.

ו

רצוני גם להציע עיקרון אחד, אשר על פיו יבחרו אנשים למוסדותינו. מפלגתנו אינה מתפארת בהומוגניות, היא גם אינה שואפת להיות כולה „מעור אחד“. היא מכילה סוגים שונים של פועלים, פועלי עיר ופועלי כפר ופועלי פיבוש, צורות התישבות שונות, מזרים ועובדים בפקידות, שכירים ועובדים במשק שיתופי ובמשק הסתדרותי, שבטים ועדות. המוסדות המיצגים של התנועה צריכים להקיף את כל אלה. יכולים לומר: „מה זה חשוב? מה למפלגה רעיונית־מדינית ולכל הפרוטרוט הזה? כל דיבור על סוגים ועל שבטים אינו מביא אלא לידי פירור המפלגה. דינו שנבחר את האנשים הראויים מתוך אָמון אישי בלבד, בלי שים לב למוצאם ולשדה חייהם“. לא אחת שמעתי דיבורים מעין אלה. גישה כזאת יכולה להיות במפלגה קטנה בעלת אופי משפחתי וכיתתי. שם, יתכן, אין צורך בדאגה מיוחדת ובסידורים מיוחדים למען הביא לידי ביטוי ויצוג כל החלקים הפעילים שבתוכה. שם אין צורך בהקפדה מיוחדת, למען מנוע קיפוחים ריאליים וגם קיפוחים מדומים וחששות. אך המפלגה שלנו הגדולה, כן תרבה, איננה פת ואיננה מסתפקת בזה שתקיף משפחה אחת מתוך העם העובד. אמנם, אין המפלגה צריכה לנתר על חומר דרישותיה, למען עשות את השייכות למפלגה לדבר מתייב, למען עשות את המפלגה ראוייה ומסוגלה ללכת בראש מחנה־העבודה כולו. אך העמקת הדרישות לחברי המפלגה איננה צריכה להביא אותנו לידי הסתפקות במועט, לידי התרכוזותנו

בתוכנו כמסדר שליט. המפלגה השואפת לגדולות חייבת לגדול, להקיף המונים, להיות אבן-שואבת לכל הפוחות הצפונים בתוך מחנה העבודה ובגליה-העליוה. מפלגה כזאת מטבע הדברים שתהיה רבת-חוגים, ויש צורך שכל חוג יראה עצמו במפלגה לא מקופח, מיוצג בצדק.

ז

בתנאים שלנו, בתנאים של קיבוץ נלויות מתמיד, יש לשאלה זו גם חשיבות חיונית יתירה. יש גלים גלים של „חדשים“, המגיעים לביטוי וליצוג באיחור רב, ויש ארצות ושבתים אשר אינם מגיעים כלל אל בימת החיים הציבוריים. האם לא יודמן לנו לעתים קרובות לשמוע מפי אנשים חשובים ונקיידעת וסובלים ונפגעים, שמוסד פלוני נכבש כולו ל„רוסים“, ומוסד אלמוני כולו בידי „גרמנים“, ומוסד פלמוני בידי דוברי-אנגלית, ויהודי „זר“ לא יקרב אליהם? האם אין בדברים אלה של אנשים מתלוננים יותר מקורטוב של אמת?

והאם אין בתמונה מכאיבה זו כדי להעיד מה עלובה אֶחְתְּנוּ ומה פגומה עדיין מידת אורחותנו הלאומית בארץ?

יש שאני יושב באחת המסיבות שלנו, במסיבת ההסתדרות או המפלגה, ומעביר עין על המסופים ועורך אַנקיטה קטנה, ואני מוצא שרובם הגדול, אם לא כולם, הנם יוצאי ארץ אחת. כשזלמן הספיד את שלושת חברינו הנעדרים ציין אותם כשליחי שלוש ארצות. אפשר ינקו שלשתם משלוש ארצות שונות, אולם שלשתם, — ילידי ארץ אחת, בני שבט יהודי אחד. ודאי לא מקרה הוא שהורתה ועלייתה של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית מקורן באותן הארצות, הנפרדות היום, שהיו לפני כן פולן פאחת „גלות רוסיה“, הנתונה תחת שרביטה הרוחני של התרבות הרוסית. אך כשאני מוצא עוד היום כי במוסדותינו הרבים לא ניכר רישומם של יהודי אשכנז ויהודי המזרח ויהודי אמריקה וכמעט גם של יהודי גליציה — הרי הדבר מעורר מחשבות נוגות. גם לפי מידת משקלם היחסי בציבורנו — אינם מיוצגים. ועוד יותר מזה אין האשה מיוצגת במוסדותינו לפי המקום שהיא תופסת בחיי המשק והתרבות והתנועה הממשית.

ח

כשאנו ניגשים לבחור אנשים למוסדות עלינו לראות את מפת התנועה. קיימת מפת התנועה ואין לשפוח אותה. יש ליצור באות-כוח של התנועה במלואה, בלי לטשטש ובלי לקפח שום חוג ציבורי. אך אין הפננה שפל חוג יוכל למנות את אנשיו ולהכניסם לתוך המוסדות המרפזיים. סידור כזה, אשר סימניו כבר מתגלים אצלנו, היה הופך כל חוג ל"קוריה", ואת המפלגה עצמה לקונפדרציה של גופים נבדלים, הבוחרים להתאסן תחת קורת גג אחד. אם ישתרר אצלנו משטר כזה אחשוב אותו לקץ המפלגה, לקץ בלתי-מכובד. מוטב לקיים מפלגות נפרדות ולכנסן לפרקים לשם שיתוף פעולות, מאשר לקיים בשם בלבד מפלגה אחת אשר שיתופה איננו אלא חיצוני.

הרפכת המוסדות צריכה להיעשות לפי המפה של התנועה. אך הנבחרים צריכים להיות נבחרים של התנועה, כולה, ולא ממונים מטעם חוגים וגושים.

אנחנו זקוקים לבחירה אישית, לגילוי הכוחות האישיים הנחבאים בקיפולי התנועה. אנו זקוקים לאמון אישי. צריך שפל נבחר ידע וירגיש שאף על פי שהוא בן-חוגו וחי בחוגו, הריהו נבחר על ידי התנועה כולה, ואחראי בפני התנועה כולה, ומצויד בסמכות מלאה של שליח התנועה.

כל ההצעות הללו אינן, לכאורה, אלא הצעת תיקונים קטנים למיכניזמוס הארגוני שלנו. אין בהן משום פתרון רדיקלי לשום שאלה. ואף על פי כן מבקש אני לבלי לזלזל בהן. יש בהן פדי להבריא את חיינו ולהעשיר אותנו, אם נקבל אותן ונקיים אותן בלב שלם. תיקונים קטנים אלה יש בהם פדי לקבוע את סדרי העבודה במפלגתנו ואת מבנה הציג הצודק שלה. אל יהיה הדבר קל בעינינו. לא נוכל לגשת לשאלות מורכבות יותר כל עוד לא נתקן את הפגימות הפורמליות הללו.

ט

אמרתי שרואה אני את מפלגתנו כמפלגה לשירות הציבור. לא אמרתי זאת לתפארת המליצה. יש להסיק מכאן מסקנות: מפלגה שרוצה לחנך את הציבור במצוות — תחנך קודם כל את חבריה. המפלגה דוגלת

בסיסמאות — חבריה חייבים לקיים אותן. הסיסמאות אינן קלות. בעולם של חוסר שיון אנו רוצים לקיים מגמת־השנאה, בעולם של חוסר סולידריות אנו שואפים לערכות הדדית, בעולם של הפקרות לאומית וסוציאליט אנו רוצים לקיים מרות הציבור על אזרחיו. אנחנו מתנגדים לכך שחלק מן הישוב יכרע תחת נטל הרעב והמצוקה וחלק אחר יחיה ברנחה. אנחנו רוצים שעול המצב יפול באופן פרופורציונלי על מי שיכול לשאת, על מי שנפגע פחות. אין באומה ובישוב שום פֶּחַח מְחִיִּב אשר ירסן את ההפקר ואת פריקת העול. אין לצינות פֶּחַח מחייב, אין לכנסת ישראל פֶּחַח מחייב, וכל זה בזמן שהעול הולך וכבד, בזמן שיש צורך בהגנת החיים והיצירה, בזמן שיש צורך שהמחנה העומד בחזית ידע כי לא לשוא הוא עומד וכי לא פדי לקיים ישוב של פֶּרִיק־עול ופֶּרִיעִי מוסר חברתי הוא גֹּתֵן את נפשו. בזמן זה אנו משוללים כל יכולת להטיל את העול על מי שיכול לשאת. כל אחד יכול להשתמט. במסיבות אלה מהווה המפלגה אִי בִישׁוּב, אִי שֶׁל אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם יְכוּלִים לְהִשְׁתַּמֵּט. אִי שֶׁל נְאֻשִׁים בְּעוֹל. בלעדי זה אין למפלגה זכות קיום. אפשר זה יביא לידי כך שמי שהוא מבין המסודרים יותר יעזוב אותנו. יש פועלים שהיו חפצים להיות חברים טובים, יש אינטליגנטים שהיו מספמים להיות במפלגה, אבל בתנאי שלא יפול עליהם עול מס אחיד, עול „פדיון עבודה“ ו„משען“ (ואני אומר: „משען“ אינו רשות אלא חובה!). תנאים כאלה לחברות לא נקבל. מוטב שנהיה ידידים מרחוק ולא ניצור לחברי המפלגה חיים קלים כל כך.

זהו בעיני אחד התנאים גם לאחדותה של המפלגה. אני מתפונן בזה לא לאחדות שבארגון בלבד. לחברי מפלגה אחת צריך שתהיה הרגשה שפולם נושאים בעול, שפולם מתאמצים, שלמרות הבדלי צורות חיים ורמות חיים קיימים מאמצים נאמנים להגברת השיוון והערבות ההדדית ולחלוקת העול. זהו הקרקע אשר רק עליו תצמח אחדות המפלגה.

לאחר שנים רבות של הטפה לאחדות הפועלים ושל הגשמת אחדות הפועלים, עלי להודות קבל־עם שאין הענין פשוט כל כך, ושאנני־מכשול על דרכנו לא פסו. לא הרי שאלת אחדות הפועלים בארץ־ישראל כהרי שאלת

אחדות הפועלים באנגליה, ששם מעמד הפועלים גדל, אפשר לומר, מאליה, גידול טבעי. משצמחה שכבה חדשה של פועלים הרי היא נכנסת ליוניון, והרי היא מאליה נכבשת למפלגה. מה יודעים שם מהבדלי שבטים וציבירי ליוציות, מהרגלי מחשבה שונים, מהבדלי לשונות וסגנונות, מכל אותם הבדלי עולמות הפורצים אלינו עם כל גל של עליה חדשה ומתחדדים עם כל גל של פורענות. שום כפלגת פועלים בעולם אינה יודעת תקלה זאת. ולפיכך — כשאנו עושים איחוד עוד אין האיחוד עשוי. כבר נתמחינו בכך. כבר ביצענו כמה איחודים. ועוד השאלה קיימת. פי האיחוד אינו מעשה חד-פעמי, אלא פרוצס ממושך, אולי פרוצס בלתי פוסק. האיחוד טעון כפעם בפעם התחדשות והתגברות. ויש שבשעת עשיית האיחוד נשאר סדק, והסדק דרכו לילך ולהרחיב. לפיכך אין אנו יכולים לשבת בשלוה, אלא צריכים אנו לבדוק כפעם בפעם את הפגיונות שבאיחודנו וללכד מחדש.

לא אעלים מכם, שבבואי לנקודה זו הריני מתקשה בדברי. במשך השנים האחרונות השמעתי בעל-פה וגם בכתב את דעותי בשאלות הללו החוצצות בינינו. ביקשתי להפנות את תשומת-הלב לשאלות הנוער, לרמת החינוך שלו, לשאלת הדרכת הנוער — מי נמי אחראי לה: אם קבוצות קבוצות של חברים הפועלים על דעת עצמם או ההסתדרות כולה כחטיבה אחת? עירערתי על הפירודים בתנועה הקיבוצית, על הניגודים חסרי הצדקה בין הקבוצה למושב, על ערוב תפקידים וסמכויות. כל השאלות הללו פרוכות בעצם בשאלת איחודה של המפלגה. ואין לבי עכשיו לחזור לאותם הדברים. ואין לי אלא לסמוך על זכרונם של צירי הוועידה.

יא

שאלת מצבה הפנימי של המפלגה היא בשבילי לא שאלת הבדלי דעות בעניני אידיאולוגיה או מדיניות, פי אם שאלת יחס-חברים. איני חושש להשתמש במלה זו, "יחס", אף על פי שנפגמה מרוב שימוש. לא חילוקי-דעות מסכנים את קיומנו. אנו חיים בתקופה רבת-סככים ורבת-מבוכות, וגם מפלגות מצומצמות — המקנאות לאחדותן התורנית — אכולות ניגודים פנימיים. המפלגה שלנו יכלה לעמוד בויפוח על ההסכם, ולמעשה

גם למדה ממנו לא מעט, ואני רוצה להאמין כי גם הויכוח על חלוקה לא יחלק אותנו. אני רואה צורך לחזור בכל הזדמנות, שהויכוח בקרבנו על החלוקה איננו ויכוח על משא-נפש הציונות, כי אם על ראיית המצב הפוליטי. במצב זה שבו נתון עתה העולם, באימה אפלה זו, בליקוי-מאורות זה, אין לתמוה על הבדלי-ראיה והבדלי-אורגניזציה גם בקרב תנועה בעלת מטרה אחת ובעלת רצון אחד. יש רק לעשות הכל — לא על ידי הטלת מרה ולא על ידי חידוד ניגודים, כי אם על ידי בירור חפשי ורחב — למען התגבר על המבוכות. זה דורש גם אורך-רוח והקשבה הדדית בקרב חברים.

הבדלי-רעיון והבדלי-אורגניזציה אינם מסכנים את אחדותנו. ניגודים אלה נישאים ונעלמים על גלי החיים והתנועה. הם צפים וגם פורצים, עתים מפרים, עתים מתחסלים, מתגלגלים במחזור-החיים. אך קיימים ניגודים אחרים, הנראים לי בלתי-רציונליים. הללו אינם פרי דעות ולא פרי אינטרסים. הם רק נאחזים בניגודי הדעות או בהבדלי האינטרסים, בין שהם קיימים בין שהם מדומים. הגענו לכך, שכל איגוד חדש מצמיח גם ניגוד חדש. סבורני שסיבת הניגוד היא לא באיגוד ולא בדעה ולא באינטרס, אלא בנו, בנושאי האיגוד, בנושאי הדעות, בנושאי האינטרסים. לא הצורה ההתישבותית, לא מהלך המחשבות, לא נטיות פוליטיות — לא הם הגורמים לניגודינו ולחידודם. גורמת העקמוניות שבלב, חוסר הכשרון לאחנת-פועלים. חוסר היכולת הנפשית להתמוג בחיי התנועה, חוסר הנכונות הנפשית לראות בחבר — גם אם הוא נמנה על שבט אחר — שותף גמור, אשר אתה אחראי לו והוא אחראי לך, חוסר הרצון להבין את בן הארץ האחרת, את חניך הסתדרות נוער האחרת. קל יותר לסכם ויכוח פוליטי או אידיאולוגי, לישר ניגוד של אינטרסים מעשיים, מאשר לעקור ניגוד שאין לו קרקע-של-ממש אלא הוא נחץ כולו מן העקמוניות שבלב.

יב

מה טעם, למשל, לאותו ניגוד, המקובל כניגוד קיים, בין הקיבוץ והמושב? וכי כיון שאדם חי בקבוצה והשני במושב — לפיכך יש ביניהם ניגוד ענינים? אינני רואה שום יסוד של ממש לניגוד אשר כזה. מצב ההתישבות ומצבה של תנועת הפועלים אינם מחייבים מציאות ניגוד זה.

ולא הקבוצה ולא הקיבוץ ולא המושב אין להם צורך בו. אפשר להבין מציאות ניגוד זה מתוך מסיבות ההתהוות של הקבוצה והמושב, אך אין להצדיקו בשום פנים.

גם המושב וגם הקבוצה הם חזיונות טבעיים וחוקיים בתנועתנו. אך בשעתו נולד המושב מתוך ביקורת הקבוצה, ביקורת שהיתה מגעת לעתים גם לשלילת הקבוצה. תבדקו את רשימות אנשי המושבים הראשונים ותראו שחבריהם ברובם היו מיוצאי הקבוצות הראשונות. הם עזבו את הקבוצה לא מפני שחיפשו לעצמם חיים יותר קלים, אלא מפני שביקשו דרך אחרת בעבודה. אותה שעה ששתי צורות ההתישבות העובדת עדיין לא היו בטוחות בקיומן ולא הוכיחו את צדקת דרכן והעולם הציני ראה בנו מבלי עולם ומבזבזי פסף הציבור — היתה המרירות הנפשית נותנת את אותותיה בויכוח הבלתי-פורא שהתנהל בין חברי המושב והקבוצה. היתה אוירה של פחד וחרדה. בני צורה ישובית אחת חששו שמא הצלחת הצורה השניה תעמיד בסימן שאלה את עצם דרכם.

הרי זה כבר יצאנו ממצב זה. קיומם של משקי העובדים, לכל צורתיהם, איננו תלוי בויכוח. ועם כל תלאותיהם, הרי הם עכשיו, מבחינה יחסית, הענף היותר איתן במשק הארץ-ישראלי. כשאנו חוזרים וקוראים עכשיו את הויכוחים מלפני חמש-עשרה שנה הם נראים לנו ילדותיים. היה מי שהיה בטוח בתכלית הבטיחות שהמושב מוכרח להתנוון וליהפך למשק קפיטליסטי. היה מי שהיה בטוח בתכלית הבטיחות שהקבוצה אין לה קיום משקי, ואינה אלא צורת-מעבר. היה מי שידע בנדאות שכל הרחבת הקבוצה למעלה ממספר אופטימלי נתון מראש תביא לידי חורבנה, וכל הכנסת מלאכה או עבודת-חוץ לקבוצה סותרת את בריאותה המשקית. החששות נתבדו. יחס הביטול מאת צורה אחת לחברתה אף הוא חלף, וניטל כל יסוד מן המחשבה שצורה אחת נבנית מחורבנה של חברתה. להיפך, שום צורה של ההתישבות העובדת אין לה תקוה לעלות מירידתה של חברתה. קיימת, ואם לא תמיד נראית, ערבות הדדית בין כל משקי העובדים: כל משקר עבודה הנבנה ועולה — מביא נצחון לעצמו ונצחון לכל ההתישבות העובדת. נצחון המושב הוא גם נצחון לקבוצה, ונצחון הקבוצה הוא גם נצחון למושב. אין שום מקום לחתירה, אין שום מקום לצרות-עין.

פגם-היחסים איננו טבוע בגוף המפעל ההתישבותי ואף לא בטיבם של רמיו. הוא טבוע בנו בעצמנו, באיזו עקמומיות ארורה שבנו, שגם את הדברים הטובים שאנו עושים איננו יודעים ללוות בסבר פנים יפות, שאת החברות שאנו מקיימים איננו יודעים לקיים בעין יפה. ואני מעיז לחשוב, אף על פי שאין הדברים כתובים בשום תקנון של הסתדרות פועלים, כי עין יפה לחבר ולמפעלו של חבר היא אחד היסודות של סולידריות פועלית. ואנחנו משום מה נוהגים לקיים את סולידריותנו בפנים נועמים דוקא. שום צורה התישבותית אין לה תקוה להיבנות מחורבנה של חברתה, אך כל צורה התישבותית כאילו נכוית מחופתה של חברתה. הדבר מזכיר את ההתחרות שבין הירח והשמש בזמן ששניהם היו שוים: „אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד?” פאילו אורו של האחד יגדל על ידי מיעוט דמותו של משנהו. אין זה דבר שבאידיאה, אין זה דבר שבאינטרס, זהו דבר־מה שבאוויר. ואת האוויר יש, פשוט, לטהר. שנים רבות סבלנו מן ההתנפרות המפלגתית, סוף סוף השתחררנו ממנה. עתה עלינו לשים קץ למידת־ההתנפרות שבתוך האיחוד, לשים לה קץ על פני כל סולם עניינינו החברתיים, מן ההתישבות ועד לחינוך הנוער. המצב הקיים לא הגביר ולא העלה שום צד בתנועתנו. יש עמו רק הפסד והשפלה.

יג

אי אפשר לדבר בשאלת איחודה של המפלגה בלי לנגוע בשאלת היחסים בין שני הגופים: הקיבוץ המאוחד וחבר־הקבוצות. אינני מתכוון הפעם להיכנס בעבי הקורה הזאת, אך אי אפשר לי לעקוף את הענין. רצוני, ראשית כל, להסיר מכשול אחד מדרך הבירור. יש סבורים כי מי שתובע את איחוד התנועה הקיבוצית הרי הוא, מן הסתם, שולל את עצם קיום הגושים ההתישבותיים. אין זו אלא טעות. מי שסבור כי כל מפעל מושבי או קבוצתי „לבדד ישפון” ואיננו זקוק לקשר חברתי ומשקי עם חבריו, לא יבוא לטעון לאיחוד התנועה הקיבוצית, אלא ידרוש את פירוק הגושים. מעולם לא דרשתי את פירוק הגושים. דרשתי קביעת תחומים בין פעולת הגושים ופעולת הסתדרות והמפלגה. דרשתי את איחוד התנועה הקיבוצית לגוש אחד, וכל עוד הקיבוץ הארצי עומד מנגד הריני דורש את

איחודם של הקיבוץ המאוחד וחברת־הקבוצות. דרשתי תיקון היחסים ושיתוף פעולה בין הגוש הקיבוצי המאוחד ובין גוש המושבים.

אין בדעתי להרחיב כאן את הדיבור על היחסים התמוהים שבין הקיבוץ המאוחד וחברת־הקבוצות בארץ ובגולה. הדברים ידועים ואיני רוצה לגרד את הפצעים. רצוני רק לציין כי המרחק העניני הלך ופחת במשך השנים, וניגודי־היחסים פרצו וגברו.

לא אשתמש בהרצאתי זאת כדי להוסיף ולהטיף לאיחוד התנועה הקיבוצית־קבוצתית. איני יודע אם הועידה יכולה לקבל החלטה בשאלה זו. אם כי מפלגה המרכוזת בתוכה את כל הצורות הישוביות, ואשר השאלה הזאת נוגעת בנפשה, אי אפשר לה שתתעלם הימנה. אלא שהשאלה הזאת, הנוגעת לחייהם ממש של אלפי חברים, לא תיפתר אם החברים החיים בזה לא ימצאו את הפתרון. ואין לי אלא לבקש שהועידה תיצור את האוירה החברתית הדרושה לבירור זה, ולסמוך על הפוזות החיוניים שבתוך הקיבוץ והקבוצה שלא יתנו מרגוע לנפשם עד אשר יבצעו את האיחוד. אולם השאלה המטרידה את הועידה אינה רק שאלת מניעת הניגודים בין הגושים בלבד.

ד

התנועה כולה מעונינת בהבהרת התפקידים וביחודם. אינני יודע אם יש בתנועתנו היסטוריון מומחה אשר ידע לחשוף את מקור הדברים. ואני לא אקבל על עצמי תפקיד זה. אך עובדה היא כי ברחבי ההסתדרות והמפלגה והגושים ההתישבותיים השתררה ערבוביה כזאת, שאינך יודע פיום מי אחראי למה ומה שייך למי. לפני שנים רבות, בראשית ימי ההסתדרות החקלאית, היתה זו טוענת למפלגות של אז (שבעצם היו אף הן מעין גושים ישוביים), שלא יכנסו לתחומיה. היא לא דרשה את ביטול המפלגות, היא רק אמרה: תעסקו אתן במה שמפלגה צריכה לעסוק ותנו להסתדרות החקלאית לעשות מה שהסתדרות התישבותית של פועלים חקלאים צריכה לעשות. זמן רב ניטש היוכוח. וסוף סוף נגמר. המפלגות, שטענו קודם כי אי אפשר להן בלי תפקידים מישבים, ויתרו על התפקידים הללו ונשארו בחיים ושדה־הפעולה שלהן לא קופח, וההסתדרות קיבלה את שלה. עכשיו חזרנו, בגלגול חדש, לימים קדומים.

אֵל נא יטעו בדבְרֵי. אין כּוֹנְתֵי לְהַאשִׁים אֶת מִי שֶׁהוּא אִו לְהַטִּיף מוֹסֵר לְמִי שֶׁהוּא. לְפָנִים הִיוּ מַחְבְּרֵי סִפְרִים נוֹהֲגִים לְהַתְנַצֵּל בְּהַקְדַּמֹּתֵיהֶם בְּלִשׁוֹן זֶה בְּעֵרֶךְ: תְּמָה אֵנִי אִם יֵשׁ בְּדוֹר זֶה מִי שֶׁרְשָׁאֵי לְהוֹכִיחַ. אֵף אֵנִי אוֹמֵר כֶּךָ. אֵינֶנִּי מוֹכִיחַ, וְאֵף אֵינִי מִקְבֵּל עַל עֲצָמִי לְפִסּוֹק בְּשֵׁל מָה וּבְשֵׁל מִי הַתְּפַתְחָה, אִו יוֹתֵר נִכּוֹן, הַתְּגַלְגּלוֹ, הַדְּבָרִים עַד לְיַדִּי כֶּךָ. אֲפֹשֶׁר שֶׁהִיוּ כְּמָה שֶׁטְחִים עוֹזְבִים, וְהַסְתַּדְרוּת לֹא עֲשֵׂתָה אֶת שְׁלֵה, וּמִי שְׁבֹא וְעֵשָׂה תְּבוֹא עֲלָיו בְּרַכָּה עַל עֲצֵם הָעֵשִׂיָה. אֵךְ אֵין סִיבָה זֶה אִו אַחֲרֵת מִשְׁנֵה עֵתָה אֶת עֲצֵם תְּמוֹנֵת הַמְּצַב שֶׁנִּתְהוּוּה: קִיּוּמִים כְּמָה תְּפִקִּידִים, הַנּוֹגְעִים לְכֻלָּל צִיבּוֹר־הַפּוֹעֲלִים הוּא אַחֲרָאֵי לָהֶם, וְהֵם מִתְמַלְאִים לְפַעֲמִים בְּמִידָה מְרֻבָּה וּלְפַעֲמִים בְּמִידָה מְרַעֲטָה עַל יַדִּי חֲלָקִים חֲשׁוּבִים מִן הַצִּיבּוֹר, אֲלֹא שֶׁהַכֻּלָּל עֲצָמוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶת חוֹבָתוֹ, וְאֵין לוֹ לֹא יָדִיעָה בְּעִנְיָנִים וְלֹא שְׁלִיטָה בָהֶם.

עֲרַבּוּב־תְּפִקִּידִים זֶה נִיכָר לֹא רַק בְּתַחֲוּמִים הַמְּשׁוֹתְפִים שֶׁל הַגּוֹשִׁים וְהַסְתַּדְרוּת. הוּא מְבַצֵּץ גַּם בְּתַחֲוּמֵי הַגּוֹשִׁים וְהַמְּפִלְגָה. אֵיזָה יֵצֵר פּוֹלִיטִי חֲבוּי אֲשֶׁר אֵינוֹ מוֹצֵא אֶת גִּילּוּמוֹ בְּחַיֵּי הַמְּפִלְגָה מִבְּקֵשׁ לְהַתְגַּלֵּם דּוֹקָא בְּגוֹשִׁים הִשּׁוּבִיִּים וְלַעֲשׂוֹתָם מְעִיר־מְפִלְגוֹת. יִשְׁנֵן כְּמָה מִידוֹת וְכְמָה מִדְּרָגוֹת בְּדַבֵּר. מוֹבֵן מֵאֵלִיו, שֶׁהַדְּבָרִים אֵינֶם אֲמוּרִים בְּקִיבּוֹץ הָאֲרִצִּי שֶׁל „הַשּׁוֹמֵר הַצֵּעִיר“, בְּאֲשֶׁר אֲנִשִׁים חִיצוֹנִיִּים אֲנַחְנוּ לְגַבְיֹו וְאֵין אֲנַחְנוּ מְעִיזִים לְעֲרַעֵר עַל הָעֵדוּת שֶׁהוּא מְעִיד בְּפִירוּשׁ עַל עֲצָמוֹ, כִּי אֵין הוּא מְפִלְגָה כֻּלָּל וְכֻלָּל. אֵין הוּא אֲלֹא קִיבּוֹץ שֶׁל אֲנִשִׁים חַיִּים בְּצוּתָא בְּשִׁטַּח אֲרִצִּי, וְהֵם מְסַדְרִים אֶת עִנְיָנֵיהֶם בְּשׁוֹתְפוּת, וְ„מִמִּילָא“ גַּם אֶת עִנְיָנֵיהֶם הַפּוֹלִיטִיִּים וְעַמְדוֹתֵיהֶם הָאֵידִיאֹלוֹגִיּוֹת וְתַעֲמוּלָתָם הַצִּיבּוֹרִית וְקִשְׁרֵיהֶם בְּבַחֲרִירוֹת. וְרַק אֲנִשִׁים רַעֲיִלְבָב וּמִתְכוּוֹנִים לְהוֹצִיא לְעוֹ יִקְרָאוּ לָהֶם מְפִלְגָה. אֲבָל יוֹרְשָׁה לָנוּ לְצִיּוֹן מִשְׁהוּ לְגַבֵּי אוֹתָם הַגּוֹשִׁים הִשּׁוּבִיִּים, שְׂרׁוּב חֲבֵרֵיהֶם הֵנָּם חֲבֵרִים לְמְפִלְגָה וְהֵם חַיִּים אֶת חַיִּיהֶם אֲפּוֹלִיטִיִּים וְהַצִּיבּוֹרִיִּים בְּמְפִלְגָה הַמְּאַחֲדָת. וְדָאֵי שְׁאִינֶם מְגִיעִים — וְגַם אֵינֶם מְבַקְשִׁים לְהִגִּיעַ — לְמִדְרַגַּת „הַשּׁוֹמֵר הַצֵּעִיר“, אֲשֶׁר „הַקּוֹלְקְטִיבּוֹת הַרְעִיוֹנִית“ שְׁלוֹ פּוֹתֵרֵת בְּסִיטּוֹנוֹת לְכֻלָּ חֲבֵרֵיו אֶת כֻּלָּ הַשְּׁאֵלוֹת הָעוֹלָמִיּוֹת — שְׁאֵלוֹת הַשְּׂעָה וְשְׁאֵלוֹת שֶׁבְּ„הַשְּׁקֵפֵת־עוֹלָם מְדַעִית“, שְׁאֵלוֹת פּוֹלִיטִיּוֹת וְסוֹצִיאִלִּיּוֹת וְשְׁאֵלוֹת סוֹצִיאֹלוֹגִיּוֹת וְפִילוֹסוֹפִיּוֹת וְתַרְבּוּתִיּוֹת, אֵף שְׁאֵלוֹת הַמְּדִינִיּוֹת הַצִּיּוֹנִית — וְדָאֵי שֶׁהַגּוֹשִׁים הִשּׁוּבִיִּים שֶׁלָנוּ רְחוּקִים מִמְּדְרַגָה זֶה, אֵךְ אֵין אֲנוּ מִתְעַלְמִים מִן הָעוֹבְדָה כִּי יֵשׁ שְׂגָם אוֹתָם תּוֹקֶפֶת הַתְּשׁוּקָה לְהוֹת תְּחִלְקִי

טז

במסגרת הדיון על איחוד התנועה ועל ישור הדורים רעיוניים וחברתיים חפצתי להביא לפני הוועידה הצעת מפעל שאני נושא את נפשי אליו זה מכבר. לא פעם הייתי משוחח בו עם בילינסון: מה אנו עושים לחינוך המשמרת הצעירה של התנועה? מנין ימצאו לנו הכוחות הרעיוניים וההשקליים הנדרשים לעבודת הבנין העצומה שלנו? האין התנועה שלנו אוכלת את „הקרן“? הדור הראשון של תנועת הפועלים בארץ ינק מאוצרות רבים. מה אנו עושים כדי שגם הדורות הממשיכים יקבלו אפשרות של יניקה מאותם האוצרות? היו זמנים שהצעיר היהודי היה מוצא בבית-הורים ירושה עברית גדולה. היו זמנים שלפני הצעיר היהודי המבקש ללמוד והמוכן לכתת רגליו לשם כך היו פתוחות אוניברסיטאות אירופה. היו ימים והעולם הגדול היה פתוח ומי שביקש ללמוד ולהכיר את העולם היה מוצא אנשים, חברה, ספריות, מרכזי-מדע, מורי-הדור. באותו עולם צמחה הציונות, צמחה תנועת הפועלים היהודית. וגם תנועת הפועלים הארץ-ישראלית אשר נאבקה עם אותו עולם ומרדה בו — אף היא בתוכו עלתה וממנו קיבלה מלוא חפניום. היא לא הסתפקה במה שקיבלה, אלא העבירה תחת שבט הביקורת ואף צרפה בכור-חייה. ראשיתה של הנועת-הפועלים עוד ראתה בתוכה את ברנר ואת גורדון, וגם בגולה כמו לציונות הסוציאליסטית אישים בעלי שיעור-קומה אשר חייהם הרוחניים ופעולתם התרבותית חרגו מן התחומים הצרים של הבורסה המפלגתית. כל אלה סייעו לעיצוב דמותן של עליות-העבודה הראשונות.

הדור החלוצי הגדל לעינינו לא זכה לכל אלה. בית-המדרש הרוסי האוניברסיטה — לא לו, העולם הגדול — סגור בפניו. ואילו גם נפתח — שאלה היא מה יש לו בימים אלה לתת לצעירים יהודים. אנו רואים באיזה מצב באים ילדי ישראל מפולין ומגרמניה. וגם הנוער הארץ-ישראלי הטוב המידבק בחיים חלוציים, אינו מביא מבית-הספר את המטען הרוחני אשר יאפשר לו לפגוש פראוי את התלאות והמבוכות וגם את היצירות הקוראות לו והבעיות התובעות ממנו פתרון. והרי פולנו מתפללים ומאמינים כי דון גדול זה היוצא לקראת העתיד יזכה לבצע מה שלא ביצענו עד פה. עלינו איפוא להיות דור-הכרעה במובן הפיזושי והישובי, במובן התרבות

והמדיני. על פתפיו הרפכות ירביץ המטען הכבד ביותר: צרכי בנין עם ההולך ונחרב, הצורך בליכוד פוחות קונסטרוקטיביים בתוך עולם של הפקר והרס, חיבור השרשרת ההיסטורית אשר חוליותיה ניתקות ומתפורות. האם שקדה התנועה הציונית, האם שקדנו אנחנו לצייד את הדור הממשיך לדרכו הקשה? האם דאגנו לכנס את מיטב הפוחות החלוציים שבדור זה ולמסור להם את המפתחות אשר בידנו?

י

זה מכבר היתה צריכה תנועתנו לחשוב את דרכה, ולא לסמוך על הנס. הצעתי למפלגה שתחליט הפעם לגשת למעשה, להתחלת מעשה. עלינו להקים מוסד חינוכי של התנועה. מוסד של קבע. עשינו פעם אחת נסיון יפה של סמינר מפלגתי נודד לשלושה חדשים. עתה עלינו להקים מוסד ברייקימא, במקום קבוע, עם מחזורים קבועים. וחניכיו ילמדו בו לא שלושה חדשים, אלא שנה שלמה. שילמדו — כלומר, לאו דוקא שישמעו הרצאות, אלא שיעבדו בעצמם, שירכשו ידיעות, שיתרגלו בעבודה עיונית ומחקרית. ושהעבודה העצמית תיעשה לא בפזוור ולא במקריות, פי אם בשיטה, בהדרכה, במתן עזרה, בתנאים המאפשרים לימוד פורה. עלינו לנקוט שוב בעיקרון הפדגוגי ששלט ביישוב: אין הלומד יוצא ידי חובתו בשמיעת „השיעור“, תפקידו של „השיעור“ — לעורר, להניע, לפתוח פתח. ללמוד — אין פירושו להיות פלייקיבול פאסיבי לדברי המרצה או לדברי הספר, פי אם לעבוד, להיאבק עם החומר, להתגונן ולרכוש את ידיעת הדברים ואת הערכתם מתוך פעילות רוחנית.

מוסד חינוכי כזה, המלקט את תלמידיו מכל קצוי התנועה והמביא אותם במגע רוחני קרוב עם אנשי המדע והמחשבה והתנועה, יש לראותו גם מבחינת הסרת מחיצות, מבחינת ליכוד ציבורנו ואיחודו. אפשר, כמובן, לומר פי אין החובה לעשות את העבודה התרבותית במסגרת הרחבה של המפלגה, במסגרת הנראית למישהו רחבה מדי. יש סבורים פי במסגרת צרה יותר ניתנים הדברים להעמקה יותר, לגיבוש יותר. ואכן, בפינות שונות של תנועתנו יש לראות מאמצים רבים לפעולה חינוכית. די לנו אם נזכיר מן הזמן האחרון את הסמינר של הקיבוץ המאוחד, את הסמינרים השונים של

הסתדרויות נוער. יש ברכה בכל אלה. וכל פעולה חלקית פזאת יש בה חדאי שירות טוב לתנועה כולה. ואף על פי כן הריני מעיז לומר שפעולה תרבותית רעיונית הנעשית בתוך חוגים חלקיים, בחוגים „מעור אחד“, מפסידה הרבה מן הברכה שהיתה עלולה להביא אילו היתה מקיפה גם חוגים אחרים והיתה נעשית באוירה של פלל־התנועה. פבּוּדֶם של האנשים והמפעלים במקומם, אך יש חשיבות לא רק למרצים ולתורות, חשובה גם הפגישה בין חבר לחבר, בין חבר עירוני לחבר כפרי, בין חבר הקיבוץ לחבר המושב, בין חבר להסתדרות נוער אחת לבין חבר להסתדרות נוער אחרת, בין מגמות רעיוניות שונות. כל כמה שחיי־הגולה והמכורות והמסורות וההרגלים מפרידים ומקמים מחיצות בינינו — חייבת ציבוריותנו לעשות פעולה שכנגד, להרוס מחיצות, לפזר זרות, לשתף בקנינים רוחניים, להפגיש, למזג, וזאת יוכל לעשות רק מוסד שהוא נחלת התנועה כולה, ושכל חלקי התנועה יראו בו את בית־מדרשם. ואין המוסד צריך להסתפק בהנחלת היש הקיים, המקובל והמבורר. צריך שימצא בו הפוח להעמיד לבירור דברים הטעונים בירור ועיון חדש.

משום שאני רואה פכּה את תפקידו של המוסד החינוכי — שאיני רוצה לקרוא לו לא קולג' ולא סמינר ולא אוניברסיטה של פועלים — לפיכך אינני רואה את הקמתו כדבר קל. וגם לא כדבר זול. לא קל לרפז את חבר האנשים אשר יתמפרו להקמתו. לא קל יהיה למצוא את האנשים אשר יאחדו בקרבם את נסיון־החיים הארץ־ישראלי, את נסיונה הפנימי של תנועת הפועלים, עם ההכשרה העיונית והמחקרית. לא קל יהיה למצוא את האמצעים בשביל הקמת המפעל הזה, הבנינים, הספרייה, חדרי־העיון. לא קל יהיה לפתור את שאלת פרנסתם של המורים והתלמידים. אך ראוי הוא התפקיד הזה שמפלגתנו תאזור את כוחותיה להגשימו.

יח

הגיעה השעה שהמפלגה תעמיד על סדר יומה את שאלת הנוער. גם בשאלה זו כבר אמרתי את דברי במסיבות שונות, וגם בועידת ההסתדרות, ולא אתברך פי ראיתי ברכה בעמלי. שאלת הנוער חמורה לא מבחינה ארגונית או מבחינה מפלגתית. היא חמורה פשל עצמה.

ולא מפני שהנוער הארץ־ישראלי הוא צחית, חלילה. אדרבא, זכינו בשנים האחרונות לראות את הנוער הארץ־ישראלי מקים מפעלים חלוציים וכיבושיים אשר בהם נתברך. ראינו את נען, ראינו את בית־השטה, את תל־עמל, את סדום, את מעוז, את גינזור. אנחנו רואים כמה התחלות צעירות. ראינו את הנוער הארץ־ישראלי בשנות הפורענות, בצאתו להגנה. אין שום ספק בדבר שיש בנוער הנולד והגדל בארץ חומר חלוצי שאיננו נופל בערכו ממיטב הגושים החלוציים בגולה. הדעה הרווחת כי הנוער „הצבראי“ הוא מפוכח ונוקשה, חסר לחלוטות של רומנטיקה, וכי בגלל חוסר הדיסטנץ לחניה החלוצית ולהעפלותיה לבו גס באלה — דעה זו נתבדתה בהחלט. אילו היתה דעה זו מתאמתת היה בזה הגור־דין הקשה ביותר על מפעלנו ותקותנו. אך זו בלבד, שלא אבדה תקותנו מן הנוער הנדל אתנו, אין בה כדי להרגיע אותנו. מה חלקו של הנוער החלוצי בקרב הנוער הארץ־ישראלי פולז? הלא בכרך אחד גדול בחוץ־לארץ אתה מוצא יותר בני ארץ־ישראל מאשר בכל המפעלים החלוציים שהוקמו במשך שנים.

בראשית דברי אמרתי משהו על משטר־ההפקר שבארץ־התקוה, על חוסר מרות לאומית, על חוסר פזח ממלכתי או ציבורי אשר בידו להטיל מצוות וחובות. רוצה אתה לראות עד היכן הפקרות זו מגעת — תפנה אל הנוער. בשעה שרבות אנשים מישראל דופקים על כל השערים הנעולים ומצפים ליום בו תתן להם הארץ הזאת מפלט ופדות, בשעה שכל צעיר נדרש פאן — בשעה זו אין צעירי הארץ חדלים מהתחמק; וכשפרצה הרעה — לא נהרו בהמוניהם אלפי הנוער הארץ־ישראלי הפזורים בפריכים שבחוץ־לארץ אל משרדי חברות־האניות כדי לשוב הביתה, כדי להיות עם אחים בצרה.

הרי עובדה היא שהנוער הארץ־ישראלי אשר קיבל כל כך הרבה מן הציננות, אשר קיבל בקלות לשון עברית וחינוך עברי, אשר קיבל את כל הטוב שבחי הארץ, את הרגשת החירות, את הקומה הזקופה, את בריאות הגוף ושמחת החיים, אשר קיבל פאן מולדת ועם — כל מה שחסר לנוער היהודי בגולה — שנוער זה ברובו הגדול הנהו דל־שרשים וחסר הרגשת־אזרח ובשבתו בארץ הוא מבקש לו דוקא פרנסות קלות ונוחות ואת חובותיו הלאומיות הוא מזהל במים ויוצא ידי חובתו בלאומיות נבובה ובלתי־מחייבת.

ואך נפתח לו פתח של קריירה בחוץ-לארץ הריהו אָרְרָך לַכּל קצוי תבל ולא ידע בֹּשֶׁת.

אינני נוטל לעצמי את הרשות לדון מה חלקו של בית-הספר בכשלונו זה של החינוך העברי ומה חלקם של גורמים אחרים. אך עובדה היא שאין בית-הספר עומד בפרץ. אינני יודע מה חושבת הנהלת החינוך על זאת, אך אינני רואה מצדה שום מעשה ושום תכנית לעשות את בית-הספר העברי בית היוצר לאדם פרודוקטיבי ולאורח בארץ, המסוגל וחפץ לקחת חלק בבנינה.

אך אם בית-הספר איננו מתעורר, אם הנהלת החינוך איננה מתעוררת — אין תנועת הפועלים יכולה לראות בבלע את הנוער ולשקוט. הפאב — פאבנו. היתכן הדבר שהמפעל החלוצי בארץ ימצא את גואלו בנוער יהודי שבא ממרתפי הדלות, מעמקי הבכא, אשר אבותיו לא חפצו או לא יכלו לתת לו קורטוב של חינוך עברי, בנוער שבא לארץ מעולמות זרים ורחוקים, בלי לשון, בלי עם, בלי מולדת; והנוער שנולד ונתחנך בארץ, שהארץ מולדתו והעברית שפתו, ושמש הארץ שמשו, וכל הסתגלות לצרכי הארץ, לעבדה ולשמרה, ניתנת לו בקלות יתר, והוא שומע יום יום בבית-הספר וברחוב ובעתון מה אנו כאן ומה מעשינו כאן — נוער זה יבחר לו ארחות חיים שאינם אלא בעיטה במאמצי האומה ובתקוותיה.

בכל מקום שבעולם, בכל גיטו מפואר או מכוער, אתם מוצאים צעירים ילידי הארץ וחניכיה. מהם שמאריכים שבת „לפי שעה“, מהם ששקעו כליל. לפנים היו אומרים: הללו בני הישוב הישן הם או בני האכרים. והיו תולים את הקולר ב„חלוקה“ או ב„פקידות“. עתה אנו זוכים לפגוש בגולה מפל השכבות שבישוב, גם מן החדשים שבחדשים. בני מורים, בני עסקנים, בני אנשי-המעלה, מי שהיו חברים בכל מיני הסתדרויות נוער. כולם, כמובן, יצאו מתוך אהבת התורה לשמה, מתוך רצון להתכונן ו„להיות מועילים לארץ“. גם זוהי מעין „הכשרה“, הכשרה של ארץ-ישראלים, הבזים למה שהארץ עלולה לתת להם ולהוטים אחרי מה שאינה יכולה לתת. ועל אדם אחד, שקיבל מן הארץ מלוא צרכו ויש לו באמת צורך בהמשך-לימוד או בהשתלמות מקצועית ויש הצדקה פל־שהיא ליציאתו — באים מאות בחורים ובחורות, יותר נכון תינוקות שלא בגרו, אשר לא הספיקו להכות שורש בקרקע המולדת

ובחיי עמם ותרבותו. הארץ יכולה לנתר בנקל על טורח לימודם ועל חשיבות דיפלומט ועל מספר עורכי־הדין ורואי־החשבון ויודעי־נגן ואמני־מחול אשר אם ישוּבו — ויהיה צורך להכין לקראתם משרות הוגנות — יבואו (מן הבחינה הפשוטה של בנין עם וארץ) ריקים משיצאו. ויש שישוּבו אומללים משיצאו.

יט

במידה שיש בנוער הארץ־ישראלי שרשיות יהודית, חוש למולדת, נכונות לאומית לא בדבר־שפתים אלא במאמצי חיים, אופי של אדם חלוצי — הרי ינק זאת ממעיונותיו של הפועל העברי, אשר הלך לפניו והיה לו למופת בעבודה, בשמירה ובהגנה, באחריות לגורל עם, בבזו לשאננות. לפועל, לשומר, לחלוץ חייבת הציונות כולה שלא כל הנוער הארץ־ישראלי בחר בחיים נוחים, אם בעורף ואם בעבר השני של החזית.

אך תנועת הפועלים לא ידעה לעשות את פעולתה החינוכית בנוער הארץ־ישראלי במו ידיה.

בגולה הקימונו את „החלוץ“. בארץ לא עשינו שום דבר בדומה לזה. שמחנו לכל נצנוץ חלוצי בנוער המקומי, אָהדנו התחלות שונות של אָרגוני נוער, אך לא ראינו בכך את הפעולה הישירה של ההסתדרות. דבר גדול אחד עשתה ההסתדרות בשדה הנוער: סייעה להקמת הסתדרות הנוער העובד. זכות גדולה היא. לפנינו הסתדרות נוער מיוחדת במינה, מקורית, היא צמחה על קרקע ארץ־ישראלי. לא שיש לה אידיאולוגיה בעלת גושפנקה מקורית, אלא שהיא עצמה פרי מצבו וצרכיו של הנוער העובד שבארץ; פרי הדאגה לסבלותיו ולגורלו ולחינוכו. היא פנתה לחוגי נוער דל ועזוב ביותר, אשר כל מחנך וכל מאָרגן נוער היה מואס בהם, הביאה את חניכיה למדרגה של בוני־נען, של אנשי־גיבוסר, של פובשי עצמם לעבודת הים. הרי זה יבול חינוכי. היא ממזגת נוער מיוצאי פולין, מצודות המזרח, מיוצאי גרמניה, מבני המשקים. היא לא קיבלה שום דבר מן המוכן, היא רדאי לא ידעה בתחילתה אם תוכל להעלות את חניכיה למפעלים חלוציים וכיבושיים, אך מתוך שעבדה את עבודתה באמונה, מתוך שהאזינה לחיי הנוער העמל יום יום, מתוך שפתחה לפניו אשנפים לחיי־תרבות, לחיי־עם, למחשבת־העבודה, ליצירת האח הגדול — הצליחה להעלות את הנוער שלבים

שלבים. נטעה בלבן את הכרת ערכו ורצון העפלה והביאה אותו לידי כיסופים ליצירה חלוצית. וברבים מאלה שעברו בית-ספר זה של הנוער העובד יכולים אנו להתברך.

כ

לא פן היה גורל הנוער הלומד. ההסתדרות לא סברה שהיא חייבת בחינוכו החלוצי, והראשונים בנוער הלומד שהתחילו להתלקט לשם חיים חלוציים לא ראו צורך, כאשר ראו מיסדי הנוער העובד, להכניס את ההסתדרות בעבי הקורה. כבר במחזור הראשון של הגימנסיה בתל-אביב היו יחידים אשר מצאו את עולמם הרוחני במחנה-העבודה. אך עד שהדבר הפך מענין של יחידים לענין של חבורה, ועד שקמה תנועת החוגים אשר קבעה את החלוציות כעיקר העיקרים, עבר זמן לא מעט. החוגים לא פנו למפלגה, לא פנו להסתדרות. פרגיל אצל נוער לומד, המתחיל מחדש, רבו אצלם הלבטים. אין זה תפקידי להעריך מה פעלו „החוגים“, שבהתאחדם עם „לגיון הצופים“ הירושלמי הפכו ל„מחנות-העולים“. אין זה מעניני כאן להעריך את מפעלם ברעננה, בבית-השטה, בסדום, במעון. דיניי אם אומר שזאת הפעם הראשונה שהנוער הלומד הארץ-ישראלי עלה, לא יחידים, אלא חבורות חבורות, במסילה החלוצית, עלה בהתמסרות ובנאמנות, בעקשנות ובקנאות, וגילה כוחות נפשיים ויכולת. עם מפעליו החלוציים הכניס מטהו משלו לתוך מפעלו הכולל של הפועל הארץ-ישראלי.

עם כל חשיבות פעולתם החלוצית של „מחנות העולים“ לא הצליחו להיעשות בשביל מחנות הנוער הלומד מה שהסתדרות הנוער העובד נעשתה בשביל המוני הנוער העובד. אינני יודע לקבוע את הסיבות, אולם אני מניח שבין השאר היתה גם סיבה זו: חוסר משען בהסתדרות. את משענם מצאו מחנות-העולים בקיבוץ המאוחד, אשר גילה התענינות מרובה, העניק להם מעוררת ומהדרכת. עובדה זו גרמה לכך שבנוער ובציבור יתחילו לראות את מחנות-העולים כהסתדרות הקשורה בגוש ישובי מסוים. במשך הזמן צצו ארגונים חדשים של נוער לומד. הקיבוץ הארצי הקים את „השומר הצעיר“ ולאחרונה הקים חברה-קבוצות את „גורדוניה“.

כא

שתי שאלות לפנינו:

א. מה יש לעשות למען הקף את הנוער הלומד ולמשוך אותו בכוח רב לשותפות פעולה בחיי העבודה, ובשאלה זו פרוכה גם השאלה — מי יהיה העושה: חוגים, או המפלגה, או ההסתדרות?

ב. היש צורך במסגרת אחת וכוללת לנוער הלומד, אשר תחנך לערכים חלוציים ראשוניים ומשותפים לכל, ואשר תשאיר לחבריה את חופש ההגדרה העצמית בכל שאר הענינים שלגביהם קיימים חילוקי דעות והערכות, או שיש לקיים הסתדרויות נוער שונות ונבדלות לפי הזרמים הישוביים והאידיי אולוגיים הקיימים בחברת הפועלים המבוגרים?

לשאלה הראשונה אני עונה: יש ויש לעשות פעולה גדולה בנוער הלומד, ועל ההסתדרות לעשותה. היא צריכה לראות בזה תפקיד. יפה עשתה ההסתדרות שהתחילה בנוער העוזב והסובל ביותר. אך אין רשאים להפקיר שום נוער. אין לנו גישה מעמדית לילד. כל ילד עברי הוא מועמד לחיי-עבודה וההסתדרות חייבת לשקוד על חינוכם החלוצי של חבריה בעתיד.

ולשאלה השניה אני עונה: אל נקים תיץ בין ילד לילד, לפי צורות חיים או הפרשים אידיאולוגיים שהאנשים המבוגרים רוצים פי הילדים יבחרו בהם. אין שום טעם — ויותר מזה: חטא הוא — להפריד מילדותם את אלה אשר בגדלם עתידים הם להיות חברים להסתדרות עובדים אחת, למחנה חלוצי אחד.

כב

את הפרדת הילדים ואת הקמת המחיצות ביניהם — לפעמים בתוך משפחה אחת — מתחילים אצלנו בגיל רך מאד. אומרים: מגיל עשר, זוריינים מקדימים. בימים אלה שזחחתי עם ילד בן אחת-עשרה, השייך לאחת ההסתדרויות. שאלתי: כמה זמן אתה בהסתדרות? אמר: שנתים וחצי. אינני רואה עצמי מוסמך לחוות דעה מאימת יש צורך — מבחינה חינוכית — לפתוח לילד את הסתדרות הנוער, מאימתי אין בית-הספר יכול לספק אותו ויש צורך בהשלמה. אפשר כדאי לקבוע את התחלת החיים

„ההסתדרותיים“ של נוער בראשית הפגרות היהודית: בר־מצוה. אבל בהסתדרויות הנוער נהוג גיל אחר, ואיני יודע אם מטעמים חינוכיים ואם, פשוט, מפחד ההתחרות. אך עובדה היא, כי ילדים בני תשע ובני עשר כבר קמים אצלנו ל„נחלה“ לזרמים מסוימים.

מתוך נטיה להחשיב רק את המפריד ושלא להחשיב את המשותף נוהגים בכמה מחוגי הנוער לדבר בביטול על חינוך „לערכים כלליים“ המשותפים לכולנו. אין בהם „חינוך לשלימות“. אני אנסה למנות בחטיפה מקצת מהערכים הפוללים של התנועה: אהבת העם ואחריות לגורלו, ארץ־ישראל, ציונות מְפְסִימִלִיסִית, קרקע, חובת המעשה, הגשמה אישית, חיי עבודה, מגמת שיון, אחדות־העובדים, זכויות־האדם, חירות המחשבה וסמכות החברה, לשון וספרות, שיפור החיים והעלאתם, הרעיון הסוציאליסטי, מלחמת העובד על זכויותיו, הגנה, חלוציות, פיבוש — האומנם כל זה אין בו פדי למלא את נפש הנער והנערה בשנתם השתי־עשרה ובשנתם החמש־עשרה, יש צורך שילד הנכנס להסתדרות ידע איזו „אידיאולוגיה“ שמורה לו לימים באים ולאיזה גוש ישוּבִי יהיה מצורף?

הואיל ואני רגיל לדון בשאלות הנוער לא מבחינה סיעתית ולא מבחינה פיתתית, לא מבחינת אינטרסים של מפלגה ולא מבחינת ענינים של כנופיה, פי אם מבחינת צרכיו וצמיחתו של הילד, — נבצר ממני להבין את הצורך הזה. ואין הוא בעיני אלא אחד מאותות הזמן המר הזה בו אנו חיים, שבו אין מטרת מעשינו — האדם, אלא האדם הוא אמצעי וכל־שרת למשהו אחר. במקום אחר אמרתי — בלי רצון להעליב את מישהו, אלא מפני שלא מצאתי הגדרה הולמת יותר — פי הופכים בימינו את הילדים לקנטוניסטים. מי שמבקש להבטיח בעתיד את האינטרסים הפוליטיים, השלטוניים שלו, מי שמבקש להבטיח שהאידיאולוגיה שלו לא תסתחף בסערת הזמן, מוצא אמצעי בדוק לכך: הוא מאמץ לו ילדים, קובע בהם מסמרים אידיאולוגיים וארגוניים, ומצוה מורשה לבני יעקב, הרי הדבר מובטח לדורי־דורות.

האם על ידי קנטוניסטים תיבנה הארץ, תקום חברת העובדים? האין אנו זקוקים לאנשים העומדים ברשות עצמם, בעלי כוח שיקול ושיפוט, המעזים גם להרהר אחרי תורת־מורשה ולהודות על טעות ולחזור מטעות?

מה ערך לנאמנות לצורת-חיים ולהשקפת-עולם אם אדם לא השיג אותן במאמצים עצמיים, אלא קיבל מן המוכן, בטרם ידע להבחין? האין בזה פיוץ נפש הילד והפסד למפעל-החיים אשר בשבילו טורחים את כל הטורח הזה?

כג

פתוצאה מפילוג הילדים להסתדרויות נוער גושיות או פיתיות נוצרה גם אורת התחרות ו"החטיפה". מן הראוי שמדריכי הנוער יספרו לנו בגילוי-לב מנסיונם בזה: כיצד באים לבית-ספר אחד, זה יכול להיות גם בית-חינוך הסתדרותי, שליחים של שלוש או ארבע הסתדרויות ועוזכים את הצייד ואת ההתחרות כאחת.

פדאי גם לדעת כיצד מסבירים לתינוקות את ההבדלים והניגודים שבין ההסתדרויות השונות. פשאני לעצמי לא ברור לי מה אפשר להסביר בזה גם לגדולים. אך ברור כי לשם המחשת הניגודים הללו לילדים יש צורך בזכויות מגדלת הרבה. ואפשר לשער מה הוולנריזציה המתקבלת באמצעי-הסברה אלה.

כד

יש לראות את פיצול הנוער מבחינה נוספת. אנו דוגלים באהדות-העובדים. כולנו, וגם אלה המפולגים אתנו עכשיו, מאמינים כי יבוא יום ונהיה מאוחדים. במה אנו מקדמים את האיחוד? האומנם טיפוח הבדלים וניגודים בגיל צעיר יש בו כדי לחנך לאיחוד בעתיד? הליכה בדגלים נפרדים, בסמלים נפרדים, בסיסמאות נפרדות, החזקת ילדים בחממה מיוחדת, פיצולים מטופחים, הבחנת-תמיד והדגשת-תמיד מהו "שלנו" ומהו "לא שלנו" — האלה יביאו אותנו למטרה?

צריך שההסתדרות תתעורר על החזיונות הללו בחיי ילדינו ושתמצא בקרבה את העוז המוסרי והתוקף הפנימי לומר את דברה: הדאגה והאחריות לחינוך הנוער לחיי עבודה אינן נחלת חוגים מסוימים, כי אם ענינו של כולל-העובדים. בחירת הדרך הישגית או השיטה הפוליטית אין בה ממש אלא אם כן היא באה בגיל הבחרות. "הגדרה עצמית" ישובית ופוליטית של

הילד, בטרם טַעַם טעם הכשרה גופנית ועבודה רוחנית עצמית — אינה אלא צלבון. אילו היה הנוער שואל את פי, הייתי אומר: חייב אדם לקיים לפחות שתי עונות של הכשרה, בשתי צורות ישוביות, בטרם יקבע את דרכו ואז תבוא החלטתו מתוך יתר שיקול־דעת ונסיון. וגם אם הוא יודע מראש את דרכו, הרי חיי־הכשרה בצורת־חיים אחרת מזו שבחר לעצמו אך יעשירו את נסיונו וישמשו אבן־בוחן להחלטתו. אני יודע כי לפי היחסים והמושגים השוררים עתה אין הצעתי עשויה להתקבל. אבל אילו היה הנוער מעיו ומקבל אותה, היה הוא הראשון „להרויח“, אך גם הגוישים הישוביים היו מרויחים מנסיון־חיים נוסף זה שהיו מביאים אתם החברים הצעירים. מאמין אני כי גם רמת־היחסים בציבורנו היתה משתפרת.

כה

הקמת הסתדרות נוער לומד, מקבילה להסתדרות הנוער העובד, ברשותה של ההסתדרות הכללית, בעזרתה ובהדרכתה — תאפשר לקיים את מגמת הפליות בחינוך הנוער. „כלליות“ משמע: לטפח את הערכים של כלל־הפועלים, לא להזדהות עם חלק אחד שבתנועה, לא להתיחס לשום צורה של התישבות עובדת כאל נחות־דרגה. תנועה חלוצית רשאית להיקרא כללית, אם כל זרם חלוצי יכול להשתתף בפעולתה ומרגיש עצמו בן־בית בתוכה. אין הדבר תלוי בהחלטה בלבד. יש צורך באוירה, ברצון, ביחסים הוגנים מצד כל החוגים הקרואים להיות שותפים לעבודה. כלליותה של הסתדרות יכולה להיפגם, עם כל רצונה הטוב והישר, כשחלק בעל משקל בציבור עומד מנגד ואינו נותן יד לעשותה כללית.

עמדתי על עריסתן של כמה הסתדרויות נוער שלנו. ידי היתה עם מיסדי הנוער העובד. ראיתי את החוגים בראשיתם. ויכול אני להעיד שכל אלה, בהינסדן, התכוונו אמנם לפעול בקרב חוגי נוער שונים, אך בשום אופן לא התכוונו להתיחד למגמות ישוביות או פוליטיות מסוימות. וכן הבחורות, שהשתתפתי ביסודה, אף היא לא ביקשה להזדהות עם איזה זרם מסוים. אך כדי שיוכלו לקיים את מגמת הכלליות צריך היה שיפגשו באמון כללי ושתוגש להם עזרה כללית. לכך לא הוכשר אז הדור.

כ

הערוכה והסתדרותית לכלליותה של תנועת הנוער המאוחדת היא בהדרגה פעילה היוצאת ממרכז הסתדרותי. יודע אני שפמה אנשי-מפלגה ימצאו פגם בהלך-מחשבה זה שלי. מפלגות בימינו רגילות לראות את חינוך הנוער כנחלה שלהם. אך ראיתי את עניני הנוער בארץ אומרת לי כי רק ההסתדרות יכולה לשחרר את הנוער מפיצולו ומשעבודו לענינים שאיננו מבחין בהם ולהגיש לנוער את העזרה החמרית והחינוכית הדרושה. הילד המתעתד לחיי-עבודה איננו שייך לשום מפלגה ולשום זרם, הוא שייך לכלל-העובדים. ואין אנו צריכים לקחת מפלגה-העובדים מה שמגיע לו.

רעיון איחוד הנוער קשור ברעיון מרכז הדרכה הסתדרותי. עלי להודות לבשתי פי פעם כבר נעשה נסיון בהסתדרות להקים מרכז לנוער, וגם התחיל באילו פעולות ספרותיות וחינוכיות, שהיו לברכה, אך נופץ אל המחיצות הקיימות. נוכחתי כי לא יכול היה לעשות את שליחותו. אין טעם לקיומו אם לא יבוא איחוד הנוער, ואם לא יקבע המגע החינוכי הישר בין המרכז לבין שתי הסדרות הנוער המקבילות. הייתי נוכח בזמן האחרון בשתי מועצות נוער, במועצת מחנות העולים בבית-השטה ובמועצת הנוער העובד בקבוצת „אלומות“, ולשמחתי מצאתי כי גמל שם רצון פן לאיחוד ולכלליות.

כ

בסיימי את דברי לא אוכל להבליג ואומר: לא בלב קל הנני חוזר שוב לנושא זה. לכאורה אנו הולכים מאיחוד אל איחוד, אך גורל מר מלזה את איחודינו: הם מאחרים לבוא. גורלם היה אחר אילו נעשו בשעתם. הנה אנו רואים שוב דוגמאות של איחוד: „פועלי-ציון“ שמאל החליטו סוף סוף לחזור לקונגרס הציוני. אנו מברכים את ההחלטה הזאת, ואיננו שוקלים את חשיבותה לפי משקלם של „פועלי-ציון“ שמאל בחיי הפועל בארץ. אנו פשוט שמחים לכל תוספת התקרבות בין פועלים לפועלים. אך מה שונה היה ערך ההחלטה, ומה חשובות היו תוצאותיה אילו הגיעו לכך מחבריה לא ב־1938, כי אם לפחות ב־1920.

אז דוגמה אחרת: קראנו עכשיו בעתונים כי קבוצת סוציאליסטים-טריטוריאליסטים בן-רשה — אומרים, כמאתים איש — הצטרפה למפלגתנו בפולין. איני יודע להעריך את משקלה של אותה קבוצה, אך אֵל היא הדבר קל בעינינו אם אנשים שעמדו במרדס משנת 1905 עד 1938 עמדו והפירו בטעותם. אין זה מן הדברים הרגילים בקורות הציבוריות היהודית והסוציאליסטית בימינו. אך מה שונה היה ערך „שיבת-ציון” כזו אילו היו הטריטוריאליסטים חוזרים לצינות לפחות לפני... שלושים שנה.

כח

וכן אני אומר: גם איחוד מפלגת פועלי ארץ-ישראל עם „השומר הצעיר” בוא יבוא. ולנאי שלא יבוא באיחור זמן יותר מדי. כלום נגור על איחוד שיבוא דוקא לאחר זמן? איחוד זה, לכאורה, יכול היה לבוא לא פעם. הן בשעה שבאו ראשוני העולים של „השומר הצעיר” עוד לא גילו בנו את החטאים שהם מונים בנו עכשיו. הפגם שהם מצאו אז ב„אחדות-העבודה” היה זה שהיא מפלגה מרכזיסטית, ולפיכך אי אפשר להם להתאחד עמה. מותר להניח כי גם גורלו של „השומר הצעיר” וגם גורלם של הרבה ענינים היה אחר אילו נהרסו אז המחיצות שבינינו, או אילו לא טרחו אז להקים מחיצות, אך מה נעשה וידנו קצרה. שתי מגמות מנוגדות מתנצחות בתולדות הפועל בארץ: מגמת האיחוד ומגמת ההתבדלות. מגמת האיחוד ראתה הרבה הישגים, ואילמלא היא היינו אבק פורח, אך בעת אחת פועלות גם מגמות מפוררות ומנפרות. מתפקידיה של המפלגה לעמוד כנגדן ולגייס לשם כך את מיטב כוחותיה הרוחניים.

לשם כך צריך גם לחזור על דברים אֵלפא-ביתיים, לשם כך יש הכרח לעתים להיות איש ריב ומדון לחברים ולידידים, אך הגברת המגמה המאחדת היא הכרח למפלגה אם אינה מסתפקת בקיום אורגניזציוני בלבד, ומבקשת להיות גם הפוח המניע, הבונה והמפרה בחיי העם. רק אם המגמה הזאת תנצח בקרבנו נוכל לקיים את הסיסמה: מלוא ההשפעה הרעיונית למפלגה, מלוא הסמכות הפנימית להסדרות.

תשובה לויכוח

א

בבואי, מה שקוראים „לענות“ — ארשה לעצמי גילוי טפח יותר מן המקובל בפומבי, ודיבור אישי יותר ממה שהייתי רוצה. אין לי דרך אחרת להספיר את רצוני. צדק דויד ברש, פי קשה להילחם על מוסכמות. אוסיף: לא רק קשה, גם עצוב. פגש בי בוועידה ידיד מימים רחוקים, ברי פלוגתא לשעבר, ואמר לי: ואתה בשלך, עוד אתה עומד וטוען לאותם הדברים!

נכון הדבר, עוד אני עומד וטוען לאותם הדברים.

מן הימים הראשונים לעלותי תקף אותי ה„שגעון“ הזה: להרוס את המחיצות שמצאתי בארץ בין פועלים לפועלים. תקפה אותי ההכרה כי לא תהיה תקומה לפועל העברי בארץ אם לא יצליח להתגבר על המחיצות אשר הביא אתו מבית־מדרשו ומבית־ספרו, ממפלגתו ומחוגו. ידעתי כי המחיצות הללו, האידיאולוגיות והמפלגתיות והשבטיות, יקרזות ללב של כל אחד. אך לא יכולתי להודות בהן. בעיני נראו עלובות לעומת העיקר ומפריעות לעיקר. סברתי כי אם הפועל בארץ, דלאונים כל כך, לא יצליח להתגבר על אלה, אז יבצר ממנו להיות מה שההיסטוריה העברית דורשת מאתו: נושא בעל שיעור קומה לציונות המתגשמת. מאז השקעתי לא מעט מחיי בהריסת מחיצות. אלא שכמה פעמים היה נראה לי, דוקא לאחר כמה נצחונות — וגם בימים האחרונים — כי הפסדתי את המערכה.

יש בנו משהו העושה לאל את כל מאמצי האיחוד והישגיו. לכאורה, אין הגורמים חכופים את האיחוד פוסקים ממלאכתם. אין צורך לחזור ולומר כי אחת היא האידיאה לכולנו ואחת הפורענות. וגם עצם גידול המחנה וגידול כוחו וצמיחת המפעלים מביאים לידי יצירת דפוסי חיים, שהם מאחדים. בצדק הפליטה יהודית: „המפלגה המאחדת“. תנועה מאחדת אנו. יתר על כן, לא רק את היושבים כאן אנו מאחדים. לא הפל מפירים בזה, אך למעשה הננו הגורם המאחד כיום הזה את העם היהודי שלבים שלבים מסביב

למפעל החיים וההצלה (וגם מי שלא ירצה להודות בזה לא ידע לגלות בשעה זו בציבוריות היהודית גורם לאומי מאחד מבלעדינו). אך כל זה איננו שומר עלינו מן „המשהו“ הנכנס בעצמות התנועה. „משהו“ זה נאחו פעם במועצת המפלגה ופעם בגוש התישבותי, פעם בתנועת הנוער ופעם בדברים אחרים לגמרי. ו„משהו“ זה מחזיר את איחודנו אחרנית. כנגד ה„משהו“ הזה אינני יודע תרופה אשר תרפא בבת אחת. על כגון דא היה א. ד. גורדון אומר, כי אין האינגיל נעקר בבת אחת, יש לעקור ולשוב ולעקור. אך יש שנדמה לך כי העקירה אינה עוזרת כלל. פי לחינם אתה טורח. פי אפילו לאחר האיחוד, ובתוך המסגרת המאחדת, מתחוללת איריה שאיננה מן הענין, שהיא בניגוד לענין, איריה של זרות — והיא השולטת בנו, והיא הפוגמת גם במיטב פננותינו.

ב

ושמא יש עוד בידינו לפזר את האיריה הזאת? לכך נתכוונתי בהרצאתי. ולפיכך דיברתי, כמו שאמר האפט, מתוך „הבלגה“. דורשים זאת לגנאי. עתה מזכירים לי לטובה כי היו ימים והייתי מנוסף את שוט הביקורת ביתר כוח. חוששני כי מי שתובע כל כך את שוט הביקורת בטוח יותר מדי כי השוט לא יפגע בו, אלא בזולתו. אך מה אעשה ובכל הצלפה כזאת רואה אני הצלפה עצמית. ואיני פונה אליה להנאתי, כי אם בדלית ברירה. אינני מתכוון לפיקנטיות, ואף לא ביקשתי למצות את קובעת עניינינו. אין לבי הולך עתה אחרי זה. חפץ אני לקבל מועידה זו תוצאות מעשיות, תיקון המצב.

ידעתי: 400 צירים באולם, ולא רק אליהם מדבר המדבר, כי אם גם לאותם אלפי החברים שמחוץ לאולם, שאינם חיים פחות מהם את השאלות הללו. ציבור זה, שעפרו נצבר מכל קצוי ארץ, ראוי שינהגו בו זהירות. אין מועיל בגירוי פצעים. אפשר הפסדתי על ידי כך כמרצה. אך לא לרנח זה נשאתי עיני.

מפחד אני מפני תכונה אחת המצויה בנו. ראיתי בחיי סוג של צמחונים אשר מרוב קנאה לצמחונות הם מוכנים לאכול אדם חי... גם אנו, כולנו, צריכים להיזהר שמרוב רדיפת־שלום וקנאת־איחוד לא נאכל זה את זה.

ג

בהרצאתי גילו יאוש, ויתור על איחוד התנועה הקיבוצית. כמעט נדו לי על זאת. איני יודע אם יכול אדם בימינו לומר על עצמו שהוא מבוטח מיאוש, על כל פנים אילו באתי לידי יאוש לא הייתי בא אל הועידה להציע לה הצעות. אכן, בחיי בארץ היה לא פעם יסוד ליאוש, אילו הייתי נוח להתיאש. באתי לארץ בימים שקראו להם „תקופת היאוש הגדול” ולא נכנעתי לו. ואם נתתי בדברי מקום לטעות הריני חוזר ומודיע: לא נואשתי מאחדות העובדים ולא נואשתי מן ההגמוניה של החלק החלוצי בתנועת הפועלים פולה, מהשפעתו על מי שנמצא כבר בארץ ומי שעתיד לבוא הנה. ואם עודני מאמין בזה הרי שלא נואשתי מן החלקים החלוציים שיתגברו על אירת הזרות והתחרות המשפילה אותם ומבזבזת את מרצם.

כשטענו נגדי על שלא מתחתי את ביקרתי למדי, שאלתי את עצמי: למה מתכוונים תובעי הביקורת — שאבקר אותם או את זולתם? הרב פישמן אמר דבר נאה בשם ר' ישראל סלנטר: „מוסר” פירושו שתחפש את הרעות אצלך ואת הטובות אצל זולתך. אפשר זהו „מוסר היהדות”, כדברי הרב פישמן, ואפשר זהו מוסר האדם. אך אין זה המוסר ההוטנטוטי המקנן לעינינו גם בתנועות הדוגלות בשם אידיאות גדולות.

ד

חדיאי לא מקרה הוא שהויכוח הגדול והרחב לא נסב כמעט על השאלות שהצגתי לפני הועידה. לא נמצאו בעלנים לדון על שאלת המוסד החינוכי העליון או על שאלת תנועת הנוער לגופה. הויכוח היה בגדר „טענות”. היו טענות לגושים, טענות למפלגה, טענות למה שקוראים „מנהיגות”. אך לא הרי סוג טענות זה פסוג טענות זה.

כשהטענות מופנות מגוש אל גוש או מבין בלי גוש אל גוש, אזי מובטח לך בכל מקרה שהנטען יטען: להד"ם¹. לא יתכן כלל שיהיה מודה במקצת. ואם בעל רגש הוא — הרי הוא נעלב. במקום שהבירור מעלה רגש של עלבון — למה הבירור? לא כדי להעליב אנחנו באים לברר, אלא מפני

¹ [להד"ם — לא היו דברים מעולם]

שהדברים טעונים בירור. אמרה חומה ש„הערעורים על המצב הקיים” גרמו לה עלבון. מה איפוא לי לעשות? שיקעתי משהו מנפשי בערעורים אלה. ואם יש צורך במסירת מודעה הריני מוסר מודעה: „ערעורים” לא דיברתי טובות בפלוגי ולא דיברתי רעות באַלמוני. התכוונתי לתופעות כלליות בציבורנו, לתופעות המצויות בכל מקום. ואם יש בדברים פדי לפגוע — הרי הם פוגעים בכלנו. והאומנם אין אדם רשאי להשמיע את מחשבותיו בציבור, מפני שיש בני־אדם רגישים, הרואים בזה לא בעיה, פי אם עלבון?

ואם אמנם כל כך דקה אצלנו הרגשת הכבוד והעלבון מדוע לא יהיה הדבר ניכר גם ביחסים בין גוש לגוש, בין חבר לחבר, ביחסים בקרב המפלגה?

מה טוב שישרה אצלנו סגנון דק ועדין וחברי, מלא הערכה לזולת. אך אי אפשר לעשות מזאת פריבילגיה אשר לאו כל אדם ולא כל גוש זוכה לה. מצוי אני אצל ספרות הגושים, ולא אוכל להעיד פי מוצא אני בהם את הסגנון הטוב הזה בשעה שהדברים מתיחסים אל הזולת. עתים אני נתקל בהיפך הגמור מן הסגנון הטוב, ולא רק לגבי זרמים־יריבים, פי אם גם לגבי אישים אשר במסיבות אחרות יודעים אנחנו פולנו לרומם את שמם. אינני מבקש להוקיע, לפיכך לא אתעכב על פרטים.

ה

שונה לגמרי אפי הסענות למפלגה. כאן אין מי שיראה עצמו נעלב. חסר אני כמה תכונות של „אי־מפלגה”, ולכמה דברים הנני רגיש יותר מאשר לעיניני מפלגה. ואף על פי כן הנני נפגע מן הדיבורים על המפלגה הנשמעים מפי חבריה הנאמנים. בהגדה נאמר: „לכם ולא לי”, ואצלנו מופנות כל הטרוניות וכל הביקורות: „לה ולא לכם”. המפלגה היא השעיר לעזאזל על כל פשעינו, על כל חסר־כשרוננו או חסר־אחריותנו. מנין יונק סגנון זה? בדומה לו מכיר אני אצל המוני־אבק־אדם, המחוסרים הכרה עצמית והכרת הזולת. השרויים בנחיתות, והמפלגה היא בעיניהם סמל השלטון של אחרים, בשעת־רצון רצים אחריה ובשעת־אסון מסקלים אחריה. אפשר לשמוע הערכות כאלה גם מפי אויבים — אך מבני־אדם שהם הם המפלגה?

אצלנו גם מזכירי המפלגה עולים על הבימה כדי להטיל עליה פשעים, פשעים דוקא. ויש שדוקא מזכיר המפלגה מאשים אותה בחוסר דמוקרטיה. המפלגה היא איזה גוף חיצוני עמוס חובות פלפינו, ואם דברים הצריכים עשיה אינם נעשים — לא אנחנו שאיננו עושים נותנים את הדין, כי אם היא הפושעת. אידלוסון, למשל, אמר כי מה שהמפלגה אינה מחנכת מורים זהו פשע. וידיו נקיות. ולא עלה על דעתו שאם הערכתו נכונה הרי שהוא, קודם כל, הפושע, באשר מעולם לא דרש מן המפלגה שתחנך מורים, ומעולם לא בא אליה להציע את עזרתו בעבודה זו, אשר אי־עשייתה נחשבת בעיניו כפשע.

1

אינני מבקש להרשיע, אני מוכן להזכיר גם דוגמה לשבח. לפני זמך מה קיים המרכז לתרבות סמינר לידיעת הארץ, שבו נתכנסו ללמוד בני חוגים וגושים שונים. אם איני טועה, היתה בזה יומתו של משה בְּרֶסֶלְבֶּסְקִי, איש הקיבוץ המאוחד. זאת הדרך. אין צורך לחפות שהדברים יהיו נעשים מאליהם, ואין אדם פעיל ואין חוג פעיל צריכים לשמור לעצמם את יומתם בעיניי הכלל. תביא את יומתך לציבור כולו, תתבע את הגשמתה אם יש צורך בתביעה נוספת, תתן יד להגשמתה — וזה יהיה שכרך.

וכשם שאני מציין מעשה זה למופת, כדוגמה לשיתופיות ברחבי התנועה, כך יש לציין מעשים, כשהם לעצמם חשובים ומזעילים, אך הם נעשים לפי המידה: „שלי — שלי“. הזכיר דויד ברש את הסמינר של הקיבוץ המאוחד כמאמץ חינוכי גדול, אשר לא היה כמוהו לתנופה אצלנו. השתתפתי בכמה סמינרים קטנים של חברה־הקבוצות ושל המושב. הצטערתי שלא יכולתי להשתתף הפעם. איני מזלזל בשום מאמצים לימודיים, בשום פינה שהיא, אלא שאני מעיו לומר: הקיבוץ המאוחד, שהוא חלק חשוב בתנועתנו, ורואה את עצמו עומד תמיד הכן לשירות המעמד, ויש בידו הכוח ויש עמו מאמצים לעשות דבר גדול כל כך, אילו קמה בו הרוח והיה מעמיד את יומתו ואת מאמציו אלה לרשות המפלגה, הלא היה זוכה ומזכה את כולנו במפעל גדול יותר. עצם הפגישה של לומדים מכל החוגים היתה מביאה ברכה לא רק ללומדים הנוספים, כי אם גם לכלל־הלומדים, למפלגה

ולקיבוץ כאחד. תמוה בעיני הדבר שתנועתנו, שהיא יודעת כל כך את ערך המאמץ המשותף, מיד ניטלת ממנה ידיעה זו בשעה שנדמה פאילו המאמץ המשותף ברשות־הרבים יש בו כדי להפחית במשהו מן הפרסטיז'ה או מן הרנח הצדדי של המשתתפים.

ז

דוגמה אחרת מסוגיה אחרת: זה כמה שנים צריכה ההסתדרות לקרן פספית גדולה בשביל איניציאטיבות פיבושיות והתישבותיות. דובר על זאת לא מעט. בשעת יסודה של „ניר“ התכוונו גם לכך. התפתחות הענינים הביאה לידי כך שהתפקיד המישב של „ניר“ התפצל לשנים: האחד — אֶשְׂרָאִי חקלאי לזמנים ארוכים, על יסוד בנקאי — מצא את צינורו בחברת „ניר“ בע"מ; השני — סיוע למאמצים חלוציים שאין האֶשְׂרָאִי הבנקאי הולם אותם עדיין ושראוי היה לו שחברת „ניר הקואופרטיבית“ תשמש לו צינור — אין לו עדיין נושא בהסתדרות. הציבור החקלאי שלנו, אשר ענין זה כל כך נוגע לו, ואשר כל גוש בקרבו יודע לאמץ את עצמו בשביל יצירת קרנות חלקיות לעצמו, מנין לו חולשת־דעת כזאת כשהדבר נוגע ליצירת קרן חלוצית כללית? ושוב, אַל נא יראו בדבְּרֵי פגיעה במאמצי הגושים לעצמם, קובל אני על חוש האיניציאטיבה המשותפת שקקה בקרבנו.

ואגב, אֶרְשֶׁה לעצבי להעיר עוד הערה אחת. היו ימים וההגמוניה של הפועל החלוצי בתנועת הפועלים כולה היתה למעלה מפל ספק ולמעלה מפל ערעור. כל איניציאטיבה חשובה, רעיונית ומעשית, מקורה היה במשק החקלאי, בקבוצה ובמושב. מי שיבדוק את דברי ימי „הפועל הצעיר“ ו„אחדות־העבודה“, מי שיחקור לתולדותיהם של „המשפיר“, של „המשרד לעבודות ציבוריות“ — ימצא תמיד איזו נקודה חקלאית, אשר לה זכויות מיוחדות ביצירת הדברים, או ימצא נקודות שונות שהשתתפו ביצירתם. רחוק אני בתכלית הריחוק מן הנטיה להקטין את ערך משקיניו עכשיו לגבי משקיניו אז. ומעיד אני על עצמי שאין לי כל פננה שהיא להקטין את ערכם של הגושים הישוביים בחיינו. יודע אני מה שנעשה בעניני בטחון ובעניני ים, ובעניני קליטת עולים ומתן הכשרה ומתן חינוך לנוער. יודע אני את החלטת חֲבֵרֵה־קְבוּצוֹת להכניס פועלים מחוסרי־עבודה לקבוצות, ויודע אני את

החלטת הקיבוץ המאוחד למשוך פועלים ותיקים לקיבוץ. ובכל זאת מרשה אני לעצמי את השאלה: אותם המפעלים הכלליים אשר קמו לנו בשנים האחרונות במגמה של הגברת השיתוף וההשנאה בהסתדרות — מי יזם אותם? מי יזם את קרן חוסר־העבודה? איזו קבוצה, איזה קיבוץ, איזה משק? לא. קבוצת פועלים סתם, פועלים עירוניים, ללא כל תואר בעולם החלוצי. הם שיזמו והם שהטילו את יזמתם על ההסתדרות כולה. „משען” — מי יצר אותו? שוב, קבוצת פועלים ועסקנים בעיר. „פדיון עבודה” — אף הוא יצירה עירונית, יצירת עובדי ההסתדרות. תבוא ברכה על כל אלה המחדשים את כוח היצירה של ההסתדרות בכל צורה שהיא. אך אין השאלה זזה ממקומה: על מה ומדוע תש כוחו של המשק החלוצי שלנו, על כל זרמיו (במפלגה ומחוץ למפלגה) לתת לתנועה יצירות כלליות, מפעלי חברות וסולידריות או מפעלי תרבות, אשר יהפכו לקנינו של כלל־הפועלים?

ח

חוגמה אחרת, מחיי המפלגה עצמה. עברו עלינו הבחירות לוועידה החקלאית. יש אומרים שתוצאות הבחירות סימן ירידה הן למפא"י. ויש המתריעים בתרועת־נצחון. — נצחונם הם: מפא"י הפסידה הפעם אילו אחוזים בבחירות. יודע אני כי תרועות־נצחון סטטיסטיות אלה טעונות בדיקה. לא בדקתי, כי מעולם לא עסקתי בכך. אך מלא אני השתוממות: מדוע קיבלה המפלגה כל כך הרבה קולות? מה עשתה בשביל כך? במצב זה בארץ, במצב זה במושבה, בפורענויות כאלה — ניתנים כל כך הרבה קולות למפלגה, שאפשר לתלות בה את כל הקולות! בעיני הרי זו הבעת אָמון מכסימלית של הפועל החקלאי. אך שואל אני, מה עשיתם אתם, הפועלים החקלאים, המבוצרים והמכובדים, כדי לעמוד לימין המפלגה בשעת מבחן? אנה, תִּמְנו את שמות החברים החקלאים העומדים בראש הגושים, אשר התנדבו למערכת־הבחירות. על מי השארתם את הפעולה? האין קביעת גורלה של ההסתדרות החקלאית לתקופה של מספר שנים ראויה לכך שיקדישו לה שבוע או שבועים? להרבה דברים, חיוביים וגם לא חיוביים, נמצאים אצלנו אנשים. אך לאחריות משותפת זו לא נמצאו ועתה אנו באים בטענותינו למפלגה.

ט

והסוג השלישי של הטענות הוא „מנהיגות”. שנאתי מלה זו. וצר לי שהיא משתרשת בקרבנו. אך אין דעתי כדעת אלה הסבורים שריבוי התביעות לשליחי הציבור יש בו משום פגיעה בדמוקרטיה או משום פגיעה בשליחים. לדעתי, חייב הציבור בקונטרולה על שליחיו, רשאי הוא להציג להם דרישות גדולות. ואין אנחנו, שליחי הציבור, צריכים להיפגע מן הביקורת. ומאידך, אם יש צורך להחזיר את התביעות לתובעים — אין להיחָתע. יתלבנו הדברים. בכמה תביעות שהושמעו פאן „פלפי המנהיגות” — משתקף מצב התנועה. דיין הוא שריפנו את הטענות הללו בערך כך, בפנותו אלי: „עזבת את המערכה הפנימית, נתת לדברים שילכו ואחר כך באת ו„עירערת”, והראיה — ארגון אפרים, מדוע שתקת או?”

חבר דיין! נגעת בפצע. אענה לך בחשיפת דברים, לא לשם פולמוס. פי הדבר נוגע בהתפתחות ענינים, הנראית לי טרגית ביותר, לא רק במפלגה, פי אם בהסתדרות כולה. כן הוא. לא התערבתי בענין ארגון אפרים. וגם לא התערבתי בשעתו בענין ארגון ויתקין. תאמר, כמובן, לא התערבתי בענין שנים אלה, פי על כן מושבים הם. אך לא התערבתי גם בענין בית־השטה, שאיננו מושב, וחברים צעירים, אשר לעיני גדלו ולעיני פנו לעבודה ולקרקע, ביקשו ודרשו את התערבותי. יכולתי למנות עוד כמה ענינים. כשחבר־הקבוצות הראשון, התמים והחלש, אשר הקיף עדיין את כל קבוצותינו וקיבוצינו, התפוצץ בגלל הסכסוך מסביב לענין יגור, מבלי שהענין יובא — על ידי הצדדים או אפילו על ידי צד אחד — להכרעה במוסדות פלליים, גם כן לא התערבתי. מדוע? האומנם מפני שרדפתי אחרי הנחש בחיים? דיין מפיר אותי לא מן היום, ואני מקוה שגם הוא לא יאשימני בכך. סבורני שעד פדי כך מכירים אותי חברי שלא יאמרו עלי שהפקרתי עניני הפלל בגלל ענינים שבנחות פרטית. נוח היה לי לפרוש מא. ד. גורדון? דרכינו נפרדו רק בגלל ענין אחד, בגלל אחדות־הפועלים. ונאבקתי קשות עם י. ת. ברנר באותם הימים לאחר ועידת פתח־תקוה, — ברנר לא התנגד, אך לא האמין באפשרות הדבר — ולא שמרתי על יחסים נוחים עד אשר קבע את עמדתו החיובית לאיחוד. וגם החברים הצעירים ראו אותי בשנים האחרונות בהיאבקי עם ידידים, בשביעי של פסח, למשל. ובשאלת ההסכם, בשאלת החלוקה,

בשאלת איחוד התנועה הקיבוצית — האם לא עמדתי בכל אלה בויכוחים חמורים דוקא עם חברים קרובים לי מאד מבחינה אישית? הביקשתי בזה את ה„נוח“? מדוע איפוא בחרתי לי שתיקה דוקא בסכסוכים ההתישבותיים? אנסה להסביר את הענין, ואצטרך לחזור לשם כך לימים שבעבר. לא חסרו סכסוכים ישוביים־פנימיים בציבורנו גם בימים רחוקים. ודומני שמעולם לא נמנעתי מטיפול בהתרת סכסוכים. ושום אמצעי־תחבורה של אותם הימים, אם ברגל ואם ברכיבה על גבי חמור, לא כבדו ממני. אולם יום אחד מצאתי עצמי בארץ במצב חדש: חזרתי משליחותי ההסדרותית הראשונה לאמריקה ומצאתי את גדוד־העבודה בסכסוכו הגדול. הטלתי עצמי לתוך הענין, ביקשתי להשלים ולא עלה בידי. ובמה שביקש הגדוד לעשות ללביא ולטבנקין ראיתי עוול גדול. לא שהספמתי אתם בכל, אלא שבהתנהגות הגדוד כלפיהם ראיתי דבר שאין להשלים אתו בשום אופן. מיד הוכרזתי „צד“. ואף אתה, חבר דיין, ורבים אֶתך פסלו או את התערבותי ותלו בי „חשבונות מפלגתיים“. אחר כך בא ענין נישול זייד מתלחי, ענין שחשבתיו לעוול גדול, ושוב תקעתי את עצמי לתוך עסק ביש, ושוב באו חברים שזחסו את התערבותי ל„חשובני“ עם גדוד־העבודה. ואחר כך, לאחר הפילוג, נתגלעו ניגודים קשים במשק עין־חרוד, הלכתי לשם וישבתי שם כמה ימים. פישרתי פאשר יכולתי, וכרגיל — שני הצדדים, אם כי קיבלו עליהם את „גזירותי“, לא הנחתי את דעתם. כל צד ראה בהן לא הכרח הענין, אלא „נטיה יתירה“ לצד שפנגד.

מדוע אני אומר זאת? האין החברים רשאים לבקר את שליחיהם? ודאי, רשאים. אך מה ערך ל„התערבות“, אם הנוגע בדבר יכול תמיד להחשיד את פנתו של ה„מתערב“? מה שויו של אָמון לחבר נבחר, אם הוא נאמן עליך רק במידה שהכרעתו עושה את רצונך? ולפי שתחול ההכרעה — יהיה מי שיתן בך אָמון ומי שימנע ממך את אמונו.

הזכירו לי פאן את אַרגון אפרים. רצוני לשאול, מה היה אילו התערבתי בענין זה ודעתי היתה שלא כדעת דיין? היה בינינו אדם אחד, יוסף אהרֶנוֹבִיץ, שלאחר מותו סיפרו עליו הרבה שבחים, היללו את צלילות דעתו ויושר שיפוטו, והיתה לו עמדה בענין אַרגון אפרים, והיא לא סיפקה את דיין. האם משום כך פסקה טענת הקיפוח והחשדת „המנהיגים“? התאזרת אצלנו

מצב, שהגדרתו לפי הפתגם הגרמני: „המלך הוא אבסולוטי בשעה שהוא עושה את רצונו”. יאמרו לי שבחוגים אחרים בישוב אין המצב טוב יותר ואפשר הוא רע יותר. יתכן, אך שם הלא דוגלים ב„איש הישר בעיניו יעשה”, שם אין מתברכים בבנין חברה עובדת. במרות הכלל על חלקיו, בסמכות מוסרית של חברת־העובדים. ואצלנו, לאחר כל מה שהעולם יודע על תקפה ו„שלטונה” של ההסתדרות, יכול הועד הפועל לחיות דעה בכל השאלות העולמיות ואיש לא יפריע בעדו, אך ינסה נא לנגוע בצפורן קטנה של מוסד, של גוש, של חוג, של איגוד — „אם לא על פניו יברכהו”, אם לא יתגלגל הדבר שנים על שנים מאינסטנציה לאינסטנציה, עד שתפרח נשמתו.

~

והנה עומד אני עכשיו בפרשה אחת, שאיני רוצה להרחיב עליה את הדיבור. אומר רק, שזה כבר לא זיעזע אותי ענין כאשר זיעזעו עניני רמת־יוחנן ובית־אלפא. בתחומי ההסתדרות מתרחשות טרגדיות אנושיות קשות — ואין מושיע, ואין מתעורר עליהן. ורואה אני כיצד התלאות של רמת־יוחנן נמשכות ואינן מסתיימות, וגורל אנשים חיים תלוי באויר. אנשים טעו בשעתם טעות קלה, התקשרו בשעתם מתוך תמימות יתירה ולא שאלו את פי ההסתדרות ואת פי המפלגה, ועל מקח־טעות זה הם עכשיו משלמים ומשלמים. ואין איש יודע מתי יצאו מן המצוקה, וכיצד יצאו.

יא

אין אני מביא הנה ענין זה למען נדון בו כאן. זה כמה שנים הנני תובע שיוקם בהסתדרות מוסד בעל סמכות בשביל התרת סיבוכים חמורים, משקיים או חברתיים, ושיהיה לו כוח הכרעה מלא, ושיהיה בר אָמון רב. אין מרכז המפלגה צריך לעסוק בענינים אלה. ואפילו לא הועד הפועל של ההסתדרות. אין זה מתפקידם. אין לסבך שום סכסוך משקי או חברתי־פנימי על ידי יחסי מפלגות או מוסדות. ותנועה הרוצה שהמסטר הפנימי שלה לא יתנהל לפי „כל דאליים גבר” — יתכן אלים גם במובן החברתי — חייבת להקים בקרבה מוסד כזה. יודע אני כמה קשה אצלנו לקבל מרות, אך שמא בכל זאת נמצא מספר אנשים מהימנים — לא אדרוש לי את הזכות להימנות ביניהם — שפולנו נודה בישרם ובתבונתם ונקבל על עצמנו לסמוך עליהם.

יב

איני מאשים, חלילה, את ציבורנו בחוסר אָמון לשליחיהם. אלא שמנהגו של עולמנו להביע את הכבוד והאָמון ברוב רגש בימים שכבר אין בידי איש־הציבור להשתמש ברחשים אלה לפעולה פּוֹרִיָה.

ושוב, אַל נא יטעו בדבְרֵי. לא הכל אני מעמיד על האָמון. איני צריך להבעת־אָמון כדי שאוכל להיקחם על דעותי. יכול אני להיות איש ריב ומדון לכולכם בכמה ענינים. סבור אני שכל חבר בתנועה יכול לעשות דברים חשובים בלי לדרוש אָמון, בלי להיות תלוי באָמון. אדרבא, מה ערך לאדם, אשר בכל פעם יכוון את פניו לציבור וישאל: רבּוֹתֵי, מאמינים אתם לי? לרעיון אחדות־הפועלים התיחסו רבים וטובים בלי אָמון. אין זה יסוד מספיק כדי לנתר עליו. עוד יש ערך לאדם, גם כשאין עליו הסכמת הרבים. עוד יש ערך למחשבת־אדם. עוד יכול אדם להיאבק על דעותיו בפיו ובִּצְטוֹ. חייב אדם לעשות כל עוד יש בכוחו לעשות, אך יש תפקידים שאין לעשותם בלי אמונם של הנוגעים בדבר. אין אדם יכול להיות שופט אם אין נותנים בו אָמון, ובפרט כשאין שוטר לימינו. ואת האָמון הזה הרסנו במו ידינו. קריאת־הבינים שנשמעה כאן: „מי השופט?“ איני יודע למה התכוונה, אך באוני נשמעה כסמל: מי השופט? כלום מודים אנו, כלום רוצים אנו להודות במי שהוא, שהוא שופט? הרי כשהדבר נוגע אל עצמנו ובשרנו, אין אנו נותנים אָמון לא בציבור, לא במוסד ולא בשום פרט.

איני אומר שחייבים להאמין. ודאי, מותר — לעתים גם חובה — להביע אֵי־אָמון, ליטול אָמון. אין אתם מאמינים באדם — אַל תבחרו בו. על מה אני מתקומם? על שאתם בוחרים בבן־אדם ומטילים עליו תפקידים ואחריות — ואחר כך אתם מתקלסים ואומרים לו: אתה נוגע בדבר, אתה „צד“, אתה משוחד.

יג

אין חפצי להיות מזכיר עוֹנוֹת. אך אותו אדם, שדיין תבע עתה ממנו על שנתן לדברים להתגלגל, הוא שעמד פעם, ולא פעם, ותבע אתכם למשהו. אולי יש בכם זוכרים את הויכוח הגדול שהיה לנו לפנינו על „חברת־העובדים“, על „נִיר“, על הקמת סמכות הסתדרותית בעלת ידיעה בענינים ובעלת יכולת

ההטיל מרות. חברים טובים ויקרים, אתם לא האמנתם למי שהציע לכם את הדברים האלה. ולא עזר אפילו מה שהתקנות שהצעתיו אז נבדקו ונתאשרו בועדה שהשתתפו בה יוסף אהרונוביץ ויצחק וילקנסקי. למעשה, דחיתם אותן. היו לכם כל מיני חששות. חששתם למסירת יתר־שלטון ליד ההסתדרות ומה היתה פנתן של אותן ההצעות? הלא רק שתהיה קיימת חוקת הסתדרות לא רק לגבי הפועל הבוֹדד, פי אם גם לגבי קיבוצים ומוֹשבים. אז נדחה הדבר. אחר כך באה ועידה חקלאית, ושוב הועלתה שאלת „גיר“. ולאחר תיקונים וקיצוצים והסברות — לא בטלו פחדים. ושוב נדחה הדבר לשנים רבות. ובינתיים נדונה ההסתדרות החקלאית לקיום חסר־כוח בחיינו הפנימיים, ובשאלות מכריעות אין שואלים את פיה, וענינים נגזרים לפני שהיא נכנסת לתוכם. וכשהועלתה ב ש ל י ש י ת שאלת „גיר“ — הוקם פמוסד כספי בלבד, וערכו ההסתדרותי המדריך ניטל ממנו. הדחיות הרבות הללו עלו להתישבות העובדת, ולו גם מבחינה כספית בלבד, בהפסד עצום. אפילו האיחור של חדשים אחדים בשנת התחלת הפעולה עלה בהפסדן של אפשרויות גדולות. אך מבחינה יותר מְכרעת, מבחינת חידוש כוחה ויכלתה של ההסתדרות החקלאית, שתהא יודעת ידיעה עמוקה את המשק החקלאי, את בעיותיו הטכניות והחברתיות, שתוכל לכוון אותו ולהגן עליו ובשעת הצורך להתיר בו סיבוכים וניגודים, — ולשמש ביטוי נאמן לרצון הכלל — לא הוקם הדבר עד היום. ואיני יודע עתה מתי יגיעו ימים טובים וימצא בנו הכוח להקימו. אומרים: על מה קרבה עצמאות פולין בשעתה? על „ליברום וטו“, שכל פאן היושב בסיים יכול היה למנוע מן הרוב את פוח ההכרעה. כיצד נוכל לשמש גרעין לעצמאות ישראל אם לא נעקור מקרבנו את זכות ה„ליברום וטו“?

יד

ואשתמש בהזדמנות זאת של ועידת מפלגת פועלי ארץ־ישראל, כי פורום הסתדרותי כללי בשביל בירור זה לא נודמן לי עדיין, ואספר באיזו מידה מחייבת ההכרעה הכללית את כל אחד מאתנו. בלוצרן, בקונגרס הציוני, נתפנסה סיעת־העבודה. היו שם: צירי מפלגת פועלי ארץ־ישראל, „השומר הצעיר“ ומפלגותינו בגולה. נדונה שאלת

השבות בשבת. יודע אני כי ישנן גישות שונות לדבר. בשבילי, למשל, זהו ענין ממדרגה ראשונה, ענין של קיום הגזע, של היגננה חברתית, ענין תרבותי-סוציאלי-לאומי. כל עצמת רצוני לראות ולהשתתף בחידוש חיי עמנו ובגילוי ערכים חדשים איננה מביאה אותי לידי ניהיליזם לגבי ערכים היסטוריים רבי-תוכן אשר זה חסרונם האחד שאינם חדשים. אך יודע אני שקיימות ברחבי ציבורנו גם גישות אחרות. יש מחייבים את השבת מתוך נימוקים לאומיים-פוליטיים: תנועת הפועלים, שאינה פת לעצמה אלא עוברת כחלוץ לפני העם, ונושאת נפשה להיות לעם, אינה רוצה ואינה צריכה לשחק במשחק של משפילות אפיקורסית, המתנגדרת בזרות או באיבה לכל מה שמקודש בעם, ואינה צריכה להחליש את מלחמתה על כיבושים סוציאליים בגלל „מלחמת-מצוה“ נגד המסורת. אם כאלה או כאלה היו הנימוקים, אך בה ספמה כל לית נתקבלה באותה מסיבה בלוצרן, לאחר דיון רציני, החלטה הקובעת את רצונו של הישוב העובד לשבות בשבת מעבודת שדה וכרם ובנין ומלאכה וחרושת. באותה מסיבה נשמעו נאומים חשובים של לביא, של ברק, של טבנקין, של מאיר יערי, של צבי יהודה, בסגנונות שונים ובהדגשות שונות. אולם במגמה אחת. כל סיעת העבודה היתה מאוחדת ברצון זה. הדברים נמסרו חגיגית בקונגרס. היתה בזה בשורה לעם. האין זה מחייב את הציבור כולו? האין כל חוג וחוג חייב במה שהתחייבו שליחיו בשמו? המותר למי שהוא מאתנו לעשות את התחייבותנו הפללית פלסתר? ולאחר כל מה שאירע מאז, תבואו ותלעגו למוסדותיכם ולשליחיכם

שאין להם העוז להכריע? ושוב תבחרו בהם שילכו בשליחותכם?

אם ועידה זו תמצא בקרבה את הפוח ליצור בתנועה פוח-הכרעה — תעשה דבר גדול. אך זה לא יעשה על ידי משטר של חוקים ותקנות בלבד. לכך דרוש משטר נפשי ורעיוני. בהרצאתי דיברתי על תקנות צנועות ביותר. אך אלה אינם אלא סעיפים של משטר כזה. לשם הקמתו דרושים סדרים מסוימים במפלגה, דרוש טיפוח יחסים אחרים בין החברים ברוח שבה דיברו דויד ברש ואסף וילקומיץ, בן-אשר ושמריה גוטמן. לשם כך דרושה אחדות התנועה הקיבוצית. יצירת משטר כזה דורשת אוריה. לכך התפונתי בדברי על מוסד חינוכי של התנועה. לשם כך דרושה הסרת המחיצות בנוער, רוח חדשה בליכודו, והדרכה מטעם כלל-התנועה.

ט

תמוה בעיני שכל אותן ההצעות שעל ידיהן התכוונתי לשנות משהו בחיינו וגם לפגוע ביחסים קיימים, — למשל: התנגדות למשטר של קוריות המשתרש אצלנו בלי שיפרשו בשמו — שכל אלה ההצעות לא זכו פמעט שיגיבו עליהן, לחיוב או לשלילה. פיון שהמתנכחים לא התנכחו אתי. בכל אלה הענינים החשובים לי, הרניני נאלץ „לענות“ למי שלא התנכח אתי. מה שמצער אותי ביותר, שהצעה אחת שלי לא עוררה שום הערה ביקרתית: איכה נפל הרעיון של מוסד חינוכי עליון לתנועה פלתוך חלל ריק? האומנם איננו ראוי גם לשלילה? האומנם אין לשום אדם צורך לומר בו משהו. לתקן את הצעתי, להגיה אותה? האומנם קום יקום מפעל זה על ידי מה שתקבל עוד רזולוציה אחת בין מאות אחרות, כמנהגנו? האומנם יקום מפעל כזה בלי שרבים בציבורנו ירגישו בחוסר רצון?

עשרות שנים קיימת תנועתנו, ועם כל הכוחות הפנימיים שגילינו, ועם כל גדולי-הרוח שקמו לנו, ועם כל הישגינו המשקיים, הארגוניים, התרבותיים — הרי אנו נתקלים יום יום בחוסר ההתאמה שבין התפקידים הגדולים ובין יכלתנו, בין הפרובלימות המסובכות ובין ידיעתנו. המרגישים אצלנו עד כמה אין מכשירי הדיון והבירור מספיקים? חיים אנו בעולם אשר כבר למד לחקור כמה שאלות טכניות במקבדות משוכללות, במכשירים מדויקים. הנה פה, ברחובות, אנו נהנים למראה שני מוסדות מדע מסוג זה. היש לנו משהו בדומה לכך בשאלות חיינו, בעניני משק, ביחסים סוציאליים, בעניני התישבות, שיכון, קואופרציה, תנועה מקצועית, בפעולה תרבותית, בחינוך-עם, בארגון המונים? היצרנו לנו תנאים מוקדמים פלישהם לדיון עניני? עדיין אנו עובדים במכשירים הפרימיטיביים ביותר.

טז

וכאן רואה אני צורך במאמר מוסגר, לענין מה שאמר יבנאלי בשאלת הקבוצה והמושב. ובענין מה שאמר תבורי על הצורך לחנך את הנוער „לא למינימום אלא למכסימום“. בבוא יבנאלי לפני הציבור להעדיף את הקבוצה על המושב ודאי לא התכוון להכאיב למישהו. יש לו זכות לחשוב את מחשבתו. אך מה משקלה של מחשבה זו, שהביע כאן, בשביל התנועה?

אנו מהלכים בעולם שהסתום בו מרובה על הפתוח בפנינו. לא זכה דורנו למעמד הר סיני שלו בשאלות הזמן הגדולות. עודנו תועים במדבר האנושי הגדול, מכים בסלע, ויש שאנו מוצאים מים, ויש שהוא מכזיב, או שאנחנו מכזיבים. אנו מבקשים להדליק אבוקות. אנו מהלכים עם פנסים קטנים, „תוצרת-בית“, ואנשינו פותרים שאלות פיכלתם, פאפיים, כמורשתם, פהשגתם. אנחנו גם שוגים, גם נכשלים וגם מתקנים. אנשינו גם יוצרים דברים בצלמנו, בצלם שבטינו. רשאי אדם לומר לעצמו: לי הפריירה, ואני בחרתי בצורת-ישוב זו מפני שהיא קרובה ללבי, מפני שאני מקוה למצוא בה פתרון לשאלותי, מפני שהיא מביחה לי שדה-פעולה רצוי לי. יכול אדם, כמובן, גם לחזק את עצמו בסברות כוללות: צורת-חיים זו שבחרתי בה עדיפה על כל צורה אחרת בפתרון שאלות אלו ואלו. אדרבא, יחזיק בסברתו אם הוא מוצא בה חיזוק. אך מהו, רבותי, משקלן האובזקטיבי של כל אותן הסברות? מהו מבחינה היסטורית „מינימום“ ו„מכסימום“ בבנין משק והתישבות? מי פתר שאלה זו? הרי עדיין אנחנו מגששים בשאלות אלה, עדיין אנחנו צועדים צעדים ראשונים, ואת היבול האמיתי נדע רק לאחר דורות — מה טעם איפוא להניח עכשיו גושפנקה ולתקוע מסמרות, מי פותר ומי לא פותר, מהו מכסימום ומהו מינימום?

יז

תנועה פתנועתנו קיימת על הכרת ערך האדם ועל האמונה בכוחות חלוציים הגלומים באדם. ומנסינונו יכולנו ללמוד שאין להעריך את ערך האדם לפי המסגרת בה הוא נתון. ודאי, הנמל חשוב, סדום חשובה, חניתה חשובה, יש זמנים שאנו מפנים את כל קרני הזרקור הציבורי לנקודה אחת. אבל אין אנו רשאים לשכוח אפילו לשעה קלה, שלא בצינור אחד ירום המרץ החלוצי. אין לקבוע מראש היכן יתגלה עוד-ההגנה הגדול ביותר, יתכן בנורה יעקב או באיזה מושב בפינה רחוקה.

אל נחבר את הוקרת האדם והוקרת המאמץ האנושי והעילוי האנושי עם קביעת קוקרדה בכובע. אפשר לומר: לא כל מי שהוא קנאי לרעיון הקבוצה הוא גם האדם האידיאלי לחיי קבוצה. ויש שאתה פוגש אדם במושב ואתה חושב: תכונותיו של אדם זה כמה זקוק להן הקיבוץ!

ההגדרות המהלכות, המחלקות תארים והערכות, טובות הן לאותם המתעתדים לדוקטורט והם מתגנדרים בקליסיפיקציות סוציולוגיות! זכינו שתנועת הפועלים נעשתה צו חולבת למחברי דיסרטציות. אלה ילקקו פה וילקקו שם, יצברו מספרים, ימתחו קוים ויציאו את משפטם. אך סוציולוג רציני לא ימהר להציא משפט, הוא ידע פי עדיין אין הבסיס להוצאת משפט. את פרי הדברים, את פרי העבודה, השיתוף, השיוף, החירות, העזרה ההדדית וסדרי החיים והיחסים נראה על דור שלשים. ואשר להערכות המשקיות — שאלת „הזול“, שאלת הפרודוקטיביות, הניצול הרציונלי של פחות העבודה — אף הן אינן ניתנות להיקבע על יסוד חריפות ויפוחית. הן טעונות לימוד וחקירה.

יח

היכן? פיום הזה חסרים אנו לא רק מקום לימוד וחקירה בשאלות חיינו. אין לנו אפילו מקום בו יצטבר החומר הנסיוני של פעולתנו. יש עוד לנטוע הכרה בנו בעצמנו, פי שאלותינו אינן נפתרות על ידי אמירה בלבד — פי עניינינו טעונים לימוד וחקירה. לתפקידים אלה צריך שישמש בית-האולפן של התנועה.

אין הכננה שבו יפטמו אנשים ב„קאנון“, או שיפתרו בו, מיניה וביה, את השאלה האחרונה, הבוערת. בדברים מעין אלה אנו עוסקים לא מעט בכל פגישותינו ומעצזותינו. עיקר תפקידו לחנך אנשים שידעו להתבונן ולחשוב בעצמם, שיתרגלו לפתור שאלות לא על ידי אמרה ולא על ידי החרשת המתנגד, שיסגלו לעצמם מידות חקירה ושידעו להשתמש במפתחות-עיון. אמרתי שאנו עובדים באופן פרימיטיבי. מישהו קורא ספר, „תופס“ רעיון, מחבר „תיאוריה“, ממציא סברה — וסותם איזה חור: מישב פירכה ומרגיע את המצפון האינטלקטואלי. ואפילו לא תמיד אנו יודעים להתבייש בזה. הנה בוש אני עתה שבכל מה שאנו מרבים לדבר בשאלות איחוד התנועה הקיבוצית — לא קם אדם, לא מן המחייבים ולא מן השוללים, אשר יחקור את הבחינה הדינמית-המשקית: מה צפון באיחוד זה מבחינת הגברת הכוח המישוב שלנו? כשאני לעצמי הריני מאמין בזה, רואה כמה סיכויים חדשים, רואה אפשרויות של אפספנסיה משקית וכיבושים חברתיים — אך

מה רשות לי לדבר בזה על יסוד סברות בעלמא? ומי הזדיין אצלנו בדיעות הדרושות כדי לבדוק את הרעיון הזה בדיקה רצינית?

ט

מי שהוא הסיק מדברי כאילו אני מטיל יהבי על המוסד החינוכי שהוא יתן לנו משמרת שניה. לא לכך התכוונתי. שום מוסד חינוכי אין בכוחו לתת לנו משמרת חדשה, אם התנועה עצמה לא תלד אותה. לידתה של כל משמרת היא על האבנים של העבודה בכפר ובעיר. היא שנה. המוסד נדרש לעזור לה, לפתוח לפניה מעינות חתומים, לעזור בה את אהבת הלימוד, למסור לידיה מפתחות ולהכשירה לפעולה רוחנית עצמאית.

כ

עוד מלים אחדות בשאלת הנוער. איני מציע את האיחוד כקמיע. יש שאלות חמורות בנוער, אשר לא בוועידות תיפתרנה. האיחוד אינו פתרון, הוא רק פותח דרך לפתרונות. הוא בא לפשט את העקמומיות שבלב, והוא פותח אשנבים לרוחות צחות.

לא הרחבתי את הדיבור על הפגמים בחינוך הנוער. קיויתי שיקום מי שהוא מן המורים שבקרב הצירים ויתאר לנו מה חושב ומה מרגיש המורה בבית החינוך כשהוא נפגש ב"ציד ילדים", בהתחרות גופים ציבוריים שונים (שחבריהם חברים להסתדרות האחת) על נפש הילד. צריך היה שיקום המורה ויספר על מצבו הוא מול ההתחרות הזאת. צריך היה שיקומו אב ואם, אשר ילד אחד להם במחנות העולים ושני ב"השומר הצעיר" ושלישי אולי ב"גורדוניה" — ויגלו לנו את ההגיון החינוכי והחברתי שבדבר. מה האוירה החינוכית וההסתדרותית הנוצרת על ידי כך. יש צוחקים כשמדברים אצלנו בזה, פי בולט ביותר הצד המצחיק שבדבר. אך גדול ממנו הצד המכאיב. סבור אני כי שום אדם שחונך בתנועתנו לא יבקש לשים פבלים על רוח ילדיו, כשיבחרו בצורת התישבות אחרת ממה שבחר הוא, או בהלך-רוח אידיאולוגי אחר, או בהשקפה פוליטית אחרת. מובן, אי-הסכמה בין אנשים קרובים זה לזה יש בה כדי להכאיב, אך אין בה כדי להעליב. בגר ילדך והרי הוא מחפש את דרכו על דעת עצמו — תדע לקבל זאת בכל הכבוד והרצינות, ואם יש בבחירתו משום סתירת השקפותיך — תדע לשאת את

הדבר בגבורה. מה שאין פן אם הילד נחטף מזרועות המשפחה, מזרועות המחנך — כאן עלבון, כאן הריסת־חיים, כאן קיפוח חינוכי. כאן פצע. בצדק שאל אסף וילקומיץ: האומנם קיימת אצלנו מלחמת אבות ובנים? שאלה זו נוקבת עד הנהיום. מובן פי תיתכן מלחמה אינדיבידואלית במשפחה. אך האומנם יש בדור זה, המניח את היסודות לעם עובד, יסוד אוֹבֵּקְטִיבִי למלחמת אבות ובנים, בשדה החיים הציבוריים? יקום מי שסבור ככה ויכריז על זאת בגלוי, וגם יגדיר את תוכן המלחמה. יקום אדם, ויהא לא חבר המפלגה, ויאמר אם יש צורך לקומם את ילדי נהלל נגד הוריהם? יקום מחנך ויאמר, מדוע ולשם מה יש צורך לבוא לילדיהם של חברי מפלגת פועלי ארץ־ישראל ולעזור בהם אֶרֶץ־אֶמּוֹן להורים־חלוצים, לאנשי־הגשמה, למפלגתם, לתרבותם, לספרותם? מהו הצורך שבבית־אֶלְפָא, מקום מיוחד במינו, שאין ערוך לכוחות־הנפש ששוקעו בו, ושבו התחזקו אנשים במשך שנים רבות לקיים חברה קבוצתית למרות ניגודים רעיוניים עמוקים, שבבית־אֶלְפָא זו יהיו ילדים גוֹלִים בערמה מידי הוריהם? והו חינוך לאמת?

כא

אמר האפס דיבור מזעזע. ראיתי בדיבור זה עדות להתמוטטות הנפשית של דורנו. הוא אמר: בעולם הזה מנצח לא השכל אלא האמת. מחצית המשפט יש בה, כנראה, מן האמת: אין השכל מנצח בימינו, ודורנו, שציפה לשלטון השכל הפשטני, כופר עתה בשכל מכל נכל. אך האם לפיכך נקבל עלינו את הדין ונאמר פי המנצחת היא האמת? ושם ראוי לומר: אנו עדים לנצחון השקר. שקר בפוליטיקה, שקר במשפט, שקר בחינוך, שקר ביחס לאדם. רגלים אין לו לשקר, אך אורוֹן ורֵדִיו יש לו. כך הוא בעולם הגדול. אך גם בעולמנו הקטן יש לו צינורות לשקר. ואין לנו אלא לעמוד בפניו בכל כוחנו.

ואין לי כל ספק כי מי שיבקש לסלף את פונת הדברים — ימציא לו השקר הסברות נאות ונחזות. כך היה בזמן שביקשנו לקבוע מה צריכה להיות הסתדרות הנוער העובד לכל הילדים העובדים. וכך ודאי יפורש עכשיו הרצון להקים הסתדרות חלוצית לנוער הלומד (יתכן שבמהלך העבודה יתחברו

שתים אלה להסתדרות אחת, אין אני עומד עתה בסוגיה זו). אין אדם צריך להיות רואה את הנולד, כדי שיראה שענין זה עתיד להתפרש כ„תמרוץ“ מפלגתי למען הקמת „רזרבה“ שלה. החשדה הרי זה אמצעי בדוק במלחמה ציבורית. מה אפשר היה לעשות כשהחשידו את רעיון אחדות-העובדים? מה אפשר היה לעשות נגד החשדת „ניר“? וגם הפעם, מה פוחז של בירור חינוכי לגופו מול החשדה.

אך שום החשדה לא תטול ממני את הכרתי העמוקה פי רשאי אני לקרוא להסתדרות העובדים שתתחזק ותמצא בקרבה את הפוחז לקום ולומר: הקץ לציד ילדים!

כב

איני יודע למה רשאי אני לקוות מן הקריאה. יודע אני כמה חלש אצלנו פוחז ההכרעה. זוכר אני באיזה קושי סלל אצלנו את דרכו רעיון הפלגיות של הנוער העובד. ורואה אני, לצערי, שרעיון איחוד הנוער נתקל בויעדה זו בקושי מצד אותו חוג שהופיע הפעם — לראשונה — בדרישה תקיפה לאיחוד התנועה הקיבוצית.

היה לי סיפוק בשמעתי את דברי פינחס לויאניקר. אם בצדק או שלא בצדק, אך רבים בציבורנו היו רואים בו את האדם אשר עדיין לא עשה את מלוא הדרך המובילה להתלכדותנו. לעתים באים אלינו מן הגולה חברים פעילים, הקשורים במידה זו בעברם שם עד שאינם מוצאים את מקומם פה בשדה הכללי. באים חברים אשר גילו את פוחם בהבדלה ובהסתייגות. ולא קל להם למצוא את הדרך אל המאחד וממזג ומפיל חיצ. לי, שאני משוגע לדבר זה של ליכוד כוחותינו, היה בהודעתו של לויאניקר משום הודיה כי לא תעינו ולא התעינו בשעה שבחרנו בדרך האיחוד. איני פובש את שמחתי לכך, אך איני יכול לכבוש גם את תמהוני על מי שהגיע לרעיון האיחוד ודוגל במפסטימום של איחוד, ושעם זה הוא מוכן לפי שעה לדחות כל שלב של איחוד שניתן להתגשם לאתרו. מה יש לי לענות על הסברה זאת. אומר רק פי בעיני איחוד הנוער הנהו שלב חשוב בחידוש פוחה הרוחני של התנועה, וממילא גם באיחוד התנועה הקיבוצית. איני סבור שאפשר לאחד את הנוער „על תנאי“. אילו היה איחוד התנועה הקיבוצית

קיים לא היה צריך לעשותו „תנאי“. כיון שאיננו קיים עדיין, זאת אומרת, שעדיין לא הפל הגיעו להכרת חיוניותו ואפשריותו (והרי גם אלה שתובעים אותו היום טרם הגיעו לכך אתמול) — אי אפשר לעשותו היום „תנאי“ למשהו שאין רוצים לעכב את עשייתו, אך מובטחני כי כל אדם בר־לבב יבין כי עצם הגשמת איחוד הנוער — באַתמוספירה פללית המחייבת את מגמת איחוד התנועה הקיבוצית — יש בו כדי לשמש שלב לאיחוד.

כג

איחוד הנוער איננו „המצאה“ מן החוץ, לא המצאת מפא"י — כפי שיש מעונינים להסביר — ולא המצאת מתנגדי איחוד התנועה הקיבוצית. כפי שניסו לומר כאן. הנה סיפר אסף וילקו מיץ על מסיבת ילדים באחד מבתי־הספר המחוזיים, השתתפו ילדים מכל החוגים, לרבות „השומר הצעיר“. הם שוחחו, פתחו, על תוצאות הפינסים. הייתי מיעץ לכל ציר שיקרא את הפרוטוקול של אסיפת־ילדים זו, ושיאזין לביקורת שלהם על המצב הקיים. תמצאו שם שיקול עצמאי, נסיון חיים של הם, ורצון טהור לאחדות הילדים ולאחדות העובדים. מדוע נזלזל בו?

אל מועצת המחנות העולים שנתכנסה בבית־השטה הלכתי בלי תקוות יתירות. אך עלי להודות — ואם כי רבים בקיבוץ המאוחד לא יספיקו להערכתני — כי מצאתי בבית־השטה מעמד יוצא מן הפלל, אומץ מוסרי ושכלי, רצון לאחזה עם הסתדרויות נוער אחרות. מזמן לא הרגשתי עצמי בביתי כמו במסיבת־נוער זו, המתגברת על עצמה, המתגברת על קליפותיה. ושם נוכחתי כי תיסת־האיחוד בנוער נובעת ממקור טהור. למי הצורך להחשיד אותה? ומהו הצורך ללכת לקראת איחוד „כצאן לסבח יובל“?

כד

עומד לפניכם אדם שנתכנסה בנסיבות רבים וגם הופה מכות רבות בתנועה, אדם בלתי־מרוצה ממה בחינות, ולאחר כמה נסיבות שנכשלו הוא מאמין כי איחוד הנוער החלוצי הוא דבר חיוני, ויש בו להביא ברכה לנוער בארץ, להעמיק את חינוך הנוער אשר אתנו ולהכניס למעגל חיים חלוציים חוגי נוער חדשים. בידינו הדבר לעשותו.

ז' י ט' י' י"א

אושפיו הדורות

יש מקדים לסיים את פעלו והוא בחייו אומר קדיש על קבר עצמו, ויש אשר גם חיים ארוכים לא יספיקו לו לגלם את כוחו השמור אתו. סוקולוב הלך מן העולם ואפילו לא חצי תאנתו בידו. ואפילו לא מחצית מן המחצית. לא פכלות כוחו לוקח סוקולוב, אלא בעצם כוחו. לא „כעלות גדיש בעתו“, אלא בעודו קוצר ומעמר — הונף עליו חרמש. מתמיד שכמותו, אשר פל ימיו למד ולימד, ידע והודיע, זכר ומסר, תייר וסיפר, והרבה שיחה עם קוראיו — והנה בא הקץ וביטל אותו ממלאכתו וחתך את גורלו, ואף האיר אותו באור עצוב: לא הספיקו לו חיים ארוכים ורבי־פעלים כדי לספר את עצמו אלא מעט מן המעט. בכל אשר סיפר וחיבר לא חיסר את עצמו ואת העולמות אשר נשא בקרבו אלא כמלקק מן הים.

סוקולוב הלך שבע־ימים אך צמא־חיים, גדוש־מפעלים ומלא־מאניים, ולאחר ששים שנה (ויותר!) של עבודה ספרותית מתמדת עמד לפנינו בשפעת־אונים, כמי שאפקו רחב ובהיר וידו נטויה. יותר מזה, כפעם בפעם הפתיע אותנו כמתחיל, כמי שנכסף להתחיל, כמפליג אל כיבושים חדשים, אשר הם הם העיקר.

שלושה דורות ספרותיים נתקפלו בסוקולוב. ולכל דור דור היה פליאה. בעודו נער אחזו בעט סופרים, אחזו בקלות מפליאה ובהתמדה מפליאה, שלם בכל סממני ההשכלה והדעת וההסברה והטעם והלשון של הדור, ונעשה מיד אהובם של קוראי הדור, של תלמידי־חכמים, של משפילי־עיירות, אשר ניהל אותם על מי־מנוחות. פי היה בכתיבתו אז מ„טעם זקנים“. אותם הקוראים הסוקולוביים ספ־תמו, אולם הוא עצמו נתחדש ונתאושש עם כל דור ודור של קוראים, ולעת ערב נעשה הוא, הישיש, סופר־חמודות של ספרותנו העתית.

המעניק והמרחיב את הדעת ומלבב את הקורא בן־זמננו. על סף הגבורות היתה לו עדנה ספרותית.

הקורא העברי ידע סופרים נערצים יותר מסוקולוב, אך לא ידע סופרים מופלאים ממנו. המשכיל העברי מלפני שנים ושלושה דורות ראה כפלא את האברך הזה היושב בנרשה, ויודע שבע חכמות ושבעים לשון, ומנעים דברו על העמים ועל המדינות, ואף על פי שהוא יודע הפל אינו מתהדר ואינו מתרברב ואינו מתחצף, והוא מדבר פאחד „משלנו“. דברי חכמים בנחת נשמעים, כאחד מבית־המדרש, אשר היה במרחקים ושב אל קנו, והסברתו מאירה עינים ומליצתו מתוקה ולשונו התורנית יש בה ק"ן טעמים. ועוד מוסרים מפה לאוזן, פי אברך דנן פותב גם ב„איזראעליטא“ הפולני, וגם ב„איזראעליטישע וואכענשריפט“ הגרמני, וגם ב„ארכיו איזראעליטי־הצרפתית, ואפילו ב„גיאיש כרוניקל“ האנגלית, ויש אומרים שאפילו ה„טיימס“ מדפיס את קורספונדנציותיו.

דורות הקוראים אשר באו אחריהם ראו פליאה על פליאה: הם ראו כפעם בפעם את סוקולוב בהתחדשותו, בהחלפת צורותיו, ברעננותו, בשפעתו, ברוחב דעתו, בעושר זכרונו, בצללו לדורות עתיקים, ובהפליגו לעולמות רחוקים. התרגלת לראותו כאשר הספנת הנהה הוא שוב אחר ושונה וחדש וצעיר, ודורך משלב אל שלב, ועם זה הוא תמיד אותו סוקולוב, אותו היהודי התורני ואותו התייר האירופי, ואותה ענות־פתיבה, ואותם דברי חכמים בנחת נשמעים, אלא כל מה שהוא מוקין מתמלאים עורקיו דם צעיר יותר, וצבעיו מבהיקים יותר, ולשונו מתגמשת ומתלטשת יותר.

אלא שכל הפליאות הללו, פליאות פשרונותיו הפנומנליים וחיוניותו העצומה, פליאות הקלות והשפע וההתמדה והידענות והסבוראות וההתחדשות, אינם ממצים כלל את מהותו המופלאה של סוקולוב ואת ערכו לדורנו, ואינם מסבירים את הציפיה למה שהיה עוד בידו לתת לנו וניטל מאתנו עם מותו. הכל מספרים נפלאות על פוח זכרונו של סוקולוב. אכן, היה לו מה לזכור. הוא למד ושנה. במכתבו האוטוביוגרפי רבי־הענין ליל"ג, בהיותו בן עשרים וארבע, הוא פותב: „אני איש צעיר אשר פניו מועדות קדימה ורגליו נעות ולא נחות. לעת עתה חציי סופר וחציי קורא, חציי מורה (לקהל הקוראים) וחציי לומד, — „ללמוד וללמד“, זה תוי ונסי וחזם תכניתי“, האברך הצעיר,

אשר יל'ג שם עליו עינו לטובה, ידע, פנראה, את עצמו, ואוטופורטרט זה הלם אותו גם לאחר חמישים שנה: רגליו נעו ולא נחו וללמוד וללמד היה „נסו וחזתם תכניתו“ עד יומו האחרון. אולם זכרונו של סקולוב הכיל לא רק מה שקרא ושנה בספרים, הוא זכר מה שעניו ראו. ולא רק מה שעניו ראו בחייו הארוכים והעשירים, אלא זכר וחי מה שזכרו וחייו אביו וסבו. והואיל ובחייו אביו וסבו נתבדלחו כמה וכמה דורות קודמים להם — נשא בקרבן זכר חי של כמה וכמה דורות. הוא לא צריך היה לארכיאולוג שיחפור בשבילו ויחשוף את חיי היהודים במקומות מגוריהם השונים בדורות הקודמים. הוא עצמו התהלך פבן-בית לא רק ברחובות לופלין וקראקא הקדומות, פי אם גם ברחובות קורדובה וורמייזה, ופראג ורומא, וסורא ופומבדיתא. הוא טייל על פני כל הגיאוגרפיה הישראלית העולמית, מצין בְּדָקֵר יהודי חי ומעין „סדר הדורות“ פאחד, והיה חוזר אלינו לא לבד כ„אורח לשבת“, אלא כפאושפיו מדורות אחרים.

לפני פחות משנה ישבתי במחיצתו, והוא דיבר אתי — כדבר אדם צעיר על מעשה־הרפתקנות חדש, שהוא משתוקק לו — על מחשבתו לכתוב רומן היסטורי מחיי הרמב"ם. „דרושים לי רק שבועות אחדים לביקור במצרים. להיות בפוסטאט. אני רואה בעיני את כל זה, את הדור, את האנשים ואת הסביבה. ואני רוצה לספר כיצד אני רואה את הרמב"ם.“

אכן, מתאזותיו הגדולות של סקולוב היה לגלות את שפונות ההיסטוריה העברית, ולהסיר מכמה פרקים שלה את בגדי־השרד שהלבישו אותם שלא כמידתם. אף על פי שאת רוב כוחותיו הנגלים הקדיש למלאכת העתונאות, הרי נפשו היתה קשורה בחקר ההיסטוריה. ידוע כמה נשא נפשו לחקר תולדות יהודי פולין, פינה זו שעד לפני כמה שנים היתה העזובה ביותר בהיסטוריוגרפיה הישראלית, ואשר היה בה שר ושליט, אף על פי שלא עלה בידו להקים בה בנין של קיימא. ספרו על שפינוזא יותר משהוא ספר על הפילוסוף, הוא ספר היסטורי מקורי על קהילת אַמשטרדם ועל פלגותיה, ועל חיי הרוח של האנוסים ועל שליחותם של היהודים בהכנת הרפורמציה של לותר. דמויות גנוזות, תסיסות נעלמות — כמו וחייו לפנינו.

ובהיסטוריה, כמו בפובליציסטיקה, לא שלטה בו הסכימה, ולא

החזון הרחוק, כי אם דמות הגוף. הוא היה איש הדמויות וההסתכלות בצבעים, בגננים, במסיבות, באישים, בנטיות. יותר ממה שידע את ההיסטוריה מתוך ספרים ולימוד חטיטוט ועיון בכתבים עתיקים ובמוזיאונים ובספריית, ידע אותה „מבשרו“, ממראה-עינים ומקשרי-חיים ומנסיך-דורות שנאגר ברוחו. לא מלבר אלא מלגו.

ומכאן גם סוגיה ספרותית מיוחדת זו, שהניח ברכה לספרותנו: „אישים“. מה אלה? ביאוגרפיות, מסות, מחקרים, ממוארים? כל ההגדרות הללו בדיוקן אינן חלות עליהם. אלה הם שיחות עם בן-דורנו על פרקים קטועים מן ההיסטוריה היהודית בדורות האחרונים, כפי שראה אותה סוקולוב. אלה הם עלי-טרף מספר-החיים שלו, ממה שראה יהודי טוב-עין ונבון-חיים ועשיר-ירושא ורב-דעת בהתהלכו בין הדורות השונים והציבילי-זציות השונות אשר נערמו בדרכי חייו.

בהיסטורית-הנדודים שלנו, אשר מפולת דור אחד עלולה לבער נכסי דורות רבים — הרי זו שליחות מיוחדת להציל את ספרי-התורה, את חכמת-החיים של העם, את ידיעת עולמו הנפשי, מן הדליקה ומן החורבן ומן הגירושים והנדודים, ומקנים הרוסים, ומן הטמיעה ומן השכחה. ולא היה בימינו אדם כסוקולוב אשר נועד מטבע ברייתו ומתולדות חייו למלאכת-הצלה זו. זכרונו היה כבור סוד וכוח סיפורו כמעין המתגבר. ונראה היה שהוא עשה במלאכה זו בחמדה רבה ובהשראה מיוחדת. במקום אחד הוא מלגלג על מיעוט ידיעתנו בחיי התרבות היהודית: „שנים, שלושה, חמישה שמות של סופרים וכבר מלאה הסאה. הון מועט ומחזור גדול, סוד המסחר היהודי“. ונפשו חשקה, הוי מה חשקה, למנוע מאתנו את הדלות היהודית הזאת, בשעה שאוצרות גנוזים לו באמתחתו. והנה לא הספיק להטעימנו אלא בקצה-המטה. דחקה לו השעה.

ועוד פינה אחת היתה מיוחדת לו לסוקולוב, ובה שמורים לו אוצרות גנוזים, שכל ימיו היה צוברם ומפורם ומבזבזם, הלא היא הלשון העברית. הקורא העברי בתקופות שונות היה טועם טעם מיוחד בלשונה של סוקולוב. ספק אם חוקרי הלשון עמדו על תכונותיה ועל סגולותיה להעשרת לשוננו הספרותית והמדוברת ולגימושה. סוקולוב עצמו, שכמדומה מעולם לא תבע לעצמו עטרות, ראה אולי פאן את עיקר כוחו ואת „עולם

הבא" שלו. בשעה שעשה בארץ לפני המלחמה (הוא אז ראש ועדת החקירה הציזנית שנשלחה לחקור את שאלות העבודה העברית והיחסים בין הפועלים והאכרים, ואני אז שליחם של הפועלים החקלאים בפני אותה ועדה) היינו נישאים בדיליג'נסים ממושבה למושבה, ולעתים היתה שיחתנו יוצאת מן המסלול העסקני. "יודע אתה", אמר לי פעם, "רק אדם אחד ידע באמת לשוני מהי, זה היה פינס. הוא ידע מה הם מקורות לשוני וידע להעריך את מפעלי". בשיחה ענותנית זו, עם עלם בלתי־מודע כמעט, נשמעה נעימת־צער חרישית על עמל־חיים שקוע בלשון, מבלי שינדע כי בא אל קרבה, מבלי שיחסן בכלים אשר שם האומן נקרא עליהם. ואכן, חפצו הכמוס היה לראות בדפוס את המלון הגדול שלו, את אוצר שפתו העברית של סוקולוב, אשר בו העלה ואסף את פרי מחקריו וחידושו ויציריו וצירופיו ושימושו במשך עשרות שנים.

לשונו של סוקולוב עצמו עברה כמה גלגולים ותקופות. באותה לשון שבה נתחבב סוקולוב הצעיר על קוראיו הזקנים קשה להפיר את לשונו העתידה של סוקולוב המאוחר, עם שלל גנניה ועושר ביטוייה וחדשנותו ושאיבתו מכל המקורות, ישנים וחדשים שבחדשים. אף על פי כן, מי שיטרח וילך אל מאמרים קדומים של סוקולוב, ימצא שם כמה ניבים ושימושי לשון ותגליות, מהם שנתאזרחו ונבלעו בלשונו החדשה, אשר לא יעלה על הדעת, כי הם נשרו מקולמוסו של סופר עברי לפני חמישים שנה.

פינס, אשר העמיק לדעת ולהבין את רוח הלשון העברית ואת מקורותיה, העריך את סוקולוב בעל הלשון לא בכדי. פינס היה אומר: הטובה במלים עבריות חדשות היא זו שאינה מחודשת, הוה צולל בנבכי הלשון והספרות ואתה מגלה מטמונים ומוצא את משמעותם האמיתית ומשבץ אותם בתוך הלשון החיה. את סוד העלאת רבדי לשון חבויים ומשוקעים ושיבוצם ושילובם בתוך הלשון העתונאית השוטפת ידע סוקולוב. וגם כאן, כמו בפרקיו ההיסטוריים, לא השמיע סכימות בלשוניות. הדברים חיו בזכרונו, בפיו, בצטו. והם נשרו ממש מפיו, מפי עטו, אגב דיבור ואגב כתיבה. היש בינינו מישהו המסוגל לאסוף את אלומותיו הגורנה?

סוקולוב לא הקים אסכולה, לא הניח תלמידים ויורשים. לא יצר סגנון. הוא היה חזוין בפני עצמו. מזיגה חד־פעמית של סגולות וכשרונות ולמדנות

וידיעות וחניות ושילוב־דורות. בו דור דור נשקו. תחילתו פעילוי, אך לא פרי בוסר, כי אם אדם שלם, ועם זה עוד ארכה תקופת בישולו כדורותים. ואולי לא נסתיימה כלל. הוא לא בלבד לא מש כל ימיו מעשות פרי, עצם צמיחתו לא חדלה.

בזה, כמו בכמה בחינות אחרות, היה גורלו של סוקולוב שונה מגורלם של שאר סופרי ישראל הגדולים. הוא, העילוי, לא בא לספרות בסופה וסערה פיליג, כליל־נבלום, כסמולנסקין, כאחד־העם, כפרישמן, כפרץ. הוא לא היה איש־מלחמה. הוא פתח ב„בינת זקנים“, בישוב־הדעת. לא עסק בהריסה ובעקירה. המלחמות הציבוריות אשר מילאו את חלל הספרות העברית בימי נעוריו — מלחמת ההשכלה, התיקונים בדת — לא נגעו בו. אין לו עסק עם האפיקורסות הלוחמת, אולי משום שלבו נתון להנחות העולם הגדול יותר ממה אפיקורסים לוחמים. ליליג הנערץ עליו הוא פותב בעונה אך בהפירה: „שיח ושיג לי עם החסידים והאורתודוכסים דרכי החיים ומחשבותיהם גלויים וידועים לי — אך לא על תיקוני הדת נישב עקמומיות אלו — — וכל זמן אשר לא יפקחו עיניהם לראות באור הדעת והחופש, לא יועילו השינויים בשולחן־ערוך. בדבר זה חביב עלי מאמר חז״ל: אני מפיל את הבסיס והאנדריאנטוס נופל.“ כזהו סוקולוב בעלומיו. גם חיבת־ציון לא הוציאה אותו מאדישותו ומסקפטיותו ומשיווי־משקלו. הרצל הוא שעשה את הנס הזה. אך דרך פוכבו ונתחדש ה דמותו של סוקולוב. נתרעננו פוחותיו, נתחדשה הלשון, נתחדשו ענינים, נתחדשו מגמות. הוא פונה לקוראיו, „למרנן ורבנן“, אשר עד עכשיו היה מסביר להם את עניני העמים והמדינות ומחקר, בדברים חדשים. גם עכשיו אין דרכו בסופה וסערה. אולם הפעם ניתן טעם למלאכת־הכתיבה העברית, ניתנה אחיזה לנפש. לא רק עבר והווה, יש גם עתיד.

באו ימים אחרים, והעתונות העברית נטרדת ומתקפחת, והקוראים העברים מתפורים, והעורך העברי גולה, וסוקולוב נעשה מזכיר של ההסתדרות הציונית, וחבר הועד הפועל הציוני, ומלחמה פורצת, וסוקולוב מתפנה לדיפלומטיה, ולנאומי תעמולה, ולעבודת קרן־היסוד, וכותב באנגלית ספרים גדולים, תוכם רצוף מחקר ותכליתם „לחבב“ את הציונות על אומות העולם, והקורא העברי רואה אותו אך באקראי, והזקנים מתגעגעים על ימי „הצפירה“, ודור הקורא הצעיר אינו יודע את סוקולוב — והנה מתגלה שוב.

בן השבעים, ומתחדש. פרעננות, בחיוניות עצומה, בשלל־צבעים, בידיעת העולם, הישן והחדש. בתיאורי הדור, בזכרונות ילדות, בלשון שופעת, גמישה, מתחדשת מתוכה, יוצרת־דמויות ורבת־אסוציאציות, בקיצור, במה שנוהגים לקרוא לשבח, במודרניות, בתכלית המודרניות. הזמן פאילו לא שלט בו, אלא העמיד עצמו לשירותו, הוסיף לו לזית־ענינים ולזית־חן. אפשר היה להניח כי כל מה שקדם היה רק מעין אקדמות לטהודורת־סוקולוב החדשה. לסוקולוב בן־קיימא.

כל ימיו העניק ביד רחבה, והיד לא דללה, והמתנות לא אזלו. ועוד אנו מצפים למתנות באות, למתנות אשר אין מעניק אותן מבלעדיו, והנה היד קפוצה. קפוצה לעד.

סיון תרצ"ו.

מכאוב הסופר

איזו המיה נוגה עולה מתוך מכתבו של זלמן אפשטיין אל אחיו, שנתפרסם ב„דבר“ ליום השלושים למותו. חמישים וחמש שנים עבד האיש בכרם ספרותנו. עבד עבודה תמה. עבד באהבה ובאמונה, בימי עלומים ובימי זקנה, בימי טובה ובימי רעה. הקורא בן־הדור אשר לא ידע אותו יש צורך לומר לו, כי זלמן אפשטיין לא היה, חלילה, מנחות־דרגה בספרותנו. אדרבא, סופר מן המעולים. נקי־הדעת ונקי־העט. מעולם לא העלה גרה. מעולם לא השתמש בעטו למטרות פחות־ערך. אישיות מסוימת. חוט של חן היה משוך על כתיבתו. טוב־טעם, אהבת היפה, לשון זכה, פרוזה ענוגה, מחשבה משל עצמו. הוא יצא לדרך בחבורה עליזה, חבורת סופרי חיבת־ציון הצעירים, הוא סיים כשהוא גלמוד ועזוב, אולם תמיד דרך בשביל שלו. וגם היסורים והבדידות לא נסכו בכתיבתו מרעל המרירות והעלבון. מן המעטים היה אשר בהתרפקו על העבר, — התרפקות אשר לא היה בה פלום מן האדיקות הנוקשה אלא מן האהבה ומן השיריות — ידע גם בערוב ימיו להקשיב ביושר לבב ובחרדה זכה לבא. טעמו לא פג ואף ליחו לא נס. והנה הוא יוצא מן העולם ועושה את חשבון נפשו ואומר לאחיו ברוב צניעות: „אני יוצא מן

החיים בהבחנה מרה, פי לא ידעתי ולא הבנתי לסדרם פראוי". הוא אינו קובל ואינו מאשים את הזולת ואף אינו פורט את מנתיסוריו. הוא מרפין את הראש: „הנצח יבלע את הכל". אולם נקודה פאובה אחת אינה ניתנת להבלעה: „לא זכיתי פי בחיי נצא קובץ פתבי". עם זה אי אפשר להשלים אפילו בפני הנצח הבולע הכל. והסופר ההולך למות מנחם את נפשו: „מי יודע, אולי במשך הזמן ימצא לי גואל".

במשך כל עבודתו הספרותית לא נמצא לו, לסופר הבהיר והנעים המקובל על קוראיו — לא נמצא לו הגואל. הימצא עתה ?

זכות מיוחדת דרושה לו לסופר עברי כדי שיזכה לראות בהוצאת כתביו המקובצים, או לפחות שימצא לו גואל אחרי מותו. אילמלא שטיבל, מי יודע מתי היינו זוכים לכינוס פתבי ברדיצ'בסקי וברנר. אילמלא תנועת העבודה ספק אם היינו זוכים לכינוס פתבי א. ד. גרדון וארלזורוב ושירת רחל ועזבונו המעט של צבי שץ. מעטים זכו בחייהם לנעדייובל שקיימו את הבטחותיהם. וכל השאר ? בשביל המו"ל אין זו סחורה עוברת לשוק.

ולא עמדה לו לזלמן אפשטין מה שבין קוראיו ומחבביו היו גם כמה בעלייכולת ומוקירי ספרות וסופרים, אשר לא נבצר מהם לתת לסופר הזקן את הנחמה האחת אשר ביקשה נפשו, ולתת לקורא העברי הטוב מתנה אשר לא יהיה כפוייטובה עליה. לא. הגומל לא נמצא. והסופר הלך מן העולם וגם בנחמה מעטה זאת לא ראה, וגם בטחון שלם שהיא עתידה לבוא בזמן מן הזמנים לא היה לו.

וזלמן אפשטין אינו יחידי. הנה הלך חושי הארפי, אשר סיפוריו משכו בזמנו את לבות הקוראים, ובהם היה סיפור היסטורי „ימי המעשה" — הנסיון הראשון, אם לא היחידי עד היום, לתאר את ראשית ההתעוררות הביילוייית — מי דאג לחדשו ולתתו למקרא לצעיר בך הדור ?

והנה הלך יהושוע טהון. סופר בעל שיעור קומה שפיזר את רוחו בכל מיני במות ולשונות. והאם יתעורר מי שהוא לצרור משהו מכתביו — לזכרון ? הגואלים אינם ממהרים לבוא. ועיני הסופר, הרואה את עמלו נקבר בחייו, רואות וכלות.

אגודת הסופרים היא שצריכה להרגיש ביותר בעיוות גורל זה. והיא צריכה גם לקבל על עצמה, לפחות, את היומה לתיקון המעונת. יש לנו פבר

התחלה של קרנות תרבותיות לאומיות: יש מוסד ביאליק, עזבון גולדברג. ואם תבוא היד הפועלת אולי עוד ימצאו עוזרים תומכים. האומנם זה למעלה מפוחנו להבטיח פי סופר בעל-ערך היוצא מן העולם יזכה לראות בעיניו את יבול-חיינו נאסף אל הגורן, או לפחות ידע שלא הכל יפוזר לרוח. אלא משהו יהיה צרור בצרור החיים?

סבת תרצ"ו.

על מבשר העליה וההתישבות העובדת

לפני עשרים וחמש שנים גנע יוסף ויתקין בודד וגלמוד. הוא לא השאיר „ירושה“ גדולה במובן המקובל: אי אפשר להצביע על איוה מפעל קונקרטי שלו; גם בספרות הניח לנו רק קומץ עלים. רק מעטים זוכרים אותו ורבים לא ידעוהו. אילמלא כפר-ויתקין אולי רבים לא היו שומעים את שמו כלל. ואף על פי כן אנו מעלים עתה את זכרו כאחד מאבות התנועה, כאחד הראשונים.

זכות ראשונים אינה מקרית, ויתקין שלם בעדה ביוקר. הוא היה בטבעו מן הראשונים. ערך כתביו אינו בכשרון ספרותי מיוחד, אולם כל מלה וכל ביטוי — מורגש פי חצב אותם מסלעו ולכל מחשבה בעצמו הגיע. ראשון לעליה השניה — באיזה מצב עלה? הוא עלה לפני ארבעים שנה בערך, בראשית פריחת הציונות הפוליטית. מסביב לדגלה נתכנסו אמנם רבים ממיטב צעירי ישראל, אך על עליה לארץ לא חשבו. איש לא קרא לעליה אנו, לא הרצל ולא אחד-העם. הישוב בארץ היה עזוב ושכוח, והאנשים בבדידותם ירדו ונזאשו, ואף נגררו אחרי הטריטוריאליזם. והנה עלה ויתקין ונשאר בארץ, ניסה לעבוד, אך לא הספיקו לו הפוחות לכך, בית-הספר משך אותו, אך גם שם לא מצא קורת-רוח. האוירה של „הפקידות“ והעבודה הזרה היתה בעוכריו, אף נאלץ לעזוב את ראשון-לציון מפני דעותיו — והיה טבעי מאד אילו הגיע צעיר כזה לידי יאוש ועזיבת הארץ. אולם ויתקין קורץ מחומר אחר. ברגע היאוש הגדול ביותר לא היה מסוגל להיכנע, פי היה סמל ל„יאוש היוצר“ — זה שבן היתה חדורה העליה השנית.

ויתקין היה החבר המביגר בעליה השניה, במחנה הצעירים שעלו אחריו. הוא כבר הספיק לרפז מחשבה ונסיון ויכול להביע את ביקרתו לכמה וכמה מחשבות־בוטר שהיו אצל צעירי העליה השניה. הוא לא יכול לקבל בפשטות את הסיסמה של „פיבוש העבודה“ במובן השאיפה להישאר פועלים שכירים דוקא. ובטרם נוצרו הקבוצה והמושב תפס ויתקין שפיבוש העבודה אינו אלא מעבר להתישבות עובדת. כשם שתפס קודם פי לא די ב„ציוני ציון“ סתם, אלא העיקר: „עלו!“ לא רבים הבינו אז את צמדתו בענין ההתישבות, וגם זה אינו תמוה, אם נזכור את הפשלונות המרובים של הנסיונות הקודמים להתישבות — במושבות המטעים ביהודה, במושבות יק"א בגליל וב„אריסות“ החדשה ה„פלחית“־הפשוטה בגליל. אבל ויתקין הצו והרים את דגל ההתישבות העובדת.

הכרותו על הכרח העליה — בתקופה שאיש לא תיאר לעצמו ולא האמין פי יכולים להכניס יהודים נוספים לארץ; הכרותו על הדרך של התישבות עובדת, והכרותו על בית־ספר מותאם לעם הקם לתחיה — שלושה דברים אלה מיחדים את ויתקין כאדם שקידם את הדברים העתידיים לבוא.

ברצוני להזכיר כיצד לא נפגשתי עם ויתקין בבואו לגולה. הייתי כבר בין הנואשים והמאוכזבים מכמה דרכים ותנועות וכבר ידעתי פי דרכי רק לארץ־ישראל, אך עוד לבי לפומא לא נליא, עוד לא גיליתי זאת לקרובי נפשי, רק חרדתי לכל בשורה מארץ־ישראל, לידיעה, למאמר בעתון, לגליון הראשון של „הפועל הצעיר“ — והנה שמעתי פי בא נואם מארץ־ישראל, וזה היה ויתקין, ולא ידעתי מי האיש, את הקול־קורא שלו לא קראתי — אולם החלטתי לא ללכת לשמוע את דבריו, כי אדם שיכול לעזוב את ארץ־ישראל — אפילו זמנית — כדי להטיף לאחרים בגולה, לא היה ראוי לדעתי אז שילכו לשמוע אותו... התעקשתי והפסדתי את האפשרות להיפגש עם ויתקין בגולה.

אחר כך, לאחר שעליתי לארץ, כבר ידעתי מי הוא ויתקין ונמשכתי אליו לאהבה. ידעתי פי הדרך אשר הוא קרא תהיה דרכי שלי. נודמנתי פעם יחד אתו ללינה על הרצפה בבית המורה המנוח אליעזר פפר. ועלי להדגיש שמעטים מאד היו האנשים שנדף מהם רוך כזה, ושפל כך לא היה

ביחסם מהביטול אל החדש בארץ — כמו אצל ויתקין. ותמיד הרגשתי שלפני איש אשר כל מה שעבר עליו בארץ לא יבש את נשמתו, והוא נשאר קשוב ומאזין ומאמין בהמשך, בעתיד.

היה זה טיפוס יהודי גזעי אציל, שהוא רך וקשה גם יחד. וכשאנו נזכרים באנשים כאלה, ובאיש שהיה הראשון והמבשר לעליה השניה — אין להתבייש. זהו האופי האנושי המשובח ביותר, שרק תנועות נעלות מגלות ומטפחות אותו.

הובעה משאלה (על ידי מר לובמן) שויתקין ישמש לנו סמל לאחדות האומה. המגמה לאחדות האומה היא אחת המגמות הנעלות ביותר. אך איך היא נקנית? הרי אחדות האומה — זוהי תמצית הסוציאליזם. מגמת הסוציאליזם היא להשליט שיוון, דמוקרטיה — כדי שהאומה תהיה אחת. ואין תקוה להתגבר על הפילוגים ומלחמות האחים בעם, אם לא על ידי השאיפה לאחדות ולשיוון פוליטי וסוציאלי בעם. אכן, יכול ויתקין להיות סמל אחדות האומה, כי הוא נשא בלבו חזון אחדות האומה, וגם ראה את הדרך הנכונה אליה: עליה חלוצית, עבודה, קרקע לאומית וישוב עובד.

שבת תרצ"ז.

על קברו של אלכסנדר זייד

מכל קצוי הארץ באו אליך חבריך, זייד. ראשוני הראשונים וצעירי הצעירים. יום יום אנו קולטים חצים ויום יום אנו מאבדים אבידות. וכבר אין בנו פוח לכאוב את מכאובנו. ובכל זאת חרדנו פולנו לפרידה ממך. הלא אתה היית אחד היחידים המגשרים, גשר חי היית בין ראשוני הראשונים לבין צעירי הצעירים. ועוד בימים האחרונים לחייך זכית לראות את הנוער שאתה קראת לו לבוא ולהיות לקבוצת רועים בהרי שיך-אבריק, עולה להתישבות על האדמה הסמוכה, אשר אתה תבעת שנים רבות את השלמת גאולתה בשמירה, בעבודה עברית.

שלושים וארבע שנים עמדת תחת מטר כדורים; מאז קיבלת את המפות הראשונות בכרמי זכרון-יעקב אשר שמרת. אפשר היה כבר להאמין

פי הפדורים אין להם שליטה עליך, וכי עוד נזכה לראותך זקן-שומרי-היערות של הקרן הקימת, מגדל דורות לחיי גבורה וצדק. לא זכית, לא זכתה צפורה, לא זכו בניך וגם אנחנו לא זכינו לראות את המשך חיך. למראשותיך עומדים זקני חבריך וצעירי חבריך, ומאחריהם עומד כלל העובדים בארץ, ותנועתנו החלוצית בגולה. יקרת לנו, פי על פן יותר משידעת למות ידעת לחיות. היית בחיך, בכל חיך, לסמל הגבורה, אך לא רק לסמל של גבירה, פי אם גם של צדק, של מצפון, של אחריות. ההיפך הגמור מן הגבורה המזויפת. ידעת כל ימיך, כמו שיודעים רק מעטים, לחיות חיי חלוץ, חיי חבר, חיי אב לבניו, חיי משפחה. ידעת להקים בית בישראל, בית זייד, שיהיה תמיד מקלט לנודדים ומרכז לאנשים אוהבים, מעריצים ולומדים מדרכיך.

ידעת, זייד, ימים מרים. היו ימים שההסתדרות נדרשה להגן עליך ועל זכות יצירתך מפני חברים. היו ימים וחבריך הקרובים נדרשו להגן עליך, על זכותך למקום שמירתך. אך קצרה יד חבריך להגן עליך מפני הפדור האחרון. ובלילה אכזרי, בליל גבעת-עדה, נעקר גם הארז הזה מיערות הקרן הקימת, מיערות החלוציות המלבליים.

הרחוקים שמעו עליך פאיש הגבורה הטהורה. אנחנו ידענוך גם פאיש התנועה. זכורים הימים הראשונים בעוד היינו קומץ קטן, וקומץ זה עדיין לא הפיר את עצמו ואת חבריו. עוד לא היתה לנו לשון אחת, עוד לא התגברנו על פירודי הילדות. אך למרות המחיצות היו אנשים, אשר בדברם היו הפל מטים אוזן לשמוע לדבריהם. אלפסנדר זייד לא היה מן הנואמים, פכד-לשון היה, את מחשבותיו היה מביע בגמגום. אך פאשר קם לומר את דברו ידענו: פאן מקור, פאן נובע מעין חי. פאן אדם שואב ממעמקיו.

ובבוא שעת האיחוד היה זייד, כמו שהוא, בדמותו ובחייו, ממסמלי תוכן האיחוד. מסביב לו ולדומיו התלפדה ההסתדרות. אלה הם שגורמים לה להיות מה שהיא בחיי הפרט ובחיי העם, וכאלה מקנים לה את האמון הגדול. לאחדות משפחת העובדים אנו זקוקים עתה, פשהכל מסביבנו נסער, יותר מאשר בכל זמן שהוא. ואת נחלת זייד נשמור. את הפינה הזאת נקדש. הבית אשר בנה זייד יהיה יקר לכולנו. ובלכתנו מפה נביא אתנו לכל אשר נבוא את הקשר לאדם ולמקום.

תמוז תרצ"ח.

דברים

שלא נשתלבו בפרקים הקודמים

חינוך וקרקע

(דברים שנאמרו בפני מורים עברים באמריקה)

מודה אני לכם על ההודמנות היפה שנתתם לי להימצא הערב בסביבה עברית. אדם מן הארץ היוצא לגולה הרי הוא נתון בתוך נכר כפול: נכר ארצי ונכר לשוני.

איני מעלה על הדעת שעלי לספר למורה העברי באמריקה על חשיבותה של הקרן הקימת. אראה בזה פחיתות-כבוד אם אהיה נצרך לדבר אליכם בנוסח של תעמולה. חפצי לומר משהו בדבר המקום אשר ארץ-ישראל החיה צריכה לתפוס בחיי בית-הספר העברי. ולא בלבד מבחינת עניניה של ארץ-ישראל, כי אם גם מבחינת תכנון וגורלו של בית-הספר.

אני נוטה לחשוב כי שאלה זו עודנה טעונה בירור. אני משער כי יש מורים אשר אין דעתם נוטה להכניס לבית-הספר מצוות מעשיות אשר אינן „כתובות בתורה“ ואין הוד הזקנה חופף עליהן. ודאי יש חוששים לחידוש זה: סטיה מן הפדגוגיה הטהורה, הכנסת המורה בעול של „עסקנות“, פוליטיזציה של החינוך, מפלגתיות, ונוסף לכל אלה — ביטול תורה.

אני פטור ממסירת מודעה שאינני „איש מן המקצוע“ ואיני נוגע בשאלות אלא כאדם „מן הישוב“.

מבקש אני להפריד בין מושגים שונים, הנראים לי כמשמשים פאן בערבוביה. לא הרי חינוך למפלגה כהרי חינוך לעקרונות ולערכים לאומיים וחברתיים (ואפילו אם מפלגה מן המפלגות דוגלת בהם או מבקשת להגשימם בחיים). וכי קיים חינוך שהוא „חפשי“ מפל עקרונות לגבי חיי חברה? אלא שכל עוד המחנך מסתפק בערכים העוברים בירושה אין מרגישים בכך.

מאימתי מתחיל המחנך לשאול מה מותר לו ומה אסור? משעה שתקופה חדשה מסתמנת בחיי אומה ומצוה לגלות ולטפח ערכים חדשים. ערכים חיוניים המתחדשים בחיי עם עלולים להתלבש בלבושים שונים. הלבוש המפלגתי אינו אלא אחד מהם. יש שהוא הולם את התוכן, ויש שהוא מכַעֵר או מְכוּוֹצוֹ או חוֹנְקוֹ. ואף מפלגה שכל עיקרה מתפווּן ל„אורחא דמהימנותא“ של ההיסטוריה לא תמיד מגישה מנחה טהורה בכלי טהור. אם על היחיד נאמר: „אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא“ — קיבוץ לא כל שפן. והחינוך, המתפווּן לערכים בטהרתם והרוצה לראות למהותם של דברים, לא יתן לשחד את עצמו על ידי פוחה וקסמה של מפלגה ויבקש להבחין בין זכויותיה ושגותיה לזדונותיה. אך „על־מפלגתיותו“ של החינוך אינה צריכה לשמש אמתלה או הצדקה לריחוקו מעל צרכי האומה והחברה ומעל תפקידי התקופה ויצירת הדור.

המורה העושה את החינוך פלי־שרת למפלגה, לעמדותיה וליחסיה ולתכסיסיה, לארעי ולחלוף שבה — ספק אם הוא עושה בזה שירות נאמן אפילו למפלגה היקרה לו. יש אמנם מפלגות אשר פרנסתן על ניצול נפש הילד באָבו, והללו אינן חוששות לכך שנפש הילד תיכמש בטרם תגיע לאבי־בחיים. פי על כן כל מעיניהן ב„רנח“ וב„בנצחון“, ברנח לשעה ובנצחון לשעה, ואחר כך יבוא מה שיבוא. אולם מפלגה אשר תכנה אינו מתמצה ברנח לשעה ובנצחון לשעה והיא רואה עצמה אחראית לחיי האומה בהווה וגם לימים באים, מפלגה כזאת אינה יכולה לנהוג בילד כבאובנקט של ניצול. פי לה הילד אורח של חברת־העתיד, ובבוא היום יופקדו בידיו — לשבט או לחסד — הישיגיה ומשאלותיה. ובבוא יום דין והכרעה — האומנם תכריע „הכננה“ המפלגתית שהוטבעה בדחילו ורחימו בחינוכו של הילד? האומנם תכרענה הדעות שבהן נתפטם? ושמה יכריע טיבו של אורח העתיד? שמא יכריעו: בריאותו, ישרו, עז־רוחו, חירותו, כח־שיפוטו ורוח־בדעתו? ושמה להיפך: רפינוּ, פחדנותו, טמטומו, השתעבדותו מרצון? ושמה תכריע סופת־חוץ? בקצב מהיר זה של ימינו, על חליפותיהם ובעיותיהם החדשות לבקרים — מה הבטחון אשר תבטח המפלגה, פי דוקא היא ולא מפלגת־צרתה בהווה או בעתיד תקצור את הזרע המפלגתי אשר זרעו מוריה בקרב חניכיהם? מבחינת הכשרתו של אורח־העתיד יש ודאי לומר הרבה לביקרתו

של אותו טיפוס של מורה, אשר „זראתו“ המפלגתית קודמת ל„חכמתו“ החינוכית. ואף על פי כן יכול אותו סוג ללמד זכות על עצמו, שהוא מבקש לסייע את חניכיו שידעו לכוון ולמצוא את מקומם בעולם. שהוא מבקש להפנות את תשומת לבם מן ההיולי אל החיוני. מה שאין כן אותו סוג של מורים האוטם את נפשו מן המתרחש ומתחדש בחיי הדור. מורה זה שאיננו מבקש להידחק בכוחות היצירה של ישראל הפועמים בימינו ולהביא את תלמידיו לידי הידבקות באלה — מורה זה גוזר את דינו של בית־הספר לרעה שברעות: לשמון.

אין המורה חייב להיות עסקן ציבורי, אך חייב הוא להיות אזרח בעמו. ולא בלבד בדורות קדומים של עמו, אלא אף בדור הווה. עסקנות — רשות, אזרחות — חובה. המורה שאינו אזרח בעמו, אינו חי את חיי עמו בדורו — יכול ללמד מקצוע מסוים או לשון זרה, אך אינו יכול ללמד לשון־עמו וספרות־עמו, אינו יכול לחנך את ילדי־עמו. על אחת כמה וכמה מורה עברי אשר אינו חי את חיי עמו בהיקפם, ואינו מבקש לנטוע חיות זו בתלמידיו — אינו יכול להיות מחנך לילדי ישראל.

כי אין תפקיד לחינוך עברי בימינו מבלעדי זה: להכשיר את בן הדור שירצה ויוכל לעמוד במערכת החיים של זמננו פיהודי חפץ־חיים, בלתי־נטמע ובלתי־נכנע.

המטרה הראשונה הגדולה אשר העמיד לו בית־הספר העברי החדש — החיאת הלשון — הספיקה לדור ראשון ולדור שני של מורים ומחנכים שלא ירגישו בתהום הפעורה לרגליהם. אותה שעה של יסוד בית־הספר היתה גם שעת חילופי־משטרים בחיי הרוח של ישראל, שעת אבדן דעות ואמונות, שעת התמוטטות של מוסכמות ומקובלות מדורי־דורות. משעה שפרחה גשמת האמונה מבית־הספר — והיא פרוחה גם מכמה מקומות שבהם נשתירו לבושיה וקליפותיה — נפתח חלל אשר לא בכוח המורה ולא בכוחם של מורי המורים שבדור למלאו. לגבי זה אין הבדל בין „רבי“ ל„תייא“. גם אחד־העם וביאליק לא היה אתם להשיב את האבידה. ואין צורך לומר שלא בדרך הצביעות ודיבורים ומעשים מן השפה ולחוץ תתמלא החרבה. קשה

להאמין שעוד דורנו זה ימצא את המוצא מן המצוקה ויניח יסודות לעולם רוחני מוצק ובר־קיימא. יש ענינים אשר אין לנו אלא לומר בנמיכות־רוח, בהפרת מקומנו וזמננו: להיסטוריה פתרונים.

אך אם אין בידי המחנך לתת לחניכיו מה שאין לו לעצמו, מה שאין לדור, ואם אינו רוצה להשלות את נפשו ולהונות את זולתו בתרופות־אליל — הלא שבעתים יוקיר כל כב־ת־אדמה נוספת אשר יש בה פדי פרנוס החינוך העברי, פדי תוספת אחיזה והעמקת שרשים והרחבת הנוף. לא חליפין למה שאין לו חליפין, לא „במקום“, אלא הרחבת מקום, פיבוש שממה מידי המדבר היהודי, החיאָת העזובה, חשיפת מעינות־חיים שנסתמו, גילוי מעינות נעלמים.

ואת אלה נותנת לנו ארץ־ישראל החיה.

הנה אנו עומדים בפרשת הקרן הקימת. יותר ממה שתורם בית־הספר לקרן הקימת — תורמת הקרן הקימת לבית־הספר. בהטילה על המורה והתלמידים את המצנה המעשית לתרום ולהתרים לקופסה הפחולה — הענק תעניק לו לבית־הספר לא רק את שמחת־המצנה, כי אם גם כמה ערכים חינוכיים.

הקרן הקימת נותנת גאולה לא רק לארץ, כי אם גם לתנ"ך. על ידי מעשיה של הקרן הקימת חֲדַל התנ"ך להיות ענין־קדומים, ענין של עֶבֶר, אלא נעשה „אַקטואלי“. התנ"ך אינו נפסק. החוט אשר נקרע מתאחה שוב. חפירת הבארות בנגב על ידי אברהם ויצחק מתגלגלת ומתרווננת במפעלי המים של החלוץ העברי על אדמת הקרן הקימת. ואפילו סתימת הבארות על ידי פלשתים ו„ההתעשקות“ ו„השטנה“ בגלל הבארות, הברייתות הנכרות — לא הפסידו פלום מאַקטואליותן. „והארץ לא תִמְכַר לצמיתות“ מתחדש באדמת הלאום הניתנת בחכירה לחבורות עובדים בני־חורין. הלהט הסוציאלי של הנביאים מתגלם שוב ביצירותיו של העובד על אדמת הקרן הקימת — המושבים והקבוצות.

החינוך העברי בימינו, אם אינו מסתפק בלימוד קצת מלים עבריות והקניַת קצת ידיעות על העבר, נתקל בכמה בעיות חדשות, בעיות הזמן.

ובתוכן גם זו: פיצד לשמור על חניכיו מתפיסה מסלפת של מהות תנועת התקומה העברית בגלל שיתוף־השם שישנו לכמה תנועות, אשר שם „לאומיות“ נקרא עליהן; פיצד להבדיל בין תנועות אשר שרשן ההומניזם וההדדיות, אהבת החירות, הפרה בזכויות האדם ובשויון העמים לבין תנועות אשר שרשן „אני ואפסי עוד“, התנשאות והשתלטות אדם על אדם ועם על עמים.

לשון האדם היא כל כך קלושה ובלתי־מדויקת בהגדרת תופעות מורכבות — ובפרט בתקופות של מבוכות ותהפוכות וכיבוי מאורות בתקופתנו — שלעתים קרובות אנו פוגשים שני הפכים המשמשים בכתר אחד. כך אירע, למשל, למזנח קומוניזם. שנים אוחזים בו: א. רעיון הקומוניזם החירותי, המטיף לחברה שאין בה שליטים ומשועבדים ומשתעבדים, ויש בה שויון סוציאלי גמור, שויון ערך האדם, וחירות־אדם מפסימלית. ב. משטר הקומוניזם הדיקטטורי הקיים על שליטים ומשועבדים ומשתעבדים, ויש בו אי־שויון סוציאלי, ההיפך משויון ערך־האדם, ושלילה של חירות אדם. כמה קרבנות־שוגג העלה דורנו בגלל כשלונן של השמש היסטורי שנשלח לקרא לקמצא וקרא לבר־קמצא?

ומעין כך אירע גם למושג „לאומיות“. מציני, מסריק, ז'ורס, אחד־העם, א. ד. גורדון, גנדי — בחירי המין האנושי שבדורנו — קראו בשם הלאומיות, אק גם הקינים למיניהם, מהיטלר ועד חג' אַמין, מחילות הפורעים ברוסיה ובאוקראינה ובפולין ועד חילות פורעי ערב דוגלים בשם זה.

המוח הרופס, לא בלבד של ילדים אלא אף של תינוקות מבוגרים, אינו מבחין בחילול־השם הזה, הוא מקבל את זהות השמות, ובלי להעביד את עצמו אינו אומר „להבדיל“, אלא אומר „היינו הך“. ומסיק את מסקנתיו: אם שהוא מידבק בעבודה הזרה, או שהוא בורח על נפשו מן הכיעור „והדומה לו“.

פאן אחד התפקידים החמורים הקוראים למחנך העברי: ללמד את חניכו להבדיל בין טהרה לטומאה. ללמדו לבלי הילכד בפחים של גזירות שוות כוזבות. לשמור על טהרת תנועת עמו מכתם ולהגן עליה מלעז.

בעבודתו זו ימצא עזר בקרן הקימת.

פי הציונות, דוגמת אותן התנועות הלאומיות אשר מקורן אהבת החירות ובקשת עילוי האדם, ניכרת בערכיה האנושיים, החברתיים, התרבותיים. והקרן הקימת, כשליחת הציונות, מעידה במעשה על טיבם של הערכים הללו.

לגבי מי שחושב את מחשבת הציונות לעומקה — אין הקרן הקימת תופעה מקרית. לא מקרה הוא שהרצל ושפירא חלמו את חלום הקרן הקימת ולא סתם „חברה לרכישת קרקעות“. ולא מקרה הוא שמפעל הקרן הקימת השתזר כל כך במפעל הפועל-החלוץ. לא מקרה הוא שעקרון העבודה העברית — אשר משמעו: לא ביגיעתם של אחרים ולא בעמידה על גבם של אחרים יגאל עם, ולא על תרבות פלנטטורים תקום תרבות-עם — נעשה לעקרונה של הקרן הקימת, למרות כל החצים שנורו בה. לא מקרה הוא שערכי החיים המתחדשים בארץ-ישראל החדשה — עליית קרן העובד, בקשת צורות חיים מתוקנות וטיפוחן — מצאו מקלט ומבצר באדמת הקרן הקימת.

והערכת הקרן הקימת נושאת אתה גם הערכה לפועל הארץ-ישראלי. ואין הכננה בזה להערכה „מפלגתית“, כי אם להערכה לאומית ואנושית של מפעל הפועל העברי והטיפוס האנושי-החלוצי המתגלם במפעל זה. אין אדם צריך להסכים בפל למושגיה ולמעשיה של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית כדי שיכיר שזוהי תנועה מיוחדת במינה בהיסטוריה העברית, שהזרע אשר נזרע בביל"ו נבט וצץ בפועל החלוצי. אין אדם צריך לנתר על ביקורת מעשים ודעות של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית כדי שיכיר שזוהי תנועה יחידה במינה במשפחת פועלי העולם.

רצונך לעמוד על אפיה של תנועתנו הלאומית בוא וראה מה המקום שמילאה הקרן הקימת בעליית קרנו של הפועל העברי. היא היתה לו בחינת הסולם בחלום יעקב, „מוצב ארצה וראשו מגיע“ מעלה מעלה. אילמלא הקרן הקימת היה הפועל אנוס להישאר — גם במיטב חלומותיו — פועל שכיר ותו לא. בזכותה ניתנה לפועל אפשרות לחזות חזיונות והזדמנות להגשימם. ואכן, הפועל לא היה ואינו אובנקט פאסיבי לפעולת הקרן הקימת, הוא האציל עליה מפוחו הדינמי, מצמאונו להגשמה, מאהבתו ונאמנותו. הטיפול בקופסה הפחולה יש בו איפוא כדי להביא בלב החניך את

הכרת ערך המפעל החלוצי והאדם החלוצי — הדמות המתחדשת לעינינו בחיק ההיסטוריה העברית.

הטיפול בקופסה הכחולה משמעו, מבחינה חינוכית, גם העמקת היחס לקרקע. העמדתם על כך מה מוזנח ענין זה בתוך התנועה הציונית גופה, שלא לומר בעם פולו? הדורות הקודמים, אשר שלחו את פרוטותיהם לארץ באמונה ובתום, כדי להחזיק בידי היושבים אל שולחן ה', „בארבע עריי הקודש“, לא ראו כל צורך לגאול את אדמת ישראל. הציונות, לכאורה, דגלה מראשיתה בקרקע, ואף על פי כן גדול כוחה של תלישות השולטת ברוב פעולותינו. עובדה זו בלבד, כי עד היום לא נאחזנו אלא בששה אחוזים משטחה של ארץ-ישראל המערבית — דיה. לפיכך גם נשארה הקרן הקימת עד היום בעיקר ענין של פרוטות. יש לכך גם סיבה פשוטה. כל שאר המחסורים שלנו צועקים בקול רם. והכרח להיענות לה, ולו גם במקצת. את קול זעקת האדמה אין זומע.

וחוסר החוש לקרקע הוא גם ראשית חטאת, אשר ממנו פתח לצמצום מתמיד של תקנתנו המדינית. אילמלא הצטמצמו אנחנו בפעולתנו הקרקעית לא היו האחרים יכולים להטיל עלינו צמצום אחרי צמצום. קודם צימצמו אנחנו את עצמנו. אחר כך באו אחרים ואישרו את צמצומנו. האם לא אנחנו — במו פיסנו — ויתרנו על החורן, על עבר-הירדן? מדוע לא נאחזנו שם בשעה שעדיין לא גזרו על התאחזותנו?

בכל דברי ימי הציונות היו רק מועטים אשר ריכזו את חייהם בקרקע ובגאולתו. אנשים פיהושע חנקין, מנחם אוסישקין ואברהם הרצפלד היו מעטים ועודם יחידים-גולה. האין בזה תפקיד לבית-הספר? בקצב זה שאנו עובדים עוד יארכו הימים עד אשר יתם מפעלנו הקרקעי, ואם בית-הספר ידע לטפח בחניכיו את החוש לקרקע המולדת אזי ימלאו הם את אשר החסירו קודמיהם, ואזי יקומו מתוכם יורשים וממשיכים לחנקין, אוסישקין והרצפלד. יש רואים פגם בתביעותינו הפסיפות המרובות. יש מקוונים על ריבוי מגביותינו. יש מאמינים כי היינו מרבים ברוחניות אילו מיעטנו במגביות. הקובלנות על המגביות האוכלות את הציונות היו כבר אף הן לחלק אורגני של „הפעולה“ הציונית, אך חוששני שאילו היינו נוטלים מן הציבוריות היהודית באמריקה את מגביותיה — לא היינו מעשירים אותה אלא מרוששים.

הנתינה מעלה את בעליה. וחינוך לנתינה אף זה סעיף גדול בחינוך. אנשים יודעים לקחת גם מבלי שיתחנכו לכך, אבל מידת הנתינה מצריכה חינוך וטיפול. עד פדי המדרגות העליונות שבמידה זו — אהבת הנתינה, שמחת הנתינה, מידה זו עשתה לא מעט בעיצוב דמות היהודי והחיים היהודיים: „הצדקה“ היהודית, פדיון שבויים, התרת אסורים, מתן בסתר. אבותינו ידעו לתת, אך מידות הנתינה שלהם התאימו לצורך זמנם ואינם מתאימים לצורך זמננו, כי בימינו אנו בחיי עמנו יש לנתינה תפקיד בלתי רגיל: בנין חרבות עם, בנין מקלט ומקדש לחיי עם.

ומה עלובה נתינתנו לעומת צרכינו הקרקעיים, הישוביים, התרבותיים. היו ימים ואנחנו יכולנו להתפאר כי עם של מנדבים אנחנו. עכשיו אנו נוכחים לדעת עד מה למדו באומות העולם לתת. מה נדבנותנו לעומת מנדבים משלהם, הנותנים סכומים עצומים ביד רחבה ואף בדעה רחבה, מתוך ראית מרחקים.

בעצם הימים האלה הטיל על עצמו הפועל העברי בארץ, זאת הפעם השניה מאז החלה הפורענות, „פדיון־עבודה“, במסכת שנים־עשר ימיעבדה. נתינה מרצון זו היא נוספת על מסי־החבר המרובים, על התרומות לקרנות, על תרומות־רשות אחרות ועל חובות העזרה ההדדית. אין לומר שמידה זו של נתינה קלה לכל אחד מאתנו, יש נאנקים תחת הנטל הזה ויש „ידידים“ לפועל המרחמים עליו, אשר מאשריו מכבידים עליו כל כך. אך בכוח הנטל הזה זוקף הפועל את קומתו, ובכוח הנתינה הזאת מקבל כל אחד מאתנו פי כמה וכמה ממה שהוא מחסיר מעצמו. מעולם לא היתה תנועת הפועלים בארץ למה שהנה אילמלא חושי־הנתינה שטיפחה בחבריה.

ואף זהו תפקיד חינוכי לבית־הספר: ללמד לתת, לאמן את היד הנותנת ולטפח את הלב האוהב לתת.

במשך הימים המועטים אשר אני עושה באמריקה הריני מתחקה על מצב העברית. אינני מספם עדיין ואינני מחווה דעה. אך יכול אני לציין כמה סימנים טובים שנתחדשו במשך ט"ז השנים מאז ביקורי הראשון כאן. דומני שה„עברי“ עכשיו איננו כל כך בודד ומיותר ושרוי ברפיון ובעזובה כאשר

היה. אף אסיפה גדולה זו של מורים ומורות מעידה משהו. בינתיים נתחוויר פי יריבינו שהתקלסו בנו וטענו שהעם אתם — נתבדו. אם אינני טועה הרי גל זה של בדידות ויתום עובר עכשיו עליהם. אין בי שמץ של שמחת-נקם, אבל אני מציין זאת למען נלמד משהו.

עוד דרכנו ארוכה. ועוד גלים הרבה יתנשאו נגדנו. נלמד שלא להיסחף בהם.

אפשר התרשמותו של אורח אינה עולה בד בבד עם הרגשתו של אורח, המתענה בכל סבלות המקום והענין. האורח אומר: יש שכר לפעולתכם. האזרח תוהה: למי אני עמל? מפי המורה העברי שבאמריקה מגיעים אלינו רק קינים וקובלנות. הקובלים תולים את הקולר בתנאים אוביגטיביים שאין להם תקנה, בעסקנים ובמנהלים. בגבאים וברבאים, בהורים ובתלמידים. הלו אחראים לכל התקלות. כאדם מן הצד יורשה לי לומר, שבטענה זו שהפל אשמים חוץ מן המורה נשמעת לי עדות קשה כנגד המורה. הרי זו הודאת בעל-דין שהמורה הפקיע עצמו מאחריות, אין לו כוח משלו, ואין לו השפעה משלו, ואין בידו להטביע את חותמו הוא על החינוך ואינו אלא שכיר העושה רצונם של אחרים. אפילו בעולם החומר אין האדם השכיר בימינו מסתפק בהתאחדותו לשם הרמת שכר עבודתו ותנאי עבודתו, אלא שואף להשביח את מצב המשק ותהליכי התוצרת. בעולם חיי-הרוח לא כל שכן. שם מי שאיננו אלא שכיר, נטול אחריות והשפעה, הרי הוא בריה עלובה; ומשנה-עלבון חרות במצחו של שכיר החינוך העברי, אשר ה"למי אני עמל" הפך לו לפזמון-יאוש המשתיק כל מוסר-פליזות. יורשה לי לומר, שרפינוז של המורה העברי, רפיזון-אמונה ורפיזון-ארגון, הם מעיקרי תקלותיו.

בינתיים גדל בקרבכם וגדל דור צעיר של מורים ומורות. מה הרכוש הנפשי אשר הוא מביא אתו, מה החידושים אשר הוא מכניס, מה הברכה אשר הוא רואה בעבודתו? המאמין הוא בערפה, בנחיצותה, בעתידה, העושה הוא את מלאכתו באמונה, מתוך אמונה?

כלל המורים העברים באמריקה, הלא פשהוא לעצמו הנהו ציבור גדול, בן כמה אלפים, כן רבה. ציבור כזה, אם הוא יודע את שליחותו, אם הוא מכבד את פעלו, ואם יש בו הכוח להתלקט ולהתלכד על יסוד אידיאה תרבותית משותפת — תקוה לו ותקוה לחינוך ממנו. תקוה לו גם לזקוף את

קומתו ולשפר את תנאי חייו ועבודתו ולצאת משעבוד לאפוטרופסים מתנשאים, וגם לכבוש עמדות חדשות לחינוך ולתרבות העברית. בחיי העם מסתמנים כמה גורמים חדשים, אשר המורה העברי יוכל להסתייע בהם, אם יצא מפלל פאסיביות וכניעה. ועל כולם — תסייע אותו ארץ־ישראל אם ידע להידבק בה.

כסלו תרצ"ח

מזמור שיר ידידות

לא אויבים ומשנאים אלא ידידים — ובהשקפה אחרת.
ר' ב.

דברי חמודות. וספר־חמודות הוא שכתבם, ר' ב. מי מסופרי דורנו יודע להמשיך חוט של חן על כתיבתו כמזהו? והרי הוא גם אחד המעטים בעדת סופרינו אשר בקראך בו יש לך גם ענין לחשוב, המסכים אתה אתו ואם אינך מסכים. ויש שדוקא בשעה שאינך מסכים אתו הרי הוא מהנה אותך ביותר. אין ההנאה מפתיבתו תלויה בהסכמה. זהו ענין של חן ושל חסד, של קסמי־פתיבה, של פיתויי־פיטוי. גם גילוי וכיסוי, גם רפרופו ודילוגו עלי אהבה. ואל נא תיחשב לי לחטאה אצל המשוררים אם אומר כי שומע אני את בנות־השיר מהגות ומנעימות מתוך פרווה זו, אשר ניצלה מן העומס ומן הסרבולת ומן הניפוח במה שקוראים אצלנו פרווה עברית משובחת. ועוד היא מוסיפה צדנה וגמישות וגרציזיות.

אולם גרציזיותו של ר' ב. איננה בדרך פתיבתו בלבד. מי כמזהו מרובה־צלעות רב פננים וכננות. מי כמזהו מנשר בין עולמות. בתיקה־טלית ותפלין שלו תמצא לא רק את „הדף היומי“, כי אם גם דף של גתה. הרפי מגור והספר הלועזי האחרון לא יתרוצצו בקרבו. טליתו רחבה וקפליה מרובים היא פרושה על פני סוגים וסוגיות. עתים הוא נראה לך פיהודי המטייל טיול סל שבת על פני עולמותיו של הקדוש־ברוך־הוא ורוח קלה משיבה את טליתו. אינו רוגז למרגיו ואינו צוחק למצחקי, אלא דיבורו בנחת כמי שיודע כי מ"ט פנים לתורה ולחיים ולדעות, „שואל ומשיב, שומע ומסיף“, וסופו — מכריע לכף זכות. ואם יש שהוא נאלץ להוכיח אין הוא

יֵצֵא מִגֵּדֵר תּוֹכַחַת אֲבָהִית. וְדָאֵי לֹא סַתֵּם בְּעֵלְמָא פּוֹתַח הוּא אַת רְשִׁימוֹתֶיךָ
הָאֲחֵרוֹנוֹת בְּ"מֵאזְנִים" בְּ"בִתִּי". כִּי אַכֵּן הַצְטֵלָל בּוֹ מִזְג אֲבָהִי. זֶה רֹחַב־הַדַּעַת
שְׁאִינֹו נִפְגַּע מִ"מַעֲשֵׂי־יִלְדוֹת", זֶה טוֹב־הָעֵינַן, זֶה אֲהַבְתִּי־הַבְּרִיּוֹת, זֹאת הַהוֹדָאָה
בְּמִקְצַת לְכָל טוֹעֵן, וְהַהִסְתֵּייעוּת בְּמִקְצַת בְּכָל טוֹעֵן, זֹאת הַשְּׂקִידָה לְהַסִּיר
מִכְשׁוֹל מִדְרֵךְ הַדִּיּוֹן: לֹאט לְךָ, בֶּן־אָדָם, אֵל בְּחַפְזָה!

וּלְפִיכֵךְ יֵשׁ מִן הָעֵנִין הַמִּיּוֹחַד — לֹא אוֹמֵר מִן הַתְּרַעוֹמַת — בְּאוֹתָם
הַמִּקְרִים הַנְּדִירִים בַּעֲרֵךְ, כְּשֶׁצֵּטוֹ שֶׁל ר' ב. נֹזַע בְּאִיזוֹ סוּגִיָּה יִתּוּמָה גְּטוּלַת־
חֶסֶד, שְׁאִינָה זֹכָה לְהִשְׂרָאת רֹחַו הַטּוֹבָה.

בְּ"הַצּוּפָה" נֹזַע־לֹא־נֹזַע ר' ב. בְּ"פּוֹלְמוֹס שְׁבַח־יִנּוֹךְ". לֹא שֶׁהוּא קוֹבַע
דַּעַתוֹ לְעַצֵּם הַשְּׂאֵלָה הַשְּׁנוּיָה בְּמַחְלֻקָּתָה, אֲלֵא שֶׁהוּא נֹזַע בְּנִקְוָדָה אַחַת שִׁישׁ
בָּה עֵנִין. כִּידוּעַ הַצְלִיחָה מוֹעֲצַת "הַמְזוֹרְחִי" הָאֲרֶץ־יִשְׂרָאֵלִי לְחַבֵּר בְּבִת־אֲחַת
שְׁתֵּי רִזּוּלְצִיּוֹת: הָאֲחַת דוֹחָה בְּהַחֲלֵט אֶת סִיסְמַת "הַחִינּוֹךְ הָאֲחִידִי" וְדוֹרֶשֶׁת
לְעַצְמָה אֶת הַזְכּוֹת הַמְּלֵאָה לְחַנֵּךְ אֶת יִלְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּרוּחָה הִיא, וְהַשְּׁנִיָּה מֵאֲמַצַּת
אֶת יָדֵי מֵר פִּינְקֵס הַמְּהִילֵל הַמְּנַנֵּת אֶת הַפּוֹעֲלִים בְּסִיסְמַת "הַחִינּוֹךְ הָאֲחִידִי"
כְּבִיכּוֹל וְאוֹסֵר עֲלֵיהֶם לְחַנֵּךְ יִלְדֵי יִשְׂרָאֵל כְּרוּחָם. בֹּא "דַּבֵּר" וְשִׁיבָה אֶת
"הַמְזוֹרְחִי" עַל גִּילּוּי־הַלֵּב וְעַל הַהֲלַצָּה דַקְת־הַטַּעַם אֲשֶׁר הִלִּיךְ לָנוּ, "הַמְזוֹרְחִי" —
אֲשֶׁר כִּבַּשׁ אֶת מְקוֹמוֹ בְּחִינּוֹךְ הָאֲרֶץ־יִשְׂרָאֵלִי מִתּוֹךְ הַסַּכָּסֵם עַקְרוֹנֵי עַם
הַפּוֹעֲלִים עַל שִׁיּוּי־זְכוּיּוֹת הַזְרָמִים הַחִינּוּכִיִּים, וְאֲשֶׁר
מִבְּחִינַת הַשְּׂקִפּוֹתֵינוּ הַדְּתִיּוֹת שׁוֹלֵל הוּא כְּאֲחַד אֶת הַחִינּוֹךְ "הַכְּלָלִי" חִינּוֹךְ
הַפּוֹעֲלִים — לֹא אִיכְפַת לוֹ, כִּנְרָאָה, סְתִירָה דַקָּה זֹו, אוֹלָם ר' ב. שְׁאֵנִי אִיכְפַת
לוֹ וְאִיכְפַת: "אִישׁ לֹא יִכְחִישׁ כִּי יֵשׁ סְתִירָה הַגִּיּוֹנִית בּוֹלְטַת בֵּין שְׁנֵי חֻלְקֵי
הָעַמְדָּה שֶׁל הַמוֹעֲצָה הָאֲרֶצִית. אִם אַתֶּם נֹגֵד הָאֲחִידוֹת הָרִי אַתֶּם מְתִירִים אֶת
הַזְרָמִים הַמִּיּוֹחַדִּים וּמְשׁוּם מָה אַתֶּם בְּאִים לְאִסּוֹר אֶת הַזְרָם הַמִּיּוֹחַד
לְפּוֹעֲלִים". וְר' ב. מִבְּקֵשׁ לִישֵׁב אֶת הַסְּתִירָה עַל פִּי דְרַבּוֹ. לְמָה יֵאֱמָרוּ הַפּוֹעֲלִים
כִּי לֹא סְתִירָה "הַגִּיּוֹנִית" כֵּאֵן אֲלֵא סְתִירָה אַחֲרָת, כִּי הַמְּפִלְגָה הַדּוֹגְלַת
בְּתוֹרַת יִשְׂרָאֵל נִתְחַלְףָה לְהַ מוֹסֵר יִשְׂרָאֵל בְּמוֹסֵר שֶׁל הוֹטְנְטוֹטִים?

ר' ב. אִינֹו תוֹלָה אֶת שְׁלִילַת הַחִינּוֹךְ הַמִּיּוֹחַד לְפּוֹעֲלִים בְּ"יַחַס מִיּוֹחַד
לְפּוֹעֲלִים". אֲדַרְבָּא, אֲפֹשֶׁר לְהַתִּיחַס "בְּחִיבָה וּבַהוֹקְרָה לְפּוֹעֲלִים" וְלְהַתִּיחַס
"לְחִינּוֹךְ הַמִּיּוֹחַד שֶׁלֵּהֶם" בְּשִׁלְיָה. יוֹתֵר מִזֶּה, ר' ב. גַּם יוֹדַע כִּי אוֹתוֹ חִינּוֹךְ
מִיּוֹחַד שֶׁלֵּהֶם "הוּא בְּלִי סַפֵּק חִינּוֹךְ שֶׁל אֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחִיָּיָהֶם, בְּעַבּוֹדָתָם.

במרצם, במסירותם (ההדגשות לר' ב.) היו בין הגורמים הראשונים להתקדמות הישוב, בין הראשונים לחלוציות בונה ומצמיחה, ואף על פי כן „יש מקום להבין את ההתנגדות המיוחדת לחינוך המיוחד של הפועלים“.

ר' ב. אמנם איננו חס גם על החינוך הכללי. „הוא שהחריב את היהדות בגיל הנוער. הוא שיצר את הקרע בין הנוער ובין המסורת“ (ר' ב. איננו נרתע אפילו לתלות — כאנשי „היסוד“ — את „פרשת מנוחין“ בחינוך הכללי, כאילו בתי שלומי אמוני ישראל ואפילו בתי גדולי ישראל לא ניגפו מעולם). ר' ב. אמנם יודע כי „עדיין לא ברור לכמה מאתנו מה גרוע להיהדות ממה: אם החינוך הכללי או החינוך של הפועלים? יש מקום לכאן ולכאן“. אין ר' ב. יודע מדוע התירה מועצת „המזרחי“ את החינוך הכללי — ואסרה על חינוך הפועלים. אולם מוכן הוא להרצות את גימוקו שלו להתנגדות המיוחדת.

ונימוק זה מהו?

החינוך הכללי פסול אמנם, אך עודנו מחובר אל היהדות „באינו חוטים דקים“. והחינוך הפועלים? ר' ב. משאיר את הרישא בלי סיפא ואינו אומר מהו ההיפך מן החיבור ב„חוטים דקים“, אולם הוא ממשיל את מה שאמר הבעש"ט על הפרנקיסטים לאחר שיצאו מפלל ישראל: „נחתך האבר מן הגוף — אפסה כל תקוה“.

כך רואה ר' ב. את חינוכם של הפועלים „אלה אשר בחייהם, בעבודתם, במרצם, במסירותם היו בין הגורמים הראשונים להתקדמות הישוב“. מנין לר' ב., היודע פרגיל מה הוא סח, פסלנות תקיפה זו? מנין לו ההבחנה הזאת בין מוסנזון ליבנאלי? בין ד"ר יוסף לוריא ז"ל ובין יוסף אהרונוביץ ז"ל? אפשר ראה ר' ב. צורך להתחקות על החינוך בדגניה ובעין־חרוד ובהלל ובשכונת־ברוכוב, או במקומות קרובים אליו יותר — בבתי־החינוך של הפועלים בתל־אביב ובירושלים, בטרם נתן יד למאורות החינוך בעיריית תל־אביב, מתוך הכרזה פי „נחתך האבר מן הגוף“? אפשר עיין בחוברת קטנה זו „נתיב“ של המחנך ההוגה אליעזר שיין ז"ל, במאמרו של יצחק שויגר, בסיפוריו של אליעזר שמאלי, בשירי־הילדים של זאב, והסיק מהם מה שהסיק?

לא. ר' ב. לא ראה צורך לטרוח כל כך הרבה. די לו בחרוזי אפיקורסי משירת האינטרנציונל, שהוא קורא לו משום מה „שירת־חובה“. ר' ב., שידע את פירוש המלים שהוא משתמש בהן, ודאי יכול היה לדעת אם קיימת בכלל „שירת־חובה“ בבתי־ספר של הפועלים (כמו שקיים המושג „תפילת־חובה“ בבתי־ספר של אחרים), ואם אותו שיר הקרוי „אינטרנציונל“ הוא שיר של בית־ספר או שיר של רחוב, של ציבור, של חיים. ואם הקולר תלוי בחיים, למה יתלה אותו בבית־הספר?

ור' ב. שדעתן הוא יודע ודאי שאין מקשין מהימננות של תנועות על פרוגרמאטיקה והשקפותיהן ומעשיהן. יש שמרנות בכל מקום, אפילו בתנועות מהפכניות. לא מיטב השיר ולא מיטב האידיאלוגיה קובעים את גורלו של הימנון, כי אם מסיבות היסטוריות המביאות לידי כך שבני־אדם ידבקו באותו הימנון דוקא (הנה טרח הרב קוק וחיבר הימנון „האמונה“ — בהפרש מן „התקוה“ — ולא עלתה בידו, מה שעלה ל„תחזקנה“, אף על פי שמשוררה ודאי לא חלם לראות את שירו פהימנון). היש צורך לספר על גלגולי המרסליוזה, שמשירת המהפכה נעשתה במשך הזמן לשירת המשטר הקיים, ובשעה שבצרפת כבר קידש אותה הימין „האזרחי“ עוד היו פועלים מהפכנים ברוסיה שרים אותה בחרדת־קודש? האם לא מיליוני לבבות — ובהם טובי הלבבות — פעמו ברגש לשירת האינטרנציונל מתוך בקשת חיים טהורים יותר, חיי־אדם יותר? האם אלה ששרו: „לא גיבור“ — לא קראו לגבורה ולא ביקשו את הגיבור דוקא ואפילו את הקדוש? אכן, כוחה של שירת האינטרנציונל הוא לא בערכה הפיוטי או בכוחה המוסיקלי או בתכנה האידיאלוגי, כי אם ב„קום התנערה, עם חלכה“.

אין בלבי על ר' ב. על אשר הוא פוסל אותו שיר, זכותו היא לקרב ולרחק. ולנאי שיבוא יום ותנועת הפועלים תפכה שירה אדירה יותר ועמוקה יותר. הימננות אינם מתימרים לחיות חיי־נצח, ובבוא יומם יחליפום אחרים. אך מי שמקפיד כל כך על תכנו החינוכי של חרוזו ודן לפיו על עולמה הרוחני של שיטת חינוך, האם לא יביא אחרים לידי כך שימדדו אותו ואת שיטת חינוכו מידה פגד מידה? מה יענה ר' ב. ההומניסטן למי שידון את היהדות לפי „לא תחיה כל נשמה“, לפי רגימת המקושש, לפי „מות יומת“? אין פנתי כאן להקשות קושיות, אך האומנם כבר ישר ר' ב. את כל הסתירות

שבחינוך שהוא דוגל בו, שלא נשאר לו אלא לצאת ולבקש את הפגימות והסתירות בחינוכם של אחרים?

יהי כן. יהא שחינוכם המיוחד של הפועלים הוא כזה כמו שר' ב. גילה אותו הפעם. „גרוע מאידית“. אם כן הוא. ילמדנו ר' ב. במה צריכה להתבטא „ההתנגדות המיוחדת“ לחינוך זה? כמה מיני התנגדות יש. אפשר לבקר במאמרים, אם כמו שעשה הפעם ר' ב. או ביתר חדירה. ודאי ימצאו מה שטעון ביקורת. אפשר ללכת אל הפועלים ולהוכיח להם את משוגתם. אפשר גם לכוף עליהם חינוך מזרחי או חינוך „פללי“, לשים בפיהם תפילות וברכות על פרחם, לצוות עליהם בעניני אמונות ודעות, ואם לא ישמעו — אפשר לבוא על החינוך שלהם בקרדומות, לרדת לחייו, לקפח תקציבו, להרעיב מזונו ועד הוצאה מן הכלל.

„הפולמוס החינוכי“ איננו מתנהל על טהרת הבירור של שאלת החינוך. אילו כך היה הדבר היו דבריהם של זלמן אפשטיין, עליו השלום, ושל פ. שיפמן, יבדל לחיים, נשמעים יותר מדברי חכמי עיריית תל-אביב. „המתנגדים“ אינם בטלנים, ואין להם עסק בחקירות. הם מתכוונים ל„תכלית“. סיסמת החינוך האחיד בגרונם (רק בשעת הצורך, וכשאינן בה צורך זורקים אותה לעגלת האשפה) וחרב הכפיה והנידוי בידם. ואפשר לא לחינם נפלט מפי צטו של ר' ב. המעשה בפרנקיסטים. יש מי שרוצה לתת את חלוצי ישראל כבני פרנק.

זהו „הפולמוס החינוכי“, וכל מי שיש לו „התנגדות מיוחדת“ לחינוך הפועלים, או שרואה פנים לכאן ולכאן, אינו יכול להשתמט מצמדה מעשית בפולמוס זה, כשם שלא השתמטה ממנה מועצת „המזרחי“, שאישרה את „עמדת נציגה בעיריית תל-אביב“.

האם לכך קורא ר' ב. „לא אויבים ומשנאים אלא ידידים — ובהשקפה

אחרת“?

סיח תרצ"ח.

מ י ל י א י ם

א

ל. במצור - (עמוד 27)

בזה שלוש הרצאות של ברל מימי המאורעות. לא פורסמו עד כה.

1

לתכנה האמתית של התנועה הלאומית הערבית ;
הגורם האנגלי.

(באסיפת מפלגת פועלי ארץ-ישראל בבית-ברנר ב-13.6.36)

זה שמונה שבועות אנחנו במצור ואין איש מאתנו יודע, ומסופקני אם יש באיזה מקום מי שיודע, מתי ינמר המצור הזה. אם כי ידענו גם קודם לכן כי צפויים לנו נסיונות קשים בהגשמת הציונות, חייבים אנו בזמנים הקשים האלה קודם כל להשתדל להכיר את מצבנו: לא רק לבלי לטשטש את חומר המצב אלא גם לראות, עד כמה שאפשר, את הכוחות הגורמים השונים, מחוץ לנו ובתוכנו, הפועלים בשעה זו.

אילו שאלו אותנו לפני כן אם יש בנו כוח לעמוד שמונה שבועות במצור, ספק אם מי שהוא היה יכול לענות על זה תשובה חיובית. היו לנו נסיונות בארץ שחשבנו אותם לחמורים מאד. הנסיון של 1921, הנסיון של 1929. אך אלה היו בעצמם נכיונות של ימים ספורים, ימים רבי-קרבות, אבל רק ימים בודדים. רק מקומות כסוימים בארץ הרגישו בלחץ המצב הזה. אבל לא עמדנו עדיין בנסיון כזה שהישוב נולו, כמעט בכל מקום, עומד במערכה, חי לא בלבד במערכה פיסית, כי אם במערכה אולי יותר קשה, במערכה פוליטית וכלכלית בלתי-פוסקת, בהיאבקות בלתי-פוסקת, שלא תמיד תמונתה דומה לזה שהיה לפנינו, תמונה של תגנה חיצונית, כי אם היא הרבה יותר מסובכת.

בנסיון כזה עוד לא עמד הישוב. וכל כמה שמצבנו עכשיו קשה, כל כמה שהאופק שלנו ברגע זה הוא מעורפל הרי בנסיון ההיסטורי של הישוב חשובה לנו ההכרה הזאת שיש בכוחנו להחזיק מעמד מבחינה פיסית, פוליטית וכלכלית במשך שמונה שבועות, ובנקודות ידועות אפילו להתקדם במשך הזמן הזה, לכבוש כיבושים ולהדוף התקפות.

וננסה להסתכל במה שמתרחש עכשיו סביבנו. נשתדל על כל פנים להבין, קודם כל נראה מהו הגורם הערבי, במה כוחו ומה טבעו.

מתוך השיגרה של הטרימינולוגיה, של מלים מקובלות על „התעוררות המזרח“, אנחנו רגילים לאהוד בקלות רבה תנועות של עמים חפצי־שחרור כאן במזרח. הנטייה הזאת קיימת בנו מתוך זה שהטרימינולוגיה שלנו היא בדרך כלל דלה, ואם מתרחש מושג מסוים הרי משתמשים בו למטרות שונות מבלי הבחן בהבדלים. כיון שגודלנו על יחס כבוד לכל תנועה לאומית מתעוררת, הרי תנועה לאומית פירושה בשבילנו: תנועת שחרור. כיון שיש לנו מושג על עמים מדופאים המבקשים להשתחרר ועל עמים כדכאים ומשעבדים, על מדינות אימפריאליסטיות, הרי גם בגשתנו לשאלה הערבית איננו יכולים, לעתים, לראות את הגורם הערבי ואת דרכי מלחמתו כמו שהם. המושגים הללו, הטרימינים המקובלים, מאפילים עלינו ומפריעים להבנת הדברים. ואני גם סבור שהרבה מאד מאבידותינו מבני עמנו אשר הפכו לכלי־שרת אצל אחרים, שהגיעו למדרגה העמוקה ביותר של התנוונות, נסחבו, נגרפו ודרכסו האומללה בגלל הקלות הזאת של השימוש בטרימינולוגיה המקובלת אולי במשך מאה שנה במחשבה של אירופה, מבלי לנסות לראותה ראייה מחודשת, לבדוק את תכונתה והתאמתה לגבי הארץ כאן.

ואחד הצרכים החינוכיים הגדולים שלנו גם לגבי פנים, ואולי גם במלחמתנו הפוליטית, הוא להפיר את התנועה הלאומית הערבית. לגולל את התוכן האמיתי שלה. גם מבחינה לאומית וגם מבחינת הקדמה החברתית, ולגלות את תכנה של המלחמה הזאת שהגורם הערבי נלחם בנו.

השאלה היא אם התנועות הלאומיות הערביות נלחמות לשחרורן נגד אימפריאליזם אירופי, או אולי אפשר במקרה זה לעזוב את המלה אימפריאליזם ולומר כי לפנינו חזיון ישן נושן, חזיון של עם שולט, הרואה את האדמה שהוא יושב עליה כנקודת־סדרה שלו, כנקודת־שלטון שלו לגבי כל המיעוטים, לגבי כל העמים היושבים בתוכו. ראינו את שחרורה של עיראק, ראינו את עיראק הנלחמת אשר השתחררה

מהמנדט של אנגליה ונלחמת לעצמאותה. ויתכן שכאשר נתאמץ לקלוף את כל הקליפות ולשאל, מה התוכן האמיתי של עצמאותה אולי תתגלה בכלל פרוזה פשוטה. יתגלה שלא היתה זאת מלחמה על לשון עצמאית ונסולת כבלים, שלא היתה זאת מלחמת המון מדוכא נגד שבטו של עם זר השולט בו. ולעומת זאת נראה בעיראק את גורל הכורדים, את גורל האשורים, נראה כי שחרורה של עיראק, העצמאות של עיראק, קשורה בשחיטת האשורים ובשחיטת הכורדים. במשך שנים רבות היינו רגילים לראות את הטבח הארמני כענין של השלטון התורכי, אך גם התנועה הערבית, אשר היתה אחת התנועות המתנגדות לאימפריאליזם התורכי, החלה מיד, בטרם שהיא עוד הספיקה להתבצר, לאחוז באותם הדרכים שהתורכים נהגו בהם נגד כל המיעוטים שהיו ביניהם. במזרח קיימות פרובלימות מיוחדות: השלטון הלאומי כאן יש לו אופי ידוע; אין לו אמצעים של אימפריאליזם, אבל יש לו אמצעים אחרים לפתור שאלות עמים שהוא חפץ בדיכויים. במזרח, בכמה מקרים, פירוש של שחרור עם הוא לא רק למסור חיי אדם וזכויות מיעוטים לשליטתו המוחלטת, כי אם למסור אותם לאותו השלטון הפראי שהכרנהו בימי התורכים.

ולמעשה המצב הזה קיים גם בסוריה, שגם היא נקטה בשיטות אלה לגבי המיעוטים שלה. בתקופות שונות היא השליטה מנמה כזו כלפי הנוצרים בכלל, כלפי הלבנון. ועד היום הזה הלבנון הסורי אחוז פחד שסוריה תקבל את עצמאותה והוא יהפך למיעוט הנתון בסכנת חיים.

אין אני צריך לספר לכם הרבה על גורל היהודים גם בעיראק וגם בסוריה. אולי ידוע לכם שהיהודים שם מבקשים לא לפרסם דברים על אודותיהם. עלינו לדעת את הנעשה בהם ולידום. אבל בתור תעודה לגלות יהודית במזרח אפשר לספר שבאותו יום ראשון שבסוריה אספו כספים לעזרת הפורעים הערבים בארץ־ישראל, שום יהודי לא העיז לומר שהוא לא ישתתף בזה, מפני שידע כי הדבר קשור בסכנת חיים בשבילו. אנחנו בקרבנו חייבים על כל פנים להשתחרר מן האידיאליזציה הזאת אשר נתחנכנו עליה וספגנו אותה לתוך דמנו. כשאנו מדברים על תנועות עמים מדוכאים רצוי שנדע לראותן בעינים פקוחות. אני שואל את עצמי מהו הפתוס הלאומי הזה אשר מביא את הערבי הארץ־ישראלי לשביתה ולכל מה שפרוץ בה? מאין הוא יונק? כהו אותו התוכן הלאומי הגדול והחשוב אשר עליו נלחמים? ראינו את מלחמת פולין, מלחמת הצ'כים, המלחמה נגד השלטון האירופי המנצל והמדכא בהודו. איפה התוכן הסוציאלי הפרוגרסיבי, זה שהכרנהו בתנועות השחרור של פולין, של הצ'כים,

במלחמה הממושכת נגד השלטון האירופי בהודו, בכל אלה השואפים לשחרר את התרבות הלאומית שלהם? אין כל זכר לדבר הזה. סוריה מקבלת את השפלתה ואת יניקתה התרבותית מאירופה. המיטיונרים הם הם מיסדי בתי-הספר שלה. וחברות להפצת תרבות אמריקאיות הן בעלות מכללתה. והמשלה אינה מביטה, חלילה, בעין רעה על תרבות מקורית, היא מכירה בשפה הערבית כבשפת המדינה. אך כל כמה שאנחנו מתאמצים למצוא בארצות המזרח הללו את התוכן שעורר את האינטלי-גנציה הלאומית להרמת קרן האומה, את היסוד התרבותי במלחמה הלאומית, לא נמצאנו. מצד אחד איננו רואים אצל הכובש האירופי שום מגמה לדכא את התרבות הלאומית, את השפה ובתי-הספר; ומאידך גיסא איננו רואים שום פתוס לאומי, אשר בגלל איזה פגם בערכי העם יהיה מוכן להיכנס למלחמה. בעצם, להוטה האינטליגנציה הזאת של ארצות המזרח לרכוש לעצמה את המכשירים של הכובש. אין צורך לכוף עליה את הלשון הזרה, את ההשכלה ואת הנימוסים הזרים. כי אלה נראים לה אמצעים חשובים במלחמת-הקיום, ואמצעים חשובים להתעלות כשכבה העליונה בחיי הארץ. היינו רגילים לראות תנועות לאומיות שהיו קשורות לשכבות עמוקות מאד בחיי העם, שהרימו את העם משפל המדרגה וגם היו קשורות לפרוגרמה של רפורמות. התנועה האוקראינית, התנועה הלאומית הפולנית או הציכית היו קשורות גם למצב האָכר וגם למצב הפועל. אולם בתכניתיהן של כל המפלגות כאן במזרח אין רואים שום תוכן סוציאלי הקשור לאינטרסים של המוני תושבים. אדרבא, יכולנו להינכח כלמעשה הדאגה לפלח, למשל, או נסיון של תחוקה קרקעית או חוקת עבודה לא באו מתוך איניציאטיבה של התנועות הלאומיות הללו, כי אם מתוך השפעות שונות חיצוניות. מה הוא אפוא הדבר שבגללו קיימות תנועות אלו, לא רק בארץ-ישראל, כי אם גם בעיראק, ואשר בגללו היו מרידות בסוריה? מהו סוף סוף תכנה של אותה המלחמה? האומנם יש כאן אזה פטריוטיזם מיוחד או התנגדות לאיזה ניצול לא כל כך מגולה, חשאי? אני כופר בכך.

לדעתי, דבר-מה אחר בנו. יש שני גורמים הנותנים את הצביץ לתנועות הלאומיות בארצות השכנות. אמנם יש כאן שכבה מקופחת, אבל אין זה הפלח ולא הפועל, אולי גם לא החננני; זאת היא השכבה של הקנדידיטים לפקידות. שכבה של בני אפנדים, אפנדים קטנים או גדולים, שכבה של אנשים שעל פי מוצאם או השכלתם אינם רוצים להיות נתונים בדרגות-החיים הקיימות. הם שואפים להיכנס לשטאב של טרופסיות ליברליות, למכונה של שררה. משום כך כל מקום תפוס על ידי פקיד זר

הוא אצלם הסימן הבולט של שלטון נכרי. אמנם לא ידוע מה יהיה פשתקום המדינה העצמאית. בעיראק, עם מלכה ועצמאותה, קיימת כבר מדינה לכל פרטיה ויש ערביזציה של המכונה האדמיניסטרטיבית, ויש האפרס הממשלתי, יש כבר חידרה גדולה מאד לשלטון. גם מי שביקר ברבת-עמון ראה זאת יפה. אותם 300 האלף אוכלוסי עבר-הירדן הם מדינה עם פקידות ומשטרה ועם קצינים. אבל רק חלק קטן מן הפרטנדנטים בא על סיפוקו. על פן התסיסה, מפאן המצוקה הגדולה של אותה האינטליגנציה לשליש או לרביע שאחוז הימנה אינו יכול לשוב אל הכפר. זוהי אחת הפרובלימות הכאובות מאד במזרח. ואינני יודע אם איזה חכם יפתור אותן בזמן מן הזמנים. אבל כרגע זהו חומרי-השריפה הגדול המפוצץ את המשטר הקיים, והוא הנושא את המרידה הלאומית. ראו איך התחילו אצלנו המופתי או עארף אל-עארף, ותראו כיצד בעצם האדם נלחם על זה שמכונת-השלטון תהיה מחר בידו, מבלי לדעת מה יעשה מחר כשהמכונה תהיה בידו, מחוץ לזה שהוא יהיה השליט.

הגורים השני התופס מקום חשוב והנותן את הצביון לתנועה הערבית במזרח זהו המקור המדברי, הקשר העמוק הזה עם המדבר, אשר לא ניתק עדיין. כי מאין באה איבה כזאת לשלטון זר? האומנם קיימת לאומיות כזאת כפי שאפשר לתאר? בל נאמין! המדינות הללו היו רגילות בשעבוד, גם בשעבוד של האסנדי הערבי וגם בשעבוד של הקאים-מקאם התורכי. אולם היסוד הַבְּדוּי, כלומר, היסוד האַנְכְּרִי, שישנו לא רק אצל הבדווים, כי אם בכל איריה של הארץ, הוא הגורם. מה נשתומם על כנופיות בשכם וכדומה, אם עוד לפני שבעים שנה היתה כל ירושלים משלמת מס לאבוג'וש. אותה קרית-ענבים הגאולה פיוס היתה בידי בדוי שודד, אבוג'וש, וכל הסביבה היתה נוטלת רשות ממנו.

אינני יודע אם כל אלה המדברים על היסטוריה של המזרח יודעים גם את ההיסטוריה של ההני שלו. ומי שיקרא בה ידע באיזו מידה הגיטו היהודי שבחברון היה משועבד לשיך כושי, שהיהודים היו משלמים לו מס למען קיומם. המס הזה היה נרשם בפנקסי החלוקה. היו מקבלים מהגולה חלוקה לכל משפחה, לחכם פלוני ואלמוני. ובפנקסי החלוקה תמצאו רשום בין השאר כמה ניתן ל"רב השחור" הזה כדי שהגיטו החברוני יוכל לחיות. ובכל פעם עם בוא איזו כנופיה חדשה, היה זה גורם מספיק למרד. בארץ-ישראל שלט אז איברהים פחה, מין נפוליון של המזרח. ומספיק היה ששליט אדיר זה יתנודד פלי-שהוא כדי ש"ארע מאורע הדומה למה שמתהווה כאן בעת. מחוץ לזה שאיברהים פחה לא נהג כמו וקופ. ובכך האופי הזה, הקדברי,

הגנרטי, הדווי, של חלק גדול מאד של האוכלוסין הערבים עודנו קיים הוא ניכר בגילויים שונים. והישוב העירוני, ובפרט הישוב הנוצרי, הוא בעצם מלא פחד מאז ומעולם והוא שמח בלבן שכל זמן שיש ענין יהודי הוא משמש מין כלי-רעם המושך אליו את תשומת-הלב.

ויש עוד גורם הנכנס לחשבון: הקסינופוביה — אותה שנאת הכופר אשר האיסלם טיפח אותה במשך מאות שנים, אותו היחס שהכופר חיו אינם חיים. הדבר הזה קיים במידה לא קטנה. וכל אלה מצטרפים יחד והם תופסים את מקומם בתנועות הערביות אשר מסביבנו בדרך כלל.

ודאי תאמרו, הגורם היהודי ממלא תפקיד לא קטן בהפחת התנועה הערבית. אני מסכים לדבר הזה, שבבואנו לארץ שימשנו פרמנט ממריד כל הזמן. עצם מציאותנו ואתם האמצעים הציביליזוניים שהכנסנו לארץ, כל אלה משמשים בלי שום ספק גורם, לא רק גורם מפתח ומקדם שבמובן הכלכלי הוא חיובי ומקל על החיים, אלא גורם שבמובן הפוליטי הנהו בלי ספק עוזר לתנועה הערבית. כמה מן האנגלים וגם מן היהודים אומרים: הציזנות מפחידה. הדבר הזה מתקבל על הדעת. אני כמעט בטוח שאם תבוא נעדה מלכותית היא תמצא בלי שום ספק, כמו שפותבים עתה בכמה עתונים באנגליה, שאין כאן שאלה כלכלית בלבד, וכי אי אפשר להתעלם מזה שיש גורם פסיכולוגי: הציזנות מפחידה. וצריך לנתר משהו כדי ליטול את הפחד הזה.

אני רוצה לשאול שוב, נניח שהישוב עם עליה של 60 אלף איש לשנה עלול להפחיד. אבל האם גם בזמן שאנשים עלו למרחביה היה מקום לפחד? הם הפחידו? כדוע התנפלו על מרחביה? ואז הן לא היתה עליה בת שש רבבות לשנה, ספק אם עלו אז אלף יהודים בשנה, ולא היה העמק בידי היהודים, פרט לנקודה אחת. האומנם היו כבר הערבים כל כך מרחיקים ראות, שראו בכובשי מרחביה את הסכנה הלאומית הגדולה הצפויה להם? מה הפחידו יהודי יבנאל ומסחה בשעתם? ואותה גדרה, שבה היו כבר הרוגים מידי ערבים לפני חמישים שנה, במה הפחידה? האומנם גם זה היה פרי הפחד? הלא אז עוד היו הרבה שיכים שאמרו כי הם יודעים מתוך ספרים עתיקים שהיהודים עתידים לשוב לארץ והם מחכים להם.

ואשאל עוד: כלום הפחד גרם גם לטבח שהיה בצפת לפני 103 שנה, ב־1834, בזמנו של אותו איברהים פחה אשר הזכרתיו קודם, בזמן שבארץ התמוטט לרגע שלטונו? אז התחולל טבח ביהודים עם כל תמונות הלנאי שלו. לא היו פצצות, אותן הפצצות הידועות לנו מ־1929 ומעכשיו. אך הטבח ההוא נמשך 33 ימים. הוא התחיל

בח' בסיון, יהיה טבח ושוד, והיו מעשר־אונס. לא היה אז ניתוק טלפונים. אבל פאשר נודע שיש יהודים המשתדלים להתקשר עם הקונסולים שלהם רדפו אותם. תמונה דומה בכמה וכמה פרטים למה שאנו רואים בשנים אלה. זוהי שגיאה כבדה לראות את ההתקוממויות האלה כאילו הציגנות ופחד היהודים הם מקורן. אין שום ספק שאלה ממלאים תפקיד, אבל לא הם העילות. אלה הם רק אמתלאות.

הסיבות הן בזה שכל שעה שבמזרח מרגישים שיש שלטון לא בטוח מתגלים כל אותם פוחות ההרס. לא שיש להם אידיאל, אני כופר שהדבר הזה היה גם בימי המלחמה העולמית הגדולה, גם בימי לורנס. לא לערבים היה האידיאל של מדינה ערבית גדולה, כי אם ללורנס היה האידיאל הזה, הוא הפיח בהם מרוחו. ולא רק בכוח כשרונותיו הגדולים, כי אם גם בכוח הנשק.

ואין צורך כי נשלה את נפשנו לראות את הדברים כמאורעות חולפים. ואין אנו צריכים לנהוג כדרך שאנו נוהגים תמיד שברגע שמכים אותנו אנחנו מתחילים להכות על חטא. זה יפה מאד להכות על חטא. אבל אין זה יפה ביותר בשעה שמקבלים מכות. יש פאלה העושים כך: סמילנסקי השמאל שבשמאל. וכל זה מתעורר אצלם בדיוק ברגע שאנחנו מקבלים סטירות־לחי. אנו חייבים לראות שישנם כאן גורמים אובנקטיביים חזקים ושצריך לדעתם, ועלינו להיות מוכנים לעבוד גם בתנאים הקיימים, כמו שהיה מוכן לעבוד איש בילוי בתנאים שהוא מצא בארץ, כשכל יום ויום היתה הנקודה שלו צפויה לאסון, וכמו שהיה בימי „השומר“. נדע זאת ברור: ארץ־ישראל איננה מדינה שיכולה להיבנות בתנאים נוחים. לא קיבלנו „שטאט“ בקנדה או בארצות־הברית עם שכנים אשר במלחמה הציבורית יש להם נימוסים כסוימים. קיבלנו את זה במזרח במקום שאנחנו אומרים אמנם לפתור כמה פרובלימות שלו, אבל איננו יכולים עדיין. על כל פנים המזרח הזה — אותו צריך להפיר, בו יש שכבה עצומה וגדולה שהיא מבקשת שררה לעצמה ואת השררה היא יכולה להשיג לא על ידי תנועת שחרור, כי אם על ידי אימפריאליזם מזרחי, אימפריאליזם ערבי. הנה ישנה בקרבנו מדינה אחת המתקדמת לאין ערוך יותר מאשר כל הארצות במזרח, זאת היא מצרים. היא עכשיו מדינה עשירה, גדולה, עם 13 מיליון תושבים, בערך, עם מלך. הפרובלימות של העצמאות שלה הן פרובלימות של פרסטיז'ה, של צבא ושל פקידות גבוהה. וברגע זה הסימפטיות שלנו נתנוות למצרים, אני מודה בדבר הזה. ולמצרים יש „אל־אזהרה“, והיא הגיעה גם מבחינה תרבותית וגם מבחינת שלטון למדרגות פאלה אשר שום מדינה באסיה המערבית לא הגיעה אליהן. מה הן

המגמות של מצרים זו? יש לה שתי נקודות של אכספנסיה. אחת מהן היא לצד סודן. מצרים המתקוממת כל כך לשלטון נכרי עליה, נלחמת בעצם על השלטון בסודן. הסודנים על כל פנים פוחדים מפני מצרים יותר מאשר מפני אנגליה. למצרים יש מחשבה שהיא תהיה זקוקה לאדמות סודן והיא רוצה להבטיח לה את האפשרות של אכספנסיה בסודן.

יש גם רצון של אכספנסיה לצד ארץ-ישראל וסוריה. ידוע שבהיסטוריה היתה בתקופה קדומה כמעט מלחמה נצחית בין האימפריאליות המצרית ובין האימפריאליות הצפונית של אשור ובבל. במשך מאות שנים עברה ארצנו הקטנה והאומללה מיד אחת ליד שניה. עכשיו מצרים אינה מעיזה לדבר על שליטה על ארץ-ישראל וסוריה. וה"נפד" בתקופה שהוא קרוב לשלטון לא יעזו לרמוז על זה. הוא גם לא יספח שום קשרים. אבל יש לא מעט רמזים על כך כי מצרים שואפת להגמוניה בארצות ערב. היא אומרת: "האם אבן סעוד ימלוך בכך? הלא רק מדינה תרבותית וחשובה יכולה לאחד את הארצות האלה ולשלוט עליהן?" לפי שעה מסתפקת מצרים בהגמוניה התרבותית שיש לה באמת לגבי כל הארצות הערביות הללו. אבל למרות יחס הבוז הגדול שהיא מתיחסת אליהן, שכל המכיר את מצרים ואת תנועותיה יודע זאת, היא הוגה מחשבות של אימפריאליות מצרית, ובכך, אי אפשר לנו לבלי לראות את המצב האמיתי של התנועות הללו במורח. תכנן, אם נשתמש במלה מודרנית — ואני לא אוהב להשתמש בה — הוא אימפריאליות מדברית. ומובן מאליו שתנועות כאלה אינן יכולות להביט בשקט ובהשלמה על התהוות כל כוח תרבותי, קולוניאליזמי, ציביליזטורי. ומשום כך גם לבנון והמרוניטים הם כציננים בעיניהן.

מדוע אין עכשיו פרעות ביהודים בסוריה? עכשיו כשהתחילו פה הפורענויות הן היו עלולות להתפשט. ולא כן. סוריה שקטה. פחרי אל-ברוטי אשר ניהל את תנועת השביתה הסורית הוא עכשיו שומר על כך. כשמתחילה תגרה בגיטו בדמשק הוא אינו נותן לה לגדול. יושבת משלחת בסוריה, ובסוריה נמצאת ממשלה שאין מענינה לגלות לה שאפשר לשחוט יהודים. ומשום כך נחנקת כל התנפלות על היהודים. בענין זה אין להאשים את המנהיגות בחוסר טכסיסיות, בזה אין לחשוד בהם. משום כך הם יודעים לא רק להיות בשלום עם המרוניטים, כי אם לדרוש כסף בשביל המגבית לפורעי ארץ-ישראל ולהשיג מהם הודעות שהיהודים הם אנטי-ציננים.

אולם כשבא חבר הלאומים ואומר שצריך להציל את האשורים הנשחטים וצריך למצוא בשבילם שטח מדבר בצפון סוריה, והענין הוא ענין של עשרים אלף

איש — אז טוענת הממשלה הלאומית בשם הגדרה עצמית ואמרת: „אין לכם רשות לפתור את השאלה האשורית על חשבוננו“. מהבחינה הפוליטית ההכרזה הזאת של עם, אשר כל האוכלוסים שלו בעיראק וסוריה ועבר־הירדן וארץ־ישראל יחד, ספק אם הם מגיעים לעשרה מיליונים, עם היהודים ועם כל המיעוטים, ויש לו שטח אדמה העולה על שטחה של גרמניה בעלת 60 המיליון, ההכרזה הזאת ששום שלטון בעולם ושום כוח בעולם לא יעזו לקחת ממנו פרובינציה אחת דלה בשביל פתרון איזו שאלה לאומית, אינה שונה בעיני בשום פנים מאימפריאליזם, מהגילוי המכוער ביותר והנצלני ביותר אשר ישנו בעולם. תוכן הדבר הוא להחזיק שטחים עצומים במצב של שממה בלי כל יכולת לפתח אותם ביום מן הימים, להשאירם במצב של דלדול, במצב של עניות, במצב של רעב, ולשמור עליהם לשם הגדרה עצמית.

כזאת היא התנועה הערבית. ואני אומר, כל גישושים וכל ניפויים אינם עלולים לשנות את יחסנו לאפיה של התנועה הזאת. גם הגילוי של שׂיך אל־קאסם, גם כל הגילויים הטרוריסטיים — אולי תמצאו בהם מבחינה אישית מסירות־נפש של פנטזים דתי, של קסינופוביה, אבל איננו יכולים למצוא בהם שום דבר אחר.

ומשום כך מרשה אני לעצמי לאמור שהחלום על הסכם כיום הזה בינינו לבין התנועה הערבית הזאת הוא חלום שוא. לא משום שאינני רוצה בשלום. לא משום שאינני מוכן לשלם מחיר יקר בעד השלום. כולנו יודעים יפה מאד כי שלום הוא הנאי ראשון למלאכת הבנין שלנו. ואם דרוש לנו הרי אנחנו מוכנים לשלם מחיר בעדו. ואם יבוא הרגע יהיה לנו אומץ־הלב הדרוש לשבת ולדון על המפסימום שנוכל לשלם. אבל כשתנועה עומדת במצור, במצב שכל הושטת יד מחוצה לחומה יכולה לפתוח פירצה, אין היא רשאית להשתעשע באילוסיות כאלה. ואתם בנדאי קראתם שגם בימים אלה התהלכו אנשים עם הזיות של שלום. ואמנם אפשר היה לחשוב שישנן נטיות לשלום. היו ימים שבאו אלינו נכבדים ערבים ואמרו: „אסור להמשיך, צריך לשים קץ לדבר הזה. תעזרו לנו בכך על ידי ויתור־מה מצדכם. הלא איננו יכולים לשוב להמונינו אנו בידים ריקות“. הביקורים הללו היו קשורים במצב מסוים. ברגע שהנציב אמר מלים חזקות, כביכול, היו באים למחרת אותם הערבים שליחי השלום ואומרים שצריך לשים קץ. וכאשר הוכח להם שאין המצב כל כך חמור חדלו מבוא. התנאי הראשון למשאומתן היה שהיהודים יסכימו להפסיק את העליה. אם הדבר הזה יעשה תינתן להם אפשרות לבוא להמונים שלהם ולהציע להם הסכם של שלום.

ובל נא יטעו בדברי: באַמרי שאין לנו תקוה להספם, אין כננתי לומר שֶׁעַם סטייט מיר נישט אָן, שאין זה לכבודנו, בחור מפלגה סוציאליסטית, לחתום הסכם עם מפלגה לאומית ריאקציונית פיאודלית. אילו ראיתי אפשרות פלישה לבוא לידי הסכם עם המיפתי, עם ראג'ב נשאשיבי ועם עבד אלהאדי על דרך שהיא תאפשר לנו לעבוד, הייתי הראשון להסכים לדבר, אולי גם במחיר יקר מאד. אולם אינני יודע מה המחיר שאנחנו יכולים לתת להם. יש לפעמים ששני צדדים יודעים שהם צריכים לבוא לידי הסכם וכל צד יש לו צורך מסוים המניע אותו לכך, אבל בזמן שהם יושבים ליד השולחן הם רואים שמה שנחוצך לאחד אין ביד השני לתת לו. כשאני שב עתה אל התנועה הערבית בארץ־ישראל ושואל: מהי רוצה ומהי יכולה לתת לנו? ומאיך גיסא, מה אנחנו יכולים לתת לה? נדמה לי שחזרת אותה התמונה, הלא כל הדברים שאנחנו נותנים להם — סמילנסקי טוען שהעשרנו את זַרְנוּקָה, ואנו יודעים כי יש ממשלה עשירה עם עודף בתקציבה, — וכל זה שאנו מתפארים בו, איזה מין נתינה היא זאת? ברוסיה אומרים, השור נותן חלב, אולם איך נותן השור חלב? כשעוקדים אותו ופושטים את עורו — הוא נותן חלב. אנחנו נותנים לערבים הרבה מאד. אנחנו נותנים את זה על פרחנו, אנחנו נותנים לממשלה הרבה מאד. אי אפשר לנו שלא לתת, אנחנו משלמים מסים לממשלה. כל זה ניתן לעוני־עבד אלהאדי חינם, ובעד זה אין הוא זקוק לתת לנו שום דבר.

היו ימים הערבים רצו דברים פשוטים. מִשְׁסֵי הערבים ידעו שיהודי הוא בבחינת פרה חולבת ואפשר לקבל ממנו שוחר. היתה בארץ מין פוליטיקה ערבית נושנה שאמרה לנו: כשאנחנו נכריז עליכם בויקוט אתם תתנו לנו כסף ואו ניִרְגַע. העתונות הארץ־ישראלית הערבית התפתחה אף היא על חשבוננו; אולי ידעתם, „הכרמל“ של נצאר בחיפה היה מתקיים ממשכורת מאת יק"א, וכן היו שקועים כספי יהודים גם ב„פלשתין“ ובעתונים אחרים. הֶדֶוֹ אוט דֶס" היה כזה. כעת הם רוצים שלטון בארץ, שלטון ממשי, כלומר, משרות חשובות, כבודות, השפעה במדינה. האם אנחנו יכולים לתת זאת?

לנו דרוש דבר אחד מהם: לא להפריע. זהו הדבר היחידי שאנחנו דורשים מהם: לא למנוע את גידולנו. את הדבר הזה ערבי ארץ־ישראל אינם מוכנים לתת לנו. הם יודעים שאם עכשיו משקלנו וכוחנו הוא כבר עצום וגדול, הרי אחר תקופה של גידול בלתי־פוסק ודאי שלא יוכלו לעמוד בפנינו. החשבון הפשוט אומר ששידוך קִוָה לָא יכול להתקיים. אחרת היה אילו היתה קיימת תנועה ערבית מאוחדת, הפוללת

את סוריה, את עיראק והמקיסה ארצות אחרות, ואז היתה בשבילה ארץ־ישראל רק אחד המחוזות שיכולים לבוא על אודותיו לידי הסכם ידוע, אפשר היו מבקשים בעדו מחיר פיננסי: קרדיטים, הלוואות, וכיוצא בזה. אילו היתה קיימת תנועה כזאת שהיתה מוכנה למשאומתן, לא אותה הקסינוסופיה אשר כל יהודי הוא כפנינים בעיניה (אנחנו גם כן לא היינו רוצים שיהיו ערבים ארץ־ישראליים, אבל זוהי מציאות ויש חשבון, ויש הכרח להתחשב בזה), אפשר היה לדבר על כך. ואם עוד אפשר היה ששליטים כפייצל, כלומר, מי שיש לו חזון תקומת עמו, יבואו עמנו לידי הסכם, הרי אין שום יסוד ושום שאנסה לשלום בתנאים הקיימים עכשיו. משום שהמנהיגות כעת במידה טאנחנו פועלים לטובת הארץ כן נשמט מתחתה כנה, כל הטבה במצבו של הפועל הוא מינוס לנביה, ולא פלוס. משום כך אני מרשה לעצמי להגיד שאין לנו שאנסה להסכם בתקופה הזאת.

ועכשיו — הגורם האנגלי. נוהג אני בענין זה להימנע מפל צרות ראייה. אינני גורס את כל אותה השיטה שהיתה מקובלת כל כך בציונות מהזמן שהתחלנו לבוא במגע עם העם הזה: החל מן האידיאליזציה של עשרת השבטים והמפטיר של הרברט סמואל, וגמור בניתוח הפסיכולוגי הרואה בכל רק איבה ושנאה. אולי יש אמת גם בזה וגם בזה. אבל אנחנו לא נינשע מזה. אילו היו פתוחים לפנינו כל הארכיונים של השלטון הבריטי, אילו יכולנו לקרוא מה דובר בעידת קאהיר בזמן שהחליטו לקרוע את עבר־הירדן, אזי יתכן שהיו מתגלים לנו באמת דברים מענינים בפוליטיקה של אנגליה. אומרים שאלבין הוא סמל התרמית והמרמה, ואני חושב שבכל זאת אנגליה היא היא מבצר ומשען של רעיונות טובים, ושל יחסים תרבותיים, ושל דמוקרטיה. אין אני מומחה, אך אני חושב שכל אחד מאתנו יטעה אם ירצה לבנות סכימות. אביא דוגמה קטנה: גורלה של חבש. האומנם יש להעלות על הדעת שאנגליה התכוונה באמת להכשיל את הניגוס למען יגורש ממדינתו? למעשה היתה אנגליה אשמה, מפני שאילמלא הבטחותיה היתה חבש מתפשרת עם איטליה. והיו אולי כאן הרצונות הטובים ביותר, אבל חשוב לא הפסיכולוגים, כי אם מה היו התוצאות של הקו הפוליטי הזה. אין שום ספק שלאנגליה היו אינטרסים ריאליים שחבש תישאר עצמאית, ובכל זאת היו תוצאות המדיניות שלה הפוכות. יתכן איפוא שגם מדינה חזקה וגדולה הנקוט בקו פוליטי בלי הרצינות המספיקה כדי להגשימו. משום כך עלינו לראות את הדברים לא לפי מצברוח ולא לפי התחכמות פסיכולוגית, בעת שאנחנו פעם עולים למעלה ופעם יורדים למטה.

אנחנו צריכים לראות את מצבנו כמו שהוא בכל חומר הדין. בשבילי קובע מה שנעשה בארץ, כאשר נעשה דבר־מה טוב וכן כאשר נעשה דבר רע. אני מוכן לדון על אירת השלטון ועל דרכו רק על פי אותם הדברים שעברו לעינינו. לפני כמה חדשים היה בלונדון בקלוב האנגלי־הפולשתינאי בנקט יפה מאד. דאי קראתם את הטלגרמות מלונדון על כך. נזכחו גימס רוטשילד וכמדומני גם וייצמן, ושם היו גם בן־גוריון וגם מלקולם מקדונלד וגם ווקופ. ואולי היתה זאת הפעם הראשונה שווקופ דיבר על הבית הלאומי. לפני כן לא הזכיר מעולם את הבית הלאומי במפורש. ובאותם הימים היתה גם ישיבה חשובה מאד, אשר בה השתתפו גדולי משרד המושבות עם מזכיר המושבות ושם התגוללה הפרשה של חזון הציונות. דובר על הרחבת התעשייה ועל הצורך להתייחס לבנין הבית הלאומי מתוך אהדה אקטיבית. ובנדאי ידוע שאנחנו לא מסתפקים ברשיונות העליה הניתנים לנו, אלא משתדלים מפעם לפעם לגולל את הפרובלימה הציונית הגדולה.

אולם באותם הימים שבהם נדברו כל הדברים האלה, באותם הימים היו כבר מוכנים בתיקי הממשלה הצעות חוקי הקרקע, אשר אמנם לא נתפרסמו עד היום הזה — גם זו היא זכות — אבל אשר לעומתן גם ההצעות של פרנטש ושל סימפסון יכולות להיחשב בעצם הצעות הוגנות. ובאותו הזמן כבר היו הצעות להגבלות חדשות של העליה וביניהן ההצעה להגדיל את הדרישה מעולים בעלי הון מאלף לאיי אלפים, ורק אחרי לחץ שלנו הודיע המיניסטרוין שהצעה זו איננה קיימת. ודיברו על עליה של 60 אלף איש שהיא גדולה מדי, מפחידה את הערבים, והטרמין, מפחיד הערבים" הוא עכשיו ארגומנט מכריע בויכוחים. מובן מאליו שבכל משא־ומתן לא דיברו על המעצורים האלה. מפחינה סורמלית החשובה הוא תמיד חשובה כלכלי טהור. כשאנו רוצים לראות מה עבר עלינו במשך החדשים האלה (אין צורך לגולל את כל התמונה), רואים שהשלטון הזה נמצא במצב של תנודות בלתי־פוסקות. ואחרי כל הודעה בעלת ערך מופיע למחרת מה שהוא שצריך לבטל אותה. לפני עשרה ימים פירסמה הממשלה חוק המרשה לה להכריח אנשים לפתוח את החנויות. הממשלה כל הזמן מפקפקת בכלל אם מותר לה להתערב בשביתה חוקית. הממשלה הזאת עומדת על האתיקה השביתתית, שהלאוי היו מגיעים לשכמותה באנגליה. היה צורך לחקק חוק מיוחד המרשה לצוות על חנונים שיפתחו את חנויותיהם. אך היא הודיעה שעוד אינה מתכוונת לבצע חוק חדש זה. או כאשר הממשלה מחליטה לעשות חיפושים היא מודיעה לכל המשטרות שאין לחפש נשק במסגדים ואצל כוהנים שונים ואצל נשים.

ובכן זוהי ממשלה כזאת היודעת לתת אֶדְרִיסָאוֹת באיזה מקום אפשר לסדר מחסנים של נשק, והיא היודעת גם לסדר חיפושים חמורים מאד. אומרים שסודרו חיפושים כמו בימי התורכים. עד כדי כך שאנשי שכם הוציאו כרוז שהם נגד מעשי־אֶלְמוֹת כלפי שוֹטְרִים ונגד ניתוק טלפונים, וזה נחשב לנצחון גדול בעיני הממשלה. וזה בא לאחר שהורשה ביד אחת לעשות חיפושים שנוכרים לדראון. אבל היא גם ידעה לתת הוראות מסוימות איפה לא צריך לחפש, והוראה זו נקראת על ידי קציני כל המשטרה. אותו השוטר הערבי הוא המורה דרך, הוא ה"גאיד" שלהם והוא אומר לאיזה מקום אסור להיכנס. אין צורך לחפש הרבה כדי לראות את המצב המשונה הזה, אשר בו מתנהלת עבודת הממשלה.

כמובן שיכולתי להזכיר עוד דברים מהימים הראשונים. החידה של יפו מהימים הראשונים של הפרעות עוד לא נפתרה. כיצד אפשר הדבר שבממשלה חזקה וגדולה אשר בראשה עומד מפקד משטרה חשוב, עם פקידים המעורבים בעולם הערבי, איך אפשר היה שיוֹסֵי־יִמִּים, שעה, שתי שעות לפני זה לא ידעו מה שיקרה? ואיך אפשר שבמשך יום ושני ימים לא נמצא שום כוח ושום רצון לשים קץ להתפרצות זו? אבל אלה הן שאלות שגם בקייסינוב לא ידענו עליהן תשובה.

יש מתארים אותנו כאילו אנחנו משתוקקים ליד חזקה ורוצים להשפיע על רממשלה לדכא את המרד הערבי בדם. לא ביקשנו יד חזקה. אינני חושב שתביעת משפט על רוצחים זוהי תביעת יד חזקה. מדוע אין משפט אלא על אחד מרוצחי יפו? אבל נניח שקיימת כאן ממשלה מאד ליברלית שהיא מתעבת מאד כל מעשי אֶלְמוֹת. הרי היו בידה אמצעים למנוע שהדברים יגיעו עד לידי מלחמה כזו, כאשר נערכה ליד מוצא או כאשר נערכה עכשיו לילה לילה ליד תל־יוסף וכפר־ייחוקאל. אם בני אדם רגילים יודעים ששלטון חזק רוצה במה שהוא הם מביאים את הדבר הזה בחשבון. לא כל אחד מוכן לעשות מעשים נגד השלטון באומץ־לב ובחוצפה גדולה. הארץ לא ידעה מהי רצון השלטון, ורצון זה אין צורך דוקא להביע על ידי תותחים ומכונות־יריה. יש גם דרכים אחרות לכך. פשהשלטון לא רצה בעבודה עברית מלאה במושבות, הוציא חוק נגד משמרות, והוא ידע למנוע אותן וידע לשלוח את אנשינו למאסר. אולם כעת, במשך חדשים, לא פתר עדיין השלטון את השאלה אם שביבת הערבים היא חוקית או אינה חוקית. אמנם אי אפשר שלא להתחשב עם זה שהשלטון נמצא במצב דִּלְיקָטִי. כל שלטון רוצה לשמור על קיומו וכל שלטון צריך היטב לחשוב אם מותר לו להפחית אש. מבחינה זו אינני מוכן לדון את השלטון שלנו

לכף-חובה, משום שאני יכול להבין ששלטון כזה נמנע מפל דבר העלול להכביד על מצבו. אולם יש תמיד בידי השלטון אמצעים אחרים. קודם כל יש לתמוך באלה שהם נושאי השלום. זהו הדבר הפשוט ביותר. אולם לא ציפינו שהשלטון יהא נגוע באהבת השלום עד כדי כך שימנע את תמיכתו מאהבי השלום ויתן אותה להורסי השלום. מי שרצה בארץ הזאת לא לשבות לא קיבל תמיכה (ואני מוציא מן הכלל את הנמל בחיפה, כאן פעלו מציאותם של מאות העובדים היהודים בנמל ומציאותה של ברית פועלי ארץ-ישראל: עמל זה של שנים, שנדמה היה לעתים בלתי-פוררה, נשא פרי. אבל יש לפקפק אם שני הגורמים האלה היו מספיקים נגד הוועד הערבי העליון עם השוטרים העומדים ברשותו. כאן פעל גורם שלישי והוא — שאנגליה איננה יכולה להרשות שהנמל הצבאי של חיפה ישבות אף רגע אחד. משום כך איננו שובת. ואם יש מספר חורגים הרוצים לשבות, מאספים אותם ואומרים להם: תלכו לכם. ואז הדבר מסתדר. אין צורך כלל ביד חזקה בנמל חיפה, לא היתה יד חזקה). אילו החננני שאיננו רוצה לשבות ידע שיש מגן עליו וכן אילו ידע הפועל, הרוצה לעבוד ואיננו רוצה לשבות, שיש מגן עליו, היו נמצאים בארץ אלפים ורבות רודפי-שלום ומבקשי-עבודה. ולא רק בנמל חיפה לא שובתים: גם בחברות האינטרנציונליות אין שובתים. ואילו היה יודע אותו ראש עיריית חיפה שיש שלטון התומך בו, לא היה נאלץ אף הוא (שנבחר ומחויק בכהונתו רק הודות לזה שהיהודים תומכים בו) לחתום על הסלגרמה המציגה דרישות ולא היה אף הוא מצטרף לשביתה. אמנם אי אפשר להאשים בזה רק את השלטון הנוכחי. שיטה זו קיימת מימי סמואל. מאז מינה אחד מראשי הפורעים למופתתי ואחד מהם לפקיד גבוה, הוברר שאפשר לעשות קריירה רק על ידי איבה למפעל הציוני: כל המצד לישראל נעשה ראש.

גם עכשיו אנו רואים דוגמה קטנה לכך. הנציב העליון משתתף, כידוע, מאד ביסוריהם של כל הסובלים. ההנה יהודים מהעמקים באים ודורשים פיצויים. השלטון אומר כי אין לו פנאי לטפל בזה עכשיו. אף הדסטטה הזאת של ההודעה שהממשלה דואגת לשלום הנחרבים — לא ניתנה. הדבר הזה היה אולי נוטל כל טעם ממעשי החרס, כי למה להחריב אם מחר הנוק ישולם. אך גם את ההבטחה הזאת אי אפשר היה להוציא מידי השלטונות. אבל באותו זמן יכול היה השלטון ההודיע שהסוחרים הערבים השובתים, אשר סחורותיהם נמצאות בבית-המכס, לא יצטרכו לשלם דמי-החסנה. כלומר, יש כנאן פורס-מגיר, הם אנוסים לעצב את הוצאת הסחורות

הממשלה מוחלת להם את דמי־ההחסנה. ואני אומר, אינני מקבל על עצמי להסביר את הדבר הזה, וגם כל אלה שטיפלו בשאלות האלה לא מצאו שום פתרון מניח את הדעת לכל הפרובלימה של הפקידות האנגלית, של ההרגל שלהם עם הנייטיבס הקושי עם היהודים.

מהו האפרט השלטוני בארץ? אף אילו היו לשלטון המגמות הטובות ביותר לא יכול היה הרבה לשנות. אני כופר בזה שהשלטון המשטרתי בארץ נמצא בידי הנציב. אנחנו חיים במדינה שאמנם נקראת מדינת־המנדט, אבל למעשה התחיל תהליך הערביוּציה של השלטון מהימים הראשונים שלו בארץ, והוא הולך ונמשך כל הזמן. הפקידות היא בחלקה הגדול פקידות ערבית, ובכל מקום שאתה פונה, אם אתה מדבר בטלפון, ואם אתה שולח מכתב, ואם אתה עושה מה שאתה עושה, אתה עובר למעשה דרך משמרות של פקידות, שהיא נושאת התנועה הערבית. חיפושי הנשק, שאצל כל שלטון פירושו בפועל פירוק נשק, מוכרחים להיעשות על ידי שוטרים ערבים, אשר יותר קל להם, לדעתי, לעזור להכניס נשק מעבר־הירדן לארץ, מאשר להוציא נשק מידי מי שהוא. כל האימפורט של נשק לארץ מהנגב ומצפון, כל זה עובר דרך משמרות ערביות, ויש אומרים שהם גם מאַמנים את הערבים להשתמש בנשק (ואני אומר את זה לא בלי יסוד).

אם הטבח ביפו נעשה לעיני משטרה, אשר לא עשתה שום דבר כדי למנוע אותו, איך אפשר להניח שאתה משטרה מחר תלך לחפש את הרוצחים? ראינו בארץ את הערביוּציה בכל מקום. ראינו זאת בגמל יפו וראינו זאת במשרדי הממשלה. אין שום ספק שלתנועה הערבית ישנם בני ברית נאמנים המסורים בלב ונפש, שהם יכולים לדעת את סודות הממשלה ולעזור לתנועת המרד.

חיוזין שני בשלטון: אין שום ספק שבשלטון הזה, בפקידות הבריטית, יש חלק, לא נאמר ברגע זה אם הוא קטן או גדול, גם בשלבים הנמוכים וגם בשלבים הגבוהים ביותר, הקשור ותומך בתנועה הזאת. יש פקידים שביניהם גם אויבים מוחלטים לנו.

בימים שהתנועה הערבית מתחילה להתיאש משום שמעשי המרד הערבי שלה אינם עולים יפה, בא חיוזק בצורה של כסף מחוץ־לארץ, אשר בלעדיו אי אפשר היה בשום אופן להחזיק מעמד. עושי־חשבונות חושבים שהועד הערבי מוציא כ־אלפיים לאי ליום (אינני אחראי בעד דיוקו של הסכום הזה), והמרד נמשך כבר 55 או 56 ימים. ברור שמאותן התרומות אשר הוציאו מעשירי יפו לא השיגו מאה אלף לאי.

זהו גורם אחד המקיים את המרד הזה. גורם שני הוא — הכנופיות הערביות שממשלת ארץ-ישראל אינה יכולה, כנראה, בשום אופן להסתדר אתן. כמה הן? כמה יש בהן? אלפים, רבבות? אולי השלטון לא היה צריך להביא לארץ שמונה בטליונים לשם כך? מעריכים את מספר האנשים בכנופיה ל-40—50. ויתכן שישנה פגופיה אחת בהרי שכם, שניה בהרי ירושלים ובמקום אחר שלישית, הכל ביחד אין זה אלא ענין של מאה או מאתים ליסטים. הכנופיות הללו הן בעצם הפזע העיקרי של התנועה הערבית; פזעה האמיתי הוא בזה שלרשותה עומדות כנופיות ליסטים.

הגורם השלישי, לא פחות חשוב, אלה הם אותם החלקים בפקידות האנגלית בארץ התומכים ומעודדים ומאמצים את ידי התנועה הערבית בימים אלה. אולי קראתם על פקיד אחד שהתפטר מפני שלבו עם הערבים, הופקינס. במקרה אני ככיר את הפקיד הזה ונודמנתי אתו לא פעם, ואתם צריכים לדעת שהוא היה קרוב לספירות הגבוהות ביותר. ואינני יודע אם הוא באמת התפטר באופן דמונסטראטיבי, כי הוא היה פקיד צנוע, אבל במקום חשוב מאד, או אולי התפטר לאחר שמצבו נעשה לא נוח. אינני בטוח שהיה מתפטר סתם, מפני שזה לא היה עושה רושם גדול ביותר. יתכן שילך לאנגליה (כמו שעשה ריצ'מונד — שלאחר ששוב את הארץ נסע לאנגליה והרצה הרצאות), אבל יתכן שהתפטרותו באה מפני שהקשרים „לא יכול היה עוד להצפינם“.

אלה הם שלושת הגורמים שעליה נשענת התנועה הערבית: תמיכה זרה והמיכה גדולה גם פוליטית וגם כספית; כנופיות טרוריסטיות אשר אינן טרוריסטיות במובן האירופי, כי אם במושג האלמנטרי של המלה טרור, לאמור, קבוצות שמוכנות להשמיד ולהחרیب ובלבד להפחיד; ועזרה לא קטנה של חלקים בריטיים התומכים בתנועה הזאת ולא נותנים לה לא-שמרד זו לדעוך.

ועכשיו על הגורם הפנימי שלנו. כבר ציינתי בראשית דברי, שהעם אשר הגשים את הציפנות עד לתקופה זו גילה כוח עמידה במצור למעלה מן המידה שאפשר היה לקוות מראש. יתכן מאד שעוד נצטרך לעמוד במצור, ומשום כך הודאות הזאת שחיינו נמשכים, על אף כל הקרבנות שנתנו, שפעלנו ועשינו מה שהוא, וברגעים ידועים גם התאזרנו בכיבוש חדש — יש בה משום נחמה גדולה מאד. אולם המצב הזה גם גילה הפעם סככים גדולים — לא אומר דוקא חילשות — שעוד לא הסתגלנו אליהם.

וקודם כל — מבחינת ההגנה. לפנים הורגלנו בארץ לשלטון אשר לא טיפל בנו, זה היה השלטון התורכי. ידענו את הגורם המדברי הזה, את תאנת השוד והביזה ואת קלות הרצח שלו והסתגלנו אליו. התאמנו את הגנתנו למצב הזה, ואף היה לנו קל לגלות מעשר־גבורה אשר היה להם הד גם בגולה. בינתיים הגענו לשלטון מסודר הוא קיבל על עצמו את הגנתנו. ואין להכחיש שבמקרים רבים הוא ממלא את חובתו זאת. אך הפרובלימה של הגנתנו היא יותר מורכבת. אפשר להגן כשאיך ממשלה, אי אפשר להגן בניגוד לממשלה. אינני מספק כי לו היה השלטון מודיע היום: „תעשו מה שתעשו“, הרי יש כוח בידי הישוב הזה להשמיד את כל פנופיות הליסטים. אילו היום ניתנה לנו הרשות לצאת ולהעביר את הליסטיות מהארץ היינו עושים את הדבר הזה. אילו היתה לנו רשות לרדוף אחרי המתקיפים, לא היו שבים למחרת.

בגולה יש כבר „מתביישים“ מהתנהגות הישוב היהודי. הלא בכלל אנחנו מתקיימים, פידוע, רק בשבילם. ואם היהודי בגולה אוכל טריפות ומחלל שבתות, הרי בארץ־ישראל אינו רוצה בכך. הלא בשביל זה תרם שם את תרומתו, שאתם פה לא תעבדו בשבת, לפחות אתם. היהודי בארץ חייב להיות גיבור, הוא קיבל על עצמו בקבלנות להיות גיבור. יש כבר מי שאומר שהישוב מבייש: „אנחנו האמנו שכולם טרומפלדורים“. אין אנשים חכמים היודעים איך עונים על טרור פרטיזני. יש הבדל בין התנגשות של שני מחנות ובין פצצה ברכבת. אילו היינו 400 אלף איש סגורים בארץ, בלי פרובלימות של העם העברי, בלי אחריות לספינות של מחר, היינו מוצאים את דרכנו. היינו מתוכחים בינינו על דרכי התגוננות. אני מאמין שגם אז היינו אומרים שרצח אדם חף מפשע אינו נכון, גם אין בזה סיפוק לרגש של נקמה. לי על כל פנים אין שום ספק שבישוב הזה היו נמצאים עשרת אלפים איש שהיו מקפירים את חייהם. אבל אין חיינו כל כך פשוטים וקלים. אנו נתונים בסכך. בכל מה שאנחנו עושים אנחנו חושבים לא רק איך זה ישפיע על הערבים, כי אם איך זה ישפיע מחר על גורל היהודים בעולם, על גורלה של הארץ במובן הביך לאומי. אילו חפצנו לכרות שלום לאומי גם עם הועד הערבי הזה, מה קל היה הדבר. אך אינני מאמין בשלום של 400 אלף. אוי ואבוי יהיה גם לנו. תהיה כאן גלות כמו בדמשק וכמו בתימן. וכאן אנחנו רוצים להיות אנשים חפשיים לגמרי. אילו היה הכרח בדרך של מלחמה ותגובה נמרצה היינו רואי מוצאים את הדרך. אך כל מלחמתנו היא שלא תבוא הפסקה בעליה, ושמצבנו הביך־לאומי לא יורע ולא

יקומו גזירות חדשות. וכשאנחנו מתכוננים לאותה המלחמה ברבע זה ירינו קשורות. זוהי הסרגדיה שלנו המיוחדת במינה. על כן יש שבחורינו צריכים לעמוד ולדעת שעולים על שדותינו והם אינם זזים. אנחנו יכולים להביע אי־אמון בכשרונו של השלטון הזה להגן, אך איננו יכולים ברבע זה להפסיק אתו את היחסים. ומכאן המצבים הקשים והתסביכים הנפשיים.

המושג הרווח בגולה שהישוב היהודי איננו מגן על עצמו אינו נכון ביסודו. אותם הגפירים היהודים אשר באו למצא לפני ההתנפלות על האוטובוס עשו עבודת הגנה. הנהג היהודי הוא ששומר על הדרכים, לא השלטון ולא הצבא. אילו לא היו אנשים משועבדים לפורקליות היו יודעים כי למעשה בארץ הזאת יש מפעלי הגנה גדולים מאד: פעולת ההגנה עכשיו בעמק, שלושה לילות של מערכות הגנה כשותפת שהספים לה השלטון. איננו רשאים לגלות את חלקנו בענין זה. אבל כל המלחמה הבלתי־פוסקת של הסוכנות היהודית להכניס עוד גפיר ושטר, גם זו אחת הצורות החדשות של מערכות ההגנה, כמו שתפקידו של הנהג היהודי, זה שהיינו תמיד מלאי תרעומות נגדו, הוא אחת מהצורות החדשות המקוריות של ההגנה העברית בזמן הזה. ואני עוד אינני יודע מה יביאו בענין זה הימים הקרובים. אולם שאלת המצב היא לא רק שאלה של הגנה פיסית, כי אם שאלה הרבה יותר גדולה, שאלה של הגנה פוליטית ושל הגנה כלכלית. נזראה הדרך בה נופלים קרבנותינו, כמו שנזרא המצב המחזיק ישוב שלם בפניקה וספנה. התוצאות הן הרבה יותר חמורות מאשר מספר החללים. אנחנו יודעים שלאחר שמפים אותנו מתחילים מאתנו לגבות שטרות. יש להניח שהשלטון, ודאי רק מתוך רצון להגן על עצמו, הוא איננו צריך להיות לשם כך אנטי־ציוני ואנטי־יהודי, לא יודה על פשעיו, לא יאמר: הייתי חלש, אלא יסביר: „תבינו, כנראה שזעם העם היה נזרא וכנראה שאמנם אנחנו ברבע זה התגברנו, אבל צריך לעשות מה שהוא להקטין את העלייה“. אין שום ספק שאנחנו צריכים לעמוד במלחמה פוליטית קשה על הגנתנו. אנחנו נבדאי ניכנס לסֻדיה של מלחמה פוליטית חמורה מאד. ואני רואה כבר עכשיו סימנים רעים. אני אינני מתיחס לרדיו הבריטי בביטול. ואני יודע ששם לא יושבים ילדים. ואם ההודעה הראשונה של הנציב כאן על המאורעות אינה מתפרסמת בלונדון ובמקומה מתפרסמת הודעה אחרת, הרי אינני יכול להתחסס אל זה כאל מעשה בורות של מי שהוא שושב שם ברדיו הבריטי ותוקע, כי אם שיש יד המחנכת את דעת הקהל. ואני חושב שמסקנת דעת הקהל שאין

כוח לבריטניה היא קשה קצת יותר מדי לשלטון, וצריך לפרוק מן הספינה איוה משא מיותר, למצוא אותו התיק של טלית ותפילין ולהטילו הימה כדי להקל עליה. אין לי ספק שאנחנו עומדים בפני מערכה, מלבד המערכה הפיסית, אשר עוד לא היתה לנו כמות. נכון שהמצב כיום לאין ערוך יותר טוב משהיה בשנת 1929: עובדת ארץ-ישראל נכנסה למחשבה האירופית, הרבה מושגים פוזבים, אשר עסקו בהם ועדות ועליהם דובר בספר הלבן, ירדו פחות או יותר מעל הפרק, אי אפשר לזכר הפעם על הכותל ועל התנגשות במסודות הקדושים, ואי אפשר לדבר על נישול הערבים. עצם העובדה שאנחנו 400 אלף נפש בארץ, היא גם עובדה פוליטית. אני מסופק מאד אם בשנת 1920 היו פוחתינו מספיקים אפילו להשיג אותו גשר עלוב בים תל-אביב. אולם המערכה שלנו עם השלטון הבריטי עכשיו היא קשה מאד, משום שבינתיים בא מצב פוליטי שאנחנו מוכים לא רק בארץ-ישראל, שכמעט כל ארצות אירופה הן ארצות שמגרשים אותנו מהן. יש איריה אויבת ברוב העולם נגדנו. היה זמן שחיינו באילוסיות, היו מדינות ידידות, היה חבר הלאומים שהצויגים היו תמיד אומרים שהם יכולים להביא את תלונותיהם על אנגליה לפניו. עתה יש היטלר ויש פרעות בפולין. ואין לראות אותו השופט העליון אשר יתבע את עלבוננו מאנגליה.

אין שום ספק שכל זה עושה את מלחמתנו עכשיו מאד מאד קשה. יחד עם זה אינני מספק, כמו שלא פיקפקתי גם בזמנים הקשים ביותר, כי בידינו לנצח. ואני אומר זאת לא מפני שאני רוצה להרגיע. אני יודע שכל יום עניננו נמאס על העתונות והכוחות נגדנו הולכים ומתרכזים. אבל אין לי ספק שאנחנו הפינו בארץ שרשים במידה כזאת שאי אפשר לעקור אותנו. מובן מאילו שזאת שאלה של עזו, שאלה של כוחות פנימיים, שאלה של אומץ במלחמה הזאת.

וצריך להאמין שבמידה שנתאזר גם יפרצו הכוחות, כשם שנמצא הכוח בוויזמן ובחבר האנשים שלו לעשות את העבודה הפוליטית שלנו. אינני מקנא באנשים שצריכים יום יום לנהל את המשאומתן ולהעמיד דרישות, אם כי חלק קטן מהן יתקבל. אבל אין לי ספק שאנחנו מוכרחים כאלו להיפון מקדש למלחמה קשה מאד. אני מאמין שיש עוד בידינו אותו הכוח אשר הראינו במשך החדשים. ואני גם זוקף את מצב ההבלגה שלנו לזכות כוח זה. כל זה יכול לשמש לנו אלמנט חשוב בשביל התפונות גדולה למערכה פוליטית חדשה.

אולם הרבה יותר מאשר אני חושש למערכה הזאת, אני חושש למערכה

הכלכלית. אנחנו ניצחנו בזה שחפצו לקחת מאתנו ולא לקחו. ניצחנו בזה שמוכרח היה הרדיו הבריטי להודיע שלא עולה על הדעת להפסיק את העליה, בזה שאנחנו יודעים להגן על מה שצריך. אבל, לפניו היו אלה שצרו על מבצר משתדלים להרעיב את הנצורים, בידעם שמחנה שמוזנתי נססוקי נכנע. הפעם אמנם אנשי השביתה התפארו בימים הראשונים שתל־אביב כבר רעבה. בזה לא הצליחו. אבל לא אומר שהם כל כך רחוקים מן ההצלחה. ההרעבה הפעם איננה בזה שאפשר לגזור שלא יהיו מחסנים של חיטה. יש אניות בעולם ויש לטביה ואוקראינה, ומכונות מביאות מסוריה וממצרים ירקות. אבל השאלה היא לא אם נצטרך להביא מזונות, כי אם השאלה היא אם הישוב ידע להבטיח שבתוכו לא יהיה רעב ולא יהיה חוסר מזונות, שתהיה חלוקת מזונות. שכל אדם ידע שברגע של סכנה יש לו אחיזה פל־שהיא. המצב של התגלגלות במדרון, שאנו נמצאים בו כרגע, שיש מליטים, מחוסרי־עבודה ומחוסרי־פרנסה בתוכנו, עלול לסכן יותר מאשר כל התנפלות.

וחשבני שבענין זה גילינו פחות ראיית הנולד מאשר בנקודות אחרות. אינני רואה עכשיו את חוג האנשים שיעסקו בריפוי נגע זה. יש לנו מחנות גדולים העומדים על המשמר, יש לנו קבוצת אנשים העושה במקסימום של כוחות את שליחותנו הפוליטית, ימים ולילות בסכנת נפש, בעצבים, בכל כוח העבודה והמסירות אשר להם. אבל אינני רואה את מחנות האנשים שיבינו שסכנה גדולה צפויה לנו מהידלדלות כלכלית, מקיצוץ בתעשייה. אינני רואה את האנשים שיבינו שברגע הזמן, שלעומת החורבן מוכרחים להעמיד מסעלים פיבושיים ומאמצים יצירתיים כלכליים חדשים. אי אפשר לי לדבר על תכניות ואין זה גם ענין של יחידים, זה ענין של הכרה גם בארץ וגם במרחבי הציננות, שמוכרחים לרענן את הישוב. ואני יודע שזה קשה מאד, מפני שטבעי הדבר שבעלהון יבהל. הוא הראשון אשר ימנע לעלות. בעליהון אינם מסכנים לא את עצמם ולא את הונם. טבעי הדבר שאיש לא יבנה עכשיו. מבחינת השכל הישר כל זה טבעי. אבל בזמנים כאלה צריך שיקום גם הגיון אחר, ההגיון של הקיום הלאומי. ואם לא יקום מעצמו אז הוא מוכרח להיכון בעזרת מאמצים ציבוריים. וחברים שלנו צריכים על כל פנים לדעת עזאת היא החזית הפרוצה יותר מכל החזיתות, ומכאן יכולה לבוא הקסטרו־ופה. ואם אנחנו יכולים בדבר־מה לאמץ את אויבינו הרי זה בחולשתנו זאת.

יש לציין כאן נמעט שיתוק ציבורי בלתי־מובן, רק לפני חדשים מעטים

הוכיחה ההסתדרות מאמץ כביר במפעל „פדיון העבודה”. והיו אומרים לנו: „אתם עושים הכל לבדכם”. וכל הציננים הטובים ביותר מצאו לעצמם תירוצים מדוע הם כסורים מלהשתתף ב„פדיון העבודה”. אבל הפעם הענין הוא הרבה יותר גדול. ואם הפועלים יכלו לגייס אז 70—80 אלף לא”י, הרי יכול הישוב לגייס מאות אלפים לירות ולתכניות יסודיות: יש פרובלימות עצומות של שיכון ויש ענין של ירקנות עברית. ובכן צריך היה לקום דבר כזה. עד היום לא קם. הדבר היחידי שקם זהו ענין הים. גם זה אינו מרהיב ביותר בעיני. לפי ההתלהבות הגדולה, לפי ההתעוררות הלאומית המופלאה שהיתה באותם הימים, ימי הנמל (אם לצרף לכך שעוד חשבו להיבנות מן הרנחים הגדולים כפיכול שיכניסו מניות הנמל בעתיד), אין הנעשה כספיק לגמרי.

זאת היא גם שאלת הגולה. ב־1929 עשתה הגולה מעשה רב — מפעל קרן העזרה. מפעל כביר שנסתלף. אבל הגולה הראתה, על כל פנים, סולידריות. ואם כי המפעל הזה הוצא מידי העם ונעשה למפעל של חוגים מצומצמים, ואם כי כספים גדולים בוטבו לשוא, הרי בכל זאת נעשו דברים אשר יש להם ערך קיים: למשל, בניני הבטחון במקומות שונים, או המושב באר־טוביה ועוד. עם כל חוסר הנהלה רצינית נעשה בכל זאת משהו. הפעם לא נעשה בענין זה שום דבר. ודאי יש נימוקים, עתה קיץ, ויש מגבית של קרן־היסוד, ולא נתבעו. אבל אני רואה בזה סימן של חולשה מכאיבה מאד. אמנם הפעם החולשה באה מתוך איזה חוזק. הישוב לא נבהל כל כך, ידענו שאנחנו חיים חיים נורמליים. לא הפצנו להופיע בפני הגולה עם הקופסה. אבל אם הרשינו לעצמנו לופסוס כזה במשך חדשים — דיינו. נדמה לי שאנחנו חייבים לעסוק בעבודה הזאת מחדש, אם בצורה של מגבית או בצורה אחרת. צריכים לדאוג להמצאת אמצעים גדולים לידי המוסדות הלאומיים.

יש דבר שקשה מאד לומר אותו, אבל יש בו אמת מרה. אנחנו בארץ חושלנו והיינו למה שהננו על ידי פורענויות. האמת היא שתנועתנו לא היתה לתנועה שכזאת אילמלא עברה דרך כור המצרף של פורענות קשה מאד. אינני בונה על זה שום השקפה, לא פילוסופית ולא מוסרית. אני מציין רק את העובדה הזאת. יש פסוק: „וּמַעַז יָצָא מִתּוֹק” — הייתי רוצה לומר: שִׁמְרָה יָצָא עוֹ. מתוך מרירות החיים נעשינו מפעם לפעם יותר עזים. ואם ברוסיה היה פתגם שאדם מוכה הוא שקול כנגד שני אנשים בלתי־מופים, הרי זה מִתְאַמֵּת לגבינו. ואם אנחנו מקבלים פורענות, נדע לקבל את העו ואת הנמרץ שבה. העליה השניה לא היתה עליה שניה

אילמלא נצרפה ביסורי המלחמה העולמית. ואילמלא היתה לנו תלחי רדאי שלא חיתה העליה השלישית מה שהיא היתה. ואני אומר: הועמדנו עתה בפני הנסיון הגדול ביותר, ואין שום ספק, שכרוב הקרבנות בנסיון הזה כן נחוסן.

העליה של השנים האחרונות והישוב הגדול בארץ באו מתוך חינוך ציוני קצרי־מים, מתוך חוסר חושים עמוקים למרטרולוגיה היהודית. מה שעבר עלינו עכשיו עלול לשמש גורם כביר בליכוד העם, בגילוי כוחות גדולים. דרוש לנו כרגע, לדעתי, להוציא מקרבנו כוחות לפי מצב השעה. כלומר, שעה של פורענות. אם יש בעם כוחות גנוזים, הכוחות האלה חיים את חיי הפורענות, היא מוציאה אותם, עושה את האנשים לגיבורים, וכל אחד בפנינה שלו יזום ופועל. אם בא אסון גדול על עם, הרי כוחותיו הפנימיים צריכים להנביט ולהצמיח מתוכו ענפים צעירים. וזו היא כרגע הפרובלימה שלנו: אנחנו נעמד במערכה, אם יתגלו אצלנו כמות אנשים אשר היו עד עכשיו אנשים צנועים ונתבאים אל הכלים, אם יתחדשו בכוחם וימצאו את מקומם בתנועה במילוי תפקידים המוטלים עליהם. מה הם התפקידים? אצבעות הידים לא יספיקו למנות אותם. יש מערכה כלכלית גדולה, יש גיוס הון בארץ, גיוס הון בגולה. וגמר מפעלים שונים דורש אלפי אנשים צקסיביים, יש תפקידים כיבושיים גדולים. מחצבת „נשר“ היתה כיבוש ישובי גדול, מחר עומדים לפנינו מפעלי אבן וחצץ. שטח שלם, עצום של כיבוש עומד לפנינו. בארץ נמצאים כעת אלפי פליטים: בתלאביב, בחיפה וכירושלים. האומנם אין זאת פרובלימה ציבורית כבירה, בעלת ערך חשוב? שאלת אלפי ילדים, שאלת שיתופם בחיינו אנו? האם לא היה טבעי שהדבר הזה יגלה מאות עסקנים חדשים, אפילו תלמידים ותלמידות של סמינרים שיראו בטיפול בהם תפקיד אנושי, תפקיד סוציאלי, תפקיד לאומי חשוב? אם אלפי עולים מגרמניה מתחילים רק על ידי המאורעות להרגיש את עצמם אזרחים בישוב, פירוש הדבר הזה שהם דורשים גם יד שתכניס אותם לתוך צינורות החיים בישוב. אם המאורעות פתחו את שערי הארץ לפניהם, צריכים לבוא אנשים ולשתף אותם בחיינו בתוך הארץ.

ועוד תפקידים. בתקופה כזאת של עמידה בנסיון לא קשה הדבר שהיאוש יהחיל לקנן בלבבות. תמיד יש רפירלבב הבורחים מן המערכה. יש הנמצאים בתוך המערכה בלי אמונה שלמה. מלחמה לנו בכל בריחה מן המערכה. אולם דבר זה אינו פשוט כל כך, זהו ענין המחייב שאלפי אנשים ירגישו בקרבם את אש האמונה, אשר יוכלו להשפיע על מאות אלפים שיתלהבו על ידי האש הזאת.

הדבר העיקרי הדרוש עכשיו לכולנו זהו מה שאנחנו קוראים עצבים חזקים. יש מלחמה אשר בה מנצח רק המסוגל יותר להחזיק מעמד. מפיון שנכנסנו למלחמת גרילה כזאת ואנחנו צריכים להתכונן למלחמה ממושכת, הרי השאלה שלפנינו היא כיצד לשמור על עצמנו מהתרופפות עצבים. אילמלא לא גילינו באותו יום, מר ונמהר, של לווית חזן עצבים רופפים, אפשר שהיינו חוסכים לעצמנו את מה שקרה אחר כך. אינני אומר זאת בנדאות, יתכן שהפצות היו מוכנות, האש היתה עתידה להתלקח, אבל בכל זאת יש הבדל אם נמצא יהודי שהגיש את הפתילה לאש או אילו לא היה נמצא, והיה הדבר נדחה.

וכשאני מדבר על כך אי אפשר לי לא להזכיר שחסר אתנו עכשיו אותו החבר, אשר מכל אנשינו היה הוא אולי בעל העצבים החזקים ביותר. החברים יכינו למי אני מתכוון. כל כמה שגייסנו מבינינו את מיטב אנשינו והיכנונו חבר אנשים, הרי ברור שלגבי המערכה המדינית כעת חשובות ביחוד התכונות אשר גילה חיים ארלזוֹרֹב, אותה שליטה על עצמו, אותם פיתוש היצר והאומץ אשר היו לו בתחת לצורה השקטה. לא בדינו להחזירו אלינו, אולם בדינו להנחיל לתנועה את רעיונותיו הדרושים לה.

הדבר החשוב ביותר, לכל אחד ואחד מאתנו, לגבי ההתנגשויות, לגבי כל מיני מוקשים שמניחים לנו יום יום, זהו ביצור האמונה ושמירת העצבים.

2

הבלגה והתגוננות

(באספת סניף המפלגה בתל-אביב. 28.8.36. מתוך סטנוגרמה לפי שיטת י. מימון)

חברים! בפעם האחרונה דיברנו, כמדומני, לפני עשרה שבועות בערך, אינני יודע אם אלה הנמצאים כאן היום כולם שמעו את דברי באסיפה ההיא, אבל אדבר כאילו אותם החברים ממש ישנם כעת, ואשחרר את עצמי מלחזור על דברי. דיברתי אז על אפיה של התנועה הערבית, על אפשרות של שלום בינינו ובינה. דיברתי גם על עמדת השלטון לפני המאורעות ובזמן המאורעות. נדמה לי שמה שעבר מאז ועד עכשיו חזק ואישר גם את יחסנו לתנועה הערבית, אפיה ודרכי מלחמתה. הגדרתי את התנועות הערביות כתנועות נאציות, וזה נתאשר במשך הזמן. גם עכשיו כשעומדים במשאומתן של שלום, משאומתן לא אתנו, אלא מעל לראשינו, משא-

ומתן בין הממשלה ובין הוועד הערבי העליון בעזרת מתווך חיצוני. בא־פֶּחַח של אחת המדינות הערביות שבא הנה לשם כך, — המשא־ומתן הזה מתנהל במנגינת־לני של יריות, פּצצות, הַבּלוֹת וכו'. לא נמצאה עוד תנועה המסוגלת מצד אחד להשתמש בעזרת דיפלומט ערבי, שיש לגביו יחס כמו לבא־פֶּחַח של מדינה עצמאית, ומצד שני להשתמש בעזרה אחרת: הכנופיות, הנעד הערבי העליון.

ניסינו לברר לעצמנו באסיפה ההיא גם את הקורס של השלטון. לא פשוט הוא הדבר להגדיר את הקורס הזה. בימי בולס וסטורס היתה פשטות ידועה לאותו קורס. אז היה פּוֹגְרוֹם, והיו לנו אז כמה וכמה קוים של הגנה, היו תביעות שנתמלאו אז; ועכשיו, על כל צעד של הגנה אמיתית, רִפּרִסְיָה כלפי האויב, תמיכה בדרישותינו, באים שני צעדים של נסיגה אחורנית, זה הוא אולי הדבר שהביא לידי קרבנות אין ספור לנו ולאנגליה מבחינה גופנית ופוליטית. אמנם עשה השלטון את אשר מוכרח היה לעשות, אשר לא יכול היה שלא לעשות, אבל עשה את זה בלי חפץ, בלי רצון וגם באיחור (ודברים רבים נעשו רק למחצה) ותיכף התחרט. נזרקה פצצה לתלאיב מהרכבת ונעשו עוד מעשים אימים, ולמחרת אותו יום שיחררה הממשלה עשרים וחמישה אסירים מצרפנד. קו זה מלֶה את הפוליטיקה של השלטון במשך כל תשעה־עשר השבועות של מאורעות אלה.

אני רוצה לנסות לבדוק מקדש את עמדתנו אנו, את עמדתנו הפנימית: הַצְדָּקְנוּ בדרך בה הלכנו, להלמשיך בה או אולי עלינו לעבור לשיטה אחרת? אני יודע את כל הקושי שבדיבור במסיבה פה גדולה על ענינים כאלה. אנסה בכל זאת לברר את יחסי לשאלות אלה ברבים, וגם אולי להפנות את תשומת־לבכם לחזיונות בחיינו שלא מצאו את ההערכה הנכונה של ציפורנו אנו: עומדת לפנינו השאלה של תוצאות המאורעות: מה לעשות כדי שלא ננחל מפלה במאורעות של 1936. אי אפשר ברגע זה לומר את המלה האחרונה, הרי עוד לא עמדנו במערכה פה חמורה, ואולי הימים הבאים, הימים הקרובים עוד יחמירו את המערכה. חסרה לנו ההרגשה שליותה את המאורעות בימי תל־חי, ובמובן ידוע גם את מאורעות ירושלים בפסח תר"פ, את מאורעות יפו והמושבות ב־1921, את מאורעות 1929. או ידענו שאנו בארץ מעטים, שאנחנו חלשים, ידענו שרבים הם הקמים נגדנו. זאת ידענו גם לפני מלחמת־העולם, בימי השלטון התורכי, עם חוכר השלטון והאַנְרָכִיָה שלו. אך ידענו אז שכל דבר אפשר לטשטש על ידי בַּקְשִׁישׁ או בדרכים אחרות. גם לאחר כפלת תורכיה, בשנים הראשונות של שלטון אנגליה, לא היה עוד שלטון מדינתי

מסודר. לא רק אצל הערבים היה הרבה נשק והני אוטונומי. גם אצלנו בכמה וכמה פינות נשארה אפשרות די רחבה של פעולה. אין מה לדבר על תל-חי, כל האפיזודה הזאת היתה אפשרית רק מפני שלא היה שלטון; השלטון האנגלי לא הגיע עד לצפון והשלטון הצרפתי לא היה איתן. בין שתי המדינות האלה יצרנו מדינה קטנה שלנו: תל-חי וכפר-גלעדי, והגיננו עליה. גם בשנים שלאחרי כן היתה עמדת השלטון יותר נייטרלית מאשר עכשיו. היו מקרים שבכמה מקומות לא הופיע השלטון, לא רק במשך רגעים מספר אלא במשך שעות וימים. בירושלים בנובמבר 1921 יכלה קבוצת בחורים שלנו להדוף את כל ההתקפה. זה נתן את האפשרות של פעולה גלויה היתה ההרגשה, והגולה שמעה, שהישוב יודע לעמוד על נפשו בפני האויב. הוא יכול לענות בשעת מעשה. ככה גם בפתח-תקה ב־1921, גם, במידה ידועה, ב־1929. כאב גדול ליוה אותנו גם אז, מעולם לא היינו מרוצים מכוחות ההתגוננות, תמיד היו פגמים, אי אפשר היה לעבוד ככוח צבאי ליגלי, שלפניו פתוחות כל הדרכים. היתה סכנה של משטרה ערבית, של משטר זר שמסר אחר כך את כל המתגוננים למשפט. אבל בכל השנים ההן נשאר בדרך כלל שטח מסוים של התגוננות עצמית, אמנם לא יכלו למנוע שיהיו לנו הרבה קרבנות, היתה לנו אז צפת וחברון, אבל היתה לנו גם חולדה, בעמידה של חולדה היה דמיון ידוע לתל-חי. לא היה שם צבא, לא היתה שם משטרה, קומץ בחורים יהודים הגן על חולדה. מאז 1929 עד 1936 באו שינויים גם במשטרה. במקום המשטרה הערבית שלא הצלח לשום דבר קמה משטרה אחרת, שגילתה את עצמה במקום שיכלה להינלות. אמנם היא משטרה אויבת לנו, מספיק היה לראות את יפו בימי הטבח הראשונים ואת חקירת הטבח בימים אלה. המשטרה מביאה את הנאשמים בפני השופט באופן שאינו יכול לשפוט אותם (מחוסר החומר הדרוש), אין התביעה הכללית והמשטרה עורכות את החקירה כהוגן. אין אני צריך לחזור על כל המקרים האלה, הם תוארו בשעתם בעתונות. אולם בכל זאת כולנו יודעים שנוצרו בארץ, גם במשטרה גופא, כוחות אחרים. הרי אַחמד נַאִיף בחיפה שגילה במרץ את הפושעים, שמפניו פחדו, והתנקמו בו. ב־1929 לא יכול היה להיות מקרה כזה מפני טעמים רבים. כל הנהגת המשטרה בימים ההם היתה כולה אויבת, כל הסדר היה רקוב. כיום המצב הוא אחר, היחס הוא אחר, המשטרה בעצמה, השלטון בעצמו, קיבל את האחראיות של ההגנה; על שיטתו, שיטת ההגנה, נדבר לחדר. ההופש, האמיתי או המדומה, שהיה לנו ניטל מאתנו וניתנו לנו דברים אחרים: ניתנו לנו 1800 גפירים המשתתפים בהגנה

על הישוב העברי, מין מיליציה כזאת, הם אמנם כבולים בהרבה, מוגבלים הרבה, אבל הרבה, הרבה מאד הם הצילו. בימים האחרונים גדל, או יגדל, מספרם בעוד 1000 אנשים, מחוץ לחלקנו הקטן במשטרה הרגילה. יש לנו 3000 מתנדבים יהודים לשמירה והגנה, אבל אותה האפשרות שעליה אפשר היה לספר אגדות, האפשרות הרומנטית של קיום מפעל שלנו, שברגע ידוע יכולים ליחס לו מעשים מסוימים, צומצמה במידה מרובה. כאשר אחד המקומות שלנו נתקף בהתנפלות, הרי אחרי עשרה רגעים באים פוחות חוץ הכל נכנס למסלול רגיל. אין אנו יכולים לזקוף את ההדפה לזכותנו, עלינו לזקוף את זה לחשבון המדינה, המשטרה והצבא. מכאן מוצא להרגשה מרה מאד, המסוכנת למעשה, להרגשה של אי־כבוד, להרגשה שאנו חסרי אזנים. ישנה הרגשה, גם פה וגם בגולה, כאילו אנחנו רק עומדים וצועקים: משטרה! כאילו אין בידינו לעזור לעצמנו בלי עזרת השוטר. מתקבלת תמונה מסורסת מאד: בזמן שהיינו קומץ קטן הראו השומרים גבורות, ועכשיו בהיותנו 400.000 בערים, במרכזים אחרים ובנקודות מבוצרות, אין אנו יכולים שום דבר לעשות. אני יודע, ואתי יודעים זאת גם רבים מחברינו, שמה שחשבנו לחולשה הוא גבורה. אין כאן פחדנות. וחובתה הראשונה של תנועתנו היא לעקור מלב החברים, מלב הציבור בדרך כלל, לעקור מלב העם היהודי, את המושג הכוזב ביסודו. עלינו לבאר שאנו מתגוננים בארץ בתור ישוב, ואותם המעשים שאנו עושים בימים אלה הם נכונים, ואותם המעשים שיכלו בימים ההם, בימי הרומנטיקה, לעשות שומרים רוכבים, אי אפשר לעשותם עכשיו בשום אופן. בתקופה שבה נמצאים 10—12 בְּטִלְיוֹנִים צבא בארץ, בתקופה של אירונים, בתקופה של אוטומובילים משוריינים, של תותחים, אין מנהלים מלחמה על ידי רכיבה יפה על סוסים. כל דרכי ההגנה שלנו נשתנו. קמו לנו פרובלימות אחרות של ההגנה. לפנים היה זמן שהישוב בחלקו הגדול לא ידע על ההגנה ולא כלום. באו אז מספר צעירים מרוסיה עם מושגים רבולוציוניים, עם מושגים על הגנה עצמית, עם מושגים איך לעמוד על הנפש, על נפשם. בתחילה היו הם עשרות פועלים שהיו שומרים על חיי הישוב. בחורים אלה הגנו על הישוב. ברוב המקומות היתה אז שמירה ערבית, והיו אז איים בודדים של גבורת היהודים. הבדידות הזאת, המצב המיוחד הזה, הוא שיצר את הרומנטיקה. ענייני מרחביה, מַסְחָה וּסְגָרָה עשו להם כנפים, נתנו מזון לנפש העם ולנוצר היהודי. אלה היו מעשי־גבורה של אנשים יחידים, אנשים שהסקירו את עצמם. רובם היו אנשים צעירים מאד, מעטים מהם בעלי משפחה, לא היו להם דאגות מיחודות, הם רצו

להציל את כבוד העם. הם חשבו לבושה שראש־פינה או זכרון־יעקב משלמת מס עובד לאיזה אֶפְנְדִי, שהוא צריך לשמור את המושבה מגניבות וחבלות. גם ענין תלחי היה ענין של קומץ בחוריגו, בראשונה — איזו עשרות פועלים, אחר כך איזו מאות. בתקופות הרומנטיות, בתקופות המפוארות, היו אלה מעשי־גבורה של יחידים אשר חירפו את נפשם.

עכשיו המצב בארץ נשתנה מיסודו, באופן שקשה היה אפילו לחוזה חזיונות בעל דמיון גדול לתאר לו את מצב הדברים כמו שהוא עכשיו. הגנת הישוב אינה שאלה של עשרות אנשים וגם לא של מאות, כי אם כמה וכמה אלפים אנשים מתנדבים עומדים במשמרות. הולכים למקומות הסכנה. מה שיש הפעם אצלנו קורה רק במקרים יחידים בהיסטוריה, רק לפעמים רחוקות אצל עמים אחרים: ישוב שלם מגן על עצמו, ישוב של 400.000 מגן על עצמו בכל צורות החיים.

מה זוממים לעשות לנו בארץ? התנועה הערבית, מתוך השלמה של השלטון, רוצה לעשות לנו מה שעשו התורפים לאַרְמֵנִים. בספרו של פֶּרְנַץ רֶפֶל „ארבעים יום של מוסה דאג“ מתוארת התמונה כיצד טיפלה המדינה המושחתת בהשמדת השבט האַרְמֵנִי. אצלנו בארץ אומרים לעשות אותו הנסיון להשמיד את השבט העברי, אמנם הדבר נמשך לא 40 יום, כי אם 140 יום. ובהתגוננות זו עומד הישוב כל 140 היום. ובהתגוננות אמיתית זו עומד כל הישוב העברי בארץ, כל נקודה ונקודה, האנשים אינם פושטים את בגדיהם, הם עומדים בחפירות, לילה לילה הם שומרים וביום הם עובדים. כל נקודה על כל חבריה, ובאיראן מקומות גם על חברותיה, הייתי אומר: על ילדיה ונשיה, עומדת באש המערכה. אף אחת מפל הנקודות האלה אינה עוזבת את המערכה. לא היה עוד כמצב הזה כפי שהוא כיום בארץ. למשל, מה זאת „רמת־הכובש“? זאת היא נקודה עברית בתוך מדבר ערבי, מספר צריפים ואוהלים, רק בית־בטון אחד. ושם אין מספר גיבורים יהודים, אלא בני־אדם פשוטים. את הנשים והילדים הלא יכלו להעביר למקום יותר מבוסתן, אבל הם לא רצו בכך, הם עומדים לילה לילה על המשמר, וקרה שם אשר קרה. אני יכול להזכיר גם נקודה אחרת, כפרי־עבץ. גם הוא נמצא בתוך מדבר ערבי. לפני כשנה בהיותי בכפר זה לא רק שלא היו עדיין בתי־בטון, אלא אפילו צריפים לא היו. רק שני צריפים — זה היה כל רכושם. שם נמצאת קבוצת פועלים של „הפועל המזרחי“, הלא ידוע ש־הפועל המזרחי אין לו עוד שם בגיבורים, לא הינה לאנשיו עוד האפשרות להראות את גבורתם. רק לפני מספר שנים נוסדה

הסתדרות זו. חבריהם הנמצאים בכפרי-יעבץ לא עזבו את המערכה, לא עברו מנקודתם לאיזו שהיא נקודה אחרת למען הקל על עצמם. לא. במשך 130 יום ויותר מחזיקים הם מעמד. לא שמענו במשך כל הזמן שאחרי איזה קרבן יאמרו האנשים: אנחנו לא נסכן את חיינו פה, אנחנו נעזוב את המקום! לא שמענו את זאת לא מאנשי כפרי-החורש ולא מכל פינה אחרת. כותבים בעת האחרונה הרבה על הקיבוץ של הנוער הציוני „המפלס“, זהו קיבוץ אשר כל רכושו רק צריף אחד. הם נמצאים במרחק ידוע מכפרי-תבור, אין להם שום רכוש, רק עבודתם היא רכושם. ולמרות כל ההתקפות אינם עוזבים את המקום, לא עולה על דעתם לחשוב על עזיבה. כזה הוא המצב היום בארץ. עשרות עשרות הן הנקודות הבודדות, ושום נקודה אינה זזה, שום נקודה לא ברחה. התנהגות זו של האנשים בכל מקום מראה על ההשתרשות הכללית והכלכלית הגדולה בארץ. לבי פואב כשמולזלים בערך עמדת האנשים בנקודות הלא-עירוניות השונות. רק אנשים זרים לגמרי מחיים אלה יכולים לחשוב שהישוב אינו עומד על נפשו. לא רחוק מירושלים נמצאת נקודה אחת — עטרות. בסביבה שפולה ערבית יושבות פשלושים משפחות עבריות, הביאו כבר שני קרבנות, והם מוסיפים לעמוד במערכה. על יד נקודה זאת יש עוד נקודה „נהי-יעקב“, שנוסדה על ידי יוצאי עדות המזרח של ירושלים, הלא ידוע שהישוב הישן בירושלים לא חושל פוּחוּ בהגנה עצמית, אך נהי-יעקב עומדת ואינה זזה, למרות היות שם מלחמה פּרֶמְננטית. בימי תל-חי ומתולה היינו רגילים לחזיון של פליטים, אבל עכשיו יש רק פליטי העיר העתיקה בירושלים, פליטי יפו ופליטי חברון, אבל אף נקודה עברית אחת לא נעזבה על ידי תושביה.

אני מסופק אם יש עוד עם של מיעוט הנמצא במצור, שיתנהג ככה כמו הישוב העברי בארץ. בעמידה זו על המשמר נתגלה כוחה המחנך של פעולתנו. ולא רק בעמידה זאת על המשמר, בנקודות אשר לא נעזבו על ידי תושביהן, נתגלה כוח המגן שלנו, ההתגוננות שלנו, לא! לא רק פה, בכל מקום ומקום נתגלה כוחנו, כוחנו הגדול. הרי ענין הנהגים, הרבה כבר נכתב על זה גם בעתונים, גם שירים נכתבו עליהם. מה היו נהגים אלה קודם? בכל השנים היו מין פלאים, היו לנו הרבה תלונות עליהם, טענות לשון, טענות סגנון, טענות היחס אל הקהל, הטואופרטיבים גם הם לא עמדו על הגובה הדרוש. הם לא הלכו להיות נהגים תוך אידיאה, לשם הגנת האומה או בנינה, הם היו נהגים רק למען פרנס את בני משפחותיהם, ומקצוע זה הקיף הרבה אנשים, המקצוע הזה הוכיח את יכלתו לא

פחות מאשר הנקודות החקלאיות. המקצוע הזה לא רק שלא הכויב, אלא הקואופרטיבים של הנהגים הצילו את המצב מבחינה כלכלית ופוליטית, הצבא דרש נהגים עברים והם ניתנו לו. אינני מדבר על גבורה אינדיבידואלית או על זה שיחיד זה או אחר לא הצליח. המקצוע כולו היה נתון בסכנה, והנה פתאום, בזמן קשה זה, שמענו שנוסד קואופרטיב חדש, שהספיק כבר בשבועות הראשונים לקיומו להביא קרבן. כולם אנשים חדשים, אבל בזמן קשה העיוז לפתוח קואופרטיב חדש. סימן לכוחות חדשים. זה הכל בא לא על ידי הכרזות ולא על ידי גיוסים. הישוב יודע שעליו נגזר לחיות בתנאים כאלה. מבחינה היסטורית של עמנו, של חיינו, הגבורה של אלפי פלוגים ואלמונים היא לאין ערוך חשובה יותר מגבורת יחידים. ולא רק רנהגים הראו את גבורתם, אלא גם פועלי החשמל: בזמן כזה הם הולכים לכל מקום לתקן את אשר דורש תיקון, ולא תמיד יש להם משמר, ואם ישנו — לא תמיד הוא יכול להציל. יהודים העובדים בטלפון נענים לכל הדרישות, גם עובדי הממשלה, נהגי הקטרים, כל אלה נשארו על משמרותיהם. ככה צריכים אנו להבין את ההגנה מצד הישוב. יש לעקור כל רגש של נחיתות, יתכן שיש מה לדרוש עוד, יתכן שזה לא מספיק, אבל ההנחה היסודית היא: הישוב עומד איתן, ואין זאת פראזה בעלמא. רבבות אנשים הוכיחו שהם נמצאים לא ברורבה אלא בחזית, הם לא השתמשו. 3000 גפירים יהודים התנדבו, הם התנדבו לא למען מספר הלירות שהם מקבלים שם, אלא הם ידעו שהם מתנדבים למקום ולעבודה שסכנה פרוכה בהם. בתשובה על הלעז בארץ ובגולה, שמרשים להם יהודים טובים, עתונאים או לא עתונאים, וגיבורים גדולים, הייתי אומר לעצמי בדומה לסיפור הידוע על חנה ושבעת בניה. בזמן שהביאה את הבן האחרון היא באה אל אברהם אבינו ואמרה לו: „אתה הבאת עקידה אחת ואני הבאתי שבע עקידות!“ מותר לה לתנועה הציונית לומר ליוסף טרומפלדור: „אתה הקימות לנו לזכרון דורות תלחי אחד, אבל הישוב עכשיו הקים הרבה נקודות לזכרון עולם“.

השאלה היא לגמרי אחרת: באיזו מידה התגוננות זו משיגה מטרה, באיזו מידה עלולה היא להפחיד את האויב? זאת היא סוגיה חמורה מאד. במשך ארבעת החדשים האלה נתחדשה מלה אחת, מלה קצרה: הבלגה. כל הרוצה להתלוצץ כשתמש בה, הוא אומר: הוא מבלג. אך מהו התוכן הפנימי הפוליטי של הבלגה? רגילים להעמיד את ההבלגה לעומת ההגנה, ההבלגה כאילו מחלישה את ההגנה, מעמידים אותה כאילו היה זה מושג לקוח מן הנצרות: סליחה, סלחנות ונתרנות.

מה הוא המושג הזה? אנו חונכנו במחשבה של הגנה, המחשבה של הגנה היתה לנו אחת המחשבות החשובות, ואנחנו חונכנו שלא נחוץ להושיט את הלחי השניה כשקמים אותנו על הלחי האחת, אין אנו סולחים אלא עומדים אנו בשער, אנו עומדים בשער כפי שאנו יכולים, כפי שניתן לנו לעמוד בשער. כל רעיון ההגנה כראשית העליה השניה לא היה בו שמץ של נקמה, של סיפוק איזו תאוות שהן, עין תחת עין, שן תחת שן. לא היתה בו המחשבה: אם אי אפשר לנו לעמוד בפני האויב המתנפל צריך לתפוס את מישהו ולשפוך את זעמנו עליו. טרומפלדור ומנדל פורטוגלי לא בנו את „השומר“ על רגש הנקמה, הם לא חשבו שיוכלו להיבנות על ידי כך שתחת חבר אחד שנהרג ירצחו את מישהו חף מפשע, יתפסו את מישהו, לא את הרוצח, ועליו ישפכו את זעמם. זה לא היה מושג ההגנה, אלא שיטת היתה סדרשה תגובה, תגובה ממש במקום ממש, למעשה ממש ולעושהו. להגנה זו היו תמיד שני יסודות. יסוד אחד היה זה שלא יפה לדבר עליו עכשיו, בעת שברוסיה המועצתית הוצאו להורג ששה-עשר איש וביניהם קמניב ווינוביב. לא יפה לדבר עליו בעת שמדינה גדולה, שבראשה עומדת מסלגת פועלים גדולה, אינה מתחשבת בשום שאלות אנושיות, במצפון וכי, ומוציאה לטבח ששה-עשר מבניה הטובים ביותר. משונה הוא לדבר עכשיו על פרינציפים מוסריים. אנחנו הננו עם בעל תרבות גדולה, ביסודה של תרבות זו מונחת הוקרת חיי האדם, ואני מספקק אם כדאי הוא הדבר, לאחר שהגיעו אחרי חינוך של אלפים בשנים ליחס של כבוד והוקרת חיי האדם, אם כדאי לנתר על זה. אולם במשך עשרות השנים האחרונות עברנו דרך אסימילציה, לא רק אסימילציה בלשון, אלא אסימילציה רוחנית, וזה הקטין במעט גם את התנגדותנו לשפיכת דמים, התנגדות זו שהיתה עמוקה מאד בקרבנו. קלטנו הרבה מאד מרוח רעולם שסביבנו. הודמנו לחיות ברוסיה, אשר רב הוא המרחק בין תרבותנו ותרבותה, וגם פה בארץ-ישראל רב הוא המרחק בין תרבותנו והתרבות של שכנינו; מרחק של דורות רבים מפריד בינינו. בעומק נפשנו יש לנו פחד מפני הדם. תכונה עמוקה זו שנשמרה בנו היא גם בין המסריעות לנו. אם נרצה לעקור תכונה זו לא על נקלה נוכל לעשות זאת. ואני גם סבור שאם נעשה זאת, מהר-מחרתים ותחרט על כך. ביסוד „השומר“, ההגנה, תלחי, אני רואה את היסודות של העמידה על המשמר. הגנה מפני האויב, ולא שמץ של נקמה. היו הודמנויות רבות לנקמה. אותו רצח של טרומפלדור היה ראוי לנקמה וחיחה אפשרות לכך. אותה ההתנפלות על פתחתקה היתה ראויה לנקמה. אבל אנחנו לא נקמנו.

אני מניח שעשינו את אשר עשינו לא רק מפני התכונה הנפשית העמוקה שלנו, לא רק מפני טעמים מוסריים, אלא גם מתוך חשבון. להשקפה מוסרית יש גם חשבון, צד פוליטי, חשבון פוליטי גדול מאד. ידענו שבאותו הרגע שנלך בארץ זו בדרך של נקמה, תקום שאלת גאולת הדם, ואם זו תקום לא לנו תהיה המלה האחרונה, אם עונים לא לאשם, יענו הם תמיד לכל אחר הבא תחת ידם. הארץ היא סביבה מדברית, החיה על גאולת הדם. על נקלה מתעוררים היצורים, אבל לא על נקלה קם שלום בארץ זו. ראינו שדרך זו, דרך גאולת הדם, לא תביא אותנו לשקט בארץ. מי שידע את תולדות הארץ הזאת יודע שהיו מלחמות של גאולת דם בלי נימוק פוליטי, בלי מופתי מסית, בלי אנגליה המפקחת על מילוי המנדט. מלחמות של גאולת הדם נמשכו עשרות בשנים. ידענו זאת בימי תורפה, ידענו שזאת לא הדרך בשבילנו.

כאשר היתה התקפה גלויה על ישוב עברי לא היתה השאלה של הבלגה חריפה כלל וכלל, ברור אז כי אנו עומדים על המשמר, כשהאויב תוקף עושים אנו מה שבידינו, אם אנחנו רבים מהם, אם אנחנו מוזינים יותר מאשר האויב, אנו עונים, והרי זאת מערכה של שני צדדים נלחמים. אז ישנם גם חוקי מלחמה, ובמלחמה מוכרחים לכבד גם את חוקי המלחמה. מה הוא הקושי עכשיו? הוכרזה מלחמה, אבל אנחנו איננו הצד הנלחם. הצד השני בו לכל חוקי המלחמה. כשיוצאים למלחמה אסור להשתמש בכדורי דום-דום, אך בשביל האויב דוקא כדורים אלה מותרים, ומותר לו להתקיף כל בית, כל ילד או זקן. הוא מנצל כל הזדמנות להתקפה, כל זוכר-אורח, בעיר או בכפר, בדרך או בשביל, בעיר העתיקה או החדשה. הילד בבית-הספר והילד הישן בחיק אמו כולם הנם האובייקט של המלחמה. ובמצב כזה מוכרחים מראש לחשוב ולשאול: האם להיפנס למלחמה זו? לאחוז בדיוק באותם ראמצעים, להיות צד שזה לתוקף, זאת אומרת, לזרוק פצצות אל כל מקום שהוא. לתפוס כל עובר-דרך ולעשות בו שפטים. יתכן שאפשר להצליח בדרך זו, אפשר להפיל עוד 10—20—40 קרבנות. במשך תשעה-עשר השבועות של המאורעות נרצחו מאתנו 75 איש, זאת אומרת, עם כל האמצעים הללו הצליחו להפיל מבנינו-בזינו 75 איש. ואל נשכח שבהתקפות ישראל על ישובים יהודים נפלו, כמדומני, רק שלושה. אינני מומחה לעניינים צבאיים, אבל שמעתי מפי קצין, שהשתתף במלחמה העולמית, עחישובו ומצאו שמ-10.000 כדורים פגעו רק כדור אחד, והמדובר הוא ביריות של מומחים, של חיילים שהתאמנו אך ורק לשם כך. אל תשכחו את היחס הזה של

10:000. 1. והייתי אומר לאלה המבקרים את ההגנה שלנו, שצריך לדעת קצת את הפרובלימות האיסטרטגיות, איזה ערך יש ליריות בלילה, כמה כדורים צריכים להוציא כדי לפגוע בלילה וכד' וכד'. אינני מכניס את ראשי בשאלות כאלה, אבל יש בין החברים כאלה הפותרים את כל הפרובלימות האלה, את כל השאלות האיסטרטגיות על נקלה.

התנועה חייבת לבקש לעצמה תשובה לכל השאלות האלה. היות ויש לנו עסק עם איב הבז לכל החוקים האנושיים, אין לנו אלא אפשרות אחת: ללכת בדרך שהלכנו בה. הנני רוצה לשקול את כל התוצאות. אותו האיש אשר יצליח להינקם תהא לו הרגשה נעימה, יהיה לו סיפוק. אבל אם מתכוונים בהגנה לתוצאות אחרות, לתוצאות פוליטיות מסוימות, לא נשיג אותן על ידי כך שנפחיד בזה, שגם אנחנו יכולים לעשות אותם מעשי-הרצח. דבר זה יעלה לנו ביוקר, ואני מסופק מאד אם יושג האפקט הדרוש לנו. אם אפקט כלפי הערבים — הרי הממשלה הרגה בהם כמה מאות. אינני עוסק בצירופים, אבל על סמך ההודעות הרשמיות מצטרף החשבון ל-650 איש. זה היה לפני שבועיים, היום דאי הגיע המספר כבר ל-700. ערבי אחד אמר לי שיש 3,000 הרוגים מביניהם. אמנם פה מילא תפקיד ידוע הדמיון המזרחי, אבל צריך להניח שהשליש מזה הוא נכון, שיש 1,000 הרוגים מביניהם, ומספר הנפגעים הלא גדול הרבה יותר. אמנם יש נדאי מבין הכנופיות משתתפים מעבר-הירדן, מסוריה, אבל נפלו גם מאנשי הכפרים. ואם מעשינו אנו צריכים להפחיד את הערבים, הלא בכל זאת צריכים אנו להכיר שהצבא בכל רשלנותו עשה משהו, ואם מעשים אלה אינם מפחידים, מדוע יפחיד איזה שהוא מעשה של רציחת ערבי עובר בדרך? ועכשיו — השאלה השניה: האם זה יפחיד את האנגלים? לכאורה, כאשר האנגלים ידעו שאנחנו מתקוממים, יהיו מוכרחים לפחד גם מפנינו, כמו שנפחדו מפני הערבים, וכשם שהם אומרים להיפגע לערבים ככה מחר יכנעו גם לנו. אבל מסקנה זו מסקנה פוזבת היא. הפחד מפני הערבים אינו פחד מפני אותן מאות אלפים היושבים בארץ; לו היו רק אלה היו מסדרים אותם ביום אחד. אבל אל תשכחו שבסביבה יש משהו: ארצות ערביות שכנות, אפרט ממשלתי, שהוא בחלקו בידי הערבים. אלה הם גורמים שהממשלה שבויה בהם. אי אפשר לומר שברגע שנעבור להתנהגות אחרת יפול פחד על הממשלה. כאותו הפחד אשר היא פוזדת מפני הערבים. אל תשכחו ש-16 מיליון היהודים אינם לא רק בארץ, אלא גם לא בסביבה הזאת, ואינם יכולים להיות מחר-מחרתים גורם המשפיע על הממשלה.

ועל תשכחו את כל אַרְסֶנַל האמצעים שיש בידי הממשלה: ענשים קיבוציים, עוֹצֵר וכי, ועוד דבר: ראינו שהממשלה שמחה להודיע שהיא אסרה, אחרי רצח הערביה על הר הכרמל, בחור יהודי עם אָקֶדָה, בעוד שאין לגמרי שום דמיון בין הכדורים אשר בהם נורתה הערביה ובין כדורי אָקֶדָה זה. הממשלה ידעה היטב שאין שום קשר בין שני המקרים, ובכל זאת היא הודיעה שנאסר בחור יהודי בקשר עם רצח הערביה, ולמחרת שמחה להודיע שהטילה קנס קיבוצי על אחוזת הרברט כמזאל. והנה היום קרו שני מקרים בירושלים, והרדיו הממשלתי הודיע עליהם בצורה כזאת, שאפשר להניח שהיהודים הם האשמים. כל ענין זה נתון לשיקול-דעת. אולי יש צורך לממשלה שהיו יהודים העושים דברים כאלה. אולי זאת מסקנה אפיקורסית, אבל אפשר שבעשותנו זאת לא נעשה את רצוננו אנו, אלא את רצון האויב. המופתי ישמח אם יוכל לדבר על ערבים נרצחים בידי היהודים, ואם ביניהם תהיה גם ערביה או נְדָאי ישמח. הרבה דברים נעשים בארץ אך ורק למען שיווי-המשקל: סוגרים עתון עברי, פי לפני זה נסגר עתון ערבי. אם יש ערבים רוצחים צריך למצוא גם יהודים רוצחים, ואז תוכל הממשלה גם להכריז שאין הבדל בין יפו לתל-אביב. צריך לדעת שמעשי נקמה אינם מעשי הגנה. אין כאן תגובה על מקום המעשה. אלה הם דברים אחרים לגמרי. נדמה לי שבמעשים אלה נרגיע אולי את העצבים שלנו. אבל אולי נעשה את רצון אויבינו. אני מרחיק ללכת, אם אפילו נספק את רגשנו זה, בל נא נשכח את צרכינו. צרכינו הם לא בני יומם. נחוצים לנו עצבים חזקים, ואלה שעצביהם נתרופפו יכולים לגרום לנו אסונות גדולים. האם נשמח גם אחר כך, אחרי שנבצע את מעשי הנקמה? נסתכל לחיים כמו שהם. הנה קרו כמה דברים שיכלו להניח שיש בהם יסוד של נקמת יהודים. האם יש רגש של שמחה בהנחה שהערביה על הר הכרמל נהרגה בידי יהודים? היש בזה משום סיפוק, היש בזה משום נצחון, היש בזה משום הרמת דגלנו? אני מניח שרבים הם המפקקים בדבר, ובעוד ימים אחדים רבה מספרם.

במעשה הרצח על יד הירקון לא הוכח שיד יהודים בדבר, ואני מפקפק מאד בהנחה זו, אבל הערבים קיבלו אותה למעשה. כל העתונות הערבית הכריזה שהיהודים עשו נקמה בערבים על רצח חַוְרַדְנֶבֶרְג. זה הוא אָקֶס ראשון של אֵייהבלגה. נלמד מה היו תוצאותיו, האם מעשה זה הפחיד את הערבים, המנע עשרות פגעים בנו? כולכם הלא יודעים את התוצאות. אני יכול להניח שערבי עשה את זאת במטרה פרובוקציונית, התגובה על זאת הייתה הסתה בכל העולם המוסלמי, עילה ראשונה

בשביל מעשי הערבים. לאור מעשה זה אפשר לבדוק את הפרובלימה של הבלגה. נמצאו אפילו כאלה שאמרו ששני הנרצחים לא היו ערבים, או אחד מהם לא היה ערבי אלא יהודי. ומה התוצאה מזה שנהרג פלוני או אלמוני, הרי לא היתה בזה תגובה נגד העושה, אלא נגד אנשים שאין להם שום קשר עמו. לעומת זאת התוצאה הראשונה של הבלגה מבחינת הגנה עצמית היא שיש לה אופי עוצר. אופי המכריח להירגע. לא ראינו גם שמעשה מדומה זה של היהודים עורר יחס של כבוד הערצה. אני מכיר אנשים לא פחדנים, ודוקא הם רואים במעשים כאלה מעשה פחדנות. לא לכבוד זה לתנועה הציונית.

לנו יש גם שאלות אחרות. אילו ענין אותנו רק זה שהמאורעות נפסקו, יכולנו לגמור אותם לפני שמונה-עשר שבועות, לו הסכמנו להפסקה זמנית של העלייה. לא נתבייש להגיד שבמובן זה אנחנו הננו האחראים לקרבנות. יתכן שאחר כך היו קרבנות יותר, אבל אילו נבהלנו ורצינו להירגע יכולנו לומר: תפסיקו את העלייה, הלא היו נדאי מפסיקים את העלייה והמאורעות היו חדלים. אבל לא אמרנו זאת, כי יודעים אנו שהעלייה היא תקות העם. אנו מעוניינים לא רק בבטחון של היום, אלא יותר בבטחון של מחר, אנו מוכנים לעמוד במערכה. אנו מוכנים להביא קרבנות בשביל הצלת העם. לכל יש חשבון פוליטי, לשיטה שלנו יש תוצאות מסוימות. אינני רוצה להפריז, אינני רוצה לדבר על הקומפלימנטים שאנו שומעים, זה לא כל כך חדש, אמנם נעים לשמוע קומפלימנטים, אבל אחרי דברי שבח צריכות לבוא גם תוצאות מעשיות; אם אנחנו עומדים פה יפה במערכה, הלא צריכים לזיין אותנו שנוכל בשעת הצורך להגן על עצמנו, הלא צריכים לפתוח את שערי הארץ בפני בנינו הרחוקים הרוצים לבוא אל מולדתם. התשובה הזאת לא באה. אבל בפוליטיקה יש לא רק חשבון של חיוב, אלא גם חשבון של שלילה. אילו נהגנו אחרת היו התוצאות פוליטיות שליליות: לא היינו מקבלים את נמל תל-אביב, לא היינו מקבלים צעירים מזוינים, לא היינו מקבלים כבישי בטחון ונדאי שלא היינו מקבלים בימי-דמים אלה את 4500 רשיונות העלייה. אמנם לא נתנו לנו את כל אשר דרשנו, מכינים לנו די כשלונות, אבל הבאנו את הסירה בתוך הגלים הסוערים בשלום אל החוף, ועדיין לא איבדנו את המטען הפוליטי שלנו. התוצאות של התנהגות אחרת יכולות להיות פטליות.

עכשיו עלינו לשאול, האם כדאי לסכן את עמדתנו זו, האם כדאי לשבור את דקו הזה ולעבור לקו אחר? מבחינת ההרגשה זה מוצדק. אני מבין את ההרגשה

הזאת, את הרוגו על השלטון. אבל דרך זו המוצעת לנו אינה נבונה; אין אנחנו יכולים להעמיד את עצמנו בתור אויבים לשלטון. אולי נוציא למישהו על ידי כך עין אחת, אבל האם לא נוציא לעצמנו שתי עינים? דבר זה צריך לשקול, ברגע זה שמדקדקים אתנו על כל חוט השערה. אנו עומדים במערכה עם פוחות ועמים גדולים מאתנו, ואנו, שבט קטן זה, הצלחנו לשקול את כל מעשינו. עם כל הביקורת שעלינו למתוח תבינו את ערך הדבר. המאורעות עלו לאנגליה בדבר-מה, עלו לה בשוטרים, נהרגו אנשי-צבא, ועליה להוסיף ולרכו צבא בארץ — וכל זה בזמן שאיטליה לוטשת עין על המזרח, בזמן שבספרד אין שקט. והענין אינו כל כך פשוט, על ידי כל ההופעות האלו הוא נעשה מסובך, ונחוצה לנו עמדה פוליטית מסוימת. המכשירים שיש לנו: לחץ מוסרי, התנהגות מסוימת, אין עלינו לזלזל בהם. כמובן שאני יודע את הזמן בו אנו חיים ואת המושגים השוררים עכשיו על גבורה: אין כבוד רב לגבורה פנימית, לתבונה פוליטית, בתקופה כל כך בלתי-רציונלית. מצד האינטרסים, ההשפעה הפוליטית. למשל, אין לבאר למה היה נחוץ להוציא להורג ששה-עשר אנשים ברוסיה לשם הרעיון של אחדות הפרולטריון, בשעה שמעונינים לחזק את כמשתל ספרד, שלא יבוא שם הפאשיזם, כשחרב חדה מונחת על צואר ממשלת הפועלים שם. הפחד יחד עם הקנאה והשנאה פועלים עכשיו יותר מאשר כל חשבון פוליטי ריאלי. אבל בכל מלחמה יש כלל, שכל אחד צריך להילחם בנשק שהוא מסוגל להשתמש בו ואשר יש בידו. אין דבר מצחיק יותר, אין דבר מכויב יותר כאשר אדם או תנועה מתחילים להשתמש בנשק לא להם. אין להאמין שאנחנו, תנועת פועלים ציונית, יכולים לנצח על ידי שימוש בנשק זה. הדבר הנורא ביותר יהיה אם אנחנו במקום נתקפים נהיה תוקפים. התנועה הציונית, הדוגלת במושגים חברתיים מסוימים, אם היא תשתמש בנשק זר, היא לא תיעזר על ידו, אלא היא תידקר על ידו. אני יודע שאנחנו עומדים במלחמה. אנחנו לא נירגע, אנחנו לא נותר, אך עלינו לזכור שפנינו תמיד לשלום. רחוקים אנו מדאגות של „ברית שלום“, אבל עלינו להכיר שפה פרובלימה טרגית מאד. איננו יכולים לשכוח שמחר נצטרך לחיות עם הערבים יחד. עלינו לסלול דרך לחיים אחרים, אפילו אם יודעים אנו שכל חיינו אינם בטוחים, שתמיד אורבות לנו התנפלויות. אבל מצפוננו צריך להיות טהור. לא יתכן שיאמרו לנו שבמלחמתנו יצאנו מגדר של התגוננות. לא, במצפון טהור נוכל הסיד להגיד: כן, אנחנו נלחמנו, נלחמנו למען רעיונו ושאיפתנו, אבל מלחמתנו היתה לנו מלחמת-ההתגוננות.

בעולם לא נשאר הרבה תנועות אשר שמרו במשך עשרים השנים אחרי המלחמה הפולימית על ערכיהן היסודיים ונשארו נאמנות לפוליטיקה שלהן. במבול של דם אבדו כל הערכים הטובים. אנחנו נשארו אחת התנועות מן המעטות היכולות להילחם רק מתוך הכרת צדקתן, העומדות נגד כל העולם. אנחנו דוגלים לא בשם האמת המזויפת, אנחנו נאמנים לנו לעצמנו ואנחנו פונים אל המצפון האנושי, וכאשר אנו מקבלים הודעה טובה מליאון בלום, יהודי העומד בראש ממשלת צרפת, ואם אינו צריך להתבייש בנו, ואם הוא מודה שאנחנו צודקים הוא רוחש לנו אהדה, — דבר חשוב הוא לנו. מחר אולי נצטרך להשתדל לקבל הודעה כעין זו כרוזבלט או מאיזה מיניסטר אחר באירופה למען הסג בעזרתם תוצאות רצויות לנו. האם בשביל הסיפוק הרגעי עלינו לעשות דברים היכולים ללכלך את דגלנו? עלינו להתגבר על הכל ולעשות חשבון שקט. אמנם קשה לנו זה, כל אחד מאתנו יודע שברגע שאנחנו מדברים פה אולי זורקים פצצות ויורים על שכונותינו, אבל איננו יכולים להיות מושפעים ממעשים אלה, אנחנו צריכים לשקול את הכל בדעת. אסור לנו לזלזל במה שהשגנו, לזלזל באפשרות שלנו למחר, אלא עלינו לומר לעצמנו: מלחמה כבדה לנו, ויש לנו מכשיר למלחמה זו, האם רשאים אנו לאבד אותו, אם אפילו יש מי שאומר שזה מכשיר מפותק? אם אין אנחנו יכולים להועיל, עלינו להיזהר מאד מאד שלא נזיק.

עוד מלים אחדות על המערכה שבה אנחנו נכנסים כעת. קשה לומר נכנסים, כי יתכן שמן היום הראשון היינו לא רק במערכה של התנפלות, אלא גם במערכה פוליטית. אותו רגע שהנציב העליון אמר שהשביתה היא חוקית — לא היו אלה דברי תמימות, ואיננו יודעים מה חשב המופתי באותו רגע — מצאנו את עצמנו לא רק במערכת ההגנה, אלא במלחמה פוליטית כבדה. אם נוטים לחשוב שסוף השביתה כבר בא, הרי רק עכשיו אנחנו מתקרבים למערכה הפוליטית הגדולה והכבדה מאד. ואם פי אין מגלים על מה מדובר בין גורי סעיד הנציב העליון והנעד הערבי העליון, יכולים אנחנו לשער מה הוא הענין: אנחנו הננו האוביקט, הסחורה הנמכרת בענין זה בין שני הצדדים העוסקים במקום וממכר. וברגע שגורלנו עומד להיחרץ אנחנו פאליו איננו קיימים, איננו מופיעים כצד שלישי. אולי יודיעו לנו ברגע האחרון כשהו. זה בלבד מוכיח עד כמה חמורה היא המערכה. ואני רואה חומרה מיוחדת בזה שהמשא-ומתן אינו מתנהל ישר בין הנציב העליון והועד הערבי, אלא בעזרת כתוץ חיצוני. אינני מתיחס בשלילה לזה שערבי לא מקומי יכול להתערב, פי אנו

מוכנים לקבל את התערבותו של יהודי-חוץ, אבל ערבי זה מופיע כבא-כוח של מדינה ערבית, של ממשלה ערבית. הן לא יעלה על הדעת שז'וקופ יזמין בתור מתווך את הקונסול האמריקאי, הלא זה היה לכאורה הגינאי מאד, כי הלא יש נתינים אמריקאיים שסבלו מהמאורעות, אבל זה לא יעלה על דעת מישגו, לפי שזה לא לפי הפרסטיז'ה של הממשלה לשתף בא-כוח אמריקאי. עם נעדת-המנדטים על יד חבר הלאומים ידעו איך להסתדר, שלחו לשם את טראסטיד, ואם יש שאלה שאינה נעימה לו הוא אומר שחסר לו החומר הדרוש ואין הוא יכול להשיב עליה. אבל פה הכניסו את מיניסטר-החוץ של מדינה ערבית ומחר אולי יופיע עוד צד שלישי, ואפשר שהמתווכים האלה יהיו הערבים. תיווך זה הוא פגיעה מסוכנת. אתמול עבדאלה, היום נורי סעיד, מחר אפשר יופיע אבן-סעוד. יש המאמינים שבימים אלה כל ענין המאורעות יגמר. אבל לא על נקלה יעלה זה לאנגליה. אפשרי מאד שמדינות אחרות עומדות מאחורי זה, מדינות אשר חשוב להן להביא את אנגליה במצור, והן תפסו את הרגע שבו אפשר ללחוץ, ומשום כך מרשה לה אנגליה להתנהג כאן באופן כזה כאלו הגורם היהודי אינו קיים כגורם פוליטי. הועד הערבי העליון, הארצות השכנות קיימים, אבל הישוב היהודי כאשר מתנפלים עליו אינו קיים בתור גורם פוליטי, שמוכרחים להתחשב בו. אם בנקודה הקודמת הגינאותי על כבוד הישוב ועל הגיוס שהישוב הראה בו את כוחו, הרי בחלק השני אינני יכול לעשות זאת, במצב זה אפשר היה דברמה לעשות. אינני מביט על זה כעל גזירה, כעל דבר חתום שאי אפשר לשנותו. אבל הובאנו למצב כזה לא רק בזכותה של איטליה, לא רק בזכותם של הערבים או בזכותה של ספרד. זהו פגם גדול בציונות המדינית: הפגם הוא שהציונות גם בחדשים אלה פעלה רק במשרדים, במשרדי ההנהלה הציונית, במשא-ומתן עם אישים חשובים, עם מספר אנשים בעלי השפעה, אבל לא נעשתה שום עבודה ברחוב, בציבור היהודי. זאת היא נקודה מכאיבה מאד. כשהעם אינו נרתם בעבודה רגילים להטיל את האשמה על המנהיגים. אילו וייצמן ובן-גוריון היו כעוררים את העם אולי היה עושה זה רושם, ככה רגילים לחשוב. מאידך גיסא אימרים חברינו שהם ניסו את הכל, אבל העם לא נע ולא זע. אני חושב ששני הדברים צודקים. חוששני שיש אצלנו מצב של שיתוק פוליטי גדול, קודם כל ישנה עייפות. היהודים בפולין המטופלים בצרות רבות אינם יכולים לחשוב על מחאות נגד אנגליה. זאת אולי בשבילם התקוה האחרונה שבה הם מתנחמים. כשאבדה להם כל אפשרות של חיים בפולין מרמזת להם תקות ארץ-ישראל. ולאיוז פעולה פוליטית

אפשר לחכות מיהודי גרמניה? גם יהודי אמריקה היו להם נימוקים שונים, שלא התעוררו לאותה מערכה, העסקנים היו נתונים בעבודה למען הקונגרס העולמי. לא ידענו אם יצא דבר־מה מן הקונגרס הזה. בכל זאת יתכן מאד שגם ההנהלה לא ראתה בטרכו עבודתה את התפקיד להניע את המונים. היא שיתפה בעבודתה כמה וכמה אנשים בלונדון, אנשים חשובים מאד, היא הביאה מאמריקה את סטיפן וייז ואת מרנקפורטר, זהו ריכוז כוחות טוב ביותר, אבל לא עלה בידנו להכות גלים בעם, לעורר תנועת עם. אני נכון בענין זה להאשים גם את מסלגתנו, ודאי היא עשתה דבר־מה, אבל לא עשתה כל מה שאפשר היה לעשות, היא לא מסרה את הכוחות המספיקים לעבודה הפוליטית. ומאידך גיסא אפשר לומר: הנה תנועת הפועלים עושה דבר־מה, היא משמיעה את קולה על ידי עתונה, יום יום, ערב ערב, הוא אינו נותן להירדם. היה גילוי־דעת של הועד הפועל הציוני, או יותר נכון, של חברי הועד הפועל הציוני היושבים בארץ. היה גם גילוי־דעת מקיף של אסיפת הנבחרים. נדמה לי שעכשיו מתחיל דבר־מה לנוע, יש ידיעה סלגרפית מניו־יורק, יש גם ידיעות מנרשה. ואם ישנה התעוררות אסור להפסיק אותה עד לנצחון, זאת לא הפעם הראשונה שעלינו להילחם לזכויותינו. אני כשלעצמי אומר: עוד כוחותינו לא אפסו. אינני מביט על משא־ומתן זה כעל המלה האחרונה. אני מניח שהשלטון רוצה ליצור שקט בעזרת משא־ומתן זה ולהינצל על ידי זה מן הפורענות. אבל אנחנו צריכים להיות מוכנים להמשך המערכה. התנועה הצינית אינה יכולה להשלים עם זה שהענין יגמר במצב של הרס. אולי השלטון אינו יודע שזה הרס בשבילנו, בשעה שסוגרים את שערי הארץ בפני אלפי צעירינו הרוצים לעלות ומסורים אותנו לידי אנשי חוץ. הנעדה המלכותית הזאת היא נסיון לשים קץ לחיזון הציוני. בתנאים אלה לא נוכל להתקיים, לא יוכל גם להתקיים ישוב בארץ, לא יוכל להתקיים אפרט כלכלי, האפרט הכלכלי אשר יוקם יחניק אותנו. משום כל זה יש צורך שהתנועה הצינית תהיה מוכנה למלחמה גדולה שלא תיגמר אחרי דברים אחדים, שלא ניפגע למצב־רוח של השלמה המורגש בחוגים של בעלי־רכוש, בעלי עמדה ידועה, יש, לדעתי, צורך בהתקוממות. לא אציע עוד פרטים, לא אציע עוד בכלל ללכת בדרך של התקוממות, אמרתי כבר קודם שכל אחד צריך להילחם בנשק שלו. בנשק הערבי לא נוכל אנחנו להילחם. אם אפילו הערבים יכריזו שהדבר נגמר, בשבילנו הוא לא יגמר כה מהר, בשבילנו מתחילה אז מערכה חדשה, בשבילנו מתחילה מערכה שבה עוד לא נתנסינו, ובכוחנו יהיה להכריח את המסקנות להיפגע לנו, אני מאמין שדבר

זה אפשרי הוא. אם משקלנו הפוליטי לא היה מורגש על כף המאזנים במשך החדשים האחרונים, כי היו משקלות הרבה יותר גדולים: היטלר ומוסוליני, אף על פי כן לא מן הנמנע הוא שאנחנו נוכל לגייס כוחות מסוגים שונים, לא רק כוחות עצמו, אלא כוחות המעוניינים בנו בצורה זו או אחרת. אם היום שוהים בארץ שלושה סינטורים אמריקאיים אינני חושב שיש להם ענין מסוים בארץ. אבל, כנראה, שהעלו שם את השאלה. יש לשים לב לעצם העובדה, שבעת מלחמת-בחירות באמריקה הרחוקה יכולים הסינטורים להיות מעוניינים בידיעת המצב בארץ. זה רק רמז. אנחנו יודעים היטב שהכל נמצא תחת השפעת היטלר, תחת השפעת האנטישמיות ההולכת וגוברת גם במדינות האנגלו־סכסיות. אין זה כל כך קל לגייס כוחות, ומחר יעמדו אולי כוחות גדולים של עיראק לצדם של המתקוממים הערבים. אנחנו צריכים בימים אלה, שהם אולי ימי ההכרעה, הכרעת גורל הארץ, להיכנס לעבי הקורה. אנחנו צריכים להתגונן, אנחנו צריכים להתגונן בכל האפנים. עלינו לתאר לנו שהפסקת השביתה, באחד הימים, פירושה שהערבים משיגים את נצחונם, מצד הגברת הפרסטיז'ה שלהם, הדיכוי הפוליטי שלנו, הברית בין השלטון ובין הערבים. יפתח הנמל ביפו, הסוחרים, הקומיסיונרים וכר' ישובו לנמל יפו, אל המושבות יחזור גל של עבודה ערבית, "תנובה" תוכל עוד פעם להודיע לירקנים שאין לגדל ירקות, כי אין לה מה לעשות בהם. אני אומר זאת רק בתור דוגמה לפרובלימות אשר תתעוררנה, מלבד הפרובלימות האיומות החדשות, הפרובלימות הפוליטיות. לא נשלים עם זה שהישוב יכנע בלי שלום יהודי-ערבי, בלי שלום צודק. איננו רשאים לשוב ליפו בלי הסכם צודק, אי אפשר להשלים שתוצרת ערבית תציף אותנו בימים הקרובים. הישוב יצטרך לשמור על נמל תל-אביב, הישוב יצטרך ליצור מצב שלא יוכלו לפסוח על נמל תל-אביב, שלא יוכלו לבלי להבטיח את ענין העבודה העברית ביפו. בשום אופן לא נוכל להרשות שכל הכיבוש של עבודה עברית, של שמירה עברית, יתבטל בשבוע אחד. ואין ספק שאם לא יעלה בידינו לבטל את הגזירה, בנדאי נצטרך לשבת ולדון, בראשונה כל אחד עם עצמו, מה לעשות. לא נכון יהיה אם נבלע את הדברים: נחלנו מפלה, הזולכים וממשיכים הפל כדאשתקד. בו ברגע שהממשלה עושה שלום על חשבון הפסקת העליה, בו ברגע שצריכה להתחיל לפעול הנעדה המלכותית, יש לשקול את המצב. אינני רוצה לקבוע עכשיו את יחסנו לנעדה, הענין הוא מסובך מאד. אולי נעשה שהנעדה לא תבוא, אינני מציע שום צעדים לפעולה, אני מציע רק שנחשוב בדבר. אפשר נעמיד

את עצמנו באופוזיציה, אולי הצטרך הממשלה לדעת על ארגון האופוזיציה. עוד לא באה השעה להכריע בענין זה, ועל אחת כמה וכמה שלא כאן המקום להחליט על זה. הימים הם חמורים מאד, והיאבקות תהיה עוד יותר גדולה מאשר היא עתה. מאשר היתה כל תשעה-עשר השבועות שעברו. תהיה היאבקות נוראה בכל הדרכים ובכל האפשרויות. צריך יהיה להוות מין לחץ ציבורי חזק שיתחשבו בו. נהיה צריכים לספס עצה כיצד להגן על הישוב שלא יתנק, כיצד לגלות שיש לנו פוח שיכריח לקרוע את הגזרות.

3

לביורר מצבנו המדיני

(במועצת המפלגה. חיפה, 23.1.1937)

מועצה זו נקראה למחרת צאת הנעדה המלכותית וערב התהוות מצב פוליטי מסוים. אנחנו עומדים בסטייה ברורה למדי. אין לי כל צורך להגדיר את ענין הנעדה המלכותית, את המטרות אשר בשבילן נשלחה. כבודם של כל הג'נטלמנים האלה במקומו מונח. אבל המטרה שבשילה נשלחו ברורה למדי — לא לעשות צדק לנו, לא לפייס אותנו על הפצעים שלנו, כי אם לפייס ולהרגיע ולהשקט את אלה אשר פצעו אותנו. אינני מטיל ספק בדבר שחברי הנעדה הנם בלתי-תלויים לגמרי בממשלת ארץ-ישראל ובפקידותה. אבל אינני מטיל ספק גם בכך, שפל אדם הוא בן מעמדו ובן חברתו. האוירה, המושגים, ההשגות של הפקידות הארץ-ישראלית הם אשר אָפפו את עובדת הנעדה. ואם אנחנו רוצים לדעת, בלי להינבא ובלי לנחש, באיזה אָזור מסתובבות המחשבות של חברי הוועדה המלכותית, די לנו שנדע באיזה מעגל עובדת המחשבה של הפקידות הארץ-ישראלית. קשה להאמין שהנעדה תגלה משהו הנבדל במהותו מיסודות הפעולה של האַדמיניסטרציה במשך 18 שנים. אילו היה כך היה בזה נס מן השמים.

ואם נספם מה ששמענו, מה שהרגשנו ומה שידענו מן התכניות המהלכות בקרב האדמיניסטרציה, ולא רק בקרב אויבינו הגלויים, כי אם בקרב ידידינו הגלויים (נדמה לי כי אויבים יש לנו גם גלויים וגם נסתרים; ידידים — רק גלויים. ספק אם יש לנו גם ידידים נסתרים). אזי נעלה כמה דיבורים:

דיבור ראשון: שינוי ההנחה שנקבעה ב־1922, כי לעליה יש הגבלה אחת.

יכולת הקליטה הכלכלית של הארץ. הנחה שאושרה באיגרת מקדונלד, כי רק גורמים כלכליים עשויים להגביל את העליה. עכשיו שמענו מכל צד ברמז ובגלוי שהכננה היא להגבלות חדשות. יכולת קליטה כלכלית אינה אלא המכסימום שאליו תוכל העליה להגיע, אבל זו איננה קובעת את המינימום שאליו אפשר להוריד את העליה. יש גם „יכולת-קליטה פוליטית וסוציאלית“, כמו שנאמר בביטוי אחד, יש גם „יכולת-קליטה מוסרית“, היינו, אם המוסר של המופתי יכול לקלוט את העליה הזאת או איננו יכול לעמוד בה. בקשר עם זה יש מקום להניח שבמעבדה הפקידותית ישנן הצעות על הגבלת תפקידיה של הסוכנות לגבי סלקציה של עליה, לגבי סידור עניני העליה.

דיבור שני — פירוש חדש של המנדט. פירוש אשר יקבע פי בארץ הזאת יש באופן קונסטיטוציוני עם של רוב ועם של מיעוט. היהודים חייבים להיות עם של מיעוט. מכאן נובעת שורה של הצעות: הצעה להטיל את המושג „שידול“ ומכסה“ לא רק על עליה עובדת, כי אם גם על עליית בעלי-הון וגם על עליית קרובים, כלומר, לקבוע מראש לכמה יהודים, מכל הסוגים יחד, יהיה מותר לעלות לארץ, ועל מספר זה אין להוסיף.

מכאן גם הצעות בעניני קרקע. בין שיפעלו בצורה גסה, כמו שכבר אמרו לעשות, על ידי פגיעה בשיוון הזכויות של היהודים; בין שתקדשו חידושים בדרך של קביעת „יחידת מחיה“, או קביעת „רזרבות קרקעיות“ שאין לנגוע בהן; ובין שיתחכמו ויחליטו „בלי כל הפליה“, שבתל-אביב, למשל, אסור למכור אדמה לערבי ובשאר ארץ-ישראל אסור למכור אדמה ליהודי, ואזי ישתמר עקרון השיוון בטהרתו. ומובן שחידוש הענין של מוסדות שלטון ערבי בארץ יעלה על הפרק. לא יקראו לזה שלטון ערבי, אלא שלטון הארץ — אם בצורת מועצה מחוקקת ואם בצורה אחרת. אבל עצם הרעיון הולך ונשנה בקוררים של האדמיניסטרציה.

ועוד שמורים לנו פירושים תיאורטיים פרינציפליניים לכמה מונחים שבמנדט: מהי, למשל, החובה לקיים את זכויות העדות האחרות ואת מעמדן? מה זה „מעמד“? מחר יכולים לקבוע: כיון שבמשך כל כך הרבה שנים היה בירושלים ובחיפה ראש העיריה ערבי, הרי שזהו „מעמד“ של העדה הערבית, שחייבים לקיימו לעד, ואפילו אם יהודים יהיו 90% בערים אלה.

ועוד שמורה בתיק מהדורה שניה של הצעה „סוכנות ערבית“, שכננתה לא לארגן מחדש את הרפרזנטציה הערבית בארץ, אלא ליצור סטאטוס פוליטי חדש

למדינות הערביות. שתהווה גורם קונסטרוקטיבי חוקי במדיניות הארץ-ישראלית. אנחנו ודאי נטען שזהו ניגוד גמור למנדט, אבל ההצעה קיימת, וכמה נסיונות פוליטיים של ממשלת הארץ סלדו לפניה את הדרך.

ונוסף לכל אלה: עדיין מרחפים באוירה של האדמיניסטרציה או בקרב חוגים בריטיים רעיון הקנטוניזציה או צורה אחרת של הפרדה. פעם הודיעו על כך ואחרי כן הכחישו. בכל זאת — מרחף הרעיון לצרף חלקים של ארץ-ישראל אל עבר-הירדן. אין אנו דנים ברגע זה מה קשור בהצעות אלה, אבל הרעיון שלהן ברור מאד: ליצור לנו עבר-ירדן שני בתוך ארץ-ישראל.

אלה, נדמה לי, הן כרגע המגמות שאנחנו יכולים לצפות להן, אם לא נתברכנו באופטימיות: ואם אין לנו ה„בטחון“ היהודי ש„הכל לטובה“, ש„אין דבר“ ושהכל „יסיים בכי-טוב“, כאלה הן ההצעות הפוליטיות הנדונות בחוגי השלטון.

שמעתי היום מספר אחד, שדיבר בנדאות שאת העליה יקצו בקרוב. אילו היה בידי כוח דיקטטורי כל-שהוא הייתי אוסר לומר שהגזירות בוא תבואנה. אינני אומר שאני מאמין שהגזירות לא תבואנה, אבל מאמין אני שיש בידינו לעשות שלא תבואנה. בזה אני מאמין אמונה שלמה. הנסיון שלנו מ־19 באפריל אומר לנו הרבה יותר ממה שאנו מוכנים ללמוד ממנו. לא אכנס בהגדרה מה כווננו ומה נתן לנו את האפשרות הזאת במשך 8—9 חדשים לעמוד ככה בתוך האש, בתוך הדמים, בתוך עקירה ובתוך איריה כזאת העלולה להתיש כוח גיבורים. מנין לנו הכוח הזה לעמוד ככה? זוהי באמת שאלה גדולה ועוד מוקדם לענות על כך? אולי פועלים בנו כוחות שאיננו יודעים על מציאותם. אבל דבר אחד ודאי הוא: לא השלמנו מעולם עם הגזירות, וברגע האחרון התקוממנו פהוגן, ואי-ההשלמה וההתקוממות פעלו את פעולתן. שמעתי פה דברי ביקורת, ובעולם היהודי ודאי נשמעו כאלה, על טיב הגנתנו. זוהי שאלה הטעונה בירור ומחשבה, ולא פה המקום. אבל רואה אני לי חובה פוליטית וחינוכית להדגיש בכל תוקף את כוח הגבורה העצומה והאיומה שגילה העברי. אין זה ענין להתפארות ולקורת-רוח, אלא להבנת המצב לאשורו. אינני יודע דוגמה בימינו, באיזו מידה עמד עם במצב כזה ולא איבד את אמונתו ולא הפסיק את מלחמתו אפילו רגע אחד. אני עושה חשבון, נגד מי עמדנו ונגד מה עמדנו. זה הישוב הפעוט המסכן בארץ-ישראל עמד נגד הערבים, עמד נגד האדמיניסטרציה הבריטית, ולא נגדה בלבד, כי אם נגד קו פוליטי גדול וחשוב במסורת של בריטניה במזרח, אותו קו הממלא תפקיד כל כך

סרגי בהיסטוריה של ארץ-ישראל, אותו קו שאנו מבחינים בו לכל הפחות מן הרגע שסמואל המליך את המופתי ועד הארגון הממשלתי של עדות המופתי, או נאמר עד הזמן שאנטוניוס הופיע בפני הנעדה המלכותית עם הרצאתו. אבל עמדנו לא רק נגד אלה. עמדנו גם נגד מוסוליני, עמדנו גם נגד היטלר, עמדנו נגד הקומאינטרן ועמדנו נגד דבר אולי יותר קשה מכל, עמדנו נגד פניקה יהודית פנימית שתקפה הרבה יהודים טובים וציונים טובים ובעלי השפעה. אולי לא הגיעו הרברים לדעת הציבור, אבל הכוחות החיים בישוב עמדו בהיאבקות בלתי-פוסקות עם כל מיני מחשבות והצעות ליקידציוניות שבאו מתוך חולשה ופניקה. אני אומר זאת לא למען הרגיע את עצמנו. אני חושב שהפסדינו עצומים. אפילו כשההתפרצות תלויה באויר עוד יש כוח למנוע אותה. ואילו היתה תנועתנו חזקה יותר ויודעת יותר לכוח את הרגע, היה יותר עם ההמונים ומרגישה יותר במתרחש ומתקדר — אולי היינו מונעים את 19 באפריל. ואילו היינו מונעים את המאורעות השנתיים או לשלוש שנים, היינו מגיעים אולי למערכה פוליטית אחרת. הפסדינו עצומים. אבל יש לשקול נגד זה גם את ה"רנחיים", ואולי נמצא שגם הם גדולים.

יש דבר שאיננו נשקל ונמדד, אבל יש לו חשיבות מכרעת בכל תנועת שחרור — זהו חינוך העם, חינוך התנועה לכוח עמידה בשעת-סכנה. ויש שפורענות המביאה לכאורה רק חללים וקרבנות ואבידות, נהפכת לגורם היסטורי מן-הכך גם אתנו הפעם. העמידה הזאת במשך חדשים — העמידה הכלכלית, העמידה הגופנית, העמידה הפוליטית והעמידה הנפשית של הישוב הצעיר הזה, של ישוב שחלקו אמיגרנטים ללא שרשים בארץ, ללא ידיעת הלשון וללא אחיזה בתרבות ובהרגשת ההיסטוריה העברית ובמסרירולוגיה היהודית — עמידה זו בארץ ובעם יוצרת עובדה היסטורית ומבטיחה נצחון במערכות הבאות. איננו רשאים להקטין בעיני עצמנו את ערך הדבר.

אמנה את ההישגים המעשיים מפלי להרחיב את הדיבור עליהם: נמל תל-אביב; חזרת העבודה העברית בשלימותה או בחלקה לכמה אזורים ולכמה ענפים; הגברת הכוח הפיזי שלנו; גם הגברת עניני התוצרת העברית; הגברת עצמאותנו האדמיניסטרטיבית, בתל-אביב וגם במקומות אחרים, המביאה אתה לא רק אוטונומיה וחופש, אלא אף הפחתת הערביזציה של השלטון. ודאי לא מניתי את הכל. יש להוסיף גם את שיתופנו במשטרה.

כמה מלים בדבר הופעתנו בפני הנעדה המלכותית. אינני תמיד־דעים עם מה שנאמר כאן, עם הלך־הרוח המהלך בחוגים הבעלי־בתיים, בעתוניהם ובמעוצותיהם, ואני מניח שגם ציבורנו מושפע ממנו. אני רואה את עמידת העדות שלנו בדרך כלל — מחוץ לשגיאות קטנות — ואת עדות חברינו בפרט, כפרשה רבת־כבוד, רבת־ערך ורבת־תוכן, עמוקת־נאמנות. ואנחנו היינו צריכים לשמוח עליה. אם יבואו עתה לקרוא בעדויות היהודיות בימי ועדות קודמות, — והקוראים לא יהיו פובליציסטים המבקשים לעשות נקמה במחלקה המדינית של הסוכנות — יראו את ההבדל הגדול בנציגותנו מימי הייקרפט ושאו, ועד היום. הציבור לא העריך את הדברים הערכה צודקת מפני שרצה לראות בהופעה שלנו דבר־מה יפה מאד, דבר־מה שפולו הוד, דבר דמונסטריטיבי, הפנתי, מעין „שפוך חמתך“. מבחינה אנושית מובן הדבר. ולו היינו לאחר יאוש, לו היינו ברגע שלא נשאר לנו אלא לדאוג לכך כיצד תהא נרשמת בהיסטוריה המחאה שלנו, אזי היינו צריכים ללכת בדרך אחרת לגמרי מזו שהלכנו בה. אבל התפקיד של עדותנו היה אחר. זו היתה היאבקות עם מציאות מסוימת, היאבקות קשה עד מאד. הגדיר זאת נכונה יצחק (טבנקין). הוא רואה בהופעתנו בפני הועדה המשך המרטרירולוגיה שלנו בימי־הביניים. הרגשתי זאת כשקראתי את עדותו של משה (שרחוק) ונתנסיתי בעצמי בעדותי — משהו מן האינקביזיציה. אינני בא לומר שהחוקרים נהגו בנו כך מתוך כוונות כאלה. אינני דן בזה. אפשר שהם נהגו מתוך הומור וטוב־לב, אולם אני מדבר על הענין כמו שנגלה לי. ובמקרה זה, כשאתה דן עם התקיף ממך, כשאתה יודע מראש שכל מלה שלך יכולה להתפרש לרעתך, אפילו המלה הטובה ביותר, ואין אתה חפשי לתקן את הרשם ולהעמיד על הסעות, הרי כל האוירה יש בה כדי להביא את העד לידי חולשת־דעת. תמהנו כולנו, באיזה אמצעים מוציאים במוסקבה וידיים מאנשים נשפטים. אבל משהו בוציר־אנפין ראינו עתה כמו עינינו: כיצד משטר ידוע וארגון ידוע ואוירה ידועה עשויים להביא בני־אדם להרגשה כזאת שהם „נשחנים עד דק“. ראינו באיזו מידה ארבו כשלוונות לכל עד שהעיד. אינני נוח לפזר שבחים, ובדרך כלל שומעים ממני בכמה הזדמנויות דברי תרעומת וקובלנות, אבל עלי לומר הפעם שמכל העדויות היהודיות היתה בעיני עדות משה מאורע המוכיח לאיזו מידה הבאנו את עמידתנו הפוליטית. חשיבות עדותנו אינה בזה באיזו מידה נאמרים דברים טובים ואמרות מבריקות, אלא אם יודע אתה בשעה שאתה נמצא תחת מכבש הלחץ הגדול ביותר לשמור על נאמנות לשולחך. בנסיין זה של חקירת שתיו־ערב ניתן

משה, יותר ממי שהוא אחר, — כמו בשאלת העליה הבלתי־נלנית, בשאלת העליה החורנית, בשאלת העבודות הציבוריות — תחת הלחץ המכסימלי.

על דבר אחד אני מבקר את פולנו, את המחלקה המדינית ואת האַפְסִקוּסִיבָה פולה ואת מרכזו מפא"י ואת המוסדות העליונים של ההסתדרות, על שהפכנו את מלחמתנו הפוליטית למעין היאבקות אינדיבידואלית. כאילו חזרנו לימי דויד ונלית. משני המחנות יוצאים שני אנשים והם נאבקים, אבל המחנה נשאר מן הצד. לפנים נאמר: ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, ועתה נתקיים בנו, פלוני ואלמוני ילחמו לכם ואתם תחרישון. הפאסיביות של התנועה הצינית — ולא רק בפול־טיקה — מחרידה ממש. אביא דוגמה קטנה: אם מפעל הוצרן לא הוכרז על ידי האַפְסִקוּסִיבָה — אין זה ענין פוליטי, אבל יש בו תוכן פוליטי — בימים הראשונים של המאורעות, היה זה משגה כבד. המשגה הוא של פולנו. יתכן שלו דרשנו ונלחמנו על כך, היה הדבר יוצא לפועל. אנחנו מבינים עכשיו פולנו לאיזו מערכות ממושכות עלינו להתפונן ואנחנו מבינים פולנו שהמערכות הללו אינן ניתנות בלי כמה וכמה מאמצים שאינני חייב לפרש אותם פה, ועכשיו נחפש, כמובן, אנשים ואמצעים. אבל הדברים האלה היו יכולים וצריכים להיעשות בעולם היהודי בשבועות הראשונים של המאורעות. אזי היה להם הר עצום ותוצאות חשובות, חמירות והינוכות. אני יודע שקשה להסביר דברי אלה. כשאתה דורש פעולה פוליטית של תנועה, לא של יחידים, יש כמה וכמה נימוקים לטעון: מה יכול כפן הציבור לעשות? אנחנו רגילים כי במשקל הפוחות האלה הדברים נחתכים במשרד זה או אחר. נכון, יש ערך רב לויצמן וגם ליחידים אחרים. יש ערך לאנשים בלונדון, שאין אנו מפירים אותם די, הם גילו כשרון ומסירות ופעלו הרבה. אינני צריך לדבר על הערכתנו אנו את עבודת המחלקה המדינית בידיעתה את הענינים ובחזירתה לתוכם ובקשריה עם הארץ, עם השוטר העברי, עם הישוב, עם המקום המגן על עצמו, את ידיעתה מה לתבוע, את התמדתה — מה שחסר כל כך בהנהלות הקודמות. אבל חסר גם עכשיו דבר המפירה את כל הפעולה הזאת, דבר שיש עמו לא רק ריסונגס ציבורי, אלא גם „דחיסות“, אידיאות, מעשים וכנפים. מה שנחוץ למלחמה פוליטית זוהי אוירה ציבורית, הפעלה ציבורית. היא לא היתה.

אפשר לומר כי העולם היהודי נחרב. שמעתי פה דברים כאלה. מה יכולים היהודים בפולין אחרי פשיטק לעשות? אפשר להוכיח שבשביל אנגליה אמריקה ניום חשובה פחות מסעודיה, ועל אחת כמה קל להוכיח שיהודי אמריקה אינם

חשובים. כל הנימוקים האלה שיש בהם מידת אמת עגומה, אין בהם מן האמת השלמה. גם בחיים הפוליטיים קל יותר לצרף מספרים מתימטיים גדולים, ניכרים לכל עין. אבל כשיש רק שכריי-מספרים ושכריי-כוחות אין לזלזל גם בהם, וצריך לצרף אותם לכוח. ואת הדברים האלה מחובתה של התנועה הפוליטית לדעת ולפעול לפיהם. אם נסקור את מצבנו מתלחי ועד תרפ"ט ועד הספר הלבן, נראה שבזה היה כוחנו שניסינו על פי דרכנו לרתום המונים גדולים באקטיביות ציבורית, קודם כל מתוך הרגשה ומתוך בירור, ואחר כך צמחו פעולות ואיניציאטיבות. דוגמה אחת, כמעט „לא-פוליטית“, שבה עשה הציבור יותר ממנהיגיו: נמל תל-אביב. לא רק שאלה של כסף ומניות היתה כאן, אלא כמה וכמה שאלות איסטרטגיות פוליטיות. כמה פעמים צצו שאלות איסטרטגיות מסוימות אשר בהן היו הדעות גם בינינו, בין אנשי-שלומנו, מחולקות. חברים שאינם חשודים על מינימום ועל חוסר תנופה היו מוכנים לצעדים פוליטיים ידועים שהיו עלולים לקבור את ענין נמל תל-אביב — מתוך תפיסה ריאליסטית, מתוך רצון לכבוש לפועל העברי מקום בנמל יפו. ורק האוירה הציבורית שנוצרה מסביב לענין זה היא שהצילה ועזרה להנהגה המדינית שלנו לתפוס את הקו הנכון, גם ברגעים — וישנם כאלה — שלא קל לתפוס אותו. אין ענינים פוליטיים נעשים מתוך שיקולים הגיוניים בלבד, דרושה גם אוירה ידועה והיא חסרה בארץ וביצינות. אינני רואה את מדיניותנו רק במקום שהיא נקראת פוליטיקה. בשבילי קבל עברי בחיפה הוא עובדה פוליטית גבוהה, ושטר עברי הוא עובדה פוליטית גדולה. אבל בשביל שהעובדות הפוליטיות תצלחנה דרושה אוירה פוליטית. מתפקידה של המפלגה — גם היוכוח על מושגים מהותיים, גם בקשת שיפורי דרך, גם דרבון עצמי. אם יוצרים את האוירה החיה והמפעילה, הרי היא מצמיחה מפעלים פוליטיים.

נקודה שניה: כיבוש דעת הקהל בעולם. חובה לומר שבענין זה פיגרנו בתקופה זו במידה שאין כמוה. התנועה הציונית ידעה לניס לפני הנעדה המלכותית, מסביב לנעדה המלכותית, בהכנת חומר לעדויות, בחיבור תזכירים, כוחות ממדרגה ראשונה. ויש דברים הראויים להתפרסם כספרות טובה. זה מראה כי מול הלחץ ההכרחי מתגלים כוחות; מדוע איפוא אין לנו שום ביולסין פוליטי רציני בשביל העולם, מדוע לא פירסמו בשעת-חירום זאת ספר בעל ערך שנוכל להתו למקרא לאדם מדיני בן תרבות ולומר לו שכאן אפשר למצוא את „השורה האחרונה“ על ארץ-ישראל, מדוע — מחוץ לקומץ אנשים אשר ידע להתקשר עם אנשים אחדים

ממדרגה גבוהה — הונחנו בדרך כלל את העתונות העולמית? שמעתי שבימי הוועדה המלכותית עשה הוועד הערבי העליון — אשר „החרים“ אותה — דבר קטן: הוא שלח אליה כל יום ביולטין ובו מבחר חומר מהעתונות הערבית, ממה שהיה רצוי לו שהנעדה תדע להוציא ממנה. אין לי שום בטחון שהנעדה קיבלה מאתנו איזה ביולטין לא־רשמי. כלום דאג משהו בסוכנות ובוועד הלאומי לכך, שחברי הוועדה ידעו איך יהודים סתם — ולא רק העדים המופיעים בפניהם — חושבים ומרגישים בזמן הזה?

איננו יכולים להרשות שהנעדה המלכותית היושבת עכשיו בלונדון, לכאורה בשקט גמור, כדי לחבר את התזכירים שלה — איננו יכולים להרשות לה את התענוג הזה שתעשה את מלאכתה בשלוח ובשקט. עד כדי כך איננו יכולים להיות נדיבי־לב. במה היתה החשיבות הפוליטית של עדותנו? ספק אם יכלה להשפיע על המסקנות הרצויות לנו. אבל דבר אחד השיגה, היא הכבידה על הוועדה את מלאכת הקיצוץ. אנחנו צריכים להמשיך בדרך זו, להוסיף להכביד. זוהי דרך מסוימת, והדרך הזאת מצריכה קודם כל פיגוש דעת־הקהל היהודית העולמית. זהו תפקיד הדורש כלים חדשים, שיטות־עבודה מסוימות וקודם כל תסיסה מאומצת, אינציציה־טיבה בלתי־פוסקת של התנועה כולה. נזכרתי בדבר אחר. פעם, בוועידת עין־חרוד, נודמן וירגילי הבונדאי, עליו השלום, הוא אמר לי: ארץ משוננת אצלכם, רוח הקודש מתגוללת על גבי הרצפה, ואני אומר: לא פסה רוח־הקודש מתוך תנועתנו, יש חושים פוליטיים, ויש רצון פוליטי ויש כוחות היכולים לעשות משהו, והשאלה היא: כיצד לרתום את רוח־הקודש שתסחוב את העגלה שלנו? כיצד לגלות את האינציציה־טיבות הללו, כיצד לתת מוצא לכוחות על מנת שיהפכו לקיטור — זאת איננו יודעים עדיין. כמו לכל היאַבְקוּיֹתֵינו יש גם להיאַבְקוּת זאת שתי פנים: פוליטית ובלתי־פוליטית. בימי המאורעות יכלנו לראות יותר מאשר בזמן אחר איזה ערך פוליטי, ממשי, ראשוני, יש לפעולתנו ה„רגילה“. היא קובעת את העובדות המכריעות בחיים הפוליטיים, היא גם עושה אותנו לגורם פוליטי. אילו היינו לפני המלחמה [הקודמת] ובימיה מיסדים מושבה אחת או שתיים מעבר לליטאניס, היה הגבול שלנו לא מתולה אלא גבול אחר. ואילו היתה עכשיו המפה הגיאוגרפית קצת אחרת, יתכן שהיו לזה גם מסקנות פוליטיות אחרות. אינני יודע כמה חדשים נשאר עד פרסום מסקנות הנעדה המלכותית, אבל אילו היתה לנו מחשבה פוליטית מרוכזת כולה, שאיננה מתפזרת, היתה היא אומרת לנו שישנן פרובלמות איסטרטגיות קרקעיות שאנחנו

צריכים עכשיו, ברגע האחרון אולי, להתרפו בהן בכל האמצעים, כדי ליצור על ידי זה עובדות פוליטיות. איש לא יאשים אותנו שאין לנו יחס ראוי לקרקע. עד שלא פנינו למפעלי ים לא היתה לנו דאגה אחרת מאשר היבשה. אבל עובדה היא, שבשנים האלה, שבהן אנחנו אחראים לפוליטיקה הציונית המעשית, עשינו הרבה דברים להבראה משקית, אבל לא הצלחנו ולא הבינונו להתרכז בכך כדי לאפשר לקרן הקימת להציל מה שניתן להצלה, ולא להסתפק בזה שתרכוש אדמה במקרה, כשבאיזה מקום מסדרים אנשים טובים הלנאה, כשקיבוץ לוחץ מאד, או כשהרצפולד לוחץ מאד. זוהי האשמה גדולה לתנועתנו שלא עשתה זאת. לו עשינו זאת, היינו אחרי שלושה חדשים נמצאים במצב פוליטי אחר. וזאת היא גם עכשיו דרישתי העמוקה לחברים האחראים עכשיו להנהגת העניינים באַפְסְקוּטיבָה: כל רגע יקר, יתכן שאפשר לעשות בחדשים האלה דבר שלא נוכל לעשותו אחר כך, ואם נעשה אותו עכשיו יקל עלינו לעשות אחר כך עוד דברים.

וגם בשאלת המים אני רוצה לומר כמה מלים. אינני בא להוסיף מלה אחת לחוזה שהשמיע פה בן-גוריון. אבל אני מבקש לראות את הצעדים הראשונים. יש לנו בתכניתינו כמה דברים גדולים שאנחנו נושאים אותם בלבנו, אבל איננו עושים את הצעדים הראשונים כדי להתקרב אליהם. מזמור שיר לעתיד לבוא — יפה וטוב, אך בלי רצון הפעולה ויצירת כלים לפעולה נישאר לעמוד כאשר עמדנו. אם באמת ובתמים עינינו לים עלינו לומר להסתדרות: פשם שהקימונו בזמנם את „המשביר“ ואת בנק הפועלים, כמו שהגענו ל„גיר“, לקרן חוסר-העבודה וכו', כך הגיעה שעתה של חברת-העובדים ליצור עכשיו מפעלים שלה, מותאם לצרכיה, באמצעים שלה, באמצעים שתמצא. מטלנתנו צריכה לדרוש מן ההסתדרות שתכין בחדשים הקרובים, בזמן שתמצא למתאים ביותר מבחינה חמרית, גיוס פנימי. עשינו יפה בענין השתתפותם של הפועלים בנמל תל-אביב. אני רק מצטער שלא היה לנו האומץ לעשות את מפעל הנמל כולו למפעל הסוכנות. עכשיו מי יודע באיזה מצבים עוד נימצא בקשר עם הנמל. יודע אני שהיו קשיים בדבר. אבל האם עשינו את המאמצים הדרושים כדי לעשותו למפעל הסוכנות ושהסוכנות תשתף בו הן פרטי בתנאים הנראים לה? רוצים אָנחנו שהפועל היהודי יתפוס את מקומו בים ובכל ענפי הספנות. הדבר הזה לא יבוא אלא אם כן חברת-העובדים תקים מפעל משלה עם הון יסודי של עשרות אלפים לירות. ציבור הפועלים יתן. אני מציע שמטלנתנו תביא זאת כהצעתה למועצת ההסתדרות.

ועכשיו לענין ההיעבקות הפוליטית. תפקידנו הוא להביא את כוחות הדמ"ר קרטיה העולמית לידי תמיכה בנו. וכשם שהחזית הערבית בארץ נגדנו נשענת על כל כוחות הריאקציה בעולם — בין כוחות הריאקציה אני מונה גם את הקומאינטרן — ככה חזבתנו היא לגייס את כל כוחות הדמוקרטיה העולמית שהם יעמדו לעזרתנו. אני יודע שזהו תפקיד גדול וקשה, אבל זהו תפקיד של הפוליטיקה הציונית בדרך כלל ושל מפא"י בפרט. האם רשאים אנו לתת שהאכסקוטיבה של האינטרנציונל הסוציאליסטי תשתמט מקביעת עמדה בעניינינו? אין אנחנו רשאים לתת גם שהאינטרנציונל המקצועי ישב לו בשלוחה בעניני ארץ-ישראל. טוב שחברינו עשו משהו באמריקה וגם במפלגת העבודה באנגליה. מאמץ אחד חד-פעמי שהמפלגה עשתה לגבי מפלגת העבודה באנגליה הביא מיד איזה פרי: זהו הביקור שלהם במשרד המושבות ומחאתם כנגד הרצון לסגירת העליה זוהי גם העמדה שלהם באדינבורג. מכאן ראינו שאפשר במאמצים כאלה ברגעים מכריעים לשנות ולשדר את המערכות. אילמלא היה בן-גוריון יושב בלונדון בימים מכריעים והיה עומד כל כך על משמר עניני העליה, גם ברגעים קשים כשנדמה היה שהכל נגזר, ספק אם היתה הגזירה הזאת נמנעת מאליה. אני מקבל את הצעת ז. אהרונוביץ בדבר כינוסים יהודיים פוליטיים בעולם, ולא רק באמריקה. גם צרפת היא מדינה, וחשוב מאד בסיטואציה העולמית הנוכחית ליצור בצרפת הבנה מספקת לעניינינו אנו. אני חושב כי הדבר הזה איננו לגמרי מן הנמנע. וגם התסיסה היהודית בכל המדינות יש לה הד עולמי. אין לשכוח גם את הסכנות הפנימיות הגדולות הצפויות לנו מתוך פאסיביזם פוליטי. הרי זה נס גדול שעדיין לא הרימה הרביויה ראש. ואין לסמוך על נסים. גרמה לכך, בחלק, גם הפעולה שלנו. הצעד, שנראה בשביל הרבה חברים מפוקפק, — הקואליציה הרחבה שהקימונו בלוצרן, — היה בו כדי נקודת-מוצא חשובה מאד, וזה עזר למניעת חרם פנימי והשתלטות הרביוניזם. אחר כך באו המאמצים בפנים הקואליציה לקיים אותה בכל התנאים הקשים: הקמת הועד הפועל המצומצם והתכסיס הנכון שחברינו נקטו בוועד הפועל המצומצם בענין ה"פארטיי". פה ביקרו את חברינו על שיתרו על נכס חשוב. דומני שאינני חשוד על זלוזל ברעיון זה. אבל הערכת רעיון לחוד והערכת סיטואציה פוליטית לחוד. הסיטואציה הפוליטית היתה כזאת, שהצגת ענין ה"פארטיי" בעצם שעת-חירום ומגמה לקצץ בנו לא היתה נותנת לנו שום דבר חיובי. ופולמוס פוליטי פנימי בענין שאין ממנו תקוה לנצחון היה מביא אותנו להרס המכשיר היחיד בהיעבקותנו הפוליטית — אחדות התנועה הציונית.

וחובתנו היתה לשמור על נכס זה ולא על האמביציה שלנו, שבחפידנו עליה נוכל לספר לגולה כי נלחמנו עם הריאקציה השחורה. אלה שניפחו את ענין ה„פאריטי“ טעו גם בהערכת הסיטואציה החיצונית וגם זילזלו במצב הפנימי של התנועה וטעו טעות עמוקה. אם הניחו שאפשר לכוף על התנועה הציונית באמצעים בלתי־קונסטריטוציוניים ענין אשר נתקבל על ידי מפלגה אחת (מפלגתנו), אך לא על ידי שום אינסטנציה של התנועה. וצדקו חברינו שכבשו את היצר המפלגתי שלנו מתוך ריאורנטציה חדשה נוכח המצב החדש.

דובר כאן בשאלת ה„קונצפציה“: פאן־ערביות ופאן־בריטיות. סבורני שאביע דעת כולנו אם אקדים ואומר כי לא פרו־ערבים ולא פרו־בריטיים אנחנו, אלא פרו־יהודיים. זאת צריך להניח ביסודה של כל פוליטיקה יהודית וסוציאליסטית. נזכור זאת תמיד. יש רגעים שקונצפציה פוליטית מסוימת „מתבקשת“. כל פעם שסיטואציה חדשה באה לעולם ונדמה שהיא מכרעת בן־רגע נמצאים אצלנו מוחות טובים הממהרים ליצור „אורנטציה“ חדשה. כך היה בימי ברוכוב, לגבי אורנטציה „אידיאולוגית“, ואפילו אחר־העם יצר לו אורנטציה נוחה אחרי המהפכה התורכית. ודאי יש גם צד של הסתייעות באורנטציה בת חלוף כזאת. בריכוז הפנימי אולי זה עוזר. כמה טריטוריאליסטים באמריקה, קצתם ברוסיה, שבו אלינו לאחר המהפכה התורכית: קשה היה להשלים עם ארץ־ישראל של עבד אל־חמיד, אבל ארץ־ישראל של התורכים הצעירים — שאני, כך הם מצאו לעצמם היתר. מה היה הגורם השליט בסוציאליזם היהודי? „הדיסקוסיה“! וכל קונצפציה היתה נבחנת לא מבחינת אמיתה הפנימית ולא מתוך בדיקת התאמתה למציאות, אלא די היה שתעזור בדיסקוסיה. וכן הדבר עם הקונצפציה הפאן־ערבית, שאינני מוצא בה שום קונצפציה. אני מודה לפניכם שעל דרך העיון אינני מוציא אפשרות של קונצפציה כזאת. ולפני כמה שנים בבירורים עם אנשים קרובים הייתי אומר, שתינתן גם סיטואציה פוליטית כזאת, והציונות יכולה לקבל גם קונצפציה פאן־ערבית, מבלי להתכחש לעצמה. אבל יש הבדל אם תנועה פוליטית סוקרת ורואה אפשרויות שונות או שהיא מקבלת איזו אפשרות תיאורטית כחומה בצורה ולחומה הזאת היא מסמיכה גם את הצריף שלה. התנאי הראשון למחשבה פוליטית בריאה הוא לא להתבטל מפני קונצפציות הקיימות בעולם, ולא לעשות ארגומנטציה תכסיסית נוחה לשעתה שיסתקבע. יש בתוכנו חברים שהזדרזו והכריזו כבר שיש להם תשובה ניצחת לשאלה הערבית, והם כתבו מאמרים על כך, והדפיסו קבצים גם בגרמניה וגם באמריקה. רואה אני השקפה זאת

המעמידה את מדיניותנו על הפדרציה הערבית כמשגה כבד. לא מפני שעניי צרה בעולם הערבי שהוא יתחבר לעם. אדרבא. אם יבואו הכוחות ההיסטוריים ויקום הדבר, אזי נדע לעשות את חשבוננו. אולם יש קודם כל לפסול את הפרוגנוזה ההיסטורית הגדולה על יסוד האנלוגיה האמרת: ראינו בגרמניה כיצד התאחדו הנסיכויות השונות, ראינו באיטליה כיצד הביא שם פרוצס האיחוד כל מיני פרו-בינציות לידי מדינה אחת, לפיכך מן ההכרח ההיסטורי שיהיה כך גם בערב, כמובן מאליו. ואני אומר, לא הכרח ולא מובן מאליו. כל הגזירה השהה הזאת הבאה ללמד על אפי התנועה הערבית מאירופה של המאה הי"ט — אין לה שחר. הפאן-ערביות נגורם פוליטי הורתה ולירתה לא בקדושה ערבית, אלא בתחבולות ותכסיסות אנגלית. והיא שימשה ומשמשת עוד היום מטרות אנגליות. אם תקום ביום מן הימים פאן-ערב לא תקום בלי רצונה של אנגליה, ממילא אין כל שחר לחלום על התקשרות אתה למורת רוחה של אנגליה.

רצוני להסביר בדוגמה אחת, עד מה עולה ויורד ערך של מאניים פוליטיים מסוג זה, הכל לפי המטרות שהם משמשים, ועד כמה אי אפשר לתנועה, היודעת את מטרותיה, להתקשר בהם קשר של קבע. הנה איחוד יותר יסודי מפאן-ערביות — איחוד גרמניה ואוסטריה. אפשר עוד זוכרים אתם כיצד נלחם אוטו בויאָר ל"גאנשלוס" (להצטרפות אוסטריה אל המדינה הגרמנית) ואת הסכסוך הגדול עם אנגליה בגלל שאלות המכס בין שתי הארצות הללו. פתאום נעשתה הסוציאליזם-מקרטית האוסטרית פטריוטית גרמנית נלהבת ולא חסכה כל מאמצים ובלבד להתקשר עם גרמניה. נסו איפוא להציע את ה"סוציאליזם-מקרט" אוסטרי, מאיזה זרם שיהיה, וישנא את שושניג כאשר שנא. שיבחר ב"גאנשלוס" עם גרמניה! הנה, גם אחדות לשון ותרבות ואומה אינה עומדת בפני ניגודי משטר ומגמה. ואצלנו עוד טרם הסכים ערבי אחד להודות בנו בתור חלק עצמאי ובן-חורין בתוך פאן-ערב שלעתיד לבוא, ואנחנו כבר מקבלים בהתלהבות של חזיר-עתידות את האידיאה ה"חדשה" כגזירה היסטורית שאין להרהר אחריה, וכיסוד מוסד לפעולה פוליטית מעשית, שמקייב לשמש את השליט העתיד אפילו שלא על מנת לקבל פרט.

וגם את הקונצפציה הפאן-בריטית אינני יכול לקבל. ורצוני לא לתת מקום לטעות. יהודי המבקש בימינו לנסח את הפוליטיקה שלנו אי אפשר שלא יפיר עד מה אנו קשורים באימפריה הבריטית בין שהיא טובה לנו ובין שהיא רעה לנו. ולא מתוך סנטימנטליות ולא מתוך אידיאליזציה אנו מכירים בזה, ולא

מתוך ראייה בהירה של העולם העכור. לא ניתנה לנו שום ברירה היסטורית אחרת. אני רוצה לדבר בשאלה זו בלי כל ביישנות־שוא, בהכרת מרגורלו של עם קטן ונוזק למחסה בתקופת שלטון־אדירים והיאבקות־אדירים. מה שאירע לנו פה במשך 18 השנים הפגיש אותנו לא עם אנגליה־רבתי במולדתה, בתרבותה, בדמוקרטיה הגדולה שלה, אלא עם אנגליה הקולוניאלית, ואנחנו היינו קרבנותיה של הפוליטיקה הקולוניאלית בפנית־עולם זו. כל זה איננו עלול לקיים בלבנו רגש סנטימנטלי, יחס אידיאליזציה אל העולם הבריטי. אומר יותר: אסורה עלינו אידיאליזציה של העם השולט בנו. עם קטן ודל ומשועבד אסור לו שילך שבי בנפשו לפני השולטים בו. ולא רק מחמת רוגזו ההתמרמרות ועלבון ותביעת צדק בימים קשים. אבל גם בימים כתיקונם צריך הוא לשמור על נפשו מהתבטלות, צריך הוא להילחם על עצמאותו, לא להיכנע בפני אי־צדק. לכן כל התמוגגות יהודית בפני האימפריה הגדולה האדירה, בפני התרבות האנגלית העשירה אינה יאה לנו, ואינה מחזקת אותנו. אבל ההתמוגגות ההפוכה בפני כוחות אנטי־בריטיים מוזקה לנו עוד יותר. והפולחן השטחי של „אנטי־אימפריאליזמוס” איננו עוזר לנו להבין לא את מצבנו ולא מאורעות עולם. הדיבורים הללו, שאולי היה להם יסוד חשוב לפני עשרות שנים, ואולי גם לפני עשרים שנה, נתרקנו מתכנם ההיסטורי, הפוליטי והסוציאלי. המתנגד למשהו צריך גם לשקול ולדעת מה עלול לבוא במקומו. ומי שדוגל לגבי ארץ־ישראל ב„אנטי־אימפריאליזם” מבקש ממילא להמליך כאן אימפריאליזם ערבי, איטלקי, גרמני. את הדבר הזה אנו חייבים להפיר כיהודים וגם כפועלים וסוציאליסטים, ואפילו מבחינת זיקתנו למשק העולמי. אי אפשר שלא להפיר מהם צירופי־הכוחות כיום בעולם. וגם בשעה שאנו פועסים ורוגזים על השלטון — ולא תחשדו בי שאני מקבל באהבה את היסורים שהשלטון מעניק לנו — עלינו לדעת שלא נוכל להשתעשע בסיסמאות כגון „עם לבדד ישכון”, זה אי אפשר היה בימי יהודה המכפי ואי אפשר בימינו, ואפילו בימי ירמיהו הנביא. לא רק בהיותנו כאן 400,000 איננו יכולים להיות עם לבדד ישכון, אלא גם כשהיו לנו כאן כמה מיליונים גם אז לא תחל ה„ברית”, לא מתוך אידיאליזציה, אלא מתוך חשבון פוליטי, יותר נכון מתוך הכרח פוליטי. תנועה בעלת תבונה מדינית חייבת לראות את צו הגורל ולקבל אותו בלי „העניות”. ירמיהו ודאי לא היה אימפריאליסט, אבל הוא ידע באופן ברור את חשבון העם וחשבון הארץ וידע מהו ההכרח הפוליטי ודרש מעמו לבלי להיכנע לרביזיו־ניסטים של זמנו. החשבון שלנו, החשבון הפוליטי האובקטיבי שלנו הוא חשבון של

קשר עם בריטניה, של הכרח ברזול של הקשר הזה, של אי אפשרות לעשות דבר בלי הקשר הזה. ויותר מזה. ברגע טרגי וברגע אומלל זה אין בכל מדינות אירופה — אינני אומר זאת מתוך צער — משען יותר חזק לדמוקרטיה, לתרבות, לזכויות אדם ולזכויות פועל ולתנועת הפועלים, מאשר אנגליה, ואפילו השמרנית, על חטאיה ותהפוכותיה. אינני מדבר על אנגליה שלעתיד לבוא. הלנאי שתבוא. מתי אינני יודע. אבל אפילו אנגליה השמרנית היא כיום הוזה משען יותר איתן להגנת האדם מאשר איזו מדינה אחרת באירופה. ומשום כך חייבת תנועתנו לשאת ברמה, בלי כל פחד מפני המלעזים והמלהגים, את ההכרה שאם עוד יש תקוה להציל את אירופה ממבול של נאציזם ושל פאשיזם, הרי זה על ידי אותם האיים המבוצרים של הדמוקרטיה בעולם, המעמידים סכר בפני השטפון. לא נתבייש בזאת. ואין אנו צריכים להגן על עמדתנו בזה שמוסקבה מכירה עכשיו בקואליציה עם הדמוקרטיה באנגליה ובצרפת. והיא מוכרחה להיפנס בברית עם ה"ליבור פרטי" ועם הליברלים באנגליה. ראינו הרבה תהפוכות במדיניות-החוץ של סטס"ר ולא מפיה אנו חיים, אלא מתוך הכרתנו העמוקה שכל מצב אחר יציף את העולם במבול של דם ויהפוך אותו לתוהו ובוהו. אין זה מן הדברים הנאמרים לשם שעשועי רדיקליזם. אולם הדבר הוא רציני מדי בשביל כל סוציאליסט ישר, שינהג בו קלות-ראש.

ואין לנהוג קלות-ראש גם בקונצפציה המכריזה עלינו כעל חלק מחבר העמים הבריטי. הקונצפציה הזאת באה מאנשים טובים, מידידינו הנאמנים ביותר. נדמה לי שהראשון שהכריז על הרעיון של הדומיניון השביעי היה וג'בווד. לנו לא היה קל לקבוע אז עמדה לרעיון זה. אני מציע לקרוא עכשיו בילקוט של „אחדות-העבודה" את מאמרו של בילינסון על הדומיניון השביעי. הוא היה אולי הראשון שראה באופן בהיר עד מה חשוב לנו לקיים את המעמד הבינלאומי של הבית הלאומי. נימוק קיים ונימוק נוסף, אבל הרעיון פוחז יעמוד. עתה בקשר עם הנעדה המלכותית נוכחנו לראות מה חשיבות יש לכך שאנחנו בכל זאת איננו קולוניה בריטית ואיננו דומיניון, כי אם משהו אחר, שאין אדם יודע מה זאת ואולי אין אדם מכיר בערכו. איזו פיסת נייר קושרת אותנו עם חבר הלאומים. אני כשלעצמי שמח שחבר הלאומים, שקיומו אינו מוצק לכאורה, יכול בנקודה זו לקיים תפקיד חיובי, ואם גם קטן. לולא היו לנו הקשרים האינטרנציונליים השומרים עלינו בעת צרה, המחייבים את השלטון הגבוה למסור דין-וחשבון לפני מי שהוא, ואינם מאפשרים למחוק בפשטות סעיף בלתי-נזח במנדט בטרם הובא לפני איזו ועדה וכר — אפשר היה לקפל אותנו ולשים

בפיס מבלי שאיש יפצה פה. אל נזלול איפוא אנחנו בחבר הלאומים. נצטרפו כאן שני הגורמים האלה: אנחנו הננו אנחנו, עם קשה-עורף — במלה העתיקה הזאת נכנס תוכן פוליטי חדש וחשוב — ובתקופה ידועה הצלחנו ליצור אילו קשרים עולמיים ולהיאחזו בהם. והנה יושבת ועדת-מנדטים, לכאורה אין שם לב לדבריה, אך בא רגע ובני-אדם מרגישים שיש בזה משהו. אינני יודע מה חשב פיל כשהתחיל בעבודתו. אפשר חשב: שינוי המנדט, החלפת סעיפים שבמנדט — הרי אלה דברים של מה בכך בשביל בריטניה רבתי. אבל נדמה לי שבחדשים אלה שישב כאן כבר למד שענין זה איננו פשוט כל כך.

לפיכך אני אומר: איננו רשאים לזרוק הברות מצדנו לא במגמה של פאך ערביות ולא במגמה של פאך-בריטיות, אשר יקטינו את ערך הערובות הדין-לאומיות שיש לנו. נשמור עליהן, כי עוד נצטרך להן. אולי יבוא יום שכוחנו בלבד יספיק ולא נצטרך לערובות פוליטיות בדין-לאומיות, אז נבחר באופן חסוי בחבר-משפחות-עמים הרצוי לנו. גורל העולם — והיחסים בין המזרח המערב — טרם נחרך, ועוד תהיה שוהת בידינו להחליט, למי אנחנו.

ומשהו בענין עמדתנו בשאלה הערבית. לעתים קרובות שומע אני חברים שלנו אומרים בערך כך: כמובן, היום הזה אין עצה ואין הסכם, אך אילו חכמו והיינו נוהגים כך וכך, כי אז היה מצבנו אחר. אינני מדבר על השומר הצעיר ועל פועלי-ציון שמאל, שאינם מחויבים לשקול דברים כאלה בשעה שהם משמיעים אותם. בשבילם זהו קלף פוליטי, ולמה ינתרו עליו. אבל אם אני שומע מחברים טובים אצלנו את הדברים האלה הריני מתמלא צער ועלבון. ביחס לשאלה הערבית יש בתוך העולם היהודי — אני מדבר כעת על העולם שלנו, אינני מעונין כרגע בעולם הזר — שתי גישות, ושתי הגישות האלה כבר נסתמנו בראשוני שרטוטיהם אצל אנשי העליה השניה. הן נתבטאו על ידי שני אנשים: ר' בנימין וברנר. יש גישה אידיאלית: שיבה למזרח, קרבת-גזע, גמול-ידידות, האחד יעשה חסדים והשני לא יהיה פטור-טובה, העולם הזה בטוב נדון, החיים ורודים, הצדק בא על שכרו. ויש גישה טרגית הרואה את שלטון הפוזות העכורים בעולם, רואה את הקושי הסכנות והנמטלים האיומים, את הכרח ההתגוננות, את ה"בדמיך חיי". גישה זו דורשת לנהוג בצדק, אך אינה משליכה את יתבה על דרוש טובה וקבל שכר. אצל ברנר יש שני פרקים, שבהם מתגלמת הפרובלימה הערבית בעומקה המחירי. האחד, ג. בין מים למים, המתאר את רצח השומר היהודי ואת ההספד עליו, השני — הרשימה

מפנקס, הדבר האחרון שכתב, ימים אחדים לפני הירצחו, סמוך לאחד במאי. תקראו בכתביו ותראו עד מה הרגיש בטרנטיקה שביחסי שני העמים. הוא היה הומניסט לא פחות ממישהו זולתו. אף הוא רצה לראות את הערבי כמו שרואים אותו האחרים — כאדם טוב ורוחש טוב. אך לא יכול היה לראותו אחרת ממה שראתה אותו עין-אמן-אמת האכזרית שלו. תנועת הפועלים מתוך רצינותה אינה עוסקת בשאלה הערבית במתקשפותים כמו שעוסקים בזה בעלי דעה רחבה מסוגו של הנס כהן. לא לנו, לא לנו הגישה האידיאלית. כמה צורות לגישה האידיאלית. אנשים שוחרי טוב אומרים: נבנה בתי-חולים, בתי-ספר, שכונות לערבים, וזה יהיה דבר נפלא! בשכר זה — נשב עמם לבטח. הרברט סמואל בשעה שחילק את אדמות בית-שאן בין הערבים נימק: הדבר דרוש למען שלום הארץ, הבודים שישבו על הספר במעבר הירדן ישמרו את הארץ מפשיטות מן המזרח. אך גם גישתם של „השומר הצעיר“ ושל „פועלי-ציון“ שמאל שייכת לגישה האידיאלית! בשכר הספתם לארגון משותף יבטיחו לארץ פריחה ושלום ועליה — יהודית דוקא — בלתי-מוגבלת. והנה גם חברים שלנו נוטים להשתעשע לעתים בגישה כזו. שמענו כאן: „הסכם לא יהיה אלא עם הפועל הערבי“, הדברים אינם אמורים בימות המשיח, אלא בתקופה פוליטית קרובה. מה פירוש הדבר הזה? שהסכם עם המנהיגים הנוכחים בעם הערבי הוא בלתי-אפשרי, ותקותנו הפוליטית הריאלית היא בהסכם עם הפועל הערבי? מי הוא הפועל שאתו יהיה הסכם? איפה היא האינדוסטריה הערבית? נניח שכל פועל ערבי הוא — מטיבו או בכוח השפעתנו המקסימה — בעד הסכם, מעמד הפועלים הערבי איהו? ההמון הערבי שמסביבנו הוא בעיקרו עם פלחים, בדוים וחורנים, מי הוא אשר יבצע את הפרולטריוזיה שלו? אולי אנחנו נעשה אותה בהוננו? איננו חושב שאבן-סעוד יבצע אותה או אמיר עבדאללה, ואסילו לא ליאון בלום. אך נניח שמעמד פועלים ישנו, שהוא יקום במהרה בימינו, ואף יהיה חזק כל כך כדי להיות ברי-הסכם, מנין לנו הבטחון הזה שיחפוף בהסכם אתנו? יש גם בארצות אחרות פועלים לא יהודים. ואת הסתדרויותיהם טיפחנו וריבינו, ושיקענו בבניניהם לא מעט מילדינו. כלום הביא זה לידי הסכם? לפני שלוש שנים ויותר התחלנו בנסיונות להגיע לידי הסכם עם הפועל הפולני, עם ה.פ.פ. והסכם עדיין לא בא.

וכשחבר משלנו אומר: לא עשינו די, — מחובתו להסביר למה הוא מתכוון. לי נראה שאמירה כזאת עושה אי-צדק לתנועתנו. תראו לי בכל העולם איזה גל של

אמיגרציה עשה לילידי הארץ מה שאנו עשינו פה. אכן, לא הרבה הצלחנו, אבל לילות כימים חשבנו ואף טרחנו. מדברים אצלנו על פעולה ערבית, כאילו לפניך אדמה חרושה ואין אתה צריך אלא לזרוע, והפועלים עצלים. אני פוסר בזה. אדמה צחיחה היא. מטבע הדברים שאדם רוצה לעבוד ולראות פרי בעמלו ולא לעבוד לשם מצוה בלבד. נזכור את הפעולה בין הערבים החל מארגון פועלי הרכבת: באיזו אגודה מקצועית משלנו פעלה ההסתדרות כל כך הרבה, קיימה מזכירים על חשבונה, בן-צבי נסע ונאם, בן-גוריון נסע ודוב ומשה ואבא חושי. ניסינו במשך זמן רב להוציא עתון ערבי. וסוף סוף אין לשכוח שאין אנו מדינה שיש לה אוצרות והיא עושה שליחות פוליטית על חשבון ה„גביר“, על חשבון הכלל; אין אנו אלא תנועת פועלים הפועלת מתוך מסי חברים או מתוך עזרת החברים שבגולה. תזכרו את שביתת הפועלים ב„נשר“. כמה זה עלה לפועלים היהודים שם וכמה היו מוכנים עוד להקריב. ולא אשמתם היא שהגמול היה זעום כל כך. אני מעריך מאד מה שנעשה בחיפה, אני מחשיב את התוצאות אשר הרגשנו בערכן בחדשים האלה. כל מה שאנו עושים בזה ראוי שיאמר עליו: „להוציא יקר מזולל“. אם יש חסן שוקרי אחד, אף הוא חשוב, ואם יש ערבי אחד המציל בימים אלה פועל יהודי במחצבה, הרי זה מחזק בנו את שארית האמונה באדם. ואם אנו מצליחים לקיים באיזו פינה יחסי חברים בין פועלים יהודים וערבים בימים אלה לא יסולא הדבר בפז, ויתכן שברגע ידוע יהיה לזה גם ערך פוליטי. אבל גם ביפו עבדנו הרבה וזה לא הביא לנו כל פרי בימי המאורעות.

כל מה שאני אומר נגד הפרזות ואשליות איננו נאמר כדי לקצץ בפעולה הזאת. אדרבא, אנחנו צריכים לעשות כל המאמצים שבידינו לעשותם, ולו גם כדי שמצפוננו יהיה נקי. יש צורך לנסות ולשוב ולנסות, ולקבוע את דרכנו על יסוד הנסיון ולא מתוך עיון בלבד. אבל להגיד שאילו היה הרצפולד תחת לעשות את עבודתו עוסק בארגון הערבים, היה מצבנו פיוס שונה לטובה, הרי זה שיא הגיחוך. יש הגיון לכל דבר, ומי שאומר ככה כאילו אומר: למען תצליחו בפעולה הערבית עליכם להפנות את המרץ מפעולת ההתישבות ודומיה לפעולה ערבית. ואני סבור שרק על ידי הרחבת הבסיס ההתישבותי שלנו יוצרים אילו שאנסות אובנקטיביות להצלחת פעולה ערבית. נעשה כל מה שיש בידינו לעשות, אך אל נחכה לסרי מהיר.

בזמן המאורעות, בשעה שדיברו אצלנו על הוצאת עתון ערבי, התקוממתי נגד זה בעומק לפי, — לא נגד העתון, אלא נגד האידיאולוגיה של העתון, נגד העתון כזוטה. גם תנועה צריכה להרגיש את השעה. יש דברים שעליהם אפשר לענות רק בסטירת-

לחי. יתכן שמחר תלך אל הפורע ותסביר לו את הענין, ואולי גם ישמע לך. אבל ברגע שהוחכים בך את הפגיון — אין אתה עונה בדברי חכמים בנחת. לצאת למערכה בעצם הפרעות עם עתון ערבי ועם אידיאולוגיה ועם פרוגרמה, עם עתון שאין לו אף חותם אחד משלו, שצריך להפיץ אותו כמו ספרות מיסיונרית — נראה לי כדבר חסר-טעם. עתה משנעצרה המגפה — יש צורך לנסות ביצירת עתון ואני אתמוך בו במידת יכולתי. ושוב, לא מפני שאני תולה תקוות מיגזמות בעתון אשר כזה, לא מפני שיש לי בטחון שימצאו מאות פועלים שיקראו בו ויסבירו את הכתוב בו לאחרים — אין לי בטחון בזה — אבל כשאנו עומדים במערכה כל כך חמורה איננו רשאים לנתר על כל נסיון שהוא. אבל גם זאת נעשה לא מתוך אידיאולוגיה היודעת למסרע, שזוהי המעשה הנדרש, ורואה זאת כחובה מוסרית בפני עצמה, ורואה בזה תמצית סולידריות של פועלים, אלא כצעד מעשי, אשר נבחון כפעם בפעם את מעשיותו ואת פרויו. יש משהו מרגיז כשמציגים לנו תביעות כאילו היינו בני-מלכים ולא בני עם עני ואביון. ולא רק לורד פיל מדבר ככה אלינו, אלא גם רבים מאתנו התובעים פעולה ללא כל התאמה עם יכלתנו ואמצעינו. הייתי מזהיר מפני אידיאולוגיה הרואה את המאורעות כעונש, לא על שלא העלינו די יהודים ולא ביצרנו די את ישובינו, אלא כעונש על שלא עשינו די בארגון הפועל הערבי. איני יודע מה יש באידיאולוגיה זו יותר — מן המיסטיקה או מן הדמגוגיה. אם נצליח לארגן אלפים או אלה, ואפילו מאות פועלים ערבים בארץ, זה יהיה מעשה רב ומזעיל ויתן לנו סיפוק; אולם לא זה ישמור עלינו מן הצרות הגדולות. לא זה יוכל לעמוד נגד הפאשיזם הערבי ונגד האימפריאליזם הערבי ונגד ההיסטריוזם הערבי עם תמיכת כל הממשלות המעונינות. מחכות לנו שנים קשות מאד. מן היום הזה ועד היום שבו יוכל יהודי לשבת לבסח בארץ וכל יהודי ידע שהוא עולה לארץ בזכות, עד או עוד יעבור זמן לא קצר. זמן המעבר יהיה חמור ביותר ואיננו יכולים לקבל שום קונצפציה המבטיחה לנו מעבר קל בלי מכאובים. איננו יכולים לעשות זאת. ואת הדבר הזה מבינים גם אנשים צדדיים, אני נזכר בשעה זו בשיחה שהיתה לי לפני חמש או שש שנים עם קאוטסקי. הוא אנטרציוני מובהק, כידוע. מסקנתו שונה, כמובן, משלנו: לא כדאי העסק, אבל באופן כזה אפשר להוכיח שלא כדאי לקיים את בלגיה העצמאית, לא כדאי לה לחיות, מפני שוילהלם קיסר יכול מחר להחריב אותה. אלא שאת בלגיה הוא מקבל כעובדה חיה שאין לבטלה אפילו כשגורל קשה אורב לה, והיהודים הם בשבילו „טעות“, „מיספארשטענדניס“, שהיו מכבר צריכים לעבור מן העולם ולא

להוסיף תסבוכת לעולם המסופך. אנחנו יודעים את העובדה המרה הזאת, שאין מעריכים אותנו כצדקתנו, שאין מעריכים את ערך מפעלנו, את טוהר מפעלנו ואת הטוב שבמפעלנו. ואין אנחנו צריכים לצפות לשכר בעולם הזה. והתנועה שתדע זאת תצטרך להסיק מסקנות. לא איבה ומרירות, פי אלה רק יחלישו אותנו; אניד כמו שאמר יצחק שניגר: גל נרעיל את בארותינו, נעשה את אשר עלינו לעשות לא מתוך ציפיה לשכר קרוב, ולא מתוך ההשקפה שצדקתנו נמדדת במידת התועלת שאנו מביאים לשכנינו, אלא מתוך יחס אנושי, מתוך שלילת מידות שוביניסיות. אבל יחס אנושי לחוד והתבטלות וכניעה לחוד. ואשר לפתרון השאלה הערבית נדמה לי שרק מסקנה אחת יכולה להיות: אנחנו מוכנים לשלם לערבים מחיר יקר יותר מכל „ברית־שלום“, יותר מכל בעלי התפיסה האידיאלית בשאלה הערבית, אנחנו מוכנים לשלם להם במיליונים, באנשים, בתרבות, בעזרה פוליטית עד לפאך־ערביות, אם זהו מה שדרוש להם. לשלם כן, אבל תמורת מה? תמורת היותנו יהודים נסבלים? לא, בעד זאת לא נשלם אפילו פרוטה אחת. אנחנו מוכנים לשלם מחיר יקר תמורת הדבר האחד: שיותן לנו להגשים את הציונות. אם העם הערבי יכיר בזה שאין לו צורך ואין לו אפשרות למנוע אותנו מהגשמת הציונות, ויחדל לשים מכשולים על דרכנו, נהיה מוכנים לשלם לו מחיר פוליטי, סוציאלי ותרבותי כפיר.

ב

ל„חבלי איחוד ושלבי איחוד“

„זכינו בשנים האחרונות לראות את הנוער הארץ־ישראלי מקים מפעלים חלוציים וכיבושיים אשר בהם נתברך. ראינו את נען, ראינו את בית־השיטה, את תל־עמל, את סדום, את מעוז, את גינזסר. אנחנו רואים כמה התחלות צעירות“ (עמוד 157).

בזה דברי ברל לרגל עליית עיך־גב (מתוך אגרת ההנהגה העליונה של הסתדרות נוער־צופר־חלוצי „השומר־הצעיר“ (נצ״ח). כנרת, כ״ו בתשרי תרצ״ח. 1.10.1937). לא נדפסו עד כה.

לעלית קיבוץ „בתלם“ לעיך־גב

לתנועות כמו זו שלנו אשר לה עבר־גיבורים של ביליונים, חלוצים־פורצים ועולים ראשונים, מעפילים, כובשי השממה העמקים, נדמה שהנה אין כבר לממשיכים

לזכות אף הם במעשי־בראשית כאלה. ונוטים להגיד, תוך כיסופי הערצה של העבר :
היו אז ימים, היה בהם מקום ליצירה ולכיבוש, ועתה...

אולם ישנם בינינו חברים אשר החזון הגדול והנעלה חי אתם, פועם בלבם —
ותמיד האמינו וידעו : עוד מחכות גם לנו תקופות של יצירה, של מעשים גדולים,
תקופות של גבורה ומאמצי כיבוש ! עוד תפרוץ ותגבר עוד ועוד שירת „ראשונים” !
אולם זה היה נשמע באזני הרבים כפיתוי, כעידוד מלאכותי, כביכול, לתפקידי השעה
החולפים... ואמנם אתם, הנה לכם ניתנה ההודמנות להינכח שההירואיקה הכיבושית
אינה נחלת העבר הנערץ והנכסף בלבד, אלא גם של ההווה העתיד.

עליות הכיבוש של הגושים החדשים בשנה זאת, יסוד הישויבים העובדים
החדשים על הקרקע, הרי הם לא פרי של פעולה התישבותית רגילה ותכניתית של
המוסדות המישיבים, לא פרי של „אוצרות־כסף”, אפשרויות ואמצעים. העליות הללו
הנן, להיפך, בניגוד לכל התכניות, הקיים והמגמות, בניגוד אולי לכל הלקח
ההתישבותי של התנועה שלנו (קונסולידציה, תקציבים וכו'), אפילו בניגוד, לפי הדין,
להחלטות הקונגרס. כל העליות האלה הן פרי „המאורעות” (בכל תכנה ומשמעה
עבורנו של המלה הזאת), אלו הן מאמצי הגבורה של דורנו, התפרצות של כוחות
החיים והיצירה, של כוחות העלומים לעומת כוחות השחור וההרס. תשובתנו הניצחת
הן למתנקשים, לזדים ולבעלי המזימות נגדנו : בדמנו אנו חיים, יוצרים ומעפילים.
הן הן סמל הימים האלה, המציגים כבר את העולה החדש — החדש בארץ, בעבודה
ובדרכי ההגשמה של תנועתנו — מול הגורל הטרגי של בנין הארץ, מול מציאות
הדורשת כל כך הרבה מסירות ומאמצים, קרבנות ודם, מול שכנים שלא רוצים להביך
אותנו, שמוכנים להשאיר את השממה בשממונה, רק בכדי למנוע בה את עמלנו
הגואל והמחיה, מול הקיר האסוס הזה, אשר בקושי חודר דרכו קראור שלנו. העובדה
שדור צעיר כמזכר זכה למערכה כזאת מוכיחה מה טמון ומה צפון בחובי ההווה
העתיד, מה גדולה כל שעה אשר לפנינו.

זוכר אני, לפני שלוש שנים, את המשא־ומתן והטיפול בענין החלקה למחנה
עבורכם בנחלת־יהודה — ואתם עוד בראשיתכם הייתם — ומאז — אילו היה הכל
בא לפי התפתחות רגילה לפי תודי, אימתי הייתם עולים ? ואתם לא הייתם
נמצאים כאן, ופה במקום זה לא היתה עוד קיימת נקודת־ישוב עברית חדשה ועובדת,
וגאולת הקרקע לא היתה באה כאן שעה קודם, אלא מי יודע מתי... אולם כוחות
פועלים בחיינו הם מניעים ודוחפים בכל כוח ראשוניותם להיות חלוצים, כובשים.

פורצי גבולות... וזאת ההתישבות אינה אלא אותה השרשרת של מעשיהגבורה, המאמצים החלוציים, הנדרשים בתוקף המציאות שלנו.

הנני מספר זה של ישובים ונקודות חדשות על הקרקע — הנהו רק החלק הקטן של מה שצריכים אנו לשם פתרון שאלותינו הקשות על ידי ניצול כל האפשרויות הגנוזות בבנין מולדתנו, בגאולת הארץ. וזה רק מוכיח לאיזה דברים גדולים וחשובים אפשר לצפות.

עוד טרם ברור וידוע כיום איך תהיה התפתחותכם, אם יהיו לכם תנאים לעבודה שלוה, בונה ויוצרת, אם תיהנו ממתנת הבטחון השלום. מי יודע איזה סיבוכים טמונים לכם ומחכים לכם בתוך הניתכם החדשה. וכזאת היא דרכנו, שהנה מסתירה בחובה את האורב המחכה לנו מחר — עד פדי כך, שאילו היינו רואים אותו מראש אולי לא היינו מוצאים די עוז בנמשנו להתחיל לצעוד בה; וכן נעשו רבות על ידינו, אשר בדרך החישוב מראש, בחשבונות מדויקים ורגילים, לא היו מתקבלות על הדעת והיו נשארות בבחינת תכניות ומאניים שאינם ניתנים להתגשם. אולם כזאת היא דרכנו — מפילים ומוכנים לכל! התפקיד הוא: להיות מוכנים!

ג

לאחר במאי 1938

(דברי ברל ברדיו ירושלים, כתובים בכתב-ידו. לא פורסמו עד עתה).

גלי הרדיו יעבירו הפעם, ערב ראש חודש מאי זה, את קול העובד העברי. מירושלים, עיר-חוף אחרית-הימים, בשפת-החוזים המקדשת את נעוריה כשפת קיבוץ-גלילות בפי ילדים ועולים, קורא הקול לחירות ולשוין, לכבוד-אדם ולשלום-עמים, לעמידה על הנפש בפני כוחות האפלה הרשע, למאמצי בנין נאמנים ומתמידים, להליכה ישרה ואמיצה לקראת ימים, אשר למרות הכל בוא יבואו.

הארץ הקטנה שלנו אינה נחשבת במספר הארצות המכריעות כיום הזה בגורל האנושות. עמנו המפוזר בין העמים, אשר כבודו למרמס וכל הארץ לו גרדום, אין קולו נשמע בין הכוחות החותכים את גורל העולם. אולם גם ארצנו הקטנה קשורה עם העולם, סובלת בסבלותיה, הרחוחות הרעות המשתוללות בעולם מגיעות גם אלינו. ארצנו המעונה אחות היא לספרד, אשר ידים זרות ליבו בה את המרד האזרחי

ונשק זר ולגיונות זרים מטוצצים את בתיה תורעים חורבן ומות בשדותיה.

ועמנו המעונה — ראשון הוא לכל פורענות ואחרון לנחמה. כל דיכוי, כל מרצון ומהתלהבות על מזבח שחורר־העמים הוא הראשון הנדחף כנצר זר ומאוס מתוך האורגניזמים הממלכתיים אשר במו ידיו עמל בהקמתם. טבעי איפוא הדבר שאנחנו, העובדים העברים, בוני הארץ הדלה הזאת, היושבים על פרשת דרכי־עולם, צרים וחרדים כל כך לכל הנעשה במרחבי תבל: כִּאֲבֵנו את חורבנה של חֶבֶשׁ, לבנו פעם עם הפועל האוסטרי הנלחם על קיומו ומוסר את נפשו על חירותו, חרדים אנו לגורלה של ספרד, לגורלה של סין רבת הסבל והעוני. ולבנו הומה היום עם צ'כ־סלובקיה, האי האחרון לחירות, לדמוקרטיה ולזכויות אדם באירופה המרכזית. יודעים אנו כי פדור־ארמה אחד לנו, וגורלנו קשור בגורלם, וזעזועיהם מזעזעים אותנו. אנחנו יודעים זאת. אך האם יודע גם העולם?..

איננו מתנכרים לעולם וליסוריו, אך רוצים אנחנו כי העולם לא יתנכר לנו וליסורינו. אנחנו חיים את חיי העולם, אך איננו מתבטלים מפני חייהם של אחרים. אנחנו עומדים תמיד הכן להושיט יד־אחים לכל מעונה ונלחם על חירותו ועל גאולתו, אך איננו מסכימים ולא נסכים לעולם לראות את מלחמתנו אנו על חירותינו וגאולתנו בשורה שניה במעלה. ואם לא תמיד משתף אותנו העולם בשמחה, הרי תמיד שותפים אנו בָּאֵבֶל. ובאבל שרוי עתה העולם, ובאבל עטוף גם חגו של העובד. האם על יום־טוב יתאספו מחר פועלי ארץ־ישראל בהמוניהם? האם על יום־טוב יתאספו מחר הפועלים באותן הארצות השרידות, אשר בהן מותר לבני־אדם המבקשים חירות ושיון סוציאלי להתקהל ולהשמיע את דברם? האם על יום־טוב יתאספו מחר — אם יתאספו — נאמני הסוציאליזם במחתרת שבארצות הדיקטטורה?

לא. אין אנחנו רשאים לשעשע את נפשנו באש־ליות. לא מעט נענשה תנועת הפועלים לארצותיה על כל התעלמות מראיית הדברים כמו שהם. שבע שמיטות עברו מאז הכריזה תנועת הפועלים את ראש חודש מאי ליום מועד לכל העמלים בעולם, ללא הבדלי צבע־העור, ללא הבדלי דת והשקפה, ללא הבדלי לאום ולשון. יום אחד לכל באי־עולם, יום־בשורה, יום־מפקד, יום־אחווה. מאז ועד עתה ראה יום זה רבות: עליות וירידות, נצחונות ומפלות, קול מבשר וקול מופים ופצועים, קול נזעקים לדגל ונשבעים לו אמונים וקול אַנְקַת מנוצחים. אך עוד לא העמיקה התבוסה כבשנים אלה. לא אחדות אלא פירודים, לא אחווה אלא משטמה. שלטונות עריצים הפכו את צבע־החירות לצבע־השעבוד, ואת יום צאת העם ברחובות מתוך חירות ולמען החירות הפכו

לתרועות־עבדים בפקודת אדונים־מפקדים. ההמונים ציוו לצעוק ולצרוח: אהבתי את אדוני!

כבוד האדם ניתן בימינו למרמס. אייבי המין האנושי עוד דורכים ברגל גסה על ראשי עם ואדם והם מתימרים כי הם הולכים מקיל אל חיל, וההמונים מטים שכמם לעול. וארצות הדמוקרטיה הגדולות רואות את העוול חוגג ואינן מוצאות בהן את הכוח לעמוד בפניו.

כצבא ניגף עומד מחנה הפועלים בעולם. האם רק הפועל ניגף? האם לא כל האדם ניגף? כל בעל־נפש, כל בן־תרבות, אוהב־אדם, מבקש־חירות, דורש־צדק, הנהו פיוס הוה במנוצחים. אנחנו משלמים הרבה, אנחנו משלמים מחיר רב בעד מלחמת־העולם. ולאחר עשרים וארבע שנים אנחנו עומדים יום יום ורועדים אם לא תפרוץ מחר שוב מלחמה עולמית, אשר כנגדה נחנך כל מה שעבר עלינו עד עכשיו.

ימים עצובים באו לעולם. איננו רשאים לטשטש את קשי מצבנו, איננו רשאים להשתעשע באשליות. אנחנו חיים בימים שהאידיאות הגדולות סולפו והן מסתלפות יום יום. בשעה שחשבנו שאידיאות גדולות הולכות ומנצחות, עלה אשמדאי על כסא השלטון, כשהוא מתחפף בדמותן של אותן האידיאות.

בשעה מרה זאת לעולם ולנו, בשעה זאת שאנחנו מגורשים מפל ארץ, נדחקים מפל צמדה והשערים סגורים בפנינו, בשעה זאת אין לנו אלא לראות את הדברים כמו שהם ולהאמין בנו בעצמנו. להאמין באדם אשר לא יכנע, להאמין בפועל אשר ילמד מתבוסתו ואשר ילמד משגיאותיו. לא נבקש תנחומים במה שאין להינחם, אבל נכיר כי עמידה ישרה, עמידה נאמנה, בקשת דרך, עבודה מאומצת, ישוב שממה, ישוב אדמות חרשות, הגנה על חבר, הגנה על כבוד אדם — אלה הם הדברים שנסארו לנו ונשארו לכל פועל גם בזמנים הרעים ביותר.

ובשעה זאת ישלח הפועל בארץ את ברכתו הנאמנה לכל חבריו החלוצים העומדים בגולה בסבלות ישראל ומצפים ליום אשר בוא יבואו ויצטרפו למחנה העובד בארץ. ובשעה זאת נזכור את אחינו הנרדפים על צואר בכל הארצות, הנדחקים מעמדותיהם ואשר אין להם עוזר ואין להם גואל ואין להם תקה אחרת מלבד גאולתם העצמית.

ובשעה זאת נזכור את אחינו אשר ברזיסיה השומרים אמונים לעמם, לארצם, ללשונם, למחנה העובדים אשר בארץ ואשר עשרים שנה של רדיפות לא יכלו להם לכבות את נאמנותם.

ברכתנו שלוחה לכל הידידים הנאמנים של הפועל הארץ-ישראלי. וברכתנו שלוחה להמוני העמלים הערבים, פלחים ופועלים, בארץ ובארצות השכנות, אשר טרם הגיעו להכרה עצמית של פועל, פועל המבקש את שלומו ואת שלום אָחיו. ידו של הפועל העברי מושטה תמיד לעזרת אחים והוא מקוה להתגבר על כל רוחות האיבה המשתוללות סביבנו. אנחנו רוצים לזרוע בארץ הזאת חיים ושלום. חכם אחד אמר: מי שמגדל שני גרעינים במקום שצמח גרעין אחד הוא המיטיב עם האנושות. אנחנו באנו לארץ הזאת להצמיח כאן שני גרעינים ועשרה גרעינים במקום שהיתה שממה ואנחנו רוצים שהארץ הפורחת הזאת תהיה מולדת של חיים ושל שלום לכל תושביה ולכל הבאים אליה להטרותיה.

ומכאן שלוחה ברכתנו לפועלי העולם, לפועל האנגלי והצרפתי והאמריקאי, לאלה אשר בהם עתה תקנת האנושות לשמירה על שלום העולם ולהצלתו מאסונות איומים.

אנחנו פונים לכל חבר ידיד, לכל אדם החרד לגורל התרבות האנושית ואומרים להם בלשון המשוררת: „בטרם אָתא הליל — בואו, בואו הכל! מאמץ מאוחד, עקשני ועז של אלף זרועות. האומנם יבצר לגול את האבן מפי הבאר?"

ה ע ר ו ת

אל מול פני המערכה

(באסיפת אחד במאי 1936, באמסטיאטרון של התערוכה בתל-אביב)

רשום סטנוגרפית לפי שיטת י. מימון.

„דבר“, גליון 3341, י"ב באייר תרצ"ו, 4.5.1936.

הנאום מתחיל בשורות אלה שלא ניתנו בפנים:

חברים! לאחר שכמה נואמים שקדמוני כבר פתרו את השאלות המסובכות הקשות של הפוליטיקה העולמית, הרחיקו את עדותם עד רוסיה וספרד וצרפת, אל חתרעמו עלי אם אני אתרכו כולי בנקודת הכאב הגדול שלנו כיום הזה, ואקדיש את דברי לעמנו הדל ולארצנו הקטנה.

עמוד 11, שורה 19: אִתְּנוּ אֶחָד שְׁנֵשֶׁרֶף בְּכַבִּישׁ. הוא אליעזר נטנשטיין, בן 24, יליד הונגריה, פועל בגבעת-שאול. בח' באייר תרצ"ו (30.4.1936) נסע במכונית מתל-אביב לירושלים; בקרבת רמלה חסמה מכונית ערבית את הדרך בפניו, הוא הורד מהכביש ושורף יחד עם המכונית.

עמוד 16, שורה 27: הַשְׁבִּיתָה. השביתה הערבית החלה ימים אחדים אחרי פרוץ המאורעות. בסוף אפריל 1936. היא נלוותה בדרישה להפסקת העליה. להטלת איסור על מכירת קרקעות ליהודים ולהקמת ממשלה לאומית ערבית בארץ-ישראל. השביתה התכוונה להביא את הישוב העברי לידי הרעבה חונק על-ידי בלוקדה כלכלית. מארגני המאורעות הועד הערבי העליון, שנוסד בזמן ההוא, גזרו על סגירת החנויות הערביות. הושבתה העבודה במל יפו והופרעה התחבורה בדרכים.

עמוד 21, שורה 16: הַלּוּיִת חוֹן, הַרְתָּ הַפּוֹרְעָנוּת. ישראל חוץ, כבן 70, סוחר עופות, יליד סלונקי, נרצח ביריות על-ידי כנופיה מזוינת בכ"ג בניסן תרצ"ו (15.4.1936) בסביבת טול-כרם. ראשון לחללי מאורעות תרצ"ו. בהלויתו בתל-אביב נקהלו אלפים. בדרך חזרה מבית-הקברות נתרכזו המונים נרגזים בתהלוכה שעברה ברחובות העיר ולא נשמעה לדרישות המשטרה להתפזר. פרצו התנגשויות. היו פצועים. רבים נאסרו.

עמוד 22, שורה 19: **שׁוּך אֶל־קֶסֶאָם**, ראש כנופיה ערבית, בעלת גוון פוליטידתי קנאי, שרצחה את הסרג'נט רוזנפלד בהרי הגלבוע ב־7 בנובמבר 1935. לה מיחסים גם מעשי רצח שונים בסביבות חיפה.

ישראל בן־יהודה

(דברי הספד)

„דבר“, גליון 3369, תוספת ערב, י״ז בסיון תרצ״ו, 7.6.1936.

עמוד 24, שורה 1: **ישראל בן־יהודה** — ילד אסתוניה, פועל בבית־החרושת „החרש“. נפצע יחד עם חברו לשמירה, בעמדו על משמרתו בשכונת שפירא בגבול תל־אביב, מידי שוטר בריטי ושוטר־מוסף ערבי ומת באור לט״ז בסיון תרצ״ו. בן 25. עיין „ספר מאורעות תרצ״ו“, עמוד 649.

מקדשיה־חירות ומחללי־קברים

„דבר“, גליון 3380, כ״ט בסיון תרצ״ו, 19.6.1936. דבר־היום. החתימה מ. ד.

„ספר מאורעות תרצ״ו“, עמוד 391. החתימה מלאה.

עמוד 25, שורה 13: **והכרוניקר מלפני מאה שנה ויותר**. הוא מנחם מנדל מקאמיניץ שחי בצפת בימי פרעות תקצ״ד (1834) ורשם אותם בחוברת „קורות העתים“.

במצור

(דברים בישיבת חברי הועד־הפועל הציוני בירושלים, ב' בתמוז תרצ״ו)

„דבר“, גליון 3399, כ״ב בתמוז תרצ״ו, 12.7.1936.

עמוד 27, שורה אחרונה: **שאחרי חדשים (להתחלת המאורעות) יבוא אורמסבי־גור ויכריזו על מלחמת־אזרחים פעל עובדה**. בויכוח בבית־הנבחרים הבריטי, שנתקים ב־9.6.1936, הודיע מיניסטר המושבות אורמסבי־גור, כי „שלטונות ארץ־ישראל עומדים עתה לפני שורה בלתי פוסקת של מעשי אלמות בכל חלקי הארץ“. „דבר“, גליון 3372, 10.6.1936.

עמוד 28, שורה 29: **הדין־וחשבון לחבר הלאומים**. מכוון לדין־חשבון לשנת 1935, שהוגש עלידי ממשלת ארץ־ישראל לועדת המנדטים של חבר הלאומים ביוני 1936.

עמוד 29, שורה 25: **איחסאן אל־ג'אברי**. עסקן פאן־ערבי קיצוני מחלב. היה חבר הועד הסורי־פלשתינאי שנוסד אחרי מלחמת־העולם הראשונה.

שם: **שכיב ארסלאן**. אמיר. בן למשפחת דרווית בלבנון. מתנגד מיובהק

לציונות. היה פעיל באירופה (בעיקר בגנף) מטעם הוועד הסורי-פלשתינאי. חיבר ותירגם ספרים בעניני האישלם והערבים. מת בשנת 1946. כבן 70.

עמוד 34, שורה 16: ת'ומס, היה מיניסטר המושבות בזמן ההוא. התפטר בסוף מאי 1936.

עמוד 35, שורה 6: ועדה מלכותית. היא הועדה המלכותית שנשלחה לארץ על-ידי ממשלת בריטניה בנובמבר 1936, כחצי שנה אחרי התחלת המאורעות. יושב ראש הועדה היה לורד פיל; הדין-חשבון שלה פורסם ב-7.7.1937, ועיקרו היתה תכנית-החלוקה, אשר עוררה ויכוח בתנועה הציונית ובכללה גם במפלגת פועלי ארץ-ישראל. ברל גמנה על המתנגדים לתכנית החלוקה. דבריו באותו פולמוס ינתנו באחד הכרכים הבאים.

יום הרצל

„דבר“, גליון 3398, כ' בתמוז תרצ"ו, 10.7.1936. דבר-היום. החתימה: מ. ד.
„בחבלי אדם“, עמוד 82.

אנו לא נותר

(נאים באנטרפון באסיפת „מפעל הוצר'ון“, סוף תשרי תרצ"ו, אוקטובר 1936)
„דבר“, גליון 3482, י"א בחשוון תרצ"ו, 27.10.1936.

בהלוית משה בילינסון

„דבר“, גליון 3504, תוספת ערב, ז' בכסליו תרצ"ו, 21.11.1936.
„בחבלי אדם“, עמוד 230.

באין בילינסון

„דבר“, גליון 3506, י' בכסליו תרצ"ו, 24.11.1936. דבר-היום. החתימה: מ. ד.
„בחבלי אדם“, עמוד 234.

צופה לבית ישראל

„דבר“, גליון 3527, ד' בטבת תרצ"ו, 18.12.1936.
„בחבלי אדם“, עמוד 236.

עמוד 49, שורה 6: ד"ר לילינמל „האשכנזי“. מנחם (מכס) לילינטל. 1825—1882. יליד מינכן. הזמן על-ידי המיניסטר הרוסי אובארוב להפצת השכלה בין יהודי רוסיה ויסוד בתי-ספר בשבילם.

עמוד 53, שורה 30: סידרת מאמריו (של פילינסון), „במרי לויח“. מאמרים אלה נדפסו ב„דבר“ בשנת תרצ"ו.

מגילת העינויים של הלשון העברית (על עדותו של דויד ילין בפני הועדה המלכותית)

„דבר“, גליון 3539, י"ח בסבת תרצ"ז, 1.1.1937. דבר-היום. החתימה: מ. ד.

דבר-היום זה והשנים הבאים אחריו נשמרו כתיבים בכתבידו של ברל.

עמוד 58, שורה 7: והביאו (חברי הועדה) ראייה מלונדון. בדירוחשבון על עדותו של דויד ילין בועדה המלכותית נאמר: „רומבולד שואל: היודע אתה נושא מכתבים אחד בלונדון היודע לקרוא עברית? ילין: שם אין בית לאומי ליהודים ואין חוק של שלוש שפות רשמיות. מוריס ממשיך להקשות: אבל אתה יודע שיש הרבה יהודים באנגליה?“ („דבר“, גליון 3538, תוספת-ערב, י"ז בסבת תרצ"ז, 31.12.1936).

יום לפני עדותו של דויד ילין העידה בפני הועדה המלכותית משלחת ההסתדרות — ב. כצנלסון, דוב הוז, גולדה מאירסון. בהמשך לעדות זו כתב ברל מכתב לועדה בדבר חלוקת אדמות בית-שאן לערבים:

אדוני הלורד! בשעה שמסרתי את עדותי לפני הועדה המלכותית, מטעם ההסתדרות הכללית של העובדים העברים, ודנתי על „היחס הבלתי-אוהד שנקטו בו לגבי הפועלים היהודים החיילים היהודים המשוחררים“ בעניני התיישבות, אמרתי, כי „בשנים שלאחר המלחמה נתחלקו בארץ מאות אלפי דונמים אדמה“. הסתמכתי בדברי אלה בעיקר על המעשה המפורסם של קרקעות הממשלה בבית-שאן, „שניתנו לצמיתות, ובמחירים נמוכים שונים“, ולא רק למשפחות שהיו קודם מעבדות את הקרקעות הללו, אלא אף לאחריהם. למשפחות עירוניות ולאפנדים שלא היו יושבי האדמה הזאת.

ועוד אמרתי, כי אף על פי שהחלקה שצריכה להינתן לכל משפחה נקבעה ב-150 דונם אדמה פוריה ובתה-שקאה, היו מקרים רבים שהוקצו למשפחה יחידה מאות, ולפעמים אלפים, דונמים.

כבוד מעלתך ראה את הודעתי זו כ„האשמה, שהיא מסוימת מאד, גם כבדה מאד“ ודרש ממני לתמוך את טענתי באינפורמציה, אשר תכיל מספרים ושמות האנשים שבהם הדברים אמורים. וכפי שקיבלתי על עצמי לעשות זאת, הריני מרצה לפני כבוד מעלתו את העובדות הבאות:

(א) כבוד מעלתו הטיל בראשונה ספק בדיוק ההודעה, שמאות אלפי דונמים של קרקעות הממשלה נתחלקו בין יחידים.

- הדין וחשבון של ממשלת הוד מלכותו על הנהלת ארץ-ישראל ועבר-הירדן בשנת 1930 (קולוניאל, מס. 59, 1931) מספר:
- „מעריכים כי חוזה גור מודאוארה, חל על שטח של 381.771 דונמים מטריים. מהם הועברו עכשיו 235.054 דונמים מטריים” (דף 49).
- ב) הוטל ספק גם בהודעתו, שהקרקעות „חולקו במחיר קטן מאד”, ונדרשתי להביא פרטים בדבר הסכומים ששולמו למעשה על-ידי מקבלי הקרקע. תנאי ההעברה של קרקעות בית-שאן היו כדלקמן:
- מחיר ההעברה נקבע ב-1.5 ליימ לדונם אדמה נתונה להשקאה. התשלומים נקבעו, בחוזה הראשון, למשך חמש עשרה שנה, מהן חמש שנים ראשונות חפשיות מתשלומי ריבית. בשנת 1928, לאחר שמקבלי הקרקע לא עמדו בהתחייבויותיהם וחלק גדול של האדמה נשארה לא מעובדת, הסכימה הממשלה להאריך את תקופת התשלומים למשך עשרים וחמש או שלושים שנה. (דין וחשבון של ההנהלה בשנת 1928. קולוניאל, מס' 40, 1929).
- ג) ועתה אין לי אלא להגיש רשימה של אנשים שהממשלה חילקה להם אדמה במחוז בית-שאן ב„חלקות של מאות ושל אלפים דונמים”. לחיזוק עדותי אני רוצה להביא את המיסמכים הבאים:
- 1) תזכיר שהוגש לממשלת הוד מלכותו מאת הסוכנות היהודית במאי 1930. בדף החשוב לעניננו אנו קוראים לאמור:
- א. הכפר תל-שוק, ששטחו 4000 דונם, חולק כדלקמן: לצאלח חסן רחים — 109 דונם, למילכה בת יורגיס אר-רום ואחותה (תושבות חיפה) — 2081; ליוסוף אמין אר-רום (תושב מצרים) — 1041; לאמין ג'וברן אר-רום — 347 דונם. נמצא, כי ארבעה מבני המשפחה אר-רום, שמהם שנים יושבי חוץ, קיבלו 3469 דונם.
- ב. בכפר אשרפיאת ג'ובראן היו ההקצאות כדלקמן: לגברת ג'וברן (מנצרת) — 1380 דונם, ליוסוף זמריק (מדמשק) — 350; לודיע ג'ורג' הודא (מבירות) — 1700; לאליאס עבדאללה — 320; לעבד אל-האב אל-מהלבי — 100 דונם.
- ג. כל הכפר אשרפיאת עבד אל-האדי הכולל כמה אלפי דונמים עבר למשפחתו ולקרוביו של איש אחד אשר שמו רושדי עבד אל-האדי.
- ד. איזור החמרה שהיה מוחזק בידי השבט סגר חולק, בין השאר, גם לאנשים אלה: לשלוש נשיו ושלושת ילדיו של המנוח יוסוף ח'סין מוטלק — 1650 דונם; לשלוש נשיו וארבעת ילדיו של המנוח מוטלק חוסין מוטלק — 1200; לפידיל חוסין מוטלק — 900; לפאדיל חוסין מוטלק — 750 דונם. נמצא שהמשפחה מוטלק קיבלה בנוסחאות שונות 4500 דונם.

2) ממקורות נאמנים אחרים:

א. בית האב ("חמולה") זינאתי, הכולל שמונה משפחות, קיבל 7500 דונם אדמה בכפר גזאוייה. מאדמה זו ניתנו 3400 דונם למוחמד זינאתי ו־1350 דונם לאחמד זינאתי. שאר בני המשפחה קיבלו כל אחד 450 דונמים, שטח גדול פי שלושה משטח המחיה שקבעה הממשלה עצמה.

ב. 1209 דונם אדמה בכפר חמדייה ניתנו לתופיק טאהר אל־עטרי.

ג. צאלח קאסם אבו רובי, קיבל 3064 דונם בכפר ג'בול.

ד. 1259 דונם בכפר מסיל אל־ג'יזל נמסרו למוחמד סאפאדי.

3) מר י. הוט, מן המשרד הטכני הפללי בחיפה, מוסר במכתב כתוב אלי בענין הנדון את הידיעות הבאות להלן. השאובות ממקור ראשון, זה לשונו:

"באוקטובר 1934 נחתם הסכם ביני ובין חג' עבד א־לטיף בן חג' אברהים מכפר זרעין, נפת ג'נין, לקנות ממנו 1877 דונם ו־1442 יארד אדמת ג'יפתליק בכפר יובלה, איזור בית־שאן. ב־30 בינואר 1935 נרשמה בספרי האחוזה של בית־שאן העברה של 1799 דונם ו־1044 יארד... אף על פי שרק חלק מאדמה זו היתה רשומה על שם המוכר הנוכח לעיל (חלקות אחרות היו רשומות על שם נשיו, אחיו ונשותיהם ובניהם) בכל זאת גלוי היה וידוע לכל תושבי הכפר, שהאדמה שייכת לחג' עבד א־לטיף. ולא ייתכן שהדבר נעלם מפקיד השלטון המקומי, כי עבד א־לטיף עצמו היה המשלם את כל המסים — ורקו, מעשר וכו', והוא שהיה שוכר פועלים לחרוש את האדמה והוא שהיה משלם את שכרם... בידי איש אחד זה היו עוד מאות דונמים אדמה בכפר מושבו, בזרעין, והוא גם בעל קרקע בכפר אחר".

נראה, שידיעת העובדות הללו ודומיהן היא שהמריצה את סר ג'ון הופ סימפסון להעיר בדין וחשבון שלו את ההערות הבאות בדבר חלוקת קרקעות בית־שאן:

"בשעת ההסכם הראשון לא נתכוונו בודאי לתת למישהו „עודף קרקע". כל קרקעות בית־שאן נתחלקו ושטחים גדולים כבר נמכרו. שטחים גדולים אחרים עומדים למכירה בשוק. מתנת האדמה הביאה למידה הגונה של ספסרות... הוא (ההסכם) נעשה כדי לספק לערבים אחוזות קרקע מספיקה לקיום, רמת חיים הוגנת ולא כדי לספק להם שטחי קרקע לספסר בהם".

הדרך שבה התנהלה חלוקת האדמה באיזור בית־שאן היא רציה מובהקה לטענתנו, שהממשלה לא הגשימה במידה הראויה את סעיף 6 של המנדט הדורש מן השלטון „להמריץ... התיישבות צפופה של היהודים על הקרקע, ובוה קרקעות המדינה ואדמת בור שאינן דרושות למטרות ציבוריות". הוכח, כי בשעה שבידי המתיישב היהודי הרגיל החייל המשוחרר היהודי לא עלה

הדבר עד היום ליהנות מן הזכות לרכוש קרקע מאדמת הממשלה בבית-שאן, הרי למקבלי קרקע ערבים, ובתוכם אנשים ממעמד האפנדים ואף בעלים יושבי-חוץ, ניתנו שטחים הגונים שהוברו בידיהם ושימשו להם לספסרות, ומשום כך — מתיישבים יהודים אנוסים לקנות חלקים מן האדמה הזאת במחירים שאפשר לראותם, במצב זה, כמחירים מופקעים, ובתנאים קשים הרבה יותר מאלה שבהם ניתנה האדמה למקבלים הערבים.

אני מקווה, כי הידיעות המוגשות במכתב זה ישמשו ראייה מספקת לחינוק עדותי, ויניעו את כבוד מעלתך לחקור את הסכם בית-שאן חקירה נוספת וממצה. אני רוצה להעיר לטניך, כי חקירה כזאת תוכיח, שבעשיית ההסכם הזה, הוזנחה ההתחייבות המוטלת לפי סעיף 6 של המנדט בדבר המרצת ההתיישבות הצפופה של היהודים על הקרקע וביחוד על קרקע המדינה; וכי יתר על כן — ההסכם שנתפרש באופן רשמי כאילו נוצר „לטובת עובדי האדמה הקיימים“, היה למעשה הענקה הגונה מאד לבעלי האחוזות הגדולות ולבעלים יושבי חוץ ולספסרי קרקע. לפי דעתי, משמש חוזה בית-שאן דוגמה ל„צורה שבה קויים“ למעשה המנדט „בהגשמת ההתחייבויות של ממשלת המנדט כלפי הערבים וכלפי היהודים“.

יורשה, נא, לי לבקש מכבוד מעלתך לראות את מכתבי זה בתוספת לעדותי. („דבר“, גליון 3550, ב' בשבט תרצ"ז, 14.1.1937).

מלכי ערב

„דבר“, גליון 3547, כ"ח בטבת תרצ"ז, 11.1.1937. דבר-היום. החתימה: מ. ד.

אידיליה פלשתינאית מקורית

„דבר“, שם. דבר-היום. החתימה: מ. ד.

עדות לדור

(פתיחה לספר מארעות תרצ"ז)

„דבר“, גליון 3681, ט' בתמוז תרצ"ז, 18.6.1937.

ספר מארעות תרצ"ז, בעריכת ברכה חבס, הוצאת „דבר“, ת"א תרצ"ז, עמוד י"ג.

תביעה

(בישיבת הוועד-הפועל של ההסתדרות עם חברי משלחת

פועלי אמריקה, ב' בשבט תרצ"ז, 19.1.1937)

„פנקס“, הוצאת הוועד הפועל של ההסתדרות, אדר תרצ"ז, פברואר 1937.

משלחת הפועלים היהודים מאמריקה הגיעה לארץ-ישראל ב-7.1.1937.

בה היו: יוסף שלוסברג — המזכיר הראשי של ה„אמאלגאמיטד“ (אגודת

החייטים בה היו מאורגנים כ־150,000 פועלים) ונשיא מגבית ההסתדרות באמריקה; מכס זריקצי — נשיא אגודת הכובענים; איזידור נגלר, יוסף ברסלר, סם פרלמוטר — סגני נשיא ה„אינטרנציונל יוניון“ של תופרי בגדי נשים; ראובן גוסקין — מוזיקר ראשי של אגודת השחקנים היהודים ונשיא הגעועוערקשאפטן; ג'ק בלוך — האדמיניסטרטור של „אמאלגאמייטד“ בבוסטון. תפקיד המשלחת — להכיר את המפעל הארץ־ישראלי וכן לנטוע את העצים הראשונים ביער הקרן־הקיימת על שמו של אברהם שיפליקוב, שהוא ומכס פיין פרצו הראשונים בחומת ההתנכרות של תנועת הפועלים היהודית באמריקה לציננות ולארץ־ישראל ולתנועת ארץ־ישראל העובדת.

עמוד 73, שורה 19: (עוד לפני היות) מגבית הגורקשפטן. היא מגבית ההסתדרות באמריקה, שנפתחה בראשונה בשנת 1924 וחזרת מדי שנה בשנה.

עמוד 75, שורה 12: „ארבייטר־רינג“. עיין כרך ג', עמוד 403.

בשולי משפט אחד

„דבר“, גליון 3619, כ"ה בניסן תרצ"ז, 6.4.1937. החתימה: אורי ערערי.

עמוד 84, שורה 9: באותה צואה קדמונית, היא צנאתו של המלך אלכסנדר ינאי מבית החשמונאים (מלך בשנות 103—76 לפני ספירת הנוצרים).

על מה אנו מפולגים

(באסיפה לקראת הבחירות לועידת ההסתדרות החקלאית,
שנתקיימה בפתח־תקוה, בכ"ט באדר ב' תרצ"ח)
„דבר“, גליון 3911, ב' בניסן תרצ"ח, 3.4.1938.

עמוד 95, שורה 19: פינוסם הבין־לאומי (של מפלגות הסוציאליסטים הבלתי־תלויים). הכינוס נתקיים בפריס ב־19.2.1938 על פי הזמנת „הלשכה הבין־לאומית להתאחדות סוציאליסטית מהפכנית“, שאליה היו מסונפות א.ל.ב. מאנגליה, ס.א.ב. מההגירה הגרמנית, הקמפטימליסטים האיטלקים וקבוצות שונות בספרד, שבדיה, הולנד, בולגריה ורומניה ו„פועלי־ציון החוגים המרכזיסטיים“ מארץ־ישראל. גם „השומר הצעיר“ קיים אתם קשרים. עיין „דבר“, גליון 3910, 1.4.1938.

עמ, שורה 29: בריילספורד. עיין כרך ד', עמוד 316.

עמ: 8: אֶלֶן וילקינסון. 1892—1946. סופרת סוציאליסטית, מהאגף השמאלי שבתנועת העבודה האנגלית. כתבה ספר „העיר אשר נרצחה“ על מצוקת ההמונים בלונדון.

חזות קשה

(בכינוס הפעילים של הקיבוץ המאוחד, גבעת-השלושה, ח' בניסן תרצ"ח)
 „הקיבוץ והקבוצה“, הוצאת הוועד-הפועל של ההסתדרות, תל-אביב, ת"ש, עמוד 232.

עמוד 105, שורה 3: מה שקרה ברמת-יוחנן ובבית-אלפא. מכוון לניגודים שגברו במשקים האלה בין חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל וחברי „השומר-הצעיר“ שבתוכם, שהביאו, לאחר התלבטויות קשות ונסיונות להשאיר את המצב הקיים על ידי הסכם בין הצדדים, לעויבת חברי המפלגה את בית-אלפא והצטרפותם אל קבוצת רמת-יוחנן, אשר חלק מחבריה עברו לבית-אלפא. בזה דברי ברל במרכז המפלגה ב־2.1.1938, אשר פורסמו בחוברת „פרשת בית-אלפא“, הוצאת רמת יוחנן, תש"ב:

שזחחתי עם קדיש שסיפר לי על מצב הענינים בבית-אלפא, קראתי גם את החומר בכתב — את התזכיר של אפרים וניסיתי להעלות מפי קדיש, מה הם הנימוקים של הוועדה, שהניעו אותה לתבוע פתרון זה המוצע על ידה. ועלי להודות שלא ירדתי לסוף דעתה של הוועדה. כשבאים למקום רבי-סבל כמו בית-אלפא, מקום שחברינו השקיעו בו שנים של עמל, מתוך רצון לשמור — ולו גם במחיר יקר — על משק שנוצר, למרות הניגודים הרעיוניים החמורים הנובעים ממגמות ותפיסות שונות, כשבאים למקום כזה אחרי כל כך הרבה שנות סבל ורואים שחברינו כמעט הפסידו את עולמם — מה יכול להיות נורא יותר ממצב כזה, שאדם רואה שילדיו נלקחים ממנו והשפעתו על חינוך ילדיו נשללת ממנו, תחילה בהסתר ואחר כך בפומבי, ואין סוף לכך כי עוד איננו רואים לאן הדברים עלולים להגיע — כשבאים למקום כזה, מדוע צריכים אנו להציע פשרה שאין אתה פתרון של אמת, ולא ערובה לדבר מה בריא, שיאפשר לאנשינו ליצור את אשר הם רוצים ליצור? שקלתי את הדברים. ואיני מוצא פתרון בפתרון המוצע. הייתי רואה פתרון, אילו קמו אנשים אשר ביקשו „לתפוס“ את השלטון והיו מודיעים: החלטנו כי שום חלק בקיבוץ אינו צריך להשתלט על משנהו ואינו צריך לשאוף לשלטון על זולתו בקיבוץ. אבל אם אין בידינו לעקור את הרצון הזה להשתלטות — מה יהיה אם נבטיח סידור לשלוש שנים, מה ישתנה על ידי כך? אני שואל, איפוא, מה מנע את הוועדה מהציע פתרון רציונלי, בדרך של שחרור כוחות אנשינו במקום? בעיני אק זו שאלה של עויבת המקום על ידי חברינו. נאמר: יחלוקו. קבוצת אנשים. בעלת רצון ויכולת משקית שהשקיעה אותה במקום ולא הביאה את היבול הרצוי — דאי יש בזה ענין טראגי וגם שגיאה גדולה. אבל אם קרה כך, האנשים עוד לא פג כוחם — צ ר י כ ים הם לקום וליצור משהו חדש. מבחינת החשבון האישי אין כל מוצא אחר. שקלתי את הדבר בלבי — האומנם יש בכך

כדי אסון גדול למשק? אפשר. האדם קודם למשק. הפסד המשק אינו הפסד לעולמים. גם החברים החדשים שבמקום יכנסו יותר בעול המשק, ואפשר שיבריא מן הניתוח הקשה. גם אין לראות בזה הרס לתנועה הקבוצתית. לפני שנים, כשכל עיני העולם היו נעוצות בקבוצה מתוך איאמון ובטחון בכשלונה — היתה כל התנועה הקבוצתית מתערערת מכל מקרה של עויבה בציבור. אולם מצב זה עבר, התגברנו, ועתה הכל יודעים שהמצב שנוצר בבית-אלפא, או אפילו עויבת חלק האנשים, אינו עשוי להשפיע על דגניה או על איוז קבוצה אחרת. הכל יודעים שהפילוג בבית-אלפא לא מן היום נוצר, יש לו היסטוריה ממושכת. עוד בימי השמאל בגדוד ובימי ה"איחוד" הפרקציוני הוברר שבית-אלפא מפולגת ושישנה במקום קבוצת שמאל אנטי-ציונית, וכבר אז התחילו הניגודים, ולאחר שנה או שנתיים הוברר המצב בהחלט. והאנשים שלנו עשו אכספרימנט מאין כמוהו, הם ניסו לקיים משק למרות כל הניגודים ואפשר שהיו גם מצליחים בזה הלאה אלמלא תאנת הכיבוש של הקיבוץ הארצי. אינני רואה ערך מכריע לנימוק האומר, שעויבה תשפיע לרעה על התנועה הקבוצתית. זו חזקה למדי כדי להגן על עצמה, ואולי אפילו תלמד מכאן לקח. כל מבקר יבין שבבית-אלפא קרה דבר יוצא מן הכלל — בפרט שהענין יהיה נגמר בשלום, "בלי מכות", והמשק לא ייָרס, במצב זה יבין כל אדם מן הצד, שלא רעיון הקבוצה אשם בכך, אלא סיטואציה פוליטית מסוימת הדוחקת רגלי חלק מסוים מן המשק. לא טוב לו במקום, ועל כן הוא יוצא מתוכו. מה יהיה אחר כך למקום? אפשר שהשמאל יתקרב להשומר הצעיר ויכנס לתוכו, ביחוד אם המצב בארץ יתפתח באופן שלא יהיה מקום להתפשטותו של השמאל. אך נניח שגם השמאל יצטרך לצאת — שוב אין זו אלא פרובלימה אישית וחברתית ולא שאלה של המשק.

כשאני שוקל, לאור המצב הזה, אם מותר לנו לומר לחברים שחובה עליהם להשאר במקום ולהשקיע את כל מרצם החברתי בהתקוטטויות פנימיות ללא תקוה, אין אני מוצא שאנו רשאים לעשות זאת. מי נותן לנו הרשות לדון את חברינו לחיים כאלה? ומי יאמר, ששלימות חברה פגומה ואומללה זו עדיפה לנו על הפזח היוצר של החברים העוזבים? חברים אלה אנו מכירים אותם. הם ראויים לתפקידים ציבוריים חשובים, הם מסוגלים לחנך את ילדיהם ברוחם. ובמצב הנוכחי ניטלת מהם גם אפשרות זו. היש רשות במצב כזה שנוצר בבית-אלפא לומר לחברינו, שהם מחויבים להשאר במקום לשם הפרינציפ? והאם גם "בכל מחיר"? לא. יש גבול למחיר. אינני רשאי לתבוע מחברי יותר ממה שאני תובע מעצמי. ואילו הייתי אני נתון במצבם, אילו הוברר לי שילדי יתחנכו על כרחי על ידי מדריכים זרים, שמלבד התהום

האורבת גם בלאו הכי לאבות ובנים עוד יחפרו תהום מלאכותית ביני לביןם — מחיר כזה לא הייתי משלם בעד שלימות המשק!

ועוד דבר. אני סבור שתנועתנו בארץ צריכה מאד לדאוג לכך שאנשינו לא יהיו כפופי קומה. מוצא אני בארץ כמה חזיונות קשים של דיכוי אנשים, ואני יודע שחזיונות אלה קיימים בקיבוץ הארצי של השוהיצ, בצורה עלומה אך קשה. אני אומר זאת על יסוד דברים שמגיעים אלי מתוך הקיבוץ הארצי ושאינם יוצאים החוצה. אנשים מתרגלים להיות אלמים, ראיתי גילויים קשים מאד. ואם תנועת הפועלים בארץ תרצה לשמור על כך שלא נגיע כאן לחזיונות כאלה המצויים עתה בעולם, להופעות של צנורה ודיכוי ורדיפות ונידויים — היא תצטרך לומר את דברה. אם מיעוט באיזה מקום קם ואומר שאינו יכול יותר להשלים עם המצב שנוצר במקום והוא עוזב אותו — יציאה כזו יש בה גם צד חיובי; ידעו האנשים שכך אי אפשר להתנהג. מה שקרה לפני שנים בג'רשמואל, למשל, שאנשים שחשבו אחרת היו נאלצים אז להסתגל לרוחו של הרוב או לעזוב אחד אחד — לא היה בזה מוקפת קומת אדם. כמובן, כל זמן שאנשינו בבית-אלפא חשבו שיש תקוה לסבלם, לא בא שום אדם אליהם לומר שהוא מביט בסקפטיות על הנסיון הזה. אבל מאחר שאנשים, שחיו את החיים האלה, מגיעים מתוך נסיונם העצמי הקשה להכרה שהמצב הוא ללא נשוא — על יסוד מה נאמר לאנשים אלה: אתם קשורים למקום בטבורכם, אתם צריכים לכבול את עצמכם, או שתצליחו לכבוש לכם זכויות במקום, או שאין לכם דרך אחרת אלא להכנע ולהתנוון. לא יכולתי לרדת לסוף דעתה של העודה.

אפשר היה למצוא הגיון בגזירה עריצה זו בשעה שנדמה היה כי האיחוד עם השוהיצ קרוב להתגשם והסבכים במקום יחלפו. ואמנם היו רגעים שעמדנו על סף האיחוד. בקונגרס בבזל ישבנו עם ההנהגה של השומר הצעיר וגמרנו בינינו שאנו שבים לארץ ימתאחדים. גם לפני חדשים אחדים נעשה נסיון לאיחוד, ולא יצא ממנו דבר. מי שרואה את התנהגותו של השומר הצעיר יודע שנורע זרע כזה של פירוד, שדרושים מאורעות עולם כדי שהוא יחזור למסלול של בקשת איחוד. אם מה שקרה בארץ במשך 20 החדשים האחרונים, אם גם הפורענות הזאת לא הביאה את אנשי השומר הצעיר לכך, שלבם יטה מעט לאיחוד, אם אחרי כל מה שעבר עלינו בשנה האחרונה, השומר הצעיר לא רק שלא התקרב לאיחוד אלא התרחק עוד יותר ממנו, אזי אין לראות תקוות קרובות לאיחוד. אני דן על פי העתונות שלהם, על פי מה שהיה בקונגרס, על פי זה שראיתי באמריקה — אינני רואה אצלם כל חרדה לכבודה של תנועת הפועלים ולשלימותה, כך היה בענין הסכם העבודה, וכך גם עכשיו

מסביב לענין „החלוקה“. אינני דן, כמובן, על ההתנגדות לחלוקה, אלא על אופן הופעתו של השומר הצעיר.

ואם לחשוב שהשומר הצעיר ימשיך להתקיים קודם נבדל עוד שנים רבות, כי אז ברור שדרכו תהיה לא להקל אלא להכביד על הותיקים שבקרבו. כדור השלג המתגלגל עלול לגדול בלי סוף. בשעה שהשומר הצעיר הקים את הקיבוץ הארצי לא עלה בדעתו שפך יתפתחו הדברים. אינני מסכים לדעה שהדור הצעיר איננו ממלא כל תפקיד בדחיקת רגלי חברינו. החינוך שהדור הצעיר הוזה מקבל — אין לקוות ממנו, שיביא אותו לידי התחשבות עם חברינו. מי שמפיר את הקיבוצים הצעירים של השומר הצעיר יודע ששם הדברים הרבה יותר קשים. חברינו ברמת-יחנן למדו זאת על בשרם.

הצעת הועדה, אם נקבלנה, אינה מבטיחה כל סידור לזמן ממושך. וכעבור איזו תקופה ניתקל שוב בסבך הזה, ואולי ביתר הריעות, ואולי גם בפחות כבוד בעמידה מצדנו. על פן אינני רואה מה רשות יש לנו לעכב את חברינו כשהם רוצים לשחרר את כוחותיהם. כמובן, עבירה גוררת עבירה. אירעמיה תקיפה של חברינו בזמנים קודמים גרמה לכך, שעתה הגיעו למצב כזה. היה זמן שילדי בית-אלפא (מחברת הנוער המקובצת מאחים ואחיות של חברי בית-אלפא ותל-יוסף) השתייכו לנוער העובד, אני זוכר את הפניסטים של אנוער העובד שילדי בית-אלפא בהדרכת מדריכיהם היו באים אליהם. הם היו מרביצים שם את תורת השמאל, אבל הנוער העובד לא הרחיק אותם, אולם חברינו ראו להתחשב התחשבות מופרזת בזה שהנוער העובד הוא ארגון מפלגתי, כביכול, בעיני חברי השומר הצעיר, וכניסת ילדיהם לנוער העובד עלולה להכביד את היחסים הפנימיים במקום, והסכימו להשאיר חלל ריק. השומר הצעיר לא גמל להם אותה מידה של זהירות. אנחנו, בשיטות עבודתנו, עשינו את השומר הצעיר לכוח משקי גדול הרבה יותר ממה שהיה יכול להגיע בכוחותיו שלו. אם אין לנו כננה ורצון להבטיח לחברינו בבית-אלפא וברמת-יחנן את חלקם המגיע להם במקום, אל נקשור את ידיהם. חברינו עודם מסוגלים ליצור משקים חדשים, ואסור לכבול את כוחותיהם.

חבלי איחוד ושלבי איחוד

א. ה ר צ א ה בועידה הרביעית של מפלגת פועלי ארץ-ישראל. רחובות, אייר תרצ"ה.

ב. ת ש ו ב ה ב ו י כ ו ח.

„הפועל הצעיר“, גליון 15-16, כ"ו באייר תרצ"ה,

27.5.1938, וגליון 17-18, י"ח בסיון תרצ"ה, 17.6.1938.

חוברת „חבלי איחוד ושלבי איחוד“, הוצאה מיוחדת מתוך „הפועל הצעיר“.

עמוד 113, שורה 18: פשולמן הספיד את שלושת חברינו הנעדרים. אלה היו: חיים ארלוזורוב, משה בילינסון, יוסף אהרונוביץ.

עמוד 122, שורה 25: מועצת ציריך. המועצה העולמית של איחוד פועלי-ציון (צ. ס.) — התאחדות, שנתקיימה בציריך ב-29.7.1937 (בימי הקונגרס הציוני העשרים), בה נידונה שאלת החלוקה.

עמוד 132, שורה 28: קנטוניסטים. ילדי ישראל ברוסיה, שהיו נחטפים ונשלחים למרחקים בימי ניקולאי הראשון (במאה התשע-עשרה) לגדלם בבתי אפרים רוסיים ולהכשירם לעבודת הצבא במשך 25 שנה.

עמוד 144, שורה 14: ענין ארגון אפרים. הארגון למושב עובדים על שם אפרים ציוניק (ממגיני חולדה במאורעות אב תרפ"ט) היה כלול בראשונה יחד עם הקבוצות „שערה-גולן” ו„מסדה” בתכנית „מפעל ארלוזורוב”, שמקומו נקבע על אדמת הקרן-הקימת בעמק-הירדן. אך הקבוצות והקיבוצים בעמק-הירדן שהתקיימו אז דרשו לייחד את כל הסביבה להתישבות קיבוצית והתנגדו להקמת המושב. הסכסוך הובא למועצה החקלאית אשר החליטה לכונן את המושב על אדמת בית-שערים בקרבת נהלל. הדבר בוצע בניסן תרצ"ו.

שם, שורה 15: ענין ארגון ויתקין. מכוח לויפוח בתוך ההסתדרות החקלאית בדבר התור להתישבות על אדמת גבת בין הארגון למושב על שם יוסף ויתקין לבין הקבוצה על שם קדושי פינסק. הענין נסתיים בהחלטת המועצה החקלאית בחשון תרפ"ז לזכותה של הקבוצה.

שם, שורה 16: ענין בית-השטאה. מכוח לבירורים הממושכים בשאלת קביעת שטח אדמה מספיק להתישבותה של קבוצת החוגים על אדמת בית-השטה, שהיו עליו עוררין מצד המשקים הקרובים: בית-אלפא, עין-חרוד, קבוצת גבע ואחרים. הדבר הוכרע לבסוף במועצת ההסתדרות ב-22.4.1935.

שם, שורה 18: חברה-הקבוצות הראשון. נוסד בוועידת הקיבוצים בבית-אלפא בחשון תרפ"ו וכלל גם את קיבוצי השומר הצעיר, קיבוץ עין-חרוד, גדוד-העבודה ועוד.

שם, שורה 20: הסכסוך מסביב לענין יגור. בעוד שקיבוץ עין-חרוד ומשק יגור, שהשתייך אליו, עמדו על פיתוח יגור כמשק גדול המאחד בתוכו עבודה שכירה בעיר ומשק חקלאי. — התנגדו לכך קבוצת חברים ביגור וחלק מחברה-הקבוצות. עמוד 154, שורה 11: מהו הצורך שבבית-אלפא יהיו ילדים גזולים בערמה מידי הוריהם? וזהו חינוך לאמת? בענין זה כתבה חברת הילדים בבית-אלפא לברל, הוא השיב:

לחבר ב. פצנלסון. באחד מגאומיך בוועידת מפלגת פועלי ארץ-ישראל אמרת דברים אלה: „לבוא לבית-אלפא... ושם לגולל בערמה ילדים

מידי הוריהם? והווי חינוך לאמת? אנו מרגישים צורך לפנות אליך, כי פירסמת עלינו דברים ואתנו לא שאלת. רוצים אנחנו שתדע מפניו מה אנחנו חושבים. האם חושב אתה באמת כי נגזלנו בערמה? מפלי ידיעתנו הכרתנו? האם חושב אתה, כי לא היו בנו בקורת עצמית והכרה עצמית כאשר החלטנו על כניסתנו לתנועה? לא. נכנסנו לתנועה מתוך הכרה של נוער היודע את הצעד אשר הוא צועד. ולכן אוזנים אנו בדרכנו על אף הקשיים וממשיכים בה. בודדים היינו ומצומצמים בפיתנו. חסר לנו הרבה בחיינו, לא רצינו להיות אחרים מכל שאר בני הקיבוצים, אשר נמצאים באחת התנועות. רצינו לדעת ולהכיר נוער, להשתתף במלחמתו לעתיד, בשאלותיו ולבטיו. הורינו עזבו את בתי הוריהם ויבואו ארצה כדי לבנות אותה, ליצור להם כאן חיים, חיי קיבוץ, חיי שיתוף. הם עשו זאת לחפש את החסר, את אשר לא היה לנו עד עתה, את אשר הם בעצמם לא נתנו לנו ואשר לא העיזו לתת לנו לחפש זאת בעצמנו. מהורינו שמענו על תנועת השומר הצעיר, על הכוח שהם שאבו ממנה, אשר קיים אותם עד כה. ראינו את התנועה הזאת כתנועה מגשימה בארץ-ישראל המרכזת בשורותיה נוער רב. ראינו על ידנו את קיבוץ תל-עמל, אשר לא רק תנועת השומר-הצעיר מתפארת בו אלא שכל הישוב הציג אותו כדוגמא להגשמה חלוצית. ראינו גם דוגמת חינוך במדריכנו הראשון, אשר אליו פנינו בחיפושנו הראשונים. כל אלה היו יסוד להחלטתנו להצטרף לתנועת השומר הצעיר. זו האמת שלנו. ומה הנך יודע אודותינו, שמהירת לשפוט ול„הטות“ קהל באמצעות דוגמתנו נגד תנועתנו. מה הנך יודע על לבטינו, על מלחמתנו התמידית ועל סבלותינו בגלל היותנו בהשומר הצעיר שהנה בכל אופן תנועה השייכת להסתדרות העובדים. אנחנו רצינו בחברת ילדים מאוחדת, לא נרצה להיות מפולגים בעתיד רק מפני זה שהורינו מפולגים. רוצים אנו להיות גוף אחד ומאוחד בעתיד. האין זה חינוך לאמת? חושבים אנו כי לא צדקת במעשיך בהכריזך עלינו ועל גורלנו לפני שידעת מפניו את מצבנו הנפשי.

בית אלפא, חברת הילדים, קן השומר הצעיר.

12.5.1938

ת ש ו ב ת ב. כ צ נ ל ס ו ן :

ל ק נ ה ש ו מ ר ה צ ע י ר, בית-אלפא. חברים צעירים, מודה אני לכם מקרב לב על אשר פניתם אלי בדברי תוכחתכם. מבכר אני תוכחה מגולה על תרעומת מסותרת. המסתיר את תרעומתו בא לידי סינא שבלב — המוכיח בגלוי, עלול להביא לידי בירור דברים ולידי פיזור טעויות וחשדות. הייתי מכפיל את תודתי אילו תוכחתם לי כי אשמתי, או כי טעיתי או כי הוטעיתי.

יודע אני שאני עלול לשגות. ואיני בוש להודות על טעות. אמרתי מה שאמרתי, מפני שכך נראה לי הדברים. אין אני רוצה להלעיז עליכם ולא לתלות בכם אשם, אדרבא, מוטב לי שאנכח כי אתכם הצדק ואתי הטעות. לצערי לא הוכחתם לי כי טעיתי. ורצוני להסביר לכם מה אמרתי ומדוע אמרתי את דברי בוועידת פועלי ארץ־ישראל. לא התכננתי כלל וכלל לדבר עליכם דווקא. חפצתי להסביר עד כמה רצוי להכריח שכל הנוער המתכוונן לחיות חיי עבודה חלוציים לא יהיה מפולג להסתדרויות שונות, המקיימות מחיצות בין ילד לילד, אלא יתאחד לחברת ילדים אחת גדולה ומקיפה, רבת־ענין ורבת יכולת חינוכית. ועוד אמרתי, כי ילדים בגיל צעיר, המכבדים את עצמם ואת עצמאותם האמיתית הבלתי־מוזיפת ואת חירות־ההחלטה שלהם — אינם צריכים למחר ולהחליט לאיזה מן הגושים ההתישבותיים שבהסתדרות ולאיזה מן הפיונים הפוליטיים הם מבקשים להצטרף. אמרתי, כי בחירת דרך זו יש בה ממש, רק אם היא באה לאחר לימוד והתכוונות ושיקול רב ועם קצת נסיון חיים. וכל „הגדרה עצמית“ באותו גיל צעיר שבו נכנסים אצלנו ילדים להסתדרות נוער, בטרם טעמו טעם חיי עבודה — אינה שנה הרבה מבחינה רעיונית ושכלית. ועוד ביקשתי להסביר מה רב הנזק החינוכי והחברתי אשר בהתפרדות הנוער החלוצי להסתדרויות שונות ומתחרות, ואמרתי כי מתוך התחרות ורדיפה אחר נפשות ילדים באים גם לידי נקיטה בדרכים לא כשורות. התכננתי בעיקר לדברים הנעשים בבתי־הספר שבערים ובמושבות, אולם אגב דברים אלה הופתתי גם את הדרך שבה הוקם הקן בבית־אלפא. דרך זו נראית לי בלתי הגונה.

אתם נפגעתם מדברי ושאלתם אותי מה אני יודע על ענינכם. אומר לכם ראשית כל מפי מי אני יודע. (א) מפי חברי וידידי במקום. הם אינם מעטים. מהם שאני משותף אתם בהשקפות ובדעות עיקריות והם גם חברים אתי בתנועה אחת, המבקשת לאחד את כל פועלי ארץ־ישראל לשם הגשמת הציונות הסוציאליסטית, וכן גם, כמוני, מבקשים לאחד את כל הגושים הקיבוציים (חבר הקבוצות, הקיבוץ המאוחד, הקיבוץ הארצי) לתנועה קיבוצית אחת. מהם גם שאינם חברים לדעותי ולמפלגתי, ומהם אפילו שמתנגדים לדעותי ולמפלגתי. את רובם אני מכיר כמעט מצעדיהם הראשונים בארץ. ידעתי משהו מדרך־חיייהם ומחיפשיהם עוד לפני היותם בבית־אלפא. ידעתי באיזה כוח נפשי, ובאיזו התמכרות הם ביקשו את דרכם בבית־אלפא. ידעתי את מסירותם ואת נאמנותם למקום, את חרדתם לשלימותו, וידעתי גם את מכאובם לאימת הפילוג התלוי באויר המקום היפה הזה. במשך שנים רבות למדתי להוקיר אותם כאנשי עבודה וכאנשי אמת. הרבה הקשבתי להם הפעם.

ושמעתי את דעותיהם, וגם דעות סותרות זו לזו. מהם למדתי הרבה, ולפי זה קבעתי את יחסי. ב) היתה לי שיחה ממושכת באלה העניינים עם חבר מהנהגה הראשית של הקיבוץ־הארצי, שאמר לי, כי הוא בקי הרבה בסבכי המקום ובפרשת ה"קן". ג) שוחחתי עם חבר אחד מן הועדה הבין־קיבוצית שחקרה את שאלת בית־אלסא. חבר זה הקדיש הרבה לילות וימים לחקירת ענייני המקום, וגם עשה במיטב יָכָלְתוּ להשפיע במקום למנוע סכנת הפילוג. כל זה דאי איננו מספיק כדי לחוות דעה על כל מיני שאלות שלכם ושל המקום. אך זה הספיק לי שאראה עצמי רשאי לומר פסוק אחד: קן השומר הצעיר במקום הוקם בערמה, אכן, מלה קשה מאד. האם מותר היה לי לנקוט בה? אתם במכתבכם מסבירים הרבה עניינים, אך עוברים בשיקפה על דרך הקמת הקן. ואליעור הכהן, שענה על דברי במאמר גדול ב"דבר", מאשר את העובדה, כי הקמת הקן היתה בהסתר מן ההורים. לכך קראתי "בערמה". ועל זאת שאלתי: האם זהו חינוך לאמת? ראיתי בזה הריסת יחסי אמת בין ילדים להוריהם. ראיתי בכך סיבה מוצדקת לעורר בלבבות חששות כבדים על עתיד החברה במקום. אודה, לא העליתי על דעתי כי אתם עצמכם ביקשתם להערים ולהסתיר את הדבר מן ההורים ומן החברה במקום. לפיכך נסיתי ליחס את המעשה לאיזו השפעה מן החוץ. לא קבעתי ולא יכולתי לקבוע מי הוא האחראי להשפעה כזאת אחריות אישית. מכתבכם השאיר שאלה זו בסתום. אם כי השאלה חשובה למדי, אם יתברר, כי חשדתי בכשר — הריני מוכן לבקש את סליחתו.

נמנעתי מלהסביר לי ענין זה, אך תחת זאת ביקשתם להסביר לי, כי מתוך "בקורת עצמית והכרה עצמית" החלטתם להקים את ה"קן", וכי עשיתם זאת, מתוך הכרה של נוער היודע את הצעד אשר הוא צועד. רשאי כל אדם להאמין בעצמו כי הוא עושה את מעשיו מתוך הכרה עצמית ובקורת עצמית, וכי הוא יודע את הצעד אשר הוא צועד. אך גם הזולת, המתבונן במעשיהם של בני אדם, רשאי להטיל ספק ולשאול: האומנם הם עושים את מעשיהם מתוך בקורת עצמית והאומנם הם יודעים מה הצעדים אשר הם צועדים? ואם אתם מבקשים שאאמין לכם, עליכם גם לשמוע לקושיות ולישב אותן. אינני מטיל כל ספק בדבר, שכל ילד רשאי לבחור לעצמו את הסתדרות הנוער הטובה בעיניו. אך אם אתם באים וממקים את בחירתכם, האין אני רשאי להרהר אחרי נימוקיכם ולבחון אותם במאזניההגיון? אתם מסבירים כיצד הגעתם לבחירה זו, ואתם אמרים: "לא רצינו להיות אחרים מכל שאר בני הקיבוצים". והנה אני מעיף עין על סביבתכם, ורואה את שאר בני הקיבוצים, והם בני גבע ועין־חרוד ותל־יוסף, ילדי העמק פמוכם. וכי משום שלא חפצתם להיות

שונים מהם, לפיכך בחרתם לכם דווקא לא להימצא אתם בהסתדרות נוער אחת, כי אם לפרוש מהם ?

ובהסבירכם כיצד מצאתם את דרככם להשומר הצעיר אתם מונים כמה נימוקים. נימוק א': „תנועה מגשימה המרכזת בשורותיה נוער רב“. דאי, זהו שבח נאה. אך האם השבח הזה הלם את השומר-הצעיר בלבד, אינו הולם גם את הנוער העובד ואת מחנות העולים ? וכי הללו אינן תנועות מגשימות ואינן מרכזות בשורותיהן נוער רב ? ובכן, מה היסוד בנימוק זה דווקא לקרב הסתדרות אחת ולהרחיק הסתדרות אחרת ? נימוק ב': „ראינו על ידנו את קיבוץ תל-עמל, אשר לא רק תנועת השומר הצעיר מתפארת בו, אלא שכל הישוב הציג אותו כדוגמא להגשמה חלוצית“. דאי, קיבוץ תל-עמל, הוא קיבוץ חלוצי נאה, ורשאי כל אדם לראות בו דוגמא להגשמה חלוצית. אך האם רק בתל-עמל בלבד מתפאר הישוב ולא גם בטירת-צבי ? וכי „התפארות הישוב“ צריכה לשמש נימוק לבחירת דרכים בחיים ולהעדפת צורת קיבוץ אחת על שניה ? הישוב מתפאר גם בדגניה ובנהלל, ובחולדה ובתל-חי ובאפיקים ובאשדות יעקב, ואין זה מונע את כל אחד ואחד מאתנו לבחור לו את דרכו לפי טעמו. ואם הוא בא לנמק את טעמו הוא צריך להסביר מה ראה בזה ולא ראה בזה אך לא להסתמך על „התפארות הישוב“. ואם תאמרו, כי בחרתם בתל-עמל מפני שהוא השכן הקרוב ביותר, אשאל : האומנם כל כך קצר חוג-הראיה שלכם, שאתם רואים את תל-עמל בלבד ואין אתם רואים גם את בית-השיטה ושדה-נחום וטירת-צבי ונקודות יותר רחוקות ? או התבוננתם לכל אלה, והפרתם את יתרונותיהם ומגרעותיהם, ומתוך התבוננות זאת הגעתם להקמת „הקו“ ?

נניח, כי רק לחינם מחמיר אני כל כך בשאלותי. נניח, כי באמת ובתמים מתוך בקורת עצמית והכרה עצמית ומתוך ידיעה הגונה בכל צורות ההתישבות למיניהן ומתוך הכרה ברורה של כל הסתדרויות הנוער, — מתוך הבחנה ברורה בכל הכיוונים המדיניים הרעיוניים שנטפלו לתנועות הנוער — בחרתם את דרככם. יהא כך. אך האם גם ידעתם באמת את הצעד אשר אתם צועדים, כאמרתכם ? האומנם גם שקלתם בשעה שהחלטתם להתארגן בקו של השומר הצעיר, מה התוצאות העלולות לצמוח מכאן לגורלה של חלקת-מולדתכם, של בית-אלפא האהובה עליכם ? הלא ילדים גדולים אתם. דאי לא נעלמו מכם תנאי המקום בו אתם חיים וסבלות אנשיו. דאי ידעתם כי חילוקי דעות קשים מקננים במקום הזה, וכי הרבה מאמצים הושקעו בו למען קיימו בשלימותו ולמען מנוע בו השתלטות חלק אחד על משנהו. ואפשר גם חשבתם על כך, כמה מאמצי נפש צריכים אנשים להשקיע כדי לקיים אחדות במקום

שמצויים גורמים מפרידים חזקים כל כך. והנה באתם אתם ועשיתם מעשה קטן. ומעשה קטן זה לא הוסיף שלום ואחדות למקום אלא הגדיש את סאת הניגודים והחששות. וצעד זה שלכם משמש עתה גורם ליסורים רבים, ויתכן שהוא מעמיד בסכנה את שלימות הקבוצה. יתכן, שישנם אנשים האומרים שכל זה כדאי וראוי, ובלבד שבבית־אלפא יתקיים קן של השומר־הצעיר. אפשר גם אתם חושבים ככה. לכם, כמוכן, ההחלטה. אך האם באמת ובתמים ידעתם מראש, בשעה שהחלטתם לארגן את הקן, מהו הצעד אשר אתם צועדים ולקראת מה הוא מצעיד את בית־אלפא? הידעתם וגם קיבלתם עליכם את האחריות לתוצאות?

אגב, לא אסתיר מכם כי יש במכתבכם משפטים אחדים אשר תכנם איננו מחונך לי כל צרכו. הנה אתם כותבים כי חיפשתם את החסר לכם, מה שהוריתם לא נתנו לכם ואת „אשר לא העיזו לתת“. אף על פי שאני סבור כי להוריתם יש עושר נפשי ועוד הרבה יש בכוחם לתת לכם, הריני מספיק אתכם, כי אין אתם צריכים להסתפק במה ש„נותנים“ לכם (ולא רק במה שהורים ומורים נותנים, כי אם גם במה שמדריך קן נותן) ויש ויש לכם לחפש בעצמכם. אבותיכם, שהם עצמם סוללי־דרך לדור ולדורות, דאי ישמחו לראות אתכם מחפשים ומחדשים בכוחות עצמכם. אך מדוע אתם אומרים על הוריתם כי לא העיזו לתת לכם? וכן לא מובן לי תוכן הודעתכם, כי „לא נרצה להיות מפולגים בעתיד“, „רוצים אנחנו להיות גוף אחד ומאוחד בעתיד“. היכן חברת הביטוח שאפשר לבטח בה את אחדות הדעות לעתיד לבוא? הרצון לאחדות הוא טוב ויפה. אך כיצד תקיימו אותו? הלא גם מייסדי בית־אלפא חפצו להיות גוף אחד ומאוחד. הנה חלק מהם נפרד בראשית הדרך. ותמצאו אותם במרחביה ובמקומות אחרים. הנשארים היו ועבדו, למדו וחשבו, ומחשבותיהם נפרדו. כיצד יכולים אתם להבטיח, שמחשבותיכם לא תיפרדנה? היש אדון למחשבותיכם, אשר יצווה עליכם: תחשבו ככה ולא אחרת? כל חברה רוצה להיות שלמה ולא מפולגת. הנה אני רוצה כל ימי שלא רק חברת הילדים בבית־אלפא תהיה לא מפולגת, וגם כשתגדל, אלא גם שכל ציבור הפועלים יהיה לא מפולג. אך האם נוכל להשיג את האחדות הזאת על ידי מה שנכריח את כל הפועלים לחשוב לפי צו אחד? צריך שחברה חפשית תוכל לשמור על אחדות — אפילו פשחבריה מחולקים בדעותיהם, ושכל אחד יהיה חפשי לחשוב את מחשבתו הוא ולהביע אותה ולהגן עליה, ושהחברה תכבד את חופש המחשבה של חבריה. ומה תעשו אתם המבקשים להיות גוף אחד ומאוחד בעתיד, אם יקומו ביניכם ילדים שיעיזו לחשוב את מחשבתם לא

לפי כל המקובל אצלכם בקן, ואפשר ילמדו ויאזינו ויחשבו אחרת ממה ששמעתם מפי מדריכים? האם תצוו עליהם כי למען האחדות של „הגוף האחד והמאוחד“, ינתרו על הבקורת העצמית האישית ועל ההכרה העצמית האישית? אחזיק לכם טובה אם תואילו להסביר לי את הדברים שאינם מחונרים לי. כי רצוני לדעת אתכם לא מפי אחרים, כי אם מפי עצמכם. אפשר השפעת עליכם רוב שאלות, ואפשר הקשיתי לשאול. אך עם עזבתי עבודות אחרות התפנית לכתוב לכם, עשיתי זאת לא לשם התנצחות, כי אם מפני שהשאלות הללו גוזלות את מנוחתי. הפצתי לראות את ילדינו כגורם מאחד את חברת העובדים ולא כגורם מסלג. ידידכם גם בשעה שהוא מקשה לשאול. ל"ג בעומר, תרצ"ח. („פרשת בית אלפא“, עמוד 54).

ארשפיז הדורות

(נ. סוקולוב)

מוסף ל„דבר“ גליון 3374, כ"ב בסיון תרצ"ו, 12.6.1936.

„בחבלי אדם“, עמוד 190.

מכאוב המוסר

„דבר“, גליון 3530, ח' בטבת תרצ"ז, 22.12.1936. דבר היום. החתימה: מ. ד.

„בחבלי אדם“, עמוד 260.

עמוד 165, שורה 14: ליום השלושים למותו של זלמן אַפּשטיין. הוא נפטר בו' בכסלו תרצ"ו. בן 76.

עמוד 166, שורה 10: אלמלא שטיבל, מי יודע מתי היינו זוכים לכינום כתבי ברדיצ'בסקי וברנר. אברהם יוסף שטיבל (1885—1946) — מייסד הוצאת הספרים הקרויה על שמו, שהוציאה בין השאר גם כתבי מיכה יוסף ברדיצ'בסקי וכתבי יוסף חיים ברנר.

שם, שורה 21: חושי הארץ. כינוי הספרותי של הסופר העברי יהיאל יוסף לבונטין. 1864—1936.

שם, שורה 22: סיפור היסטורי „ימי המעשה“. נדפס ב„השילוח“, שנת תרנ"ח. שם, שורה 25: יהושע טהון. ד"ר יהושע טהון. 1870—1936. ממנהיגי יהדות פולין. סופר עברי ותיק ומטיף בקראקא.

על מבשר העליה וההתישבות העובדת

„דבר“, גליון 3556, חוספת ערב, ט' בשבט תרצ"ז, 21.1.1937.

עמוד 167, שורה 8: יוסף ויתקין. עיין פרק ד, עמוד 303.

על קברו של אלכסנדר זייד

„דבר“, גליון 3995, י"ד בתמוז תרצ"ח, 13.7.1938.

עמוד 170, שורה 14: אלכסנדר זייד. 1886—1938. פועל ושומר. עלה בשנת 1904 מרוסיה. מראשוני „פועלי-ציון“ בארץ. ממיסדי „השומר“. הוא היה אחת הדמויות העממיות שבחייהם ובמותם רקמו את אגדת השמירה העברית בדורו בגבורתה ובקידוש-שם-ישראל שבה.
בליל גבעת-עדה. בליל י"ב בתמוז תרצ"ח (11.7.1938) הותקפה גבעת-עדה על ידי כנופיה גדולה של ערבים. נרצחו ראש השמירה, נוטר ואשה אחת. ההתקפה נהדפה הודות לגבורת קומץ המגינים העזרה בעתה שהושטה על ידי יושבי הסביבה.

חינוך וקרקע

(מתוך דברים שנאמרו בנושא מועצת המחנכים בני-יורק למען הקרן-הקיימת ובפגישות אחרות עם מורים עברים בארצות הברית)
„דבר“, גליון 3832, כ"ז בטבת תרצ"ח, 31.12.1937.

עמוד 175, שורה 26: לגבי זה אין הבדל בין „רבי“ ל„חייא“. בשינוי תוכן במקצת מן האמרה המצויה בתלמוד: „רבי לא שנאה, רבי חייא מנין לו?“, כלומר: מנין לו לתלמיד מה שלא נשנה על ידי רבו.
עמוד 178, שורה 6: הפרופסור צבי שפירא. עיין כרך ג', עמוד 395.
עמוד 179, שורה 6: „ארבע ערי-הקודש“. אלה הן ירושלים, חברון, סבריה וצפת. שנקראו כך בספרות ארץ-ישראל עד תקופת הישוב החדש.
עמוד 180, שורה 15: „פדיון-עבודה“. מגבית ההסתדרות לעזרת מחוסרי-עבודה.

מזמור שיר ידידות

„דבר“, גליון 3979, כ"ה בסיון תרצ"ח, 24.6.1938. החתימה: ירובעל.

עמוד 185, שורה 12: הנה טרח הרב קוק וחיבר הימנון „האמונה“. שיר האמונה מאת הרב אברהם יצחק הכהן קוק. יצא בחוברת בת 4 עמודים בלונדון ובירושלים. עיין: פתבי הגרא"י קוק, רשימה ביבליוגרפית מאת י. ורסל, ירושלים תרצ"ח, עמוד 15.

מפחח ענינים, שמות ומקומות

- א**
- אהרונוביץ י. — 145, 184
 אוננדה — 22
 אוסטריה — 76, 90
 אוסישקין מ. — 179
 א:קראינה — 177
 אורמסבייגור — 28
 אחר-העם — 164, 175
 איברהים פחה — 25
 אידלסון י. — 80, 141
 איטליה — 17, 53
 „אלומות“ — 135
 אמריקה — 19, 74, 173
 אמשטרדם — 161
 אפשטיין ז. — 165, 186
 ארגון אפרים — 144
 ארגון ויתקין — 144
 ארלזורוב ח. — 166
- ב**
- בחירות — 88, 111, 143
 בטחון — 15, 142
 ביל"ז — 178
 בנק הפועלים — 76
 ביקורת — 29, 107, 186
 ברית ארצות ערב — 30
 בתי המשפט בארץ — 28, 57
- אגודת הסופרים — 166
 „אגודת ישראל“ — 34
 אהבת העם — 132
 אוֹפּוֹזיציה — 34, 98
 אחד במאי — 20
 „אחדות העבודה“ (המפלגה) —
 94, 104, 142
 אחדות פועלים — 90, 100, 117, 132
 אחנת'עמים — 12, 58
 איחוד „אחדות-העבודה“ עם
 „הפועל הצעיר“ — 102
 איחוד התנועה הקיבוצית —
 100, 119, 149
 אימפריאליזם ערבי — 14, 30
 א.ל.פ. — 95
 אמונה וכפירה — 83
 אסיפת הנבחרים — 107
 אסירי ציון בס.ס.ס.ר. — 19
 „ארבייטרינג“ — 75
 „ארבע ערי הקודש“ — 179
 ארגון הפועל הערבי — 20, 91
 אָרְגוֹן מקצועי — 89
 „אָרְגוֹן פועלים חקלאיים“ — 90
 אשורים — 30
-
- אבן-סעוד — 60
 אדינבורג — 37
- באר-טוביה — 24

- בארקא (כפר) — 63
 בגדד — 60
 „בהדרגה” — 90
 ביאליק ח. נ. — 11, 175
 בילינסון מ. — 41, 45, 46, 65, 124
 בית־אלפא — 105, 146, 154
 בית־השיטה — 127, 144, 154
 בית־שאן — 16
 בן־אשר ח. — 149
 בן־גוריון ד. — 29
 בן־יהודה אברהם — 26
 בן־יהודה י. — 24
 בן־יעקב י. א. — 49
 בעש״ס — 83, 184
 ברדיצ׳בסקי מ. י. — 166
 בריטניה — 14, 75, 95
 ברילספורד ה. נ. — 95
 ברנדייס ל. — 41
 ברנר י. ח. — 12, 41, 124, 166
 ברסלבסקי מ. — 141
 ברסלר י. — 73, 77
 ברץ י. — 73, 149
 ברש ד. — 137, 149
- ד**
 „דבר” — 45, 78, 183
 דימוקרטיה — 107, 144, 169
 דיקסטורה — 107
-
- דגניה — 38, 99, 184
 דיונגוף מ. — 54
 דין ש. — 144
 דננברג צ. — 26
- ה**
 „הבחירות הסוציאליסטית” — 134
 הבלגה — 32
 הגנה — 12, 132
 ההסתדרות החקלאית — 90, 120, 148
 הימנים — 177
 הועד הערבי העליון — 64
 הועדה המלכותית — 35, 56
 „החלוץ” — 103, 129
 הימנונים — 185
 הכרת צדקתנו — 11, 46
 הליגה הסוציאליסטית — 87
- ג**
 גאולה — 36, 69, 176
 גודד העבודה — 102, 145
 גולה — 31, 51, 66
 „גורדוניה” — 104, 130
 גושים התישבותיים — 105, 119
 גיאות כלכלית — 44
 גירוש ספרד — 11, 37
 גימנסיה „הרצליה” — 130
-

ך
 „ועד המושבים הארגונים” — 105, 120
 ועדת החקירה הציונית לשאלות
 עבודה — 163
 ועידות חקלאיות — 87, 148
 ועידות מפלגת פועלי
 ארץ־ישראל — 110, 148
 ועידת היסוד של „אחדות־העבודה”
 — 86, 102, 144

—————

ורמיזה — 161
 וייצמן ח. — 29, 34
 וילקומיץ א. — 149, 154
 וילקינסון א. — 95
 וילקנסקי י. — 148
 ויתקין י. — 167
 ורפל פ. — 44
 ורשה — 136
 ושר י. — 96

ץ

זכויות אדם — 132, 177
 זכויותינו המדיניות — 58, 62

—————

זאב (צ'רנצקי) — 184
 ז'בוטינסקי ז. — 34
 ז'ורס ז'. — 177
 זייד א. — 145, 169
 זייד, צפורה — 170
 זכרן־יעקב — 169

ח

חבר הלאומים — 20
 „חבר המקשרים” — 112

„הליגה הסוציאליסטית” באנגליה — 95
 המהפכה הרוסית — 53, 74
 „המשפיר” — 142
 אמשמרת הצעירה של התנועה — 124
 „הנוער הציוני” — 87
 הסכם העבודה עם הרביזיוניסטים
 — 116, 144

הסכם החינוך — 183

הסכם וייצמן־פייצל — 30

הסכם יהודי־ערבי — 30

הסתדרות הנוער העובד — 84, 104, 154

הסתדרות העובדים — 22, 73, 108

הסתדרות נוער כללית — 131

„הפועל המזרחי” — 97

„הפועל הצעיר” (המפלגה) — 94, 142

„הצפירה” — 164

הקיבוץ המאוחד — 119

„השומר” — 39

„השומר הצעיר” — 87, 92, 119

התבוללות — 41, 49

התבטלות — 46, 76

התישבות — 37, 77, 119

התישבות עובדת — 167

התערות העולים בארץ — 52

—————

האסט א. — 138, 154

האר”י — 25

הגליל — 168

הודו — 57

הרי נצרת — 62

הרפז נ. — 99

הרצל ת. — 35, 167, 178

הרצפלד א. — 99, 179

השרון — 80

- יהדות פולין — 129, 161
 יהדות רוסיה — 113
 יחסי-חברים — 116
 „יכין” — 89
 יק”א — 168
-
- יבנאלי ש. — 150, 184
 יגור — 26, 144
 יהודה צבי — 149
 ילין ד. — 56
 יעקובי י. — 26
 יערי מ. — 149
 יפא — 14, 41
 ירושלים — 16, 60, 184
- כ**
- כוח הכרעה — 149
 כורדים — 30
 כיבוש הים — 129, 142
 כיבוש עבודה — 38, 129, 168
 כינוס בינלאומי של מפלגות
 הסוציאליסטים הבלתי-
 תלויים — 95
- כלליות — 135
 פנסת ישראל — 115
-
- כהן אב. — 74
 כהן ד. — 82
 כלכותה — 65
 פנרת — 99
 פפריהחורש — 39
 פפרייתקין — 167
 פפרייעבץ — 39
 פפריסירקין — 90
- חבר הקבוצות — 103, 119
 חבר הקבוצות הראשון — 104, 144
 חברת-העובדים — 107, 123, 146
 חוסר עבודה — 43, 97
 חופש דתי — 84
 חינוך — 85, 104, 173, 183
 חינוך עברי בגולה — 173
 חירות — 132, 177
 חלוציות — 23, 84, 130
 „חלוקה” — 128
 חלוקת הארץ — 117, 144
-
- נג’ אמין — 18, 177
 חורן — 179
 חושי הארכי — 166
 חזן י. — 26
 חיות חומה — 140
 המלניצקי ב. — 11
 הניתה — 97, 151
 חנקין י. — 179
- ט**
- טריטוריאליזם — 167
-
- טבנקין י. — 145, 149
 טהון י. — 166
 טרומפלדור י. — 69
- י**
- „יבסקציה” — 20
 יהדות אמריקה — 113
 יהדות אנגליה — 40
 יהדות גליציה — 113
 יהדות גרמניה — 31, 66, 129

- כיעוט — 40
- מכסי-מגן — 91
- מלודי-פועלים — 77
- מלחמת איטליה-חבש — 31
- מלחמת העולם הראשונה — 38
- ממשלת המנדט — 15, 28, 61
- מנהיגות ערבית — 64
- מס-אחיד — 115
- מפלגת העבודה הבריטית — 37, 95
- מפלגת פועלי ארץ-ישראל —
109, 137, 98
- „מפעל הבצרון“ — 37
- מרוניטים — 30
- מרות לאומית וסוציאליט —
115, 127, 146
- מרכז לנוער — 135
- מרכז לתרבות — 141
- משטרה — 81
- משלחת פועלי אמריקה — 73
- משלחת ההסתדרות לאמריקה — 73
- משמרות עבודה — 14, 97
- „משען“ — 94, 115, 143
- משרד לעבודות ציבוריות — 142
-
- מגנס י. ל. — 74
- מוסוליני ב. — 17
- מוסינזון ב. צ. — 184
- מוסקבה — 65
- מסריק ת. — 177
- מעוז-חיים — 127
- קציני ג'. — 177
- מצרים — 15
- מרחביה — 38
- משמר-העמק — 104
- לאומיות — 177
- „לגיון הצופים“ — 130
- לשכת-עבודה — 88
-
- לביא ש. — 145, 149
- לוביאניקר פ. — 155
- לובלין — 161
- לובמן ד. — 169
- לונדון — 23, 37, 60
- לוצטו ש. ד. (שד"ל) — 83
- לוצרן — 148
- לוריא י. — 184
- לוטר מ. — 161
- לילינטל מ. — 49
- לילינבלום מ. ל. — 42, 164
- לסקי ה. — 96
- מ
- מאורעות תרס"א — 12, 22
- מאורעות תרס"ט — 22, 44, 51
- מאורעות תרצ"ו — 12, 36, 66
- מגבית ה„גורקשפטן“ — 73
- מולדת — 37, 128
- מוסד בעל סמכות עליונה
- להתרת סיבוכים בהסתדרות — 146
- מוסד חינוכי לתנועה — 150
- מוסד הינוכיי-עיוני לנוער — 125
- מועצת האיחוד העולמי בציריך — 122
- מושב — 13, 117, 176
- מושבה — 16, 168
- „מחנות העולים“ — 104, 130, 156
- מינוג עליות — 126

- סמולנסקין ס. — 42, 164
 סמרד — 37, 75, 95
- ע**
- „עבודת בתוך מהפכה” — 18
 עבודה — 43, 93, 169
 עבודה עברית — 80, 90, 178
 עבודה ערבית — 89
 עברית — 56, 128, 175
 עדות המזרח — 129
 עובון גולדברג — 167
 עזרה הדיית — 115, 152
 עירית תל־אביב — 184
 עליה — 39, 58, 142
 עלית בדוים — 15
 עליה שלישית — 23
 עליה שניה — 167
 עס־עובד — 84, 100, 154
 עתונות עברית — 42, 50, 161
-
- עבר־הירדן — 16, 179
 עוני עבד אל־האדי — 60
 עיך־גנים — 86
 עיך־חרוד — 99, 145, 184
 עיראק — 15, 30, 60
 עמאן — 61
 ערב — 12, 59, 177
- פ**
- „פאָרוערסט” — 74
 פדיון־עבודה — 22, 115, 180
 פועלי מושבות — 88
 „פועל־יצוץ” — 87, 94, 135
 פועלים עירוניים — 88
- נדבנות — 180
 נהגים — 33, 39
 נוטרים — 33
 נוער — 40, 103, 153
 נוער לומד — 130, 154
 „ניר” — 94, 142
 נמל חיפה — 16
 נמל יפו — 16
 נמל תל־אביב — 28, 38, 151
-
- נגלר א. — 76
 נהלל — 99, 184
 נהדיעקב — 151
 נורי פחה — 61
 נס־ציונה — 31
 נען — 80, 127
- ס**
- סולידריות בין־לאומית — 20
 סולידריות פועלית — 13, 94
 „סולל בונה” — 88
 סוציאליזם — 13, 132, 169
 סמינר הקיבוץ המאוחד — 125, 141
 סמכות ההסתדרות — 123, 147
 ספר מארעות תרצ״ו — 64
-
- סדום — 127, 151
 סוקולוב נ. — 49, 92, 159
 סוריה — 15, 30, 60
 סטאלין י. — 17
 סימפסון ג'. — 35
 סלנטר, ר' ישראל — 139
 סמואל ה. — 16

- פילוג — 87, 94, 133
 פיצויים לנמעני המאורעות — 28
 פקידות הברון — 167
 פקידות ממשלתית — 27, 56
 פ.פ. — 18, 89
 פרעות צפת — 25
 פרעות רוסיה — 11, 18
 פרשת בית'אלפא — 146
-
- פאזי ביי גוסיין — 62
 פולין — 40, 124, 148
 פומפדיתא — 161
 פיין מ. — 73
 פייצל — 29
 פינס י. מ. — 163
 פישמן י. ל., הרב — 139
 פלונגיאן מרדכי — 49
 פפר א. — 168
 פראג — 161
 פרישמן ד. — 164
 פרנטש ל. — 35
 פריץ י. ל. — 164
 פתחתקוה — 31, 80
- צ**
 ציונות סוציאליסטית — 124
-
- ציריך — 122
 צפת — 25, 41
 צרפת — 75, 185
- ק**
 קבלנות — 87
 קיבוץ — 108, 117
- קיבוץ גלילות — 113
 קבוצה — 92, 150, 176
 קבוצת „אחנה” — 88
 קואליציה — 34
 קולקטיביות רעיונית — 106, 121
 קומאינטרן — 17
 קומוניזם — 177
 קונגרסים ציוניים — 78, 107, 148
 קנאות — 18
 קנטוניסטים — 132
 קרנות לאומיות — 78, 173
 קרן חוסר-עבודה — 94, 143
 קרקע — 37, 92, 173
-
- קאהיר — 65
 קאוקג'י ס. — 60
 קוק, הרב אברהם יצחק — 185
 קארז'י — 25
 קורדובה — 161
 קישניר ש. — 80
 קראקא — 161
 קריפט סטפורד — 96
 קרלסבד — 48
- ר**
 רביוניסטים — 33, 98
-
- ראשון-לציון — 167
 ר' בנימין — 182
 רובשוב ז. — 49, 113
 רומא — 65, 161
 רומניה — 40, 77
 רוסיה — 19, 31, 95, 177
 רחובות — 150

- שלוסברג י. — 73
 שמאלי א. — 184
 שמחזנית יהודית — 137
 שסטוב ל. — 83
 שפינזוה ב. — 83, 161
 שפירא צ. — 178
 שץ צ. — 166
 שר א. — 69
 שרתוק מ. — 82
- ת**
- תנועת הפועלות — 123
 תנועת הפועלים בארץ־ישראל —
 76, 23
 תנועת הפועלים באנגליה — 116
 תנועת הפועלים היהודית — 75
 תנועת הפועלים העולמית —
 90, 53, 43
 תנועת השחרור באיטליה — 53
 תנ"ך — 176
 תעשיה — 38, 58
 תרבות — 57, 124
-
- תבורי א. — 150
 תומס — 34
 תזרכיה — 33
 תל־חי — 39, 69
 תל־עמל — 127
- רחל (בלזבשטיין) — 166
 ריאד — 61
 רמב"ם — 83, 161
 רמת־הכובש — 39
 רמת־יחנן — 105, 146
 רעננה — 130
- ש**
- שבעה משפסית — 82
 שביעי של פסח — 144
 שביתת ערבים — 16, 37
 שויון — 115, 132, 169
 שויון עמים — 177
 שיתוף — 152
 שיכון — 77, 94
 שליחי ציבור — 144
 שליטי ערב — 39, 59
-
- שאו ו. — 35
 שניגר י. — 184
 שטיבל א. י. — 166
 שיין א. — 184
 שיד־אבריק — 169
 שיך אל־קסאם — 22
 שיפליקוב א. — 77
 שיפמן פ. — 186
 שכונת־בורוכוב — 184
 שכיב ארסלאן — 29
 שכם — 63

